Filologia

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
12
G
40

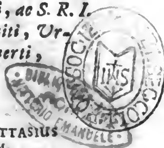

Neapoli apud Iac. Raillard an. 1698

A. Magliar In. et Scul.

EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
THOMÆ
AQUINATI,

Castilionis, Feroleti, Sancti Mangi, ac S. R. I. Principi, Mamertinorum Comiti, Urbiumque Neocastri, Mamerti, earumque Statuum Domino.

NICOLAUS PARTHENIUS GIANNETTASIUS PERPETUAM FELICITATEM.

Nter actuosas, ac serias curas, quibus continenti meditatione eruditum, capacemque exerces animum, ludicra hæc nostra, ac festiva admittere ne graveris, Vir humanissime. Enim verò si negotiis, ac severioribus studiis, aliqua interstitio, qua relaxari animus, indulgerique possit, concedenda est; habent profectò

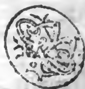

ista, quod capiat ille, oblectamentum, & quo labore allevari, reficique valeat. Et quemadmodum æstuosis, molestisque diei horis scribenti mihi levamentum præbuerunt, ità legenti tibi fastidia detersura confido: sunt enim, absit verbo jactantia, jucunda, & amœna. Et cùm docta quædam, quædam etiam erudita inter sales, ac Veneres (quod istuc scribendi genus vel maximè exigebat) permixta sint; erit etiam voluptas honesta, & otium lucro cedet. Et licet non illa te lateant (nam quod genus literarum est, quod probè non calleas?) erit tamen operæ pretium memoriam refricasse. Quocirca mirari quis desinat, si ego Autumnos hosce meos, quos in Surrentinis secessionibus, ac temporibus subcisivis elucubravi, viro tam serio, ac gravi, tot studiis, negotiisque occupatissimo ausim nuncupare. Præterà cum tanto Principi insita à natalibus, imo hausta cum sanguine à parentibus præclarissimis mira quædam comitatis vis sit, ac pene regia ad demerendos sibi animos benevolentia, non dubito quin accepta illi futura hæc sint, quæ in obsequii argumentum, implicatique beneficiis animi, exhibentur.

Accedit, quod non ultimo quidem loco numerandum est, futurum abs te illis, Princeps Excellentissime, Præsidium, & Decus, ut

Ve-

Venuſinus ait ad Mœcenatem ſuum Poëta.
Et ſanè quod non ſperandum præſidium à Viro, in quo ea eſt ſapientia, ea eruditio, ut vel præclariſſimum genus, illuſtres, tituli maximi principatus infra eruditum, dc&tumque animum videantur. quippe ea eſt ſcientiarum ſupellex, qua ille inveſtitur, ea literarum ornamenta, quibus cohoneſtatur, ea peregrinæ eruditionis copia, qua diteſcit, ea hiſtoriarum, ac Politicarum rerum cognitio, qua nobiliſſimi vice torquis præcingitur, ut cętera Fortunę dona, etſi maxima, illorum claritudine offuſcentur. Tantus tibi à puero diſcendi ardor fuit, tantus literarum amor, tantis ad veri cognitionem igniculis exarſit animus, ut totum te literis addiſcendis addixeris. tanta verò alacritate, tanta conſtantia, ut brevi id conſecutus ſis, quod vix longa alii meditatione, longo tempore obtinuere. Juvit ad id bona indoles, optimumque tibi inditum à natura ingenium: illa ad ſeria, ac docta, ſpretis puerilibus ludis, incitabat animum, hoc verò ad ſcientias adipiſcendas expeditiſſimam ſternebat viam, aditumque ad abditiſſima quæque rerum aperiebat. Quocirca factum, ut is brevi evaſeris, qualem nunc omnes admiramur: nimirum naturalis Philoſophiæ, quæ tota in contemplandis rerum naturis occupatur, ſcien-

 tiſſi-

tissimum, Mathematicarum item scientiarum, quæ ob suam præstantiam disciplinæ appellari meruerunt, peritissimum, Geometriam, Astronomiam, Musicam, Geographiam tuas delicias, tua otia statuisti. cum quibus & poëseos studium, & politioris styli cultum copulasti; ut tractari facultates illas cum elegantia posse demonstraveris: nec Eloquentiam à Philosophia abhorrere, cumque noscendi utilitate stare voluptatem dicendi. Quæ quidem facultates eo nobiliores sunt, quod earum accessione artium locupletaveris, quæ viri ingenui, quæ generosi Equitis, quæ magni Principis propriæ dotes sunt. quæ omnes, & singulæ ita insignes in te sunt, ut nesciam plusne in his artibus, quam in reliquis disciplinis valeas. dicam tamen, & non assentatus dicam, te in utrisque illis quam maximè valere.

Accedunt ad has animi divitias illæ dotes, quas virtutes nuncupamus. & quemadmodum hactenus enumeratis superamus bruta, ità his Deo similes efficimur. hæ verò ingenui, niveique mores sunt, quibus te affabilem omnibus reddidisti. comitas item, ac benignitas, quibus omnium animos demereris. Munificentia singularis, qua obstrictos beneficiis animos semper habeas: Prudentia, Justitia, & tandem ne tua abutar modestia,

eas

eas omnes virtutes, quæ nobilissimo, principeque viro dignæ sunt. Et hæc quidem de tuis bonis, quæ ad præsidium operis maximè faciunt: & in quibus plus meritò gloriari poteris, tamquam in fructibus industriæ tuæ, quam in reliquis, quæ Fortunæ sunt, & nostro operi decus afferunt singulare. Verum ea adeò in te benè collocata, ut illa tibi cum fęnore sors dedisse visa sit. nempe cęteris dat titulos, divitiasque Fortuna, ut illa bonorum supellectile eos exornet; tibi verò ut decorem acciperent decora, & illustriores fasces redderentur. Quocirca si te Aquinatium Comitum, Cajetæque Ducum, nobilissimam sobolem, totiusque Domus præclarissimæ Principem: ex qua domo tot summi Principes, tot purpurati, infulatique Patres, tot Duces invictissimi, tot strenuissimi milites, tot viri illustrissimi: & instar horum omnium unus Thomas, quò non tantùm familia præstantissima, sed totus Christianus orbis illustratus est, prodivere: si te triplici principatu nobilem, si tot oppidorum dominatione illustrem, si tot populorum famulatu conspicuum dixerim: si te S.R.I. Principem, si tibi Fulviam ex Mirandulæ Ducibus nuptam, cumque primis Europæ Principibus affinitatem contraxisse prædicaverim; magnum, fateor, quod dixero: sed maximum

est

est quod sine assentatione dicere possum, hæc nimirum omnia titulorum insignia plus à te accepisse ornamenti, quam contulerint. ut plus tibi majores tui, quam tu majoribus debeas. Quæ cum ità sint, quale decus futurum non est nostro operi, quod tam illustri sub nomine in lucem prodit? Ex hoc certè uno omnem sibi decorem, omnem laudem, quando cætera desint, sperare meritò potest. Superest igitur, ut tu, Princeps benevolentissime, pro tua humanitate illud accipias, quod tituli jure tuum est. Vale. ex Surrentino Non; Sept. M DCXCVIII.

Andreas de Mari Præpositus Provincialis Societatis Iesu in Regno Neapolitano.

CUm librum, cui titulus, ***Autumni Surrentini, Nicolai Parthenii Giannettasii è Societate Jesu***, aliquot ejusdem Societatis Theologi, quibus id commissum fuit, recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, Nos potestate nobis facta ab Adm. Rev. Patre Nostro Thyrso Gonzalez Præposito Generali, typis mandare concedimus, si iis videbitur, ad quos editio librorum spectat, in quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo Societatis nostræ munitas dedimus. Neapoli die 5. Februarii 1698.

Andreas de Mari.

Dominus Canonicus Cicatellus videat, & referat Die 11. Januarii 1698.

JO: ANDREAS SILIQUINUS VIC. GEN.

D. Januarius de Auria Canonicus Deputatus.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

UT Em. V. jussa facerem, perlegi librum, cui titulus, ***Autumni Surrentini P. Nicolai Parthenii Giannettasii Societatis Jesu***, in quo tantum abest, ut quicquam Religioni, aut bonis moribus absonum offenderim; at singularis eruditionis ubertate, reconditarum rerum copia, varia argumentorum amœnitate simul, & gravitate, ac styli potissimum felicitate tanti viri nomine dignum invenerim; cujus celebritas longè lateque Italiæ, atque adeo Europæ regio-

regiones pervasit. E' re igitur publica censeo, ut ad literarum, doctiorumque hominum utilitatem prodeat modo gravissimum Em. Tuę judicium accesserit.

Em. Tuæ

Addictissimus famulus

Emanuel Cicatelli Ecclesiæ Neap. Canonicus.

Attenta suprascripta relatione Domini Canonici Revisoris, potest imprimi. Imprimatur. Die 4 Mensis Septembris 1698.

JO: ANDREAS SILIQUINUS VIC.GEN.

D. Januarius de Auria Canonicus Deputatus.

U.J.D. Joseph Valletta videat, & in scriptis referat. Die 6. Mensis Octobris 1698.

GASCON R. ANDREAS R. ANDREASSI R.
GUERRERO REG. MERCADO REG.

Mastellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE

CUM legerim jussu Ex. V. Librum, *Autumnorum Surrentinorum P. Nicolai Parthenii Giannettasii*. Nihil inveni quod bonis moribus, Regiæq; Jurisdictioni adversetur, imò & Reipub: literariæ maximè profuturum. Ideò publici Juris illum fieri censeo, si Ex. V. videbitur.

Addictissimus, & humillimus servus

Joseph Valletta.

Visa supradicta relatione Dom. Revisoris imprimatur, & in publicatione servetur Regia Pragmatica.

GASCON R. ANDREAS R. ANDREASSI R.
GUERRERO REG. MERCADO REG.

Mastellonus.

Errata sic corrige.

Pag. 34 versu 11. lege definire. pag. 38. v. 18. leg. veræ. pag. 57. v. 24. l crastinus pag. 153. v. 20 l. opprimunt. pag. 166. v. 2. l. in illis noxiæ. p. 173. v. 18. l. esse putem. pag. 183. v. 11. l. quęumus & v. 12. l. Quibus. pag. 215 v. 18. l. vulgare, & v. 21. l. dicitis. pag. 236. v. 29. l. tantum. pag. 260. v. 15. l. ferula.

AUTUMNORUM SURRENTINORUM

LIBER I.

CAPUT PRIMUM.

Dum per hortum motandi corporis caussa deambulatur, carmen recitatum est, cui titulus, Surrentina Tempe.

Post Idus Septembris anni MDCLXXXXVI, quo pluvii dies ante Autumnum Æquinoctium inciderunt, ex insperato dies amœna amœnitate amænus, ac facilis illuxit; quocirca ut placida illa cœli clementia fruerer, atque interrupta ob malas tempestates quotidiana corporis exercitatione iterum pro mea consuetudine uterer, Lucilium accerso, cui, cum presto affuisset, Descendamus, inquam, in hortum motandi corporis caussa, ne putrescamus quasi fungus. Et ille: Laudo consilium. verum quidni

Surrentum usque, vel, si id magis lubet, in Campestria proficiscamur? sic longiuscula ambulatione crudum pręnimia humiditate humorem concoquemus. Tum ego: Quia semita aquosa nimis, aër humidulus; quare potius duco cursitare per Xystum. Ille verò: Rectè tu quidem; nam semitæ admodum angustæ, & ager nimis frondosus, quippe qui arboribus strictim consitus: apriciora hæc si loca forent, nihil desiderarem amplius. Cui tum: Id ipsum ego vellem: sed vix ullus locus est, cui nihil ad fęlicitatem desit. Lucil: verò: Nempe nihil est quod vitio vacet. sed descendamus jam. saluberrima istæc erit ambulatio post triduum, quo ob pluvias nos domi continuimus. & sanè innubis hæc cęli facies, pacatissima hæc diei temperies, nos blandissimè invitant. Nihil igitur moræ factum: acceptisque petaso, & baculo, in hortulum perreximus. Dum autem cursaremus, sic me Lucil: compellat: Quando autumnale jam appetit Æquinoctium, non erit abs re si tuis de Autumnis te interrogem: quodnam illis exordium facies? nam hæc amœnissima terrarum ora, elegantissimum rus istuc in Æstatibus à te descripta, illarumque exordium fecerunt. Tum ego: Poeticam illis frontem appingam, & fortasse non invenustam. Et ille: Videlicet? Ego verò: Non multis ante diebus, quàm tu me convenires, insanii præter spem; atque illo agitatus Phœbi œstro (hoc enim poëtæ insaniunt) carmen eructavi benè longum: atque ei hunc feci titulum, Surrentina Tempe: hanc operi præfigam epigraphen. probas? Et ille: Quidni probem? quippe egregiè, & ad rem factum. sed, quæso, ut recites. spero illud mihi carmen fore jucundissimum. Cui ego: Atqui versus incudi nondum redditi: ut expoliti mox fuerint, recitabo. erunt sic auribus minus ingrati: te enim fastidiosis esse auribus, non sum nescius. Tum

ille:

ille: Fateor me fastidii delicatissimi: nec mihi quidquam ingratius accidit, quam vel ineptas quasdam cantilenas, quibus ne perpauxillum quidem salis, vel imperplexas quasdam, ac perdifficiles, quibus, ac si Bœotica essent problemata, Oedipo opus est, invitis auribus excipere: in tuo stylo nihil hujusmodi. Cui ego: Coquinaria verba. Et ille: Imò è tripode: neque tu puer, cui caput demulceam. age, age sis, jam recita. Tum ego: Geratur mos hic tibi. verum sedeamus in Calopside. Et ille: Istuc quàm volebam. mox iterum cursitabimus. cum igitur sedimus, ego carmen hunc in modum memoriter recito.

SURRENTINA TEMPE.

Aurea Sirenum loca, felicesque recessus,
Et semper placidis vernantia rura viretis,
Quò se, Thessalia nuper, Pindoque relicto,
Agmine cum toto Musarum invexit Apollo,
Fert animus lustrare oculis, & tollere cantu.
Quare agite, & vestros si vates dicere honores
Aggreditur, cõjuncta choro, & nova Numina vestro,
Vos sacrum inspirate animis, Acheloides, œstrum,
Artibus & patriis insignem reddite alumnum.
Quà frontem glauca præcinctus arundine Sarnus
Labitur, Herculeas & fluctibus alluit arces,
Atque suam immiscet lympham Crateride, longo
Ausonia è gremio prorumpit in æquora tractu
Altis terra jugis, circumque interlita ponto.
Altera Crateris pars, quæ curvatur ad Austrum,
Solis & occidui petit attenuata cubile.
Vertice in extremo, Zephyri quà suscipit auras,
Atque oleis circum latis præcincta virescit,
Inclyta Tyrrhenæ surgunt delubra Minervæ.

Contrà Theleboum stant regna : brevis sonat inter
Perpetuò refluens alternis fluctibus æstus.
Verum ubi se primo tellus sale spargit, amœna,
Umbrosæque sedent Stabiæ. dextra altus in auras
Vertice canenti sese Lactarius infert :
At virides læva campi, collesque benigni,
Dives ubi jactat Liber sua dona : neque ipsos
Præ Stabiis quidquam Dictaos amplius agros,
Nec Tuscos curat colles, collesque Falernos.
Atque suas ostentat opes Pomona, virenti
Semper flore comas, præcinctaque tempora pomis.
At curvus terræ in gremio se circinat arcus;
Qualis, ubi cœlo præfulserit Iris, aquosa
Dum varios pingit Titan in nube colores.
Inque sinus cornu geminus consurgit utroque
Mons : humiles circo in medio de gurgite clivi
Recta ferunt sursum sua culmina: quæ super ampla
Planities extenta jacet, campique patentes.
Quos alii longo virides curvamine colles
Circumdant, instar caveæ, pulchraque corona,
Mirè intertexta, cingunt herbosa theatra.
Planitiem sata rura tegunt, & amœna vireta :
Latè & odoriferis, & pulchris iride picta
Floribus, & ramis ornant frondentibus horti.
Quin etiam distincta nitent, variataque tractim
Ædibus, & villis; altaque ad sydera mole
Surgunt fana, micant pinnato & vertice turres.
Umbrosi passim calles, via plurima in anguem
Extenta, & plures sub aprico vertice pulchri
Prospectus, quà curva aperis sua brachia Crater,
Et placidis crispatur aquis, & murmurat auris.
At qua frondosi sinuatur scena theatri,
Principio leni colles consurgere clivo
Incipiunt; pomisque virent, & mollibus uvis.

Al-

Alta tenent olea, densaque cacumina quercus,
Frondosaque nuces, & castanea hirsuta.
Stant & convalles inter viridissima tempe;
Sera quibus se Flora comis ornare decoris,
Et seris gaudet Pomona rubescere gemmis.
It raucus per saxa sonans revolutus ab alto
Rivus, & electro saliens pellucidior fons.
At non ulla magis tellus venatibus apta;
Seu cursare animus campestria: seu tibi colles
Perlustrare humiles amor est, vel scandere montes:
Seu vallis per opaca studes agitare molossos.
Ficedula hic dulces, hic raucus passer, & ulmo
Turtur ab excelsa resonans, nitidique palumbes,
Hic & rusticula, & pinguedine lata coturnix,
Turdique, merulaque & amantes frigora bruma,
Frigilla falluntur: ali quibus ipse Camœnis,
Cumque tribus possit divis formosus Apollo.
Hic Milvi, hic Aquila, Vulturq atque Harpa rapaci
Vungue minax, Percosque fugax, longo Ardea rostro
Terribilis, Falcoque, ferox: qui remige penna
Dum properant pradam supra, captantur & ipsi.
Non lepores desunt sylvis, damaque fugaces:
Comprensos quos dente ferat tibi vertagus acri.
Sed majora freti succedunt otia, & aura
Felices Zephyri per scrupea saxa, per antra,
Tritonum semper cantu pulsata, choroque
Nereidum, & blando semper lustrata natatu.
Quà latus eoum tenuem se flectit in arcum,
Et rupe abrupta concluditur (alta sub auras,
Et directa mari surgit, mirabile visu)
Manè aura ludunt molles, umbraque salubres
Latè undas pelagi, scopulosque, & litus opacant.
Ipsa etiam primo clivi sub margine sylva
Florentes, longè ramis frondentibus umbrant

Æquora; pacato ſeſeque in marmore pingunt;
Ut credas ipſa ſylvas frondeſcere in unda.
Stant ſparſi paſſim ſcopuli, cauteſque per æquor
Projecta. gremio diſſecta plurima rupis
Eſt ſpecus: & fluctus in concava viſcera miſſi
Saxorum: velut in cœcas immiſſa cavernas
Stagna: ſitu pulchro, & tractim variante figura,
Proſpectus præbent oculis mirantibus alto
Pendentes ſcopuli. ſaxorum plurimus horror,
Et nox furva loci, latebræque per ima repoſta,
Ac ſubcæruleus color interpictus in unda,
Dum lux per rimas radians illabitur, & dum
Sciſſa repercuſſu cautes illuſtrat opacas;
Mira animos, mira delectant lumina ſcena.
Hic mons abſciſſis hac, illac rupibus, ima
Ab radice, jugique patens. faſtigia ad uſque
Aſcendit; cochleæque ſinum de more retortum,
Non uno inflectit gyro, penituſque reducit.
Perque helicis ſeſe ductus externa refuſis
Fluctibus inſinuat Tethys, ſerpitque recurrens
Perque cavas rimas ſcopulorum, perque latebras:
Et placidè irrumpens immurmurat, & ſale cano
Aſpergit latè cautes, atque herbida ſaxa.
Namque imi muſco ſcopuli, & lanugine molli
Intecti, pictique virent: ceu prata coruſca
Flore novo: gratos & odores naribus halant.
At medium læti frutices, herbæque virentes
Prætexunt latè rupem: faſtigia ſylva
Summa tenent, ſertumque velut ſylveſtre coronant.
Interdum ſummo deſcendens vertice rivus
Per ſcopulos, per ſaxa cadens, ceu conſona fila
Percurrens, varias imitatur murmure voces.
Hic verò incurvi medio ſub fornice montis
Exciſa in ſaxo muſcoſa ſedilia ſurgunt:

Cur-

Currit & undosum scopulus projectus in altum ,
Illius inque acie, vivoque è murice facti
Stant, humilesq. gradus,quos,cum crispatur ab aura,
Leniter assultans rauco Thetis alluit astu .
Hic matutino considens tempore carthis
Otia Socraticis, vel cantu fallere ; adunco
Sive hamo poteris vafros comprendere pisces .
Qui crebri cursant per saxa herbosa , virentemque
Attondent muscum, & densas spatiantur in algas .
Ast antrum leva scopuli de parte cavatum ,
Incisa sub caute patet : perque intima montis
Viscera pralongo tractu se porrigit : ex quo
Per secreta cava rupis via ducit odorum
In scopulum, longoque extant subsellia circo.
Sape hic,in medio dum Sol libratur Olympo,
Di maris undisoni Glaucus, Proteusque,Palamon :
Tritonesque citi, & Phorci, Portumnus, & ipse
Neptunus, placido componunt lumina somno .
Illius inque aditu spelunca è parte sinistra
Incurvant cava saxa sinum , fluctusque repostos
Concludunt placido in gremio : Galatea lavari
Hic solet, atque Ephyre, Nisaeque,Cymodoceque ,
Pollias, & Lubra, & formosior una videri
Sirenes inter cunctas Colomelis, & ore
Purpureo, & niveis mammis, flavoque capillo .
Est specus umbrosum juxtà, quò protinus uno
Insiliant saltu Nympha, cum gurgite ab alto
Aspiciunt celeri Glaucos properare natatu .
ic rupes medium turrito vertice in aquor
Irrumpit, scopulisque fretum distinguit odoris :
Atque sinu terebrata,cavo curvamine,tota
Fluctibus immissis aperitur pervia : & illam
Exarmata suis subit horia armamentis .
At contra quoniam respondent Herculis arces ,

Totaque vitifero qua subjacet ora Vesevo,
Idcirco rupem subeuntibus ilicet offert
Prospectu miro species variata, propinquam
Atque urbem prensare putant, mirabile visu.
Parte alia, occiduo qua Sol lavat amne quadrigas,
Et Surrentini sese pars altera circi
Incurvat, glauca collis pracinctus oliva
Assurgit: sensimque jugum demissus in undas,
Arcton in adversam spectat, portusque Dicarchi.
Planitie in prima, quam juxta attollitur alto
Vertice mons, saxo consurgunt facta vetusto
Mœnia Sirenum felicia, qua cava circum
Pracingit vallis rivo, perfusa sonanti.
Vitiferi circum colles, sylvosaque tempe,
Et rura, & virides horti, fontesque coronant.
Urbs exculta loci genio: gens more paterno
Comis, & officiis animos edocta mereri.
Nempe refert mores Sirenum, animumque benignum:
Hinc gemina, atque illinc nautis venientibus ora
Opportuna jacet: medius discrimine longo
Stat collis, quem circuitu totum tenet amplo
Urbs imposta super: fabricata crepidine in ipsa
Parthenopen contra spectant palatia: & udos
Despectant errare greges pellucida subter
Æquora, & herbosas circum percurrere cautes.
At colle in medio, vivoque in viscere rupis
Est oblonga, patens specus informata rotundo
Fornice: quam circum constructa sedilia quadro
E lapide, immissique tegunt subsellia fluctus.
Hic Fauni, hic Panes, hic capripedes Satyrisci,
Sæpe sedent defessi æstu, nimioque labore:
Collectumque fuga sudorem gurgite tergunt,
Ast intus formata manet specus altera, circi
In morem, Dorisque aditus transmissa per arctes
Se-

Spelantam duro scalpris in monte cavatam
Aluit: & circum visuntur marmore sedes
E niveo posita: medioque in fornicis orbe
Curva, atq. ampla patent spiracula, se quibus intus
Lux agat, & radiis perlustret concava. Nympha
Hic, quibus est cordi pudibunda modestia, molles
Sape lavant artus; se seque abs Sole tuentur:
Magnum opus, & populi pro majestate Latini.
Nam quacunque jacent Surrenti mœnia circum
Antiqui monumenta avi, posuisse feruntur
Romani, dum divitia, dum regna manebant.
At collis, lava qui surgit parte theatri,
Inclinata dies dum seri vesperis horas
Percurrit, leni Zephyro perflatur, & umbra
Æstivo Cancri sub sydere gratus amica est.
Herbiferi propter scopuli, cautesque virentes
Consurgunt, placidumque sonant, dum rore refuso,
Alternis veniens sese super ingerit astus.
Hic sinus abscissa medius sub rupe patescit,
Et brevis ora, leves qua rauco à gurgite cymbas
Accipiat, tutoque cava in statione recondat,
Arboribus celsum redimitur culmen, & unda
Fons medius vitrea vivo de pumice manat.
Extenti hac, illac muscoso murice circum
Pracingunt oram scopuli, quibus otia sape
Fallit piscator, vel amaros Phillidis ignes
Solatur cantu, seu piscibus instruit astus.
At contra, undoso quà gurgite fluctuat alta
Doris aqua, longos disponunt ordine casses,
Et labirynthao circumdant aquora gyro:
Curva quibus capiant radentes litora thynnos.
Non longè, extremum quà collis in aquora clivum
Demittit, Neptunus ubi sua templa (nivali
Marmore qua quondam sacrarat Pollius) adis

Magni-

Magnifica ut custos esset, rurisque superbi)
Spargebat sale carulee, stat circus, & illum
Perfundit per stricta fluens Thetis ostia aperta
Rupis : & in medio quondam gratissimus unda
Manabat dulci, quamquam profusus amaro
Æquore fons : circum constructa sedilia, curva
Ad ritum cavea, queis sidens plurima turba
Æquorees Polli ludos spectabat, amice
Cum sacros de more Deo celebrabat honores.
Molliter expenso collem percurrere remo ,
Et lustrare sinus, sertumque videre corona
Sylvifera, cautesque manu prensare virentes,
Multa animis, & multa oculis sincera voluptas :
Qua turbas animi, & curas mulceat acres.
Sed quo Fatorum casu , quo numine divum
Huc se Pieridum cœtu sociatus evanti
Ex Helicone suo, Pindoque invexit Apollo,
Dicite, Sirenes, caussasque aperite canenti.
Postquam Caucaseis emissa è rupibus horrens
Immani erupit ritu gens Caspia, & omnem
Barbara late Asiam ferro vastavit, & igni.
Hinc & Abydenas victrix rate vecta per arces,
Europam petiit, Græcosque aggressa solutos
Pra luxu, & nostris discordes ritibus, armis
Quàm facilè edomuit, regnumque evertit Eoum.
Civilesque simul cultus gens aspera , & artes
Ingenuas, docti & monumenta excindere secli
Vi conata; furor Scythico stat pectore tantus.
Cœpere hinc sensim nullo squalescere cultu
Ingenia, & docta sordescere Palladis artes.
Nullus honor lauro : sacros non amplius amnes
Pimplaos ibant haustum, Cyrrhamq. diserti.
Aurea nec plectro resonabant fila : neque ultra
Dona ferebantur sacris votiva Camœnis :.

Sup-

Supplice nec voto Phœbum de more vocabant.
Hæc secum indignans animo formosus Apollo
Dum versat, pulchrasque dolet contemnier artes,
Musarum acciri cœtum jubet. ilicet illæ
Conveniunt, patulaque sedent sub tegmine quercus:
Quam propter fluvio sese Peneus amœno
Devehit, & latas riguo secat agmine ripas.
Ut Musæ sedere novem, tum Phœbus Apollo
Aggere ab herboso sic incipit ore profari:
Non hæc, Pierides, tot terra exculta per annos,
Et cunctas inter fortunatissima quondam,
Hospitium post hac nobis dabit; omnia quando
Et ferro, & Scythico squalent vastata furore.
Non hic ingenia, & doctæ non amplius artes,
Ut quondam viguere, vigent: non laudibus ultra
Tangitur, aut clarum quis lauri affectat honorem.
Desolata jacent passim loca sacra: neque ullus,
Ni vastator adit sacratas barbarus umbras.
Nempe, ut fatidicos ima ab radice securi
Succidat truncos, sylvasque incendat: & ipsos
Divinos Fontes scelerato polluat ore.
Ergo agite, inque alias mecum concedite sedes.
Thessala nunc Tempe valeant, sylvæque valete
Pieriæ, viridisque Helicon, Parnassus, & Oeta:
Atque amnes valeant sacri, Peneus, & Orneus,
Argyraque, Dirceque, & dulce fluens Aganippe.
Ipsaque terra parens quondam generosa virorum
Græcia, & extinctis valeant cum civibus urbes.
Ille hæc, concordi plauserunt murmure divæ
Pieriæ: veteresque animo stat linquere sedes;
Inque nemus migrare novum, nova rura, novosque
In saltus penetrare, aliosque invisere montes.
Sed loca quæ cursu teneant, quibus & nova figant
Hospitia; ancipites volvunt sub pectore Musæ.

An

An Zephyri ad fines, an convertantur ad Eurum?
Anne Notum, Boreamve petant, gelidosque Triones:
Et mediis sese sistant in vallibus Æmi?
Hæc dum solicita versabant mente sorores
Castalides, Phœbusque pater, medio ilicet alveo
Peneï Siren visa est consurgere: & ore
Sic Phœbum blando, sociasque affata Camœnas:
Non te, Phœbe pater, non vos dilecta sororum
Turba mihi, dubios teneat cura anxia: pandam
Ipsa ego nunc vobis quæ sint felicia Tempe,
Quæ pro Thessalicis habitanda; sacrique recessus
Qui sint, qui culti montes, & amœna fluenta.
Est locus Hisperia in magna, Cratera Pelasgi
Appellant; toto quo non felicior alter
Orbe locus, mare seu spectes, sive aëris almam
Temperiem, læto vel dites ubere terras.
Crateris de more sinum curvatur in amplum
Collibus extentis tellus Campana: feracis
Ubertas cui mira soli, cui plurima ponti
Mollities, tepidaque aura, & clementia cœli,
Et felix dedit ipse situs cognomen. opaca
Hic nemora, hic sacri fontes, hic flumina, & undæ
Irrigua, ripas propter, perque arva fluentes.
Sunt hic & rupes, & amica in rupibus umbra;
Et lenes rident Zephyri, Solesque benigni.
Hic cultæ gentes habitant, devotaque vobis
Ingenia, & blandi mores, atque apta mereri
Officiis animos mollissima pectora: & omnes
Ingenuæ hic florent artes, studiumque Minervæ.
Verum alias quantum superat Campania terras,
Atque sinus quantum Crater supereminet omnes:
Tantum illum pars una super pulcherrima surgit.
Surrenti sinus hic, hæc sunt felicia Tempe,
Queis non Æmonia sunt componenda, neque horti
He-

Hesperidum, neque Medorum ditissima rura.
Hæc loca Sirenes primum voluere, relicto
Peneoque, Amphrysoque, & patrio Acheloo.
Atque etiam nunc illa tenent, semperque tenebunt:
Et felix illis agitabunt finibus æuum.
Ergo agite, & quò terrarum blandissima tellus
Campano Cratere jacet, circumque benigno
Alluitur fluctu, & læta pubescit aprici
Ubertate soli, Zephyrique afflatur ab auris,
Sedibus his, cursum tandem celerate, relictis.
Illuc Parthenope, vos illuc cærula Nesis,
Leucopetre, Prochyteque soror, Colomelis, & omnis
Sirenum chorus invitat, blandoque natatu
Obvius occurrit jamjam venientibus, & se
Numinibus jungit vestris, cœtuque beato.
Vos docta invitant gentes, moresque benigni,
Et placidi invitat vos indulgentia cœli.
Hæc Siren hyalo vultum fucata colore
Effata, in medio fluvii se condidit alveo.
Mox & transmisso pernici flumine cursu,
Per medium fugit Ægæum; mediumque per altum
Ionium transvecta, freti spumosa Sicani
Claustra subit, cursumque tenens Scyllæa secundum
Æquora, Tyrrheni findit salis æquora cauda.
Hinc ubi Tillesii pervenit saxa, Ligæam
Ocinari de fonte vocat, vocat inde sororem
Leucosiam, & quotquot Pæstana per æquora divæ
Sirenes vitreis habitant in sedibus, & quot
Hinc vel olivifera delubra antiqua Minervæ,
Illinc vel Capreas, piscosaque saxa frequentant.
Haud mora, cæruleis undosa è Doridos antris
Accitæ veniunt diæ Sirenes, & unum
Agmen agunt. hoc illa choro sociata sororum,
Craterem ingreditur, primoque à limine magno
Par-

Parthenopen clamore vocat Sebethide ab unda,
Leucopetramque suo versantem rure Vesevi,
Eque altis Nesida jugis, sociamque Dicarchim,
Et Surrentino appellat Colomelida ab antro.
Extemplo divæ, socio sermone vocatæ,
Accurrunt, celerique secant vada salsa natatu.
Unda sonat percussa, fretisque ardentibus omnis
Semifero late spumat sub pectore Crater.
Ut cœtum coiere simul Sirenes in unum,
Thessala tum socias læto sermone profatur;
Sic ingressa: Choros, ò divæ, ducite festos,
Et festos vitreo celebrate in marmore ludos:
Namque hæc, quæ dudum colitis Crateridos ora
Herbida saxa, sinus, perflataque mollibus auris
Antra, petunt Musæ, Musarumque auctor Apollo.
Queis amor est, Pindo, spretoque Helicone, beati
Crateris vestri pulchras inquirere Sedes,
Excultas hominum ingeniis, & moribus aureis.
Regnaque vestra deæ, Surrentinosque recessus
Incolere, & doctis hic exercere palæstris
Palladias cupiunt artes, numerosque canoros.
Ergo agite, & Phœbo venienti occurite: amico
Accipite & gremio Musas, plausuque fovete.
His dictis læto plaudentes murmure divæ
Sirenes, bifida diffindunt marmora cauda,
Lætitiæ indicium, & celeri occursare natatu
Festinant alacres Phœbo, cœtuque sororum
Pieridum cursumque citant umbrosa secundùm
Litora, & herbosas fragranti murice cautes,
Remigio ulnarum, & concentibus aëra pulsant.
Hinc resonat cantu tellus, hinc unda natatu.
Et jam Palladii lustrabant herbida collis
Blanda cohors pelagi, cum accedere visus Apollo
Aurata invectus concha, Musasque trahebat.
Ipse

Ipse tenens læva citharam pulsabat eburno
Pectine, percurrens numeris fila aurea miris.
Respondere quibus certabant carmine Musæ
Blandiloquæ, legesque lyræ servare canoræ.
Continuò cursum campo Sirenes aquoso
Accelerant: micat ante alias formosa sorores
Parthenope; micat ipsa loci regina beati
Purpureo insignis vultu Colomelis: & omnes
Virgineum Musarum agmen, Phœbumque salutant.
Mox blandis citharæ numeris, cantuque marinas
Adjungunt unà choreas: varioque recursu
Spumosos miscent spumosis orbibus orbes,
Et labirynthæis depingunt æquora gyris.
Post ubi fluctivagis diva indulsere choreis,
Et Musæ cantu, & cithara crinitus Apollo,
Sedibus optatis primam dixere salutem:
Inque actam læti exiliunt, terraque potiti
Perpetuas figunt sedes: perque arva beata,
Et Surrentinos agitant grata otia colles.

Hæc ut memoriter recitavi; tenebam enim carmen tum primum contextum; Bellè, inquit Lucilius, Autumnos auspicatus es. Poeticum istuc exordium à te expectabam: & decebat quidem certè poetam, & tuum istuc otium Surrentinum: quo si ego fruerer, fortasse etiam insanirem. Plurimum sanè debes tu locis hisce, in quibus & valetudinem recuperas, ut cœlo hoc nulla tibi salubrior medicina, & tot elegantes libellos scribis, nosque ad studia literarum acribus stimulis incitas, atque urges. verum multò magis hæc tibi debent loca, quæ tu per totum terrarum orbem (nam quò tui non pervenerunt libelli?) tanto cum plausu celebriora fecisti. Absit verbo adulatio, ut tibi nostri cives, ita & Surrentini, in quorum jus civitatis admissus jam es, monumentum ponere deberent. Cui statim

Ego:

Ego: Mittamus iſtæc, quæ niſi tuum candidum ingenium planè noſſem, adulatoria appellarem. Atque hæc ut jam ſunt dicta, ſurreximus, perque Xyſtum iterum curſitatum eſt.

C A P U T II.

Fit mentio Circæi Fani, quod non longe à Surrenti pomario fuiſſe memoria proditum eſt.

MAnè ante Id: Octobris accerſitis Lucilio, & Vellejo, qui valetudinis cauſſa me pridie convenerat; Eamus, inquam, Surrentum uſque. At Lucil: Quidni potius, inquit, in Campeſtria? Eamus, quæſo, in eam ſemitam, quæ in ipſa montis crepidine mari imminet, atque utrinque arboribus conſita eſt. nihil illa amœnius, nihil altius, proſpectu jucundius nihil eſt: me fateor tanta voluptate afficit, ut nihil ultra. Cui ego: In illam alias, nunc Surrentum ire conſtitui: etenim nobilis quidam in ſuam me villam, quæ non longè à pomærio eſt, qui locus ad Circen dicitur, invitavit, nimirum ut monumenta Circæi fani, quod eò loci fuiſſe, memoriæ datum, inſpicerem. Tum Lucil: ſi ita, veniam lubens, illa enim videre geſtio quam maximè: & erit, ut opinor, Vellejo gratiſſimum. ſcio quippe illum veterum monumentorum curioſiſſimum. imo efficiemus, ut Romanum etiam aquæductum, & ciſternas videat. Tum Vellejus: Rem mihi perjucundam facietis. audivi enim à Sex: Nigro opus illud eſſe quam per admirabile. Quibus ego: Sed eamus tandem. Et illi: per nos ilicet; i præ igitur: te pone ſequemur lubentiſſimè. At, quæſo, inquit Vellejus, ut modico gradu præeas: nam ſi ſecus te minimè aſſequar. nam tu pedibus, ut & in reliquis, es velociſſimus, ut non

ſine

ſine defatigatione te interdum ſequar. Hic Lucil: Optimè monet Vellejus. Parthenie,tu celeri admodum gradu curſitas: quod tibi haud ſcio an ſalutare ſit: ita enim bilis incaleſcit, atque hypocondria inflammantur. quo malo non leviter laboramus. Cui ego: Imo ſic crudum humorem concoquo, & conſopitos ſpiritus excito. verùm nolo vobis eſſe incommodo. quare juxtà peregrinantium leges nobis a majoribus præſcriptas, Vellejus, qui imbecillior eſt, præcedat: etſi perdifficile mihi ſit paſſum continere. Dum igitur expenſo gradu pergimus, Si ad Circæum promontorium, inquit Lucil: Circen habitaſſe perhibent, cur hic illius fanum, quod ibi potius eſſe debuiſſet? Cui ego: Quid mirum? Etenim cum Circen ex earum numero fuiſſe, quas Sirenes antiquitas appellavit, veriſimile ſit, haud equidem abs re factum puto, ſi gens; quæ à Sirenibus urbi ſuæ nomen fecit, imo & ab illis primum habitatam arbitretur, illarum uni hic fanum extruxerit. Et ille: Probabilia prædicas. unum tamen habeo, quod obiiciam: ſi ut eſt apud Lycophronem in Caſſandra, tres fuere Sirenes, quæ à Græcia in Italiam navigarunt, & tu in Nauticis aſſentiris: quarum unam ad Ocinarum obiiſſe tradunt, inque Terinæo ſcopulo tumulatam. de qua tu in Naut. V. ſic habes.

Hinc viridem Linum, & Tylleſia ſaxa relinquo,
Et Baccho latam gemmato in colle Terinam,
Oſtiaque Ocinari legimus, tumulumque Ligeæ.

Hoc enim nomine appellabatur. ſecundam ad Leucoſiam inſulam, ab illa ita nuncupatam, qua de tu etiam in eodem libro mentionem facis, ſepultam ferunt. Tertia fuit Parthenope noſtra, quæ, ut ais in Bellicis,

excepta hoſpitiis à rurifluo Sebetho.
Sirenum genus Euboicis prima intulit oris.

jam Sirenem non fuiſſe Circen manifeſtum eſt. Cui

ego: Acutè tu quidem, & eruditè, ut cętera. Sed me facile expediam. Etsi illæ tres, quas enumerasti ex Lycophrone, & meis Nauticis, præcipuæ fuerint, verisimile tamen est, multas post illas, imo & antè navigasse. Præterea illas omnes antiquitas Sirenas appellavit, quæ suis illecebris viros allexissent: inter has verò insignem fuisse Circen poëtarum, & Homeri in primis decantatum carminibus est. Atque hæc cum dicerem, pro villæ foribus amicum obviam habemus. qui statim accurrens nos comiter excepit, atque in rus suum introduxit. mox per Xystum in pervetusta quædam monumenta perpauculis passibus perduxit. Erant eò loci juxtà collis crepidinem substructiones templi, quod penè integrum extitisse usque ad abavi sui ætatem affirmabat. illius deinde avaritia excisum, candidè fatebatur: èque illo plusquam triginta columnas distractas: quarum quædam erant ex porphyrite, quædam verò ex bisalte. ara è Pario marmore. quæ adhuc Surrenti visitur in via exposita, juxtà sacram quandam ædem. pavimentum ex texellis pretiosorum lapidum contextum, cujus pars adhuc extat. sunt item quidam cavi, amplique fornices partim ex lateribus, partim ex quadro saxo compactis miro ordine. ex columnis duæ marmoreæ in ipsa via consepultæ adhuc sunt. Dum hæc monumenta attentè, curiosèque lustramus; Haud quidem ferendum, inquit Vellejus, tam insigne veterum monumentum, quod per tot sæcula integrum extiterat, avaritia excisum tam brevi esse, ac penè eradicatum. non sane tanto ego me piaculo obligassem: quin potius omni ope, atque opera effecissem, ut instauratum, inque dies expolitū perseverasset. quid enim hac vestra in urbe insignius conspici potuisset? At ille: Ineruditus meus ille abavus, & ad rem potius attentus, quā ad istiusmo-
di

di decora. Ego verò illum de figura interrogo. Et ille: Oblongum, ut plerumque fit, fanum fuisse ferebatur: quod ex fundamentis coniicere proclive est: & molis quàm vastissimæ. magnam enim hinc marmoris copiam asportatam pro certo scio. Cui ego: Assentior facilè. nam si tot columnæ testudinem fulciebant, & tantæ magnitudinis, maximum fuisse fanum liquidò consequitur. Hoc loco ille: Non longè à mea hac villa maximæ sunt fabricæ ex lateribus, quadratoque lapide; arcus item, & fornices vastissimi, quibus ædes duorum nobilium superædificatæ, quocirca juxta fanum ædes etiam fuisse manifestum est. à quo verò instructæ, minimè proditum est. Hic Lucil: me intuens: Num censes, inquit, & fanum, & ædes, à Pollio Felice facta? Cui tum ego: Haud equidem credo. Id enim minimè Statius, qui adeò accuratè Surrentinam Pollii villam descripsit, & fana in illa Neptuno, & Herculi instructa, hæc verò, & magnifica quidem, silentio præteriisset. Imo facilè inducor, ut credam fanum à Surrentinis fabricatum, ędes ab aliquo Romanorum equitum Tiberii ævo, quo omnis hæc Crateris nostri ora villis, & ædibus, quà magnificentia, quà pulchritudine conspicuis, ità consita erat, ut unam tum maximam, tum frequentissimam urbem credidisses. Tum Lucil: Assentior prorsus. At Vellejus: Pergamus, inquit, ad illa monumenta quæ non longè ab hinc sunt: aveo enim illa circumspicere. Eamus, tum ego: At Amicus ità nos comiter rogat: Quæso, ut hic sedeatis parumper: voluptas erit piscatores videre retia ad litus deducere. qui cum mei inquilini sint, si quem ceperint exquisitum piscem, ad nos afferent. nec erit ille non gratus, Saturni dies cùm sit. Nos tum illi gratias agimus, atque in conspectu considimus. Dum autem ille multa à nobis urbanè percontatur, retia, quæ sagenas

vocant, ad litus piſcatores deduxerunt piſcatu quam plurimo. delectatus ſummoperè Vellejus eſt multitudine piſcium hac, illacque per retia ſalientium, ſquamiſque nitentium miro, varioque modo. quod ille nunquam antea conſpexerat, meque intuens, Nunc inquit, teneo tuum illud,

Hic piſcatores ſolventes retia in undas
Aſpicit, & captas properare ad litora prædas.
Cernit & incluſos reſilire indagine piſces,
Et nitido ſquamas argento, auroque nitere,
Atque oſtro, minioque, coruſcantique ſmaragdo.

Interea loci dum hæc diceret, adeſt piſcator cum ciſtella piſcibus benè plena. Erant ſex mulli, tres ſoleç, totidemque ſcorpenæ. menæ duodecim, minutarum verò loliginum, quas marinas ficedulas appellant, pugni duo. quibus omnibus amicus nos liberaliter donavit. cui cum gratias egiſſemus pro tanta in nos humanitate, rogamus numquid domum vellet? & ille ut benè valeatis. ſtatimque ad viſenda reliqua monumenta, quæ indicaverat, duce puero, quem comitem nobis dederat, haud enim illum venire paſſi ſumus, etſi ſæpius id rogaret, diſceſſimus,

CAPUT III.

Quorundam amicorum in Surrentinum adventus, à quibus de fodina ad Nicatem inventa, mentio habita: & quo aurum, argentumque modo eruatur, expoſitum. Atque hinc arrepta occaſione nihil admodum eſſe, quod in Meridionali Italiæ parte, non abundè proveniat, demonſtratum.

IAm dies ad umbilicum dimidiatus, in alteram pronus partem vergebat, cum me tum primum à meridia-

ridiano somnulo excitatum, puer adit: nunciatque phaselum quemdam ad oram applicuisse, quo duo nostrates advecti erant, meque pro postici antri foribus præstolari. Tum ego: Accipe clavem,i, ostiumq;aperi. sed vide ne tuo illo grallatorio gradu incedas: id enim antiquum obtines, ut tardus sis. Et ille: Naturam vincam; volabo quasi avis, ne fustuarium meream. Et ego: I tandem. mox ipse te sequar.cumque abiisset, ego Lucilium accerso: qui & ipse tum primum erat experrectus: deque hospitum adventu certiorem facio. Et ille: Eamus illicò in amicorum occursum. assumptisque umbraculis, in hortum procedimus. dum autem imus: Quinam, inquit, Lucilius hi erunt hospites? Gui ego: Illos Massa ad delubrum advectos arbitror: eruntque Capito, & Nigidius. At Lucil: Quid si Neapoli veniant! Tum ego: Haud equidem ita animum induco, id ut credam. siquidem phaseli, qui Neapoli redeunt, tardius appellunt. neque quispiam de suo nos adventu admonuit. Tum Lucil: Dies alsior solito est, Zephyrusque perflat vehementius:quocirca poterat quis tempestivè profectus,quamcitissimè appellere. Cui inquam ego: Probabilia prædicas, verum qui sint, conjectare. Et ille: Non dubito quin tibi familiarissimi, qui te insperatò opprimere volunt. Sed jam secundo descensu transmisso, ad pensilem pontem deventum erat, cum Lęlium, & Sextum Nigrum obviam habemus.quos ut vidi in amplexus irruens, arctissimè complexus sum, quos simul ac toto pariter sinu Lucil:amplexatus est,Divinavi,inquit,Parthenie.Cui ego: Tu sẽper in scopum collineas. tanti est acri ingenio esse. Interea loci dum hæc dicerem,adest puer, qui ad sarcinulas deferendas substiterat, nunciatque Massa ad delubrum duos alios advenisse. Tum ego: Faustissimus, inquam, hic nobis

dies. erunt hi quidem Nigidius, & Capito: quibus omnes obvii statim imus, mox occursantes totis ulnis complectimur. Illi verò cum præter opinionem Lælium, & Sextum, viderunt, ingenti gaudio affecti sunt: & Fortunatus, inquiunt, hic nobis dies est, qui tot amicorum conspectu, consortioque nos exhilaravit. Quibus tum ego, Eamus domum, ut calorem temperetis, siccoque indusio sudorem abstergatis. quia verò Sextus Niger præ reliquis ab æstu vexatus, quippe qui delicatissimi temperamenti, meam illi sciadem, qua se ab Sole defenderet, in manus trado: suam verò Lucil: umbellam Lælio porrexit. Postinde cuncti modico clivum gradu conscendimus. Ut verò in calopsidem ventum est, jubeo in ea sedere tantisper, ad hauriendum spiritum, prospectumque Crateris amœnissimum contemplandum. quo Lælius, utpote novus loci hospes, mirificè delectatus est.

Cum demum ex horto in peristylium ingressi sumus, Ut elegans, inquit Lælius, ut concinnum istuc peristylium est. puteumque in medio animadvertens, Estne, inquit, ad me intuens, frigida istæc aqua? Cui ego: Imò frigidissima. Hauriamus, inquit ille. Tum ego jubeo puerum haurire. qui dum trochlea situlam trahit, est enim puteus altissimus, inspiciens Lælius totum putei orificium viridi adjanto investitum, Optima, inquit, erit, ac salubris hæc aqua. nam ubi adjantus adnascitur, optimam esse aquam tradunt. Cui ego: Imo saluberrima: Æquanis enim è jugis scatet: perque testaceos canales Surrentum, perque Surrenti pagos inducitur. est etiam vi urinam movendi prædita, atque intestina lavat miro modo, quapropter absq. medicamentis urinam cientibus, quę διοςητικὰ Galenus vocat, hac ego usus una, tantum profeci, ut ex multorum annorum pertinaci viscerum obstructio-
ne

ne liberatus penè sim. Mox ubi Lælius haustam aquam colluisset, idque reliqui fecissent, in superiorem domus contignationem conscendimus; sedimusque ad magnam deambulationis fenestram juxtà hypęthtæ arcum, quà placidissimi aura ventuli perflabat. Ut verò in sediculis sessum est, ego Lælium, Sextumque rogo, si quid novarum rerum ad me Neapoli afferrent, & ut amici valerent? Tum Lælius: Amici valent planè benè: teque omnes saluere jubent: atque in primis Eulalius, qui magno me oravit opere, ut tibi suo nomine salutem plurimam dicerem. Unus tamen vel in paucis charus Cn: Bellus, hectica derepentè febricula correptus est. Cui tum ego: Rem mihi, Lęli, peracerbam narras, & si non inopinatam omninò. Jamdiu enim hoc illi malum timebam, quippe delicatissimi temperamenti. sæpe illum admonui ne se tantum literis involveret, suæque valetudinis rationem duceret. at meis ille admonitionibus nunquam paruit. Hic Læl: Quid facias? sic sumus omnes, qui in studio literarum libidinem habemus. tu ipse, qui sana aliis das crebrò consilia, secus agis, ut facta dictis consentire non videantur. neque scio an aliquis sit, qui ætatem in libris magis contriverit, præter te. At ego, tum inquam, jam consenui, & robustam corporis valetudinem nactus sum. Hoc loco Sextus; De me certè quidem, Parthenie, queri nequaquam potes, tuis enim monitis semper acquievi, meque á literis, ne in morbum inciderem, diligenter continui. Cui ego: Ut bellè me præoccupasti! tu contrario laboras vitio, ut te calcaribus urgeam, opus sit. sed redeamus ad Cn: Bellum, cujus mihi lues summoperè displicet; Reddiditne per os sanguinem? Et Læl: Pauxillum: & tussicula item vexatur. Cui ego: Erat ne sanguis vitiosus? Et ille: Ità ajebat Celsus noster. qui, quoniam in memoriam ser-

mo inciderat tui, ex me petiit, qua tu hic valetudine uterere, & quo in statu Autumni essent, quos dum tuas Æstates legeret, magnopere expetebat. Tum ego: Gratiam homini habeo, quem scio mei amantissimum. sed quid tu illi? Te, inquit Læl: valere, dixi basilicè, operamque omnem in Autumnis scribendis ponere, ac locare. Benè, inquam ego: sed quod tandem de Cn: Bello judicium ferebat? Tum Læl: Non bonum. erat enim excreatus sanguis niger, & crassus. ego, ut de me conjecturam facio, morbum puto gravissimum. Vellem inquam ego, ut illi tempestive consulerent: nam si secus inutili consultatione, ut plerumque solent, tempus ducent, amittemus juvenem tum ingenio, tum indole vel in paucis rarum. semper apud nos illud usuvenit, dum Romæ consulitur, Saguntus expugnatur. sed cedo tandem si quid mihi novi ex urbe apportas. Et ille: Accipe, rem gratam tibi narrabo: Ad Nicatem, qui mons, ut te certè non latet, Apennini pars est; quiq. per Alliphas longo tractu descendens in Massicum vergit, Samnitesq. à Campanis, Volscis; & Ausonibus disterminat: ad Nicatem, inquam, infra Æserniam non multis ab hinc diebus argentifodina inventa est: cujus frustum illinc allatum, mihi ad te perferendum dedit Quintus Caso. mox è marsupio eductum in manus dedit. Acceptum ego argentiferum lapidem attentè, accuratèque considero. Tum ad me Lucil: Estne, inquit, probatum argentum istud? Cui ego: Ita mihi videtur. quamquam, ut ex hoc coniicio, non adeo dives futura fodina sit. Et ille: Vereor ne modicus admodum futurus proventus sit, nec responsurus expensis. At ego: Exiguum lucelli quamvis inde obventurum, è Republica tamen duco erui è fodina. sic enim & argento abundaret, quod quantum conducat, vos ipsi coniicite; & multorum otiolorum operæ occupa-

cupa-

cuparentur. quod maximum sanè Reipublicæ emolumentum affert. si itá fieret, quanti dives auri, argentique nostra hæc regio foret? quot miserorum familiæ sublevarentur? multæ quippe. Hic Lucil: Consultò tu quidem. verum ubinam hujusmodi aurifodinæ? Cui inquam ego: Sunt equidem, & plurimæ apud Brutios, quorum amnes non rarò arenam auream vectant. memini me admodum puero, inventam hujuscemodi arenam ad Annibalis castra, & Neapolim ad Prætorem missam. quam cum in fusorio ad ignem argentarii probassent, optimum esse aurum deprehenderunt. sunt etiam quædam citra Silam, in cujus sinu magnas esse fodinas verisimile est. Nec Garganum vacare auro, atque argento, nec Apenninum arbitror. Tum ille: si ità est, ut dicis, cur tantas opes negligimus? Quia, inquam, ubertas, & feracitas soli nos desides, ac supinos facit. si minus terra omnis generis frugum, si minus fructuum daret, tum indigentia industrii, quæ in penitis latent, perquireremus, inque abditum terræ sinum perrumperemus. Tum ille: Vera narras: experimento enim comprobatum est, eos laboris patientes magis esse, quos magis pauperies premit. Hoc me loco Sextus interpellat: Verumne quod ajunt, una cum auro, & argento reliqua etiam metalla procreari? Cui ego: Ita enimverò. quemadmodum enim una cum sanguine, humores cæteri, ita cum auro reliqua metalla progignuntur. sive quod illa imperfecta naturæ ad optimum tendentis, opera sint, sive quod ex minus aptis terræ humoribus distincta ab auro corpora concrescant. Sed age, tum ille, quando hac in re sumus, dic sodes (nam qui ista melius?) quo pacto à reliquis aurum separatur? Cui ego Saturni ope, atque opera, plumbi nimirum ministerio. scis enim hoc cognomento plumbum à physicis nuncupari, quod illi astro ob simi-

similitudinem subesse feratur. separatur autem tum aurum, tum argentum hoc modo aliquantur confusa illa, atque indiscreta metalla unà cum plumbo. hoc autem cætera consumit, ac devorat: atque hoc modo defæcatum aurum, argentumque restant. Hic Lucil: Anne hinc, inquit, voracem filiorum Saturnum perhibent, quod reliqua plumbum metalla devoret? Rem ipsam putasti, inquam, Lucili. miror oppidò ingenium tuum. excole, quæso, illud, atque exerceto: magnus nimirum vir fies. Et ille: Habeo tibi gratiam, quod ità de me sentias. faciam quatenus imbecillæ mihi vires dabunt. At Sextus: Sed omissis officiis istis redeamus ad fodinas. Cui tum Lucil: Ut video, Sexte, te auri recordatio delectat, detergitque fastidia illa tua. cave illud adames. id enim nec sapientem, nec religiosum virum decet. Et ille: Non auro ditescere, Lucili, mihi cordi est, scis enim me totum reliquisse, verum erudiri: tenesque illud profectò, eum & sapientiorem, & religiosiorem esse, qui eruditior idem est. Tum Lucil: Credo equidem: verum ego jocari volebam: decebant nimirum inter seria festivi sales, & conditus festivitate sermo gratior auditoribus fit. Et ille: Tuum ingenium probè noram, Lucili; bellus tu quidem homo, & ad gratias, & lepores natus. At Lælius: Verum facta jam justa jocis intercapedine, redeamus ad seria, ac docta, quæ ego præ jocis, & festivitatibus fero. Non putabam, Parthenie, tantas in nostro regno divitias procreari. unam Peruviam auro divitem arbitrabar. Cui ego: Tanta terræ hujus felicitas, ut nihil amplius accedere possit. nempe nihil eorum deest, quæ vel ad usum, vel commodum incolarum desiderantur: quæque singula, singulæ regiones gignunt, una hęc cuncta producit: quo fit ut plurima aliis suppeditet, ipsa indigeat fermè nihil. nisi fortasse paucis quibusdam, quæ ad

ad luxum potius, & morum corruptelam deserviunt. quæ expediret quidem certè si non accerserentur. itâ enim fieret, ut non tantum mollescerent animi, nec tanta pecuniæ vis hinc aliò distraheretur. Tum Lælius: Prudenter, tu quidem, & ut νομοθέτην decet. sed enumeremus jam, si lubet, quæ tellus hæc nostra ex se procreat. Cui ego: Facerem nisi vererer ne aliis crearem fastidium. Tum cuncti uno ore, Imò rogamus, ut lubeat. quid enim jucundius nostris auribus esse potest, quam terræ, in qua nati, educatique sumus feracitatem audire. neque hi enim sumus, humili qui genio, ac seruili, aliena magis amant, quam propria, ut mirum quantum domesticarum rerum insolens eos fastidium teneat. Tum ego: Gaudeo, quod tam generosa à natura dotati estis indole. morē igitur vestro geram ingenio. cui ut obsecundem par est. accipite igitur, rem numeris omnem complectar meo more: Metalla (ut ab his initium faciamus, à quibus occasio data est) ut modò dicebam, non desunt plurima, & magno futura emolumento, si modo adesset, quæ una desideratur, industria. æs, ferrum, viuumque argentum affatim suppetunt. stamni item, & plumbi non contemnenda vis est. quæ vero mineralia novi dicunt, (quod quidem acceptum usu vocabulum latinitate donatum est) tanta copia proveniunt, ut major desiderari non possit. sulphur, nitrum, bitumen, è quibus alumen, summa quidem industria educitur, abundè Phlegra, & Vesuvius evomunt: aliisque in locis plurimum nascitur. specularem lapidem Brutiorum feracissima tellus magna copia subministrat, ut & reliqua hujusmodi. Pix in Sila abundè coquitur, in qua & Græca cera. Manna item, quæ etiam in Gargano optima colligitur. Mel, & cera nullibi non obvia: Tarentinum optimum. neque deest calaminum, quod

in

in Brutiis provenit,etsi inferioris notæ, quam sit Indicum. apud hos montanum sal sciinditur: commune verò apud Apuliæ litora coquitur,& concrescit. Bombycum tanta nutricatio, atque cultura est, ut jam non solum principes, sed infimæ etiam plebis lanii, fartores, coqui olosericis vestibus induantur. Gossypium abundè, præsertim in Brutiis, in Vestinis crocus legitur: inque omnem Italiam distrahitur. Sed ut ab his proximè ad fruges transeamus, tanta in Apulia, quam Dauniam vocant, tanta in nostra Campania,tanta in Brutiis circa Crotonem,ac Metapontum,reliquisque in regionibus etiam montanis tritici omnis generis copia, atque etiam Indici, & leguminum cæterorum: tanta oryzæ in Picentinis, & Magna Græcia,colligitur, ut non solum alienis non indigeat, sed sufficiat etiam quammultis. Vini, & quidem omnis generis tantum procreat, ut compluribus Italiæ populis suppeditet. Hic Lucil: Sed illud vel nimis validum, ac fumosum, Ut Vesuvianum, Herculanum, Terinæum, Apulum: vel nimis asperum, ut Atellanum, Surrentinum.Fateor,tum ego:Verum nonne Stabiense,&quod in proximis collibus exprimitur delicatum? nonne vernum Nolanum? nonne Pausilypæum optimum, ac sanum? imo subasperum illud si mari devehatur,asperitatem illam exuit,ac fit delicatum, ut etiam vinum Circæo immutari poculo credas Tum ille: Mira narras, & mihi nova omnino. Sed qua :d caussa contingat scire aveo abs te. quocirca exprome quod sentis; quod & Sexto gratum erit. Hic Nigidius, qui diu tacuerat, Imo, inquit, & Capitoni isto. Tum Capito: Quid, inquit, tu Sexte? vide quorsum dicta istorum spectent. Et ille festivus dies est, quis illos jocari vetet? per me liceat quantum volunt. Neque ego, tum Capito, adeo severus, ut id vetem, quod tu conceden-

dum

dum putas. atque me mox intuens, Tu verò si Stabiense illud in promptu habes, jube, quæso, huc puerum afferre: cupio periculum facere si verum dicas. atqui id ipsum, ut ex vultu coniicio, Sextus tuus desiderat. Ita verò, inquit Sextus: age, jam prome. heus puer, accipe, quod tibi mandat dominus. Tum ego: I, Fabiole: nivim compara: & duo illa vascula, Stabiensis unum, alterum aquæ nivato. fac cito: curatoq.ut sint gelidissima. Et ille: Illicò factum, curatumque dabo. Ut puer ad mandata facessenda concessit, tum inquit Sextus, Quis te istiusmodi vino donavit? nunnam liberalissimus homo Cajus Nardus? Cui ego: Divinasti, Sexte. non multis ab hinc diebus novem mihi phyalas, quarum singulæ quatuor heminas capiebant, transmisit. illas ego in vinaria cella asservo pro amicis: nam me scis esse abstemium. Hic Lucil: Sed redeamus in viam, à qua nos vinum abduxerat: & quod scire avebam, expromito. Tum ego: Difficilè oppido est hujusce rei caussam reddere. quorumdam enim effectuum, quò mirabiles illi magis sunt, eò abditæ magis latent caussæ. crediderim tamen, & motu illo navis, & marino aëre nimiam illam acritudinem domari: itàque dulcedinem induere, ac fieri gratius. nisi huiusmodi vino illud evenire putandum sit, quod Persicis tum nucibus, tum pomis, quæ & præcoqua vocamus, accidisse memoriç datum est: quæ cum in nativo solo noxii humoris essent, in nostrum translata vitium omne decoxerunt. atque hinc illud Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptivis Persica chara sumus.

Hic Lucil: Probabile quidem istuc, sed pergamus porrò. Tum ego: Gregum, & armentorum vis tanta, ut si Campaniam, si Samnium, si Vestinos, Frentanos; Pelignos, Apuliamque utramque lustres, si magnam

gnam mox Græciam, atque in hac Silam, quæ Arcadia Italiæ est, tanta pecudum omnis generis multitudo passim occurrit, ut incredibile dictu sit. Hinc casei tanta copia, & tam varia conficitur, ut majorem non desideres. Hoc loco Lucilius sic me interpellat: Sed non habemus adeo probatum, ut Parmensis: Cui Ego: Imò probatissimum. nonne bubalus, qui ad Calabriæ Appenninum juxtà quem Sibaris fontes sunt, Parmense longè melior? hic tanti æxtimatur, ut quotannis ad Regem mittatur. non item optimus Martius tum Lucanus, tum Apulus? nonne exquisitissimus Campanus, qui Octobri, cum primæ incipiunt tempestates; unde & nomen sortitur, conficitur? Quin imo, ut non longè exempla petam, hic Massæ ad delubrum, caseus quidam coagulatur, quo nihil delicatius. Hic Nigidius, & Capito, ita res est, inquiunt, ut Parthenius dicit: & nos ipsi testes sumus. qui sæpe palato, penes quem summa hac in quæstione authoritas, periculum fecimus. At Lucil: Verum si ita res se habet, cur tantum Parmensis laudatur? Quia, inquam Ego, ità sumus, ut domestica minus placeant. Et ille: Assentior tandem. quam multa nobis gratiora forent, si longè, & magno pretio compararentur, quæ quia domi nascuntur vilia censentur. Vix hæc cum puer nivata attulit cum pateris filicatis. quem ut vidit Sextus, Porrige, inquit, puer potorium, & infunde. Cui ego: Mane tantisper: accipiam pauca quædam bellaria, ne vinum noceat. Et ille: Dulcia bilem generant; habesne tantillum illius casei? Tum ego: Lubrensis minimè, sed Calabri illius laudatissimi, quem mihi altero ab hoc die Piso dono misit, homo, ut scis mihi devinctissimus. Et ille: Profer, amabo, mi Parthenie. quem statim ego è penu unà cum pane educo: singulisque frustum porrigo. vix in os bucceam intulerunt,
cum

cum omnes pari suffragio probatissimum conclamarunt. mox ad vitra sermonem transduximus. Heus infunde, puer, Sextus, inquit, Nardoque propinans hilariter exhausit. Capito Pisoni propinavit, Lælius mihi: Lælium vero Lucilius invitavit. Ut biberunt, calidis labris vinum perquam optimum pronunciarunt. qua celebrata festivitate, ad alia digressi sumus.

CAPUT IV.

Cum in Surrentino versaretur Cardinalis, Capreas profecti, cuncta Tiberii Cæsaris monumenta, quæ adhuc extant, circum lustravimus; deque specu, quam Tiberii appellant.

VErsabatur mecum una in Surrentino Cardinalis præsul, qui ut quotannis solitaverat intercapedine aliqua à negotiis facta, brevi vacatione, geniali in agro, ac salubri perfruebatur. cum verò quodam die à meridiano somnulo Suetonii Tranquilii XII. Cæsarum vitas eleganti stylo scriptas legeremus; inque Tiberii tandem obitum, quo exoriri paululum Roma visa est, pervenissemus, ita ad me Cardinalis: Nuper me Caprearum antistes invisendi gratia convenit. quem cum rogarem quid ad me novi è Capreis afferret? Tum ille: Id, quod gratissimum scio futurum tibi, quippe viro veterum monumentorum studiosissimo. Et ego: Numnam aliquot Cæsarum numismata, & Tiberii in primis? Ille verò: Majus quoddam, & recentissimè inventum. Cedo, inquam tum ipse, quid istuc tandem sit. Et ille: In montis verticè, qui ad Orientem est, ubi Tiberius magnificas illas moles excitavit, statua quædam reperta est penè integra, inque Pario marmore insculpta; cubiculum vero in quo inventa, humo

humo effossa, qua totum erat oppletum, texellatum, e minutis, niveisque lapillis quadratis visitur. Hic ego Antistitem rogo: Suntne vestigia aliqua Ædium Tiberianarum? Et ille: Plurima, quæ nec Senatus consulto, nec tot millibus operarum, nec ipso tempore, quod rerum omnium voracissimum est, dirui potuerunt. quæ cum sic habeant mihi Capreas proficisci in animo est, & cuncta illa antiqua Tiberii monumenta perlustrare. Qui tibi labor non erit inutilis: poterunt enim illa Autumnos tuos locupletare. Cui tum ego: Jamdiu id mihi in votis erat; quocirca res cadit ex animi sententia. vereor tamen ne pluviæ, quæ tota hac æstate ceciderunt, profectionem interturbent. At ille: Spero rem votis cessuram, mihique negotium dat phaselos conducendi: jubetque præsto esse antequam albicasceret: ne incommodum esset à Sole, si tardiusculè solveremus. Ego nihil cunctatus Navarchum accerso, jubeoque benè manè ad scopulum cum expeditissimis phaselis se sistere, ut in Capreas cursum teneremus. quo verò ante diluculum expergisceremur, tempestivè cænavimus, & quidem cænula tam brevi, quam eleganti: quæ vermiculis cerealibus delicatissimis, bovis medulla elixis, jecusculo vitulæ, non sumine, sed oleo purgatissimo, novo Ligurum more frixo, vervece pinguissimo, ac jurulento, acetarioque ex lactuca sessili confecta est. pro secundis mensis cydonea condituta, & laurocerasum imbutum sacchаro; quæ bellaria stomachum fovent miro modo. mox precario serto, & Virginearum laudum syllabo recitato, cubitum concessimus.

Post brevem somnum tempestivè excitatus ad hypæthram me confero, ut è stellis quota noctis hora esset, colligerem. cum verò supra Lactarium emersisse Luciferum deprehenderem, vestibus induor: audioque

Car-

Cardinalem jam experrectum, uti somni perquam modici, cui cum prosperum diem impertivissem, moneo eundi jam tempus esse. Et ille: Quota hora est? inquit. Cui ego: Tertia à media nocte. Ille verò: Octava scilicet nostro more ab Occasu supputata. Ego tum, ipsissima. Stantne, tum ille, in promptu phaseli? Et ego: Sic arbitror. quod ut certiùs teneamus, famulum visum mittam, interea dum famulus redit, nos horarias preces decantamus. quibus absolutis, nunciatum est phaselos esse expeditissimos. quapropter nulla mora interposita, in scopulum proficiscimur, una cum Q. Marcio, Cn: Galerio, & C. Marcello, quos secum Cardinalis in Surrentinum deduxerat. Sed jam in phaselum recepti, tam procul à litore navigare cępimus; ut & Surrentini collis prospectu delectaremur, & hospites illi litoris amœnitatem, & plurima sparsim antra, & sinus prospicerent. Ut ad promontorium venimus, statim Cardinalis, quæ villa Pollii Felicis, quod Neptuni fanum, quique circus fuisset, compendio docet: & stagna in rupe conclusa digito commostrans, Hic, inquit, Naumachia in solemnibus Neptuno sacris à Pollio habebatur: inque me intuens, Attulistin', inquit Papinium? Cui ego: Est ad manus. non enim eram nescius, fore ut hic loci legeretur. Et ille: lege igitur. audient hi nostri peramantes hospites auribus lubentissimis. Tum ego Statii carmen de villa Pollii limpida voce perlego. quo lecto, ad eum locum deventum est, ubi Herculis fanum extitisse memoriæ traditum est. de quo postquam ad hospites Cardinalis disseruit; lege, inquit, ejusdem authoris Herculem Surrentinum. Ego tum carmen perlegere aggressus sum. Vix dum legeram, cum universo Pollii sinu trasmisso, ad Lubrensis promontorii flexum devenimus. hic alterius theatri prospectu, sertoque oleatum viridissimo recreati ad

ti ad nostri collegii villam properamus. quę ad mare modico in clivo, longa pergula, duricoria, & Apiana uva undique convestita, quam maximè conspicua consurgit. Hoc loco me Marcellus interrogat, cujus esset villa, quæ cæteris elegantior videbatur? Nostra, inquam ego. (erat enim Marcellus ex nostro ordine orator vendibilis) at olim ab Romano aliquo equite excultam fuisse ipsum vocabulum argumento est. illam enim corrupto vulgi more cognomine *Pipianum* vocant. an verò Livianum, an Poppæanum dicendum, definiri non ausim. Quin imò hic loci plurimæ villæ sunt, imò & pagi, quibus istiusmodi Romanorum detorta vocabula insunt. Atque hæc cum dicerem, me navarchus rogat, vellemne ut rectà in Capreas proram flecteret, an oram legeret usque ad Athenæum? Tum Cardinalis: Placet, inquit, peramœnam, & opacam oram circumlustrare. Ille igitur, ut jussus fuit, cępit oram radere, nos verò viridissima scena delectari. Cum verò ad quandam aquulam, quæ ex edito, ac prominenti saxo rectà in mare defluens quasi appensa, unde & vulgo nomen factum est, videbatur, venimus, Hic, me respiciens, inquit Cardinalis, rudera sunt antiquæ molis: meministi? Cui ego: Commemini. quæ mox ut propiùs successimus, oculis complexi sumus. Dum autem illa hospitibus commostrat, Non est, inquit, hisce in locis, situs aliquis vel opportunitate commodus, vel amœnitate amœnus vel prospectu pulcher, in quo substructiones non visantur veterum ædificiorum. Nempe sapiebant Romani, quorum ævo, & Tiberii vel maximè, universus istic Crater ædificiis passim consitus videbatur. Quia verò celeri cursu phaselus excurrebat, jam prope Athenæum ventum est. Ut primùm tenuimus. Summo isto in vertice, inquit Cardinalis, Minervę delubrum fuit, à Tyrrhenis, ut ar-

ut arbitror conditum. Aain'? Cui ego; Ajo, enimverò. Atque hinc Statius, qui adhuc in manibus est.

Prima salutavit Capreas, & margine dextro
Sparsit Tyrrhena Mareotica vina Minerva.

Cum enim hi è Græcia in Italiam navigarunt, in has primùm sedes allapsi, fanum hoc Palladi consecrarunt: atque hinc Grajam etiam Minervam poëtæ nuncuparunt. Tum ille: Eruditè tuquidem: ad hospites verò: Adhuc Fani pavimentum è texellis pellucidis compactum, visitur, juxta turrim illam speculatoriam, quam videtis in edito illo colle; columnæ marmoreæ, in quarū capitellis insculptæ noctuæ, spectantur in templo etiam in colle, qui Sirenusas spectat, ædificato: meque intuens, Meministin', inquit, quanto conatu, & labore connisi ex duro illo, ac difficili scopulo in supremum verticem evasimus? Cui ego: Memini quidem certè. verum quanto majore mox redivimus? me sæpe in præceps ruiturum credidi, cum in nudos, proclivesque lapides offenderem. Quia verò jam die multum erat, æstusque incœperat effervescere, recta Capreas contendimus. quoniamque secundo flatu Eurus spirabat, vela dedimus: inque Capreas brevissimo cursu delati sumus. Antea verò quam in terram pedem inferremus. Placet, inquit Cardinalis, priusquam in oppidum ascendamus Tiberii specum, quam miram oppidò, visuque dignam accepi curiosè, attentèque circumspicere. Cui ego: Id sane percommodum; nam tranquillum admodum mare est, & latus illud inumbratum. si verò pomeridiano tempore Zephyrus afflaverit vehementior, neutiquam introire poterimus: adeò humilis est aditus. imò neque hoc ipso phaselo licebit; quocirca accersamus piscatorem illum, qui sua nos horia in speluncam invehat. Rectè excogitasti, tum ille. piscatore igitur accersito, in specum, qui ad

C 2 me-

meridionale insulæ latus est, ire perreximus. Inquem simul ac venimus, illicò in horiam insilivimus, atque speluncam subintramus. hinc tantisper juxta ostium immorati, quo externà ab oculis depulsa luce, opacitati assuesceremus: & sic cuncta clariùs videremus. mox ut subalbidum fieri antrum cępit, illud lento admodum remo totum perlustramus. Est in montis sinu dura è silice rupes: quæ angusto, humilique aditu patet: ex quo in vastum hac, illac sinum se circinat. qui nisi interdum prominentibus hic saxis, curvantibus illic se sinubus, variaretur exacti præse circuli speciem ferret. in fornicem assurgit testudinatum verius, quam arcuatum, qui scabra silice dentatus, laciniatusque est; saxorumque striis distinctus. aqua per ostium infusa omnem latè specum alluit. rupes perpetuis stillis scatet. quæ sensim lapidescentes vario veluti textu fornicem pingunt, atque colorant. qui quasi Attalico factus opere ipso in aditu manifestiùs conspicitur. imo repercussa è mari lux non unam, & versicolorem iridem appingit. Postquam igitur omnem antri circuitum perlustravimus, magno delectari opere sumus quà vario mirabilique situ, qua horrore, structuque loci, quà magnitudine: mirari & naturæ artificium sumus callidissimum, & mirum oppidò; quo tam pulchram, mirandamque specum elaboravit. tandem egressi, inque phaselum recepti, in Oppidi oram contendimus. Inter redeundum ità me Cardinalis interpellat: Tiberiine conatu, an Naturæ magisterio excavatum fuisse antrum arbitraris? Cui tum ego: Naturæ, inquam, cui facillimum factu erat. arte verò fieri poterat nullo modo. quo enim scalpro, imò quantis ferramentis, tam vasta, tam profunda specus scindi potuisset. atque incurvari? si fixile saxum fortasse concederem. at durissima cum sit cautes, qua rigidiorem Marpesiam non

puto,

puto,nego enimverò. præterea cum profunda ſit aqua, manifeſtò colligitur hominum opera, ac labore cavari minimè potuiſſe. Tum ille: Probabilia, quæ dicis. ſed factam à Tiberio ſpeluncam diſſipatiſſima apud hos incolas fama eſt. idque à majoribus accepiſſe, modò piſcator ille narrabat. Præterea mira quidem illa,quæ à Romanis,quorum ea fuit potentia,ut majorem univerſus terrarum orbis nunquã viderit, nec viſurũ deinceps puto,tẽtata ſunt. Ego verò: Dictam à Tiberio ſpeluncã exiſtimo, quod in eam ille venitare ſolitus, cumq. ſuis licentiùs agere; & ſummo in æſtu lavari. atque hinc ab eodem elaboratam error dimanavit: quod in re ſimili cadit non ſemel. Atque hæc ubi dicta ſunt, in oram, in quam jam ventum erat, deſcendimus. Mox reliqui cum Cardinale ſellis geſtatoriis, quibus uti eo loci mos eſt, in oppidum, quod in ſuperiore colle ſitum eſt, deferuntur. ego per compendiariam, atque opacam ſemitam mihi benè notam, pedes in altum conniti cœpi. idque ut ea corporis defatigatione ſudorem elicerem: quod maximè ſalutare expertus ſum. in oppido ad Carthuſianorum cœnobium divertimus. qui eo,quo par erat,obſequio Cardinalem exceperunt, tractaruntque perquam munificè. Hic poſtquam conſeſſum eſt, cœnobii præſidem percontatus Cardinalis eſt, ſi quid ſcitu dignum de Tiberianis monumentis haberet: Ille eadem prorſus narravit, quæ Cardinali Præſul attulerat. Qui, hæc cum dicerentur, interfuit: exceptuſque comitèr, ac benevolè à Cardinali, atque ad prandium invitatus. Quoniamque ad umbilicum jam dies venerat, ſacris peractis, ad menſam accubuimus. Inter epulas memorabat Præſul, inter rudera illa Tiberianarum ædium ingentes theſauros repertos eſſe, quos Tiberii familiares infodiſſe arbitrabatur. quod cùm nobis minimè videretur probabile, ille, uti id pervin-

ceter, ajebat ità senes illius oppidi commemorare, ab aliis senibus auditum. Cui tum Cardinalis: Atqui inanes hæ vulgi opiniones sunt, qui, ut ait Cicero, Ex veritate pauca, opinione multa æstimat, quod unus verisimili aliqua specie commentus est, statim ratum, firmumque habet. imò sic illius ingenium est, ut ubicumque vetera rudera sunt, ibi thesauros recondi arbitretur. Tum Præsul; Non repugno, inquit: tamen pleraque vera esse, verisimile porrò. Ut autem quod de hisce ruderibus fertur, verum credam, ex eo inducor, quod non multis ab hinc mensibus, quidam, quos Necromantes vocant, in hanc insulam appulerunt: abductoque clam uno ex incolis, quem magna spe, & promissis oneraverant, in verticem montis perrexerunt: ibique thesaurum reperisse, rumor dimanavit. atque hac occasione reperta est statua illa marmorea, de qua aliàs ad te retuli. Hic Cardinalis: Ibimus, inquit; & monumenta illa, quæ vera sunt antiqui ævi divitiæ, perlustrabimus: thesauros habeant, quibus est amor. Hinc jubet gestatorias sellas cum phalangariis præsto esse, ut postquam meridiatum, precesque dictæ, in altum montis fastigium ascenderet. statimque ad diffindendum brevi somnulo diem profecti sumus.

Sed jam non longo è somno excitati, vesperatum statim precibus recitatis, quoniam Zephyro, qui multos antea dies spirare intermiserat, vehementius perflante, alsior dies erat, & iter benè longum, in montem illiusmodi sellis deferimur. Et sanè tanta pernicitate per salebras illas, saxososque calles, eosdemque angustos, atque impeditos illiusmodi homines percurrebant, ut mirum oppidò videretur. & quamvis interdum sellæ, ut interposita saxa evaderent, altè summo labore attollendæ forent, totique ipsi largissimo sudore defluerent, ab incœpto tamen cursu neutiquam desiste-

sistebant, etsi ob nimiam defatigationem ad quingentos quosque passus phalangarios permutare opus esset. Tandem duobus exactis admodum horis, in superiorem verticem evasimus, ubi præcipuæ Tiberii Cæsaris ædes instructæ exstiterunt. Commemorant enim quædam alia ad litus ædificia fuisse, quod ad Septentriones spectat: quorum perpaucissima id temporis vestigia extant. Ut verò clariùs, quæ describenda, teneantur, paulò altius exordiar. Capreæ insulæ sunt Tyrrheni maris, inque ipso Campani Crateris vestibulo ad speciem à Natura positæ. Major, quæ & præcipua, forma est oblonga, & novem millia passuum patet circuitu universo. reliquæ scopuli veriùs, quam insulæ. major igitur, quæ una nunc nomen obtinet, in geminos montes assurgit, altior ad occidentem est, qui statim demittitur clivo aspero, & difficili: in supremo planities jugo est, fertilis, atque exculta. humilior ad Orientem attollitur, clivo mitior, & quà oleis, quà fructiferis arboribus latè investitus. Supremo in culmine planities est, etsi non æqua omninò, ambituque M fermè passus complectitur. hanc verò universam Tiberii domum occupasse antiquæ pilarum substructiones argumento sunt. Ex illo quaquà versus pulcherrimus prospectus est. Ipso enim in conspectu ad orientem Minervæ colles, quà villis, quà sylvis distincti, atque interpicti, ipsumque Deæ delubrum conspiciebantur: altior verò Lactarius, cum vicinis montibus, qui etiam Æquana juga veteribus dicta, supereminet: lævâ Crateris penè universi ambitus, & ipse, qui Campaniam cingit, Apenninus; dextrâ Tyrrhenum mare, Sirenusæ, Amalphis ora, & quidquid ultrà Pæstanum sinum Leucosiam usque excurrit, conspicuum est. Imo ferunt, cum serenum cœlum est, atque immunis à vaporibus Finiens circulus, Palinurum usque

oculorum aciem excurrere. haud sane scio an pulchrior, amœniorue alter eligi situs potuisset. Hoc igitur in plano ædes erant Tiberianæ, quarum rudera lustrare cępimus. In aditu gemina columnarum fragmenta Numidico è marmore extant: à quibus antiquæ fabricæ cerni incipiunt, quoad pręcipuas veniatur. Hic vastissimi, immensique fornices in ipso penè montis sinu extructi, pilæque grandissimæ, quæ & impositos fornices, & totum palatii pavimentum sustentabant. in medio cisterna vastissima, quæ adhuc integra, aquam, quæ è superioribus diffluit, sinu colligit, ac servat. Est & usui cuidam solitario, qui hic ad ædiculam degit, stipe à paganis corrogata, & horti herbulis, quem ipse sibi excolit: atque beatus parvo à curis, & tumultu liber, quam felicissimè vivit. ad lævam cisternæ longa itinera, quorum fornices lateritii. è dextrà verò lęvaque itinerum cellæ ejusdem structuræ. his servos, & jumenta habitasse rectè Cardinalis opinabatur. Ex hisce itineribus longi canales subtèr visebantur, per quos aqua in hortos, & ad domestica ministeria immittebatur. circa ædiculam quædam cubicula tessellata, in quorum uno statua inerat marmorea. quam cum attentè, curiosèque Cardinalis contemplatus esset: Hæc certò inquit, Liviæ imago est; ut ex illius numismate conjecturam facio. Cui ego: Attentior: verisimile oppidò. His perlustratis, in montis crepidinem, quæ rectà mari imminet, progressi. æquum hic planum animadvertimus, & circa murorum vestigia: quoniamque pilarum etiam vestigia visebantur, non improbabili conjectura existimavimus ibi marmoreum olim Xystum, quod ambulacrum latinè dicimus, extitisse. ex quo amœnissimo illo prospectu Tiberius perfruebatur: atque horis pomeridianis egelidas Zephyri, salubresque auras, qui fere nunquam editissimo illo in colle,

le, apertoque filet, liberrimè capiebat. hic morati tantisper, capti amœnitate loci, prospectuq. illo mirabili.tandem non facilè divulsi,in speculam venimus. In edito ad dexteram jugo, qui quà Auster spirat; lenè consurgit, ingens visitur fàbrica, quam speculam fuisse, & forma, & situs manifestò arguunt: itàque incolæ commemorant. Ex illo euntes Puteolis, ac redeuntes Alexandria classes, & quotquot Tyrrheno commeabant naves, quam longissimè circumspectabat. Tandem posteaquam varia hac, illac rudera illiusmodi vidissemus, quoniamque dies inclinabatur, sellis iterum accepti, in litus descendimus: atque hinc phaselos ingressi, quam citissimo cursu velis, remisque properato, in Surrentinum serò pervenimus.

CAPUT V.

Dum per Xystum deambulatur, Lusitana navis ad ultimum Africæ promontorium fusè naufragium enarratur.

A Meridie, ubi vesperarum preces, sertumque precarium defluxerunt, ego meo more ad mensulam sedens eruditis me libris involvo: & jam exacta clepsydra erat, cùm me Balbus, ac Sextus è somnulo excitati aggrediuntur: utque in Musæum pedem intulerunt, Dii immortales! inquit Sextus: tantane tibi discendi libido est, ut ne somnulo quidem, quod omnes factitant, & natura reapse postulat, indulgeas? non tenes id jugulum petere valetudinis? Tum Balbus: Rectè, ut alias, monet Sextus. divelle te,quæso,è mensula ista, quæ hoc tibi tempore nocentior peste est. sine, ut primi erumpentes è stomacho vapores dissipentur, utque prima cibi concoctio absolvatur, quo tandem co-

cto, vegetior factus erudito labori par esse possis. si secus faxis, tibi funebri spalmodia quamprimùm parentabimus. cùm verò suprema tibi solventur, quampaucissimi admodum erunt, mihi crede, qui tibi chari lacrymulas aliquot fundent, quibus suum erga te amorem testentur. ceterorum verò quidam fortasse mœrore afficientur, quidã, quibus simplex, candidumq. ingeniũ, egregium amisisse virum Societatem nostram dicent. alii, quibus durior indoles, te tibimet fatum consciviſse dictitabunt. ceterùm persolutis more majorum officiis, nemo unus erit, qui de te amplius cogitabit, nisi fortasse, qui tuos libellos evolvens, tuum ingenium, tuorumque in illis morum effigiem contemplabitur. imò si literarum erit tum interstitio, te humato, læti omnes, atque hilares in villam ad relaxandum animum statim concedent. Tum ego: Vera prædicas. neque ista me latent. Et ille: Verùm si ità, tui rationem ducito, & paulò majorem valetudinis curam habeto. Faciam, inquam tum ego. Sed nolo puteris me omnem valetudinis curam deposuisse. soleo quippe somnulo, & quidem brevissimo diem diffindere. à quo preces decanto, quo mox sacro perfunctus munere, ne otio tabescam, inque noxias incidam cogitationes (nunquam enim mens hominis vacare potest) eruditum libellum evolvo, quo intentus studio animus aliò liber non evagatur. Tum Balbus: Morem istum tuum laudo. verùm servandus est modus: qui si desit nihil rectè omnino, tenes quippe illud;

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum

Surge igitur, inque hoc deambulacro tantisper corpus moveamus. Tum ego statim assurgo, & Deambulemus, inquam. Ubi cęptum deambulari, ità me Sextus rogat; qui in omnes discendi occasiones semper imminebat:

Ce-

Cedo, quid amœni, curiosique perlegisti? Cui ego: Imo lacrymabilē, inquam, & quam maximè miseram tragœdiam. Et ille: Numnam Euripidem, vel Senecam præ manibus habuisti? Minimè, tum ego; verùm authorem recentissimum. Ille verò: Sed quænam illa, quam in novo isto authore perlegisti, tragœdia? exprome, quæso. summo illam avemus opere abs te audire. Cui ego. Lusitanæ navis ex India in Europam redeuntis ad ultimas Africæ oras tam miserum, quàm quod missertimum, naufragium. Tum ille: Repetas, quæsumus, (ut pro Balbo etiam spondeam) erit nobis gratissimum: en tibi aures attentissimas accomodamus. Dicam, tum ego; verùm ἐν ἐπιτομῇ, ut Græci dicunt: ut verò Plautino utar verbo, tribus bolis. Tum Balbus: Imò pluribus, & distinctè: &, ut dicitur, ab ovo usque ad mala. volumus enim ne quid prætermittas. Tum ipse: Sed res est benè longa: & vereor ne gravis futura sit vestris auribus tam prolixa narratio. Et ille: Minimè verò: imò jucundissima, age igitur, ordire telam: nos te animo, atque auribus dicentem sequemur. Quibus tum ego: Atqui audite: dabo operam, ut illam quàm potero distinctè, ac de verbo ad verbum referam.

V Kal: Februarii anni MDCLXXXVI solverat è Goano portu Lusitana navis ex illarum genere, quas Gaulós vocant. in qua præter innumerum diversarum nationum populum, Siamenses legati abs suo ad Lusitanum regem missi, devehebantur: nimirum ut veterem amicitiam, & inter utramque gentem commercia novo fędere renovarent. Et jam toto illo, quod inter Indiam, atque Africam interjacet, Oceani superato, ad extremę Africę promontoriū, cui ab acubus novi nomen fecerunt (Acillæum mihi novis terris nova nomina imponenti liceat nuncupare) pervenerat. Qui in specu-

lis

lis malorū nautę primi terras deprehenderunt, arbitrati montes, qui in conspectu erant, eos ipsos esse, qui alterum Africę promōtorium ad Occidentem incurvant. atque ob id ἑσπέριον κέρας à veteribus appellatum nonnulli opinantur. mihi in Nauticis, ut certò nostis, Acronotos est. Tenemus, tum illi: imò Balbus versiculos etiam recitavit hoc modo:

Ergo pererrato venies cum denique ponto
Acronoton, tu magna alacrē ad certamina pubem
Instrue: luctandum vento, & cum fluctibus atris.

Cui ego: Laudo memoriam tuam singularem. Sed pergamus porrò; haud enim innectere moras licet, cùm iter est benè longum. Ad istud igitur promontorium ventum esse nautæ vigiles conclamarunt. Dux navis, & gubernator, quorum intererat accepta ab exploratoribus diligenter examinare, nulla inquisitione adhibita, in re tanti momenti quammaximè necessaria, illicò ad illud ipsum se promontorium pervenisse temerè crediderunt. Quocirca, ut navigationis ratio postulabat, à Meridie in Septentrionem iter, deflexo statim clavo, direxerunt. & quasi pericula omnia securi evasissent, quæ plurima in extremis illis Africæ oris esse solent, nulla cautione, nulla diligentia, neque amplius in specula excubantibus de more nautis, supini navigabant. quoniamque sereno cœlo, lucente luna, secundus è puppi ventus perflabat, quàm celerrimè in terras, atque in naufragium properabant. Hic Sextus: Magnum oppidò piaculum: nempe secundo quamvis cursu, & quieto quamvis mari, supinis esse nautis non licet. quando tot ex improviso pericula exoriri possunt, ut ni vigil magno derepentè conatu insurgas, pereas necesse est. Cui ego, Ita enim verò. sed proh miseros! pęnas statim dederunt. siquidem tam subito in terras impetu, atque unà in periculum

lum inciderunt, ut nullo modo, & terras vitare, & periculum evadere potuerunt. Nobilis quidam Siamensis, ex quo istæc accepimus, tanta ea nocte animi perturbatione, tanta solicitudine vexatus est, ut etsi maximè vellet, conciliare somnum potuit ullo modo. quocirca è suo cubiculo egressus, ad navis spondam sedit: & ut perturbatum continua fluctuatione animum aliò diverteret, & sic ægritudinem allevaret, prętervolantem quasi avem, fluctusque magna vi, celerique cursu dividentem navem prospectabat: cùm derepentè, dum oculos erigit, longiusque obtutum figit, densam se videre umbram visus est. quo aspectu territus, ita gubernatorem ad clavum vigilantem interpellat; Anne terra istæc est, quam in conspectu habemus? ille, cùm revera terram esse animadvertisset, ità subito correptus timore trepida voce exclamat: Terra, terra est in conspectu: perivimus. simulque inflectere gubernaculo cursum validè adnisus est: demittiq. jubet vela. quia verò in ipso penè litore navis erat, dum sic temerè flectitur, ter in scopulos tam valido ictu puppis occursavit, allisaque est, ut & circumflecti minimè posset, & vitari ictus præ festinatione non licuit. quoniamque violenta concussio, & repetita fuerat, disruptam jam navim crediderunt. ad anthliam idcirco, ut hausta præ vulnere aqua exhauriretur concursum tanta trepidatione est, ut jam quisque de naufragio, extremisque omnibus cogitaret. cùm verò mox ne guttam quidem accepisse navim viderunt, refecti tantisper animi nautarum, & ad periculum propulsandum promptiores facti. summo igitur conatu, summa diligentia se naufragio eripere, èque periculosis illis cautibus, quibus ora prætexebatur, subtrahere aggressi sunt. nimirum ita sunt desides natura homines, ut nonnisi ultimis in casibus dilegentiam adhibeant.

quæ

quæ ut principio salutaris, ita inutilis postremò est. Sed quæ in tanta animorum perturbatione, summaque desperatione rerum solertia esse poterat? temerè igitur, ut sors ferebat, rescindere malos, jacturam rerum facere, exonerare navim, quò levior assurgeret, quamcitissimè omnes una opera conati sunt. verùm id ità perficere, ut saluti prodesset, haud quaquam potuerunt. etenim immensi fluctus, qui ex alto in procurrentes scopulos magno impetu irrumpebant, navim altissimè attollebant, mox, ut refluentes subsidebant, illam derepentè in cautes, ac saxa demittebant. in quæ tanto præceps occursu, pulsuque valido incidebat, ut diu substinere impetum non quivit. dissociari igitur, dissui, disrumpique sensim membra, laxatisque mox cuncta compagibus, dissolvi magno strepitu audiebantur: congeries verò illas tabularum, ac trabium distrahi, abripique fluctibus, tantoque fragore frangi, ac dejectari, ut horribile & visu, & auditu foret. Quia verò puppis prima ictus pati cęperat, prima etiam, quassari, distrahi, atque aperiri cępit. & quamquam dissecti jam mali essent, ejecta tormenta, & quidquid tum oneris pro tempore ad manus haberi poterat, nihilo tamen minus præ irruentium vi fluctuum tam validè, tam frequenter in cautes collidebatur, ut jam ad pulveris tormentarii cellam, cui à D: Barbara militare nomen est, aperta tota, atque disrupta pateret. jamque aqua, quæ torrentis instar plurima inundabat, primum victrix tabulatum occupaverat. mox secundo brevi superato, totam penè navem demerserat.

Ad conspectum hunc tam miserabilem, quàm qui maximè, cuncti exhorruere. & quasi in Orci aditu constituti essent, immensum illicò clamorem ediderunt: inque altiores navis partes magno concursu, ac festinatione procursum est. tanta verò, tamque repentina pertur-

tur-

turbatio animorum fuit,ut casibus in hisce plerumque cadit, ut compluries, quo se à morte redimerent,citius perierunt. Quod autem maximum malorum fuit,oppleto jam spatio, quod inter primum, & secundum tabularum interjacet, tota confestim annona corrupta, atque in fluctus dispersa est. Tandem exsuperante mari, ita navis subsedit, ut fundum carina contingeret, totumque diu immobile scopulos inter navigium stetit. Quæ tum consternatio,qui terror, quique omnes luctus pervaserit, qui ululatus exorti, ac fremitus, non modò verbis difficillimum explicare est; sed ne adumbrare quidem aliquo modo possumus. quis enim dicere, vel saltem complecti animo potis est, quod cuique certa ante oculos mors, & tam horribilis, ac misera, inferre in mentem poterat? nullus quidem certè. adeo terribilia sunt, atque insolentia, quæ tum oculis obiici,mentique consueverunt.Nihil enim aliud licebat audire, quam singultus, & lamenta: nihil aliud videre, quam hac, illac cursare, mutuò in sese impingere multitudinem, ac singulos singulis præpedimentum obiicere. hos verò, qui prius inimicissimi se capitaliter oderant, nunc ex animo complecti,& veniam mutuò dare, & petere. nulla nempe tum caussa diffidii, quando omnia unà cum vita peritura erant: illos in genua accidentes auxilium, & vitam à Superis implorare: alios, & hi plurimi erant, vacuas in mare capsas, truncos,tabulas, & quid quid naufragis usui esse videbatur, proiicere: seque unà undarum, fortisque arbitrio committere; tantus autem, & tam immanis cunctorum clamor, ac tumultus erat, ut navis in mille se partes dirumpentis horribilis cęteroqui fragor, atque horrendi undarum fremitus, quæ ad rupes incredibili impetu frangebantur, minimè exaudirentur.

Mox ut tumultibus hisce modus aliquis factus est, qui

qui adhuc naufraga in navi persistebant, maturo consilio de salute cogitare cęperunt: visumque cunctis est è navigii fragmentis quasi ratem componere, qua tutius in terram appellere possent. priorum exemplo moniti, qui cum tumultuosè tam aspero se saxis mari, & tam furioso dedissent, fermè omnes vel absorpti fluctibus, vel collisi ad cautes perierunt. mirum oppidò, & luctuosum erat tot infelices homines, inque tanto vitæ discrimine, omni ope, omni auxilio destitutos in transversum agi, ac miserabilem in modum pereuntes prospicere. Nobilis ille Siamensis colligatis duabus invicem tabulis innixus, & omni conatu nando, in terram incolumis evasit. Ex Legatis, qui secundas partes agebat, uti ætate robustior, & lacertis erat, cum brachiis, tum pedibus connisus enavit: secumque literas ab rege creditas,& acinacē, quo donatus fuerat, asportavit. Hic Sextus; Ego,inquit, in tanto periculo præ vita curassem cętera nihil. Rectè tu quidem, inquam ego: verùm ille aliter sentiebat: & credula semper spes est. Nunnam tu, inquit Sextus,de Bellicis cogitasses? nam tibi illis nihil admodum charius esse pro certo habeo. Cui ego: utique si potuissem: & me salvo, salva illa voluissem. verùm ad propositum revertamur. res enim, ut dixi,prolixa satis est. At Balbus. Multum ne igitur tragœdiæ superest. Cui ego: Multum sanè, nec longè sumus ab ovo. Perge; Tum ille: dies longus est, & tua mihi oratio gratissima. Tum ipse: Atque audite jam: filumque orationis retexo. Postquam hi ad litus, in quod jam fermè cuncti se Lusitani deduxerant,tandem pervenere, agitari illicò novis curis, nova imminere pericula animadvertunt. nec minus ipsi, quam qui adhuc in navi erant, angebantur. nam etsi extra naufragii aleam se constitutos viderent, quam quidem nondum illi eva-

se-

ferant, quorum vita tantùm à morte aberat, quantùm ipsi ab undis: nimirum fere nihil. attamen non tam evasisse periculum, quàm commutasse videbantur: & in Scyllam, ut ajunt, è Carybdi incidisse: ut scilicet fame, sitiq; perirent. quę quò diuturnior miseris mors, eò intolerabilior, atque acerbior est. nihil enim omninò victus apud se habebant, & eò loci se pervenisse conspiciebant, ubi ne pecudum quidem, vel ferarum pabula erant. imò probabilis timor, ne ipsi, quod acerbissimum cunctorum malorum esset, ferarum, quibus Africa abundat, pabula futuri essent. acerrimum insuper frigus eo tempore sæviebat, ipsique tenuissimo amictu, & hoc benè madido, vestiti, neque unquam cœlo tam rigido assueti; quocirca mirum in modum vexabantur. Nobilis ille Siamensis, qui animi fortitudine, & fiducia penè incredibili cæteris præcellebat, audacissimum pro tempore consilium cepit, se iterum in navim natatu devehere, ut vestes, quas ibi reliquerat, & si quid nautici panis non dum corruptum, dispersumque esset, & quidquid item pretiosi in superiore navi, ubi suas Lusitani divitias reposuerant, adhuc remaneret, secum in terras asportaret. innixus igitur tabulæ, tanta quà animositate, quà agilitate, quà etiam lacertorum robore per placatiores jam fluctus enavit; ut brevi, atque incolumis in navim, imò veriùs lignorum diffutam, ac penè diffractam congeriem, evaserit. quæ tamen, quippe molis vastissimæ, adhuc supra fluctus eminebat. Vix dum tenet, cùm omnia occupasse aquam animadvertit. quo viso, non omni spe concidit, neque animo despondit omninò. magnus se supra semper attollit animus, nec difficultatibus retardatur, nec periculis obruitur. In cellam igitur gubernatoris ingressus, telam reperit ex auro texili, cum vini cado admodùm parvo, & nautici per-

pauxillum panis. quæ in unum composita fascem, ac colligata tabulæ, qua enaverat, adnectit. mox istæc ante se agens, in litus contendit: quod acri tandem natatu, summaque defatigatione sospes prensavit. Hic Balbus: Laudo viri confidentiam, quam tamen imitandam vix duco. Cui ego: At animosus sis in periculis necesse est. plerumque enim cadit, ut non tam periculo, quam opinione periculi opprimamur: nostræque succumbamus timiditati, quæ vim menti aufert, nec cedit consilio locum. Et ille: Non oppedo. sed quid tum postea? Ego verò: Istuc jam ibam: accipite. at timeo ne Sexto, cui hilarior animus, grave futurum sit tam longam, & tam miserabilem historiam audire. Tum Sextus: Imò, quæso, ut enarres: curiosa enim est: & tua oratio, quamvis de re molesta, delectat tamen. Tum ego: Hic, quo de modò dicebam Siamensis, cùm in litore videret quosdam populares suos, qui unà cum ipso in Europam navigabant, nudos algere, & tremere, ob frigoris vim intolerabilem, tactus illorum miseratione, quam adduxerat è navi telam, eis tradidit, quo ut potuissent modo, induerentur: seque ab immani illo frigore aliquo modo defenderent. Et quia planè noverat, quod si illis etiam vinum credidisset (panis nauticus adeo salsedine maris imbutus, ut ne famelicis quidem usui esse potuerit) fore ut brevi absumeretur: idcirco illud Lusitano cuidam, qui cum summam contraxerat amicitiam, hac conditione, dedit, ut ex æquo uterque biberet, cùm sitis coëgisset. Hic Balbus: Istic, inquit, nimis sincerè fecisse mihi videtur, at minus cautè, quisnam cuipiam fidem servet, cùm improba in rebus urget necessitas; apud quam non amicitiæ ratio locum habet, non leges, ac jura quidquam valent? Cui ego: Optimè tu quidem. quod in re præsenti bonus hic Siamen-
sis

sis expertus re vera est, & malo suo. Et ille: Credo equidem. quis enim secus fieri putasset? Sed perge enarrare, ut facis. Tum ego: Lusitanus, quem ne vidisse quidem aureos Tullii de officiis libros existimo, cùm illi triduo vinum, & parcè admodùm suppeditasset, ea scilicet inductus spe, fore ut aqua ad levandam sitim brevi inveniretur. quarta die cùm nulla rivi, nulla fontis vestigia apparuissent, nulla prorsus habita amicitiæ ratione, nulla officii, atque humani, divinique juris immemor, ei vinum negavit, à quo ipse totum, quod habebat, prìus acceperat. cumque ille datam sibi fidem, rem suam deposceret, perq; Superos omnes obsecraretur, summa ipse ingrati animi nota, summa injustitia, amicum, reique dominum, ac benefactorem sui, indignè, ac superbè pro more gentis rejecit. & se ne patri quidem suo illius vini guttam daturum jurat. si jurare est id, & non potius pejerare. Hoc Sextus loco: Pessimè hic cum amico, & benefactore egit. præstabat mori potius, quam tanto se scelere obligare. Sed quota pars hominum virtute, atque honestate ducitur? quampaucissimi admodum sunt, quibus hę cordi virtutes insunt. Verùm miror, quod madidi, & fere nudi, noctu, & sub divo, & tempore tam rigido, non sint præ frigore enecti. Cui ego: Rectè dubitas. periissent sanè, ni Lusitani milites secum tormẽtariũ pulverem, & sclopos tulisset, qui nõ è reste sulphurea, sed è silice, laxata rota, ignem accipiunt, atque exploduntur. ego in meis Bellicis Calchopyros voco. his enim igne excitato, calefacti sunt ipsi, & vestes siccatæ. sed pergamus porrò. Postquàm tandiù expectatum quoad omnes è navi in litus convenerunt, inque unum, qui hac, illac dispersi, adunati sunt, census habitus; ducentique numerati. reliqui, qui primi cęco in fluctus impetu se projecerunt, de-

mersi sunt.usque adeò verum est, nihil temerè, etsi in summo periculo, agendum esse.

Altero à naufragio die, qui domino sacer, primusque hebdomadæ recurrebat, fusis ad Deum precibus, quid ipsis eò loci agendum esset, consultarunt. Quia verò tum dux navis, tum gubernator non longè abesse ajebant Bonæ spei promontorium, ubi Hollandi non contemnendam coloniam habebant, eòque uno, aut altero die pervenìri posse, illuc iter institui omnibus visum est. quoniamque perbreve iter putabatur, complures, quò expeditiùs se in viam darent, quod è navi annonæ asportaverant, ibi reliquerunt. Hic Sextus: Pessimo hi consilio fecerunt: nempe tutius est serò saturum venire, quàm citò jejunum. neque unquam imitandus Æsopicus canis est, ut spe alterius, etsi majoris, præsentem cibum abiciamus. Cui ego: Ità verò. sed quid facias? sæpe mens hominum ità malis obruitur, ut vix rationi locus relinquatur. Verùm efficiam nunc ego, quod institui. Iter igitur aggressi, in densissimas sylvas, seu veriùs fruticeta, ubi paucæ admodum proceræ arbores visebantur, intrarunt. Cum verò toto die per difficiles, atque implexos calles iter habuissent, nonnisi perexigua respirandi ergo bis interposita mora, adeo vexari famæ, quæ illa corporum defatigatione vehementiùs excitabatur, adeò torqueri siti, quæ propter Solis ardorem nocentissimum magis accendebatur, cuncti cœpere, ut jam utraque intolerabilis omninò esset: & eo magis, quò grandi, celerique gradu iter fecerant, & circa meridiem ferventissimus æstus esset.

Inclinante se jam die, nox appetebat, cùm ad stagnum quoddam perventum tandem aliquando est. quo viso, tanta omnes lætitia, tanto gaudio affecti, ut incredibile dictu sit. nec diù cunctati summa animi

voluptate, ut nunquam aliàs, ad satietatem usque biberunt. Hic Lusitanis subsistere visum est: quocirca excitato statim igne, consederunt. quidam cancros, quos plurimos habebat lacus, piscati sunt: quibus ad ignem tostis aliquo modo fami consuluerunt. reliqui, & hic plures, postquam iterum abundè bibissent, lassitudine magis, quam fame vexati dormierunt. Hic Sextus: Et hi imprudenter quidem. quoniam in alterum diem tolerata fames, acerbissima esse solet: & nonnunquam cholerica tormenta, quod genus morbi, & dolorem maximum affert, & fatale est, ingenerat. Cui ego: Ita est, ut dicis. atque hi malo suo experti proximo die sunt. quæ cùm illuxisset, iter iterum aggressi tempestivè sunt. priùs autem, quò se contra sitim præmunirent, liberiùs potarunt. Primi præibant Lusitani, sequebantur Siamenses, quorum princeps legationis propter ætatem jam adfectam, & vires corporis imbecilles assequi primos nullo modo poterat. Ne verò Lusitani, qui duces erant itineris ex ipsorum conspectu longiùs abscederent, gentem omnem in tres manus partiti sunt. quarum una ultimos Lusitanorum assequi, neque illos unquam è conspectu amittere jussa est: secunda, ut primam assequeretur eodem modo: hanc verò in conspectu semper habere tertia conaretur: & ut quà primi iter flexissent, qui proximè sequebantur, signa reliquis darent. Hac igitur ratione iter facientes per æquiores quosdam montes, & minimè difficiles, sed nudos omninò, atque incultos primùm transierunt. quibus tandem superatis, in æquos campos devenere, in quibus nulla hominum, nulla pecudum vestigia apparebant. Verum horridæ circùm solitudines, & squalidæ arenæ. in quibus unus dumtaxat puteus repertus est: sed cujus aqua adeò amara, ut ne guttam quidem haurire

potuerunt. Cum autem primi Siamensium immorari Lusitanos indicassent, cæteri fontes ab illis adinventos arbitrati, alacriores facti, iter celeriùs conficere conati sunt. verùm adeo debilis senior legatorum erat, & adeo lento ob id gradu incedebat, ut nonnisi occidente jam Sole assecuti primos postremi sint. Ad quos simul ac perveniunt, discessisse longiùs Lusitanos cognoscunt, neque ullis precibus induci potuisse, ut legatum, reliquosque Siamenses opperirentur. imò consultiùs esse dicere, atque eis etiam salutare, si ad victum vestigandum primi ipsi præivissent: neque profuturum quidquam Siamensibus si unà cum ipsis fame, siti, totque inter ærumnas Lusitani periissent. Quæ cum legatus à suis accepisset, convocari Siamenses jubet. qui statim circa illum adunati, summo mærore, parique doloris sensu affecti sunt conspectu senis tam venerabilis, & qui regis præ se vices gerebat; quem penè exanimem tum fame, tum lassitudine conspiciebant. Ille benè eos sperare jubet: & quoniam haud quibat Lusitanos, qui duces itineris præibant, assequi præ languore, ac lassitudine, sequerentur ipsi: & cùm primùm ad Hollandorum coloniam venissent, quæ quidem propè esse censebatur, mitterent sibi equum, vel currum cum victu, ut & substentari, & ferri in coloniam posset, si adhuc in vivis fuisset: sin minus suprema more patrio persolverent. Vix ille hæc, cùm illacrymari repentè omnes, & non tantùm suam, quantùm senis sortem deflere, magnis lacrymis, magnis quæstubus cœperunt. Mox quia abeundum, etsi inviti, discesserunt. Misera fati necessitas, ubi quis id facere compellitur, quod prorsus nollet. Divelli tamen ab sene magnæ quidam indolis, animique fortissimi adolescens, quem unicè legatus amabat, habebatque filii loco, non quivit.

Hic

Hic Balbus: Rarum,inquit,charitatis exemplum,quod minimè ab homine barbaro expectassem. Cui ego: Quamplurimi inter barbaros sunt, qui majora edunt virtutis, & masculæ quidem exempla, quàm nostri: in quibus non rarò quosdam invenies, à quibus humanitatis sensum, nedum virtutem requiras. Hic igitur (redeo tempestivè in viam, ne serò domum veniam) cum veteri famulo apud legatum restitit, cæteri abierunt, & grandi assequi Lusitanos gradu connisi omnibus nervis sunt. At quoniam Siamenses quidam, qui ut Lusitanorum iter observarent,longiùs ante processerant, ex edito colle signis explicatis, ut conventum erat, illac iter dirigendum esse commostrabant, illum idcirco in collem, ubi & Lusitanos consedisse,& rivum repertum opinabantur, reliqui contenderunt. quem tandem sexta hora pomeridiana defessi tenuerunt. Hic verò neque Lusitanos, neque aquam esse,ut statim acceperunt, tanto oppressi mœrore sunt, ut de vita penè desperarent. Mox factis iterum animis,cùm non longe abesse Lusitanos, & jam consedisse verisimile ducerent, in viam iterum tristes, ac defatigati se dederunt. Quæ cùm per aspera rupium, & confraga, iniretur, incredibile sanè dictû est, quanto labore vix duobus solidis horis confecta tandem sit. Prima omnium cura fuit de perquirenda aqua, qua de anxii statim socios rogarunt; quam longè abesse ab illis acceperunt; quare angi iterum, atque excruciari quoad venissent, se miseri senserunt. Expleta tandem aliquando, qua deperibant, siti, majus restabat à fame tormentum, cui subveniri nullo modo in præsentiarum poterat: imo nec tolerare. ut quisque mori præ potius elegisset, quàm tam acerbo cruciatu torqueri. Siamensis ille, de quo sæpe mentio habita, sedata siti præter ignem,quem Lusitani accenderant pronus præ

lassitudine dormire cœpit: & usque ad diluculum, quo demum excitatus à frigore est, altissimè condormivit. Hic Sextus: Qui fieret, ut tanta cruciati fame indormirent? ego si incœnatus eo cubitum, vix dormio. Cui tum ipse: Ità plerumque fit. accidit tamen non semel, ut magna lassitudo somnum conciliet. qui tum non tam refectio animantis quæsita à natura, quàm evigilandi impotentia. quæ in morbis ferè semper lethalis. verùm redeamus ad Siamensem: experrectus tanto dolore excruciari pręfame cœpit, tam acerbè, ut expedire sibi visum, eò loci permanere mortem opperiens, quæ tandem malis omnibus finem imponeret. Mox ubi Lusitanos, suosque vidit spe vitæ, iterum se viæ, fortique committere, eadem tum ipse animatus spe assurrexit, viamque cum reliquis ingressus est. superat nimirum tormenta vitæ amor, & ubi exigua spes lucet, vel desides accenduntur animi: nec pati dura recusamus, quãdo eadem perpeti alios, quibuscum societas est, animadvertimus. Imò tanta erectus spe est, ut socios cursu pręverterit. cumque in herbidum collem se contulisset, statim soli viriditate illectus, impulsusque defatigatione, super viridicatum primò campum sedere, mox cubare, dormire tandem incœpit. At ubi experrectus est, penè rigidas coxendices, & crura summo membrorum dolore sensit: illorumque usum se prorsus amisisse credidit. quocirca despondere iterum, & mortem, quam propè esse probabile erat, constanter opperiri. fieri tandem posse, ut tantis, & tam duris malis maximo malorum mederetur. atque hæc secum deliberans iterum obdormivit. Et sanè somnum morte, cui similis, brevi terminasset, ni familiaris quidam unà cum famulo de illius sorte sollicitus diu hac, illacque pervagatus, reperisset. repertumque illi-

cò

cò excitasset. Qui mox amici sermone confirmatus, speque brevi in coloniam perveniendi animatus, assurrexit: cumque simul ipsis ad Lusitanos profectus est: qui tum primùm ad aquam quandam stationem fixerant. At fames extrema erat, atque intolerabilis omnino: in arida quædam fruticeta ignem idcirco statim conjiciunt; ut sic lacertos, ac serpentes in illis occuli solitos adurerent: atque semitostos hoc modo comederent. quidam cùm ad aquam divertisset, viridantia quædam folia conspicatus, derepentè evellit, & licet amara essent, quammaximè avidissimè devorat. nempe nihil admodùm est, vel insuave, vel amarum, quod fames non condiat. Ille verò aliquantulum sedata foliis illiusmodi fame, illicò ad universum cœtum, quasi repertæ salutis nuncius advolavit. quo omnes continuò erecti, ad illa se folia contulerunt tanquam ad ambrosiam. quibus abundè pasti, totam ibi noctem transigerunt. Hic Balbus: Proh miseri! inquit. qui pecudum pabulo saturati, pecudum etiam pro more dormivere. Sed quid facerent? toleranda fati necessitas. Et ego: Nihil est tam insolens, quod in vita hominum interdum non cadat quocirca paratissimum ad extrema omnia habere animum necesse est. Sed quod restat, statim exequor. Crastina, qui quintus ab incœpto itinere erat, benè manè viam corripuere, certa spe ducti, fore, ut illo tandem ad coloniam pervenirent. qua novas spe animi vires accepere. plurimum enim ad erigendos in malis animos præsentis remedii concepta spes valet: & præsens id facilè sibi quisque fingit, quod vehementer exoptat. Et jam itinere nunquam interrupto, ad meridiem usque progressi erant, cùm in edito collis vertice aliquot homines conspicantur. quos simul atque vident, eos ipsos esse, quos tanto labore, tantoque desiderio

re-

requirebant, certò arbitrati sunt. è longinquo enim quinam mortalium essent, non benè dignoscebantur. magno igitur profusi gaudio, alacri, grandique gradu illis obviã procedũt. at hæc miseris brevis lætitia fuit: ex qua ingenti mœrore animi statim decidẽtes, in parem doloris sensum inciderunt. Erant enim illi tres Æthiopes, qui ultimas illas Africæ oras incolunt (Cafros novi appellant) gens immanis, exlex, nulloque humanitatis sensu prædita: in varios populos dividitur: ex his qui reliquis minus barbari, Hothentones nuncupantur: ex quibus isti tres erant. qui cùm ex alto collis fastigio tot ad se gentes venire conspexissent, speculatum quinam forent mortalium, processerant. nec minore ipsi, quã hi timore perculsi plurimi enim Lusitani erant, & sclopis armati, barbari verò, & pauci, & unis tantùm jaculis præmuniti. Quia verò Lusitani eos speculatores esse, & non longè universam barbarorum gentem abesse existimabant, ingenti formidine correpti, jam immanem sibi imminere necem ab illiusmodi barbaris prò certo habebant. Quoniam verò magis expedire sibi ducebant, si tot ærumnæ, totque intolerabiles cruciatus honesta morte finirentur, accedere ad se barbaros passi sunt. Qui cùm plurimos eos esse deprehendissent, illicò pedem retulerunt: cessatumque tantisper utrimque est mutuo metu. Mox cum paululum Lusitani progressi essent, tum Æthiopes, ac si duces se itineris præbere vellent, præire pergunt: digitoque casas quasdam, imò veriùs tuguria commostrantes, ut illuc iter flecterent, gestu, quando verbis non poterant, significabant. Hi, qui fame, qua acerbissimè cruciabantur, nihil admodùm esse, quod pejus cadere in se posset, persuasum jam habebant, nihil cunctati ad casas illas, quas Æthiopes indicaverant, & quas versùs ipsi præibant,

iter

iter illicò direxerunt. Postea verò quàm ad eas, quæ in collis clivo ad tres, quatuorve erant, devenerunt, minimè barbari passi sunt, ut propiùs accederent. erat autem juxtà quidam callis, per hunc illos ad proximum pagum deducunt. quo toto itinere barbari de Lusitanis continuò diffidentes; veritique ne quid molirentur, illorum motus, gestus, verba, nutus ipsos observabant. Tandem ut ad pagum, in quo quadraginta fermè casæ arboreis ramis contectæ, & in quibus ad quadringêtos habitabant, perventum est, tum barbari, quasi in tuto jam positi, neque quidquam amplius pertimescentes intrepido, præsentique animo propiùs ad eos accedunt, & pro libito curiosè, attentèque contemplati sunt. Delectabantur maximè *Siamensium* habitu, atque ornatu, quem nunquam aliàs spectaverant. At hujuscemodi Æthiopum curiositas illis, qui fame validissima torquebantur, satis importuna videbatur, nec defuere, qui in illa tuguria pedem inferre ausi sunt, ut si quid esset, quo famem levarent, sibi acciperent. omnes verò tum gestu, tum signis, ut muti solitavere, se extrema fame laborare barbaris significabant. qui sese mutuò intuentes risum ridebant quàm solutissimum. neque se percipere quid hi vellent, videbantur. Quia verò hac, illac per campos magnam bovum, oviumque copiam Europæi animadverterunt, obsecrati per Superos omnes sunt, ut aliquot illorum sibi venderent. id verò cùm tandem illi cognovissent, duo tantum verba identidem repetebant. Nicotianam nimirum herbam, qua pulverem, cujus avidissimi conficiunt, & quoddam monetæ genus, quæ una genti nota est; *Patatham* Hispani vocant. Tum Siamensis de quo supra, duos illis obtulit adamantes, quos à Principe legationis dono acceperat, cum à cæteris derelictus est. at barbari, qui illos

non

non secus, ac lapides reliquos habebant, nihil æxtimarunt. Hic Balbus: Nempè tanti res valent, quanti eas æstimamus: & nos ipsi opinione nostra pretia facimus. quare tu non abs re in Bellicis habes in re consimili,

Rebus in humanis ea stat, quam concipis ipse:
Et concepta trahit tua te sententia, non res.

sed perge, ut cœperas, res oppidò curiosa quam audire auribus operæ est: quin & ad vicissitudines rerum humanarum contemplandas mirificè facit. Nullus, tum ego, Nicotianum pulverem, neque monetam illam habebat, præter navis gubernatorem, qui aliquot in marsupio sibi esse deprehendit: quatuorque illiusmodi argenteis bovem, qui viliùs Hollandis à barbaris distrahi consuevit, mercatus est. Verùm quid bos unus tot inter famelicos, qui totos sex dies, nihil nisi quædam arborum folia comederant? Gubernator, qui emerat, ut primùm semitostus, illum cum suis popularibus, & parcè admodùm devoravit. Siamenses ne bucceam quidē unam per Superos omnes obsecrati obtinere potuerunt. quocirca hi hominum quotquot vivebant miserrimi, in abundantia rerum eadem ac Midas, & Tantalus, ut est in fabulis, patiebantur. Imò Lusitani obtestati, quod si ex bobus, vel ovibus, vel unum vi cepissent, se illos barbarorum furori relicturos.

Quidam Siamensis cum vidisset Æthiopes signato auro minimè duci, neque velle bovem, quem argento distraxerant, aurea moneta vendere, hoc usus commento, ut eos alliceret, tum est. caput aureo textili mire exornavit, atque hoc peregrino more concinnus se in barbarorum conspectum dedit: nempe ingeniosa artium inventrix fames. Barbari illiusmodi ornatu magnopere capti sunt. quod ille, ut vidit, illicò obtu-

tulit. ſperabat enim fore, ut ſaltem bovem, vel oves aliquot, pro illo ornatu, quod plus trecentis aureis pendebat, impertirentur. verùm illi, qui præter curioſitatem, nihil in ornamento æxtimabant, quartam ovis partem obtulerunt. Hic Sextus: Tanti ergo ovis armus ſtetit? Tanti, tum ego. at quid improba fames, ſexque durata dies non extorquebit? avariſſimus ſis licet, ita facias neceſſe eſt. At Balbus: Cùm vita emitur, quanti quanti ematur, benè emitur. Cui ego: Rectè tu quidem, Balbe. ſed ferri extra oleas non vacat. Vix armus ſemitoſtus fuit, cum illum avidiſſimi illicò Siamenſes comederunt. Verùm id acuere famem, non verò ſedare fuit. Siamenſis de quo ſæpe, cum vidiſſet Luſitanos bovis pellem projeciſſe, amicum accerſit, & re communicata, quæſitum pellem eunt, majori quàm Argonautæ cupiditate ad vellus aureum profecti. quam mox inventam quaſi theſaurum accipiunt, ignique admovent, ut pilos adurerent, ac paullulum torrerent. id ſimul ac reliqui Siamenſes conſpicati, derepentè quaſi vultures advolant ad prædam: atque unà omnes in pellem irruentes momento devorant. Interea, quidam è barbaris curiosè globulos aureos tunicæ cujuſdam Siamenſis, quibus in oculos inſertis, una tunicæ extremitas alteri adnectitur, contemplabatur: quod ille animadvertens, ſtatim diſtrahit, eoſque barbaro donat, ea ductus ſpe, ut ſaltem capram ab illo extorqueret. at barbarus domum ingreſſus, vas lactis accepit, deditque Siamenſi. quod tamen accipere, & cum gratiarum quidem actione opus fuit. Poſtquam autem tam parcè, & ferarum potius more, quam hominum paſti ſunt, magnum circa ignem conſederunt, ibiq; totã penè noctem inſomnes tranſegerunt, timore barbarorum. qui & ipſi continuò ulularunt, quaſi feræ, barbaricumque in morem cho-

choreas duxerunt, quo sic novos illos hospites, & sibi ignotos omninò perterrefacerent, ne in ipsos, ipsorumq. armenta inpetum fecissent. nec dubium quin miseros hosce delevissent, si id posse ipsis visum foret. erant enim hi plurimi, & sclopis armati, quibus barbari terrentur miro modo.

Proximo mox die, primò manè iter aggressi versùs Oceani litus: quod quidem illis salutare fuit. nam cum illùc circiter meridiem pervenissent, magnam juxta litus concharum copiam repererunt: quibus abundè saturati, sine pretio, sine invidia. Larga nimirum natura est, neque invida. quia verò, ut aquam nanciscerentur, iterum interiora sylvarum petere cogebantur, plurimam sibi quisque earum copiam comparavit, ut cęnare commodè posset. mox ire aquatũ cęperunt. Et quamquam summa diligentia, ac festinatione iter fecissent, non nisi sub noctem ad perexiguum quendam rivum devenerunt. cujus aquam, & si salsa esset, urgente nihilominus siti, non modò salsam, sed turbidam etiam suavissimè potarunt. corporibus hoc modo curatis, propter eundem rivum noctem transduxerunt. ne verò ab Æthiopibus circumvenirentur, per vices custodiam agebant: atque ex intervallo vigiles altiùs inclamabant, ut sic vigilate eos, si qui circùm cursarent barbari, intelligerent. quem morem toto illo infelicissimi itineris tempore servaverunt. Sequenti die, qui nonus recurrebat, ad pedes altissimi montis devenerunt, qui incredibili penè labore exsuperandus fuit. quo tandem transmisso, adeò vehementer miseros fames invasit, ut nunquam aliàs, etsi atrocissima. nec sanè verbis explicari, nec mente concepi facilè potest, quam varii, quam formidabiles cruciatus miserorum erant, quibus horrendum in modum torquebantur. divelli sibi viscera, distorqueri, in-

inflammari, consumique sentiebant. dum sic penè dispereunt, seque hac, illacque circumvertunt. virentes quasdam herbas, floresque conspicantur. vix vident, simul irrumpunt, nullo delectu evellunt: neque animadvertentes noxiæ, necne essent, summa aviditate, quantumvis amaras comedunt, pecudumque more famem exsaturant. at sitis restabat, quæ pastu amaræ herbæ magis irritata intolerabilior evaserat. verùm etsi talis, & tanta foret, toleranda tamen usque ad vesperam fuit, cùm tandem ad illius prærupti montis radicem aquam invenerunt. Habitum hic inter omnes concilium, in quo de ratione itineris capessendi diu disputatum est. tandem in eam omnes sententiam ivere, quam prudentissimi quique in medium intulerant, carpendam secus litora viam, & quàm maximè fieri posset, vitanda interiora loca, ac difficiles sylvarum aditus: ne spe compendii, longiùs errarent, & vel in barbaros inciderent, vel fame, omni cruciatu terribiliore, tandem perirent. atque in hanc sententiam adducti, tum ex eo, quod incerti omninò essent de Batavorum colonia: quæ cum juxta litus Oceani esset, sic facilè inveniri denique potuisset; neque dux navis, neq gubernator spe se falsa deceptos negabant: deque illius distantia se omnino ignaros esse. imo neque satis tenere, quà iter habendum esset, ut securò ad illam pervenirent: tum etiam quia secundùm litus gradientes facilè conchas, cancrosq. cæteraque istiusmodi insecta reperirent: quibus cicurare famem aliquo modo quirent: neque difficile fore in rivos, amnesque incidere: siquidem ratione constare rivos, fluviosque universos in mare tandem defluere. Hoc igitur capto consilio, ut primùm crepera illuxerunt, collectis fascibus, in viam sese statim dederunt: & præter Oceani litora gradiebantur. Iam duæ supererant

rerant ad meridiem horæ, cum ad amnem quendam devenerunt, ex quo larga admodum planities visa est, quæ ad altissimum montem pertinebat. qui mons longo se in mare dorso exporrigebat. quo viso mirum oppidò quanta omnes letitia affecti sunt. etenim affirmabat gubernator montem illum, eum ipsum esse, quem tanto desiderio, optaverant, & quem tam laborioso, & tam referto periculorum itinere exquisiverant. His dictis, festivum statim omnium murmur exortum est: & tanta spe cuncti animati, ut alacres, uegetioresque vel defatigatissimi quique facti (nihil enim, quod magis erigat animos quam spes præsentis jam boni) ut totam illam planitiem, quæ ad duodeviginti lapides excurrebat, eo, quod supererat diei confecerint. ventum igitur ad montem est paulò ante solis occasum. verùm proh miseros! una cum sole præconcepta spes occidit. Et quoniam quò major à spe lętitia præcessit, eò etiam major tristitia oboritur, sublata mox spe, mirum oppidò quanto omnes mœrore oppressi, cùm montem illum, non eum esse, quem tot ærumnarum, tot calamitatum, & tam molesti, infaustique finem itineris opinabantur, deprehenderunt. Hic lamenta, hic quæstus, hic in sortem, ut plerumque fit, exortæ querelæ, hic desperatio, vitæque tædium, quæ morte pejus videbatur, sensim animos universorum invasit. Non deerant tamen quidam religiosiores, inter quos unus ex nostris hominibus, qui cuncta patienter ferenda esse, seque divinæ providentiæ committere reliquos hortabantur. Hoc me Balbus loco ità interpellat: Poterat nostras iste optimè fungi suo munere, & tot miserorum animis summopere prodesse. Cui ego: Haud sanè passus est in se pientissimi viri officium desiderari. circuibat quotidie per universum cœtum, & quà hortatu, quà monitu, quà etiam exem-

exemplo, omnes ad virtutem, & patientiam adhortabatur. Dum autem (redeo ad institutum) magna cuncti tristitia oppressi ingemiscũt, nauta quidam, qui paulò ulteriùs speculatum processerat, ut ad suos reversus, nunciat non longè insulam quandam esse concharum refertissimam, & saliente etiam percommodam. quo nuncio refecti tantisper, recreatique sunt. statim igitur in illam, inqua jam pernoctare cogitabant, profecti. verùm adeò illecti & situ, & cibo, & aqua sunt, adeò etiam defatigati, ut & sequentem diem, & noctẽ etiam alteram in illa otiosi cõsederint. Hic Siamenses cum seorsim à Lusitanis suos cœtus agerent patrio more, unum ex nobilibus, qui præ cæteris diligebatur, abesse animadvertunt: quare illico quæsitum hominem profecti. verùm postquam diù in diversa errassent, & ad ravim usque exclamassent, nec quisquam responderet, mortuum conclamarunt. ad quod etiam eò facilè adducti, quod tanto florum, herbarumque fastidio afficiebatur, ut nunquam induci potuerit, ut aliquid saltem illorum gustaret. manifestò igitur fame periisse conficiebatur. ob quod fastidium quatriduò antè alterum amiserant. Quibus posteaquam lacrymis multis, magnaque amoris significatione pro tempore parentassent, ad quietem capessendam ipsi concesserunt. Hic Sextus: Istæc certè tragædia tam luctuosa est, quàm quæ maximè. miseri mortales quantis, & quam per acerbis ærumnis obnoxii sunt. ego proculdubio in tam calamitoso itinere haud longùm durassem. Intereà loci dum hæc diceret, puer intervenit, nunciatque tabellarium quendam venisse Stabiis. Cui ego: Duc intrò. Qui ubi ad me accessit, literas porrigit. erant hæ missæ à Præside, qui mihi phialas aliquot vini delicatissimi dono miserat, & surpiculum pyro falerno benè plenum. Tum ego,

Sexto, & Balbo: Sinite, quæso, ut humanissimo viro, atque amicissimo respondeam, & gratias plurimas agam pro munere, quod vobis spero fore gratissimum. Tum illi: Imò rogamus, ut facias, & nostro illum nomine plurimum salutes: verùm hoc pacto, ut reliquum deinde fabulæ enarrare contendas. Quibus tum: Narrabimus crastina, quod enim superest, multum est. Et illi: Placet. statimque ad epistolam conscribendam me confero.

C A P U T VI.

Dum in hypæthra ad placidissimos Zephyri auras consistimus, interrupta ab hesterno die de Lusitanæ navis naufragio, fusa enarratio continuatur.

DEvexo jam ad vesperam die, longior domus umbra multam hypæthræ partem occupat: & quo etiam eò loci & prospectus in hortum, & mare patet amœnissimus & ventorum auræ liberiùs perflant, soleo id temporis, ob gestatoriam mensulam collocare, & qua scribendo, qua legendo reliquam diei non sine lecto transigere, etenim cùm solus dego, vix domo pedem effero, sed totum Musæ me habent: si verò socii apud me versantur, ibidem sedemus ad eruditos sermones minimè otiosi, ac frigidiuscula illa in umbra æstum levamus. Hoc igitur in loco ego, Sextus Niger, & Balbus sedebamus eo die, qui proximus à postremo Septembris est, qui cum penè totus calidissimus diei fuisset, tum demum placidissimo exorto ventulo, amœnior fieri cœperat. quocirca ad eum locum nos [illegible] invitaverat.

Vix consedimus, cum Balbus: Age jam, Parthenie, sol-

ſolve reliquum, ut tandem tuum nomen expungatur. nam tu nunquam reliquator vocari paſſus es, quod quidem pauciſſimi admodùm faciunt: qui niſi in nervum coiiciantur, nunquam reliquationem perſolvunt. Cui tum ego: Intelligo quorſum ſpectet tua oratio rogas ut interruptum de celebri illo naufragio ſermonem, inſtaurem. verùm res eſt ſatis longa, & vereor ne tandem vobis faſtidium creem. Et ille: Imo calidi hujus diei faſtidia deterges ſermone tuo tam facili, tam mundo. Cui ego: At iſta benevolè à te dicta, cæterùm non ſum ego neſcius quàm exilis, quàm exucca mea oratio ſit. Sed ut ut eſt, geratur mos hic vobis (erit hoc unum laudabile quidem certè) quos unicè amo, tum veſtram ob indolem penè divinam, tum propter obſervantiam, qua me colitis. ſed telam retexo jam. Poſtquam ea in inſula (tenetis enim quò loci conſederant) diem unum, geminaſque noctes tranſduxerunt, illecti, ut dicebam, copia pabuli, iter iterum orditi ſunt ſecundùm litus Æthiopici Oceani, & ut ipſi credebant promontorium versùs, ubi Batavorum colonia ædificata erat. Verùm antequam viæ adeo incertæ, & eorum, quæ ad vitam ſaltem pecudum more tolerandam neceſſaria, nihil penè habenti, ſe committerent, magnam concharum copiam collegerunt. ad levandam verò ſitim ſalutare conſilium excogitarunt; Erant in inſula quædam ſiccæ arbores non exiguæ magnitudinis, quæ inſtar arundinum inter utrumque nodum cavæ erant. his igitur tuborum vice uſi ad ferendam aquam ſunt. firmato igitur inferiore nodo, ne aqua difflueret, quod vacuum erat internodium replerunt: ut haberent ſinguli toto illo die, quo ſitim explerent. qua nullum majus tormentum in toto illo itinere perpeſſi fuerant. Hic Balbus: Solertiſſima, inquit, inventrix neceſſitas: qua

E 2 mon-

monstrante, plurimæ homini artes datæ: unde ortum vetus illud,

χρειὰ διδάσκει, κἂν ἄμυσος ᾖ, σοφόν.

At Sextus: Acutè, & eruditè Balbus: & ut tanti magistri discipulum decebat. Cui ego: Omittamus nugas. neque ea res est, ut jocos patiatur. Visum gubernatori est (ut equum stimulem juxtà lineam) præruptum illum montem, qui planitiem terminabat, conscendere; ut ex illius vertice circumspectantes speculari possent omnem circa regionem: & sic vel coloniam conspicerent, vel aliquod saltem de illa indicium haberent. Hac spe proposita, haud difficile cunctis suadere fuit, ut montem quantumvis arduum, atque altum illicò scanderent. cœptum igitur magnis animis, magnoque conatu in suprema montis juga conscendi. quò verò faciliùs connisi evaderent, dextrà iter institutum, quà non adeò præruptus, atque difficilis mons erat. quo in monte præter paucas herbulas, & flores hac, illac sparsos, nihil omninò repertum est. neque è summo jugo coloniam, neque promontorium Bonæ spei conspexerunt. quocirca tristes, & minus alacres ex illo in subjectam planitiem descenderunt. Hic Elephantum gregem non procul pascentem vident: erant ad viginti: inter quos quidam insolentis oppidò magnitudinis. fluebat juxta montem rivus: ad cujus ripas appetentem jam noctem transigere commodum visum est, tum propter aquam, tum quia, cum ad alteram ripam Elephantes essent, videbantur ab illorum incursibus tuti. Hoc loco Sextus: At Elephantes mitis indolis. Cui ego: Postquam domiti, cicuresque facti: prius enim quam domentur, ferociunt miro modo. at pergamus porrò. Hic cùm diu oculos circumtulissent, nihil omnino cibi invenerunt. quædam enim herbæ tam amaræ erant,

quam

quàm absinthium, ut illis vesci, etsi maximè vellent, neutiquam potuerint. Quidam Siammenses serpentem venati, vix semitostum unà cum pelle ossibus, & capite avidè manducarunt: tantaque affecti voluptate, ut nunquam aliàs tam delicato se pastos cibo meminerint. Hic Sextus: Serpentem? phy! Ego certè numquam illum edissem, edissem autem? imò ne attigissem quidem. Cui ego: Manducasses libens, si te fames, quæ Diomedæa necessitate fortior, ad id faciendum compulisset. dummodò vivas, quid manduces parum interest. verùm ea res est, & tam breve tempus, ut properandum censeo.

Secuto mox die, ex eo loco paulò tardius, quàm consueverant, digressi sunt. quoniam enim circiter Auroram ingens, & densa nebula latè finitorem occupaverat, ut vix se mutuò cernerent, differre ideircò profectionem compulsi sunt. At mille vix passus confecerāt, cum derepente impetuosissimo ventus turbine exortus est, qui præterquamquod gelidissimus, inque os rectà perflaret, adeo vehemens, ac violentus erat, ut ultra progredi præ impetu minimè quirent. Hic Balbus: Vehementior fortasse illis præ fame languidis, ac penè flaccidis videbatur. Cui ego: Verisimile quidem certè. utut verò se res habuerit, coacti sunt modò ad dexteram, modò ad sinistram obliquum iter tenere, ut sic obliquo pariter vento, atque ob id minus valido obsistere potuissent, atque ulterius progredi. Secunda hora pomeridiana, vehementissimus ventum imber subsecutus est: & tam largus, & continens, ut nonnisi cum Sole desierit. tam gravis, tam violenta, tam præceps aqua decidebat, ut omnes quo daretur modo in tuto se ponere pro viribus conarentur. quidam in concava rupium sese trudebant. quidam sub siccis arboribus occulebant, quidam alii,

quibus nullum dabatur perfugium, dorsum arboribus applicabant, ut tempestati, pluviæque minus expositi, obnoxiique forent. incredibile profectò est, quot miseri cruciatus tum à vento, & frigore, tum à pluvia, & humore toto illo die, & proxima etiam nocte perpessi sint. accedebat tot malis longior appendix, fames, quæ vacua prorsus viscera crudelissimè distorquebat. sitim pluvia illa (hoc unum commodi attulerat) aliquo modo sedeverant. Quæcumque præteritis diebus toleraverant, etsi acerbissima, haud equidem in malis numeranda videbantur, si cum his componerentur, quibus eo tempore divexabantur: tremere, algere perfluere, vigilare, imò nè cubare quidem perpetuum ea nocte fuit Latrabant præterea inanitate viscera, artusque consumebantur: nec tantis, & tam maximis ærumnis lenimen aliquod præsens erat. tam prolixa miseris nulla unquam nox illa visa est. Qua tandem exacta, quàm debiles, exucci, macilenti essent, vos ex vobis met ipsis coniicite. At illud Siamensibus ultimum profectò malorum accidit, quod Lusitanos, qui multo antè digressi erant, minimè cernerent: & licet hac, illac circumspectassent, atque identidem exclamassent, ne postremum quidem illorum videre licuit, neque unquam vocem respondentis ullam exaudire. imò nec quà viam tenuerant, conjectare valebant; quare illos aff qui desperabant - quod summum illis mœrorem, summam attulit solicitudinem. quot quot antea ærumnas, ac mala passi erant, cuncta tùm in eos uno impetu ruere videbantur. fames, sitis, lassitudo, tristitia, formido, ira, desperatio, facto velut agmine in illorum pectora irruperunt. sese mutuò tristes, taciti, ac penè mortui intuebantur. nec quisquam affari socium præ animi solitudine audebat. Tandem legatus magni vir animi, & facundus apud suos loqui

orsus

orsus est: atque his illorum animos erexit.

Satis benè perspicitis, socii, in quàm calamitosum, omniumque miserrimum nos rerum statum Fortuna conjecerit. post durum illud, atque infelix naufragium, ex quo nonnulli præsenti Numinis ope, ac miseratione servati sumus, quamvis multa, & ea non pauca perdideramus, restabat tamen aliquid solatii, quo aliquantulum ærumnas levaremus: dum enim nobiscum Lusitani erant, habebamus duces itineris, comites laborum, & præsidium tum contra Elephantum cæterorumque monstrorum immanitatem, quæ plurima hasce vastas solitudines incolunt: tum contra barbaras terrarum harum gentes, quæ feris ipsis crudeliores atque immaniores sunt. cùm vero tam benè de nobis hactenusque meriti sint, haud sanè credendum, sine caussa, ac necessitate nos tandem reliquisse. Nunc nos qui principem legationis, summa cum authoritate, cum nobilitate quam maximè venerandum, & cui nos omnes primas deferebamus, in horrida illa, ac vasta solitudine fortis arbitrio, & tum ferarum, tum barbarorum immanitati deserere coacti sumus, [illegible] certa, [illegible] spe, fore, ut brevi illi succurreremus? quin [illegible] aliorum nostratium, qui nobis, [illegible] morbus erant charissimi, amissione experti sæpe fuimus, quàm urgens telum necessitas, & quàm durum legem perferebat, quæ urgente subveniendi [illegible] non possis: ut & perire illos coram te, & nullam omninò opem ferre tibi concessum, patiaris. Quare eos non accuso, nec [illegible] consilium damno, quod fortasse laudabile [illegible] Fatum potiùs nostrum accusare [illegible] sed quid ego de aliis? de nobis metipsis, nostraque [illegible] quæ una in caussa est, cur de illorum discessu nihil præsensimus, ut illicò sequeremur. [illegible] immemores es

officii, & charitatis, nos, quos de professione monere debuissent, reliquerint; haud equidem querelarum nunc tempus: neque impendentibus malis obviam imus declinaturi, cùm de illorum non servata erga nos fide, deque animi, levitate ne dicam, an duritie? conquerimur. Omittamus, quæso, istæc, quæ nihil prorsus ad inveniendam viam, nihil ad salutem prosunt: dilacerant certè animum, minusque ad labores tolerandos promptum, alacremque faciunt. Et quod necessitate pati cogimur, virtute feramus: atque ita in præsenti casu nos geramus, ac si nunquam illos comites habuissemus. Anne id illius numinis consilio factum est, qui cœlum, & terras sapientissimè moderatur, ut sic nos omni humana destitutos ope, sua nos providentia gubernaret? id verò ob nostri regis merita, cujus jussu navigationem in Europam tam perarduam, ac perdifficilem, tot per Oceani sinus, & tot periculorum refertissimos, suscepimus, fieri potuisse credo equidem. nihil enim temerè, & sine Dei consilio evenire quis ambigat? Quæ quidem opinio ita mihi animo insedit, ut ad benè sperandum inducat miro modo. arripiendũ igitur iter est, ne pluribus vos morer; quando periculum omne mora est. Quod verò rebus omnibus præferre debemus, de quo si certus essem, cætera, quæ me manent, acerba quantumlibet, nihil omninò curarem: testes vos mihi universi, quanta ego observantia, quanta cura, solicitudineque magni nostri regis literas, quas Lusitano mittit, coluerim, custodierim, atque à tot casibus vindicaverim. In illò immani naufragio prima, atq. unica mea cura fuit, ut illas ab undarum injuria defenderem; ita ut meam illis vitam minimè prætulerim. quin etiam illis præ literis cuncta posteriora habui: & debebam equidem. meam enim salutem, quam tam præsenti

bene-

beneficio impertitus mihi Deus est, nostri regis fortunæ, meritoque acceptam refero. ad quem qui semel accessit, vidit, eoque est dignus honore habitus, ut terram, quam ille sua præsentia sacraverat, deoscularetur, beatus certò, fortunatusque censendus est. Ex quo itineri nos dedimus, vidistis vos ipsimet. quanta ego reverentia, illius literas, divinum pignus, mihi creditas, tractaverim. cùm in montibus consedebamus, ego illas in editiore vertice collocavi, ut supra omnium nostrorum capita essent: meque inferiùs locabam tanta distantia, quanta satis esset, ut illas tueri, ac vindicare ab insultu potuissem. cùm verò in campis stationem figebamus, in altissimorum arborum verticibus alligabam. iterfaciens meis illas humeris impositas, quovis thesauro pretiosiores circumferebam. Quia verò dubius de salute sum tot inter discrimina constitutus, jubeo, mandoque meo collegæ, qui tertius in legatione est, ut me è vivis sublato, eandem ipse curam suscipiat, ut tandem salvæ, atque incolumes ei reddantur, cui inscriptæ sunt. quod si neque ipse, ferente sic fato, ad Batavorum coloniam vivus perveniet, alio è nostratibus curam committat. si verò contigerit (eò enim loci sumus, ut una omnes sors verset, & periculis expositi ex æquo cuncti ad unum sumus) ut universi in hisce desertis vel fame, vel ferarum dentibus, vel Æthiopum manibus mortem oppetamus, qui postremus fato concedet, sacratum hoc pignus editiori in loco infodiat, ut sic ab insultu securum: in eodem mox ipse loco beata sorte moriturus occumbat: ut hujusmodi officio summam, quam regi debet observantiam, testetur. His autem ità constitutis, bonis velut avibus iter auspicemur: & quò nos Fata, & regis Fortuna vocat, præsenti animo, alacrique gradu eamus. Hic Balbus: Magna

pro-

porfectò regem observantia Indi colunt, ut tantam de illius epistola curam suscipiant. utinam sacras nos literas tanti faceremus. nempe sic hominum natura est, ut plus superstitione, quàm religione ducantur. Cui ego: Egregiè tu quidem, Balbe. At Sextus: Miror sanè ingenium hominis: nec certè aspernanda in barbaro eloquentia. Cui tum ego: Natura homines facundi omnes: ut & ingenio præditi omnes sunt. quod si exercitatio accedat, nihil est, quod desideres. Et ille: Ità verò sed quid tum postea? Et ego: Hac oratione, quasi cithara ad bellum, ut dici solet, adeo erecti, confirmatique sunt, ut alis statim additis, mira alacritate iter aggrederentur, Erat lævà objectus itineri altus, ac longus mons, collis verò dextrà, quoniamque mons nimium præruptus, conscensuque diffic lis videbatur, arbitrati Siamenses, neutiquam Lusitanos adeò debiles, ac defatigatos illàc iter tentare potuisse: & licet per montem recta via videretur, tamen quia illum superare se posse minimè sperabant, dextrà flectentes, collem conscendere adorti sunt. Et quamquam ipsi magnis itineribus se progredi viderentur, nihilo tamen minus, haud multum spatii conficiebant, quippe viribus penè destituti; Jam dimidiatus ad umbilicum dies erat, cùm nescio quem amnem tenuerunt. Hic animi dubii, an fluvium Lusitani transmisissent, parumper hæserunt. nam etsi non adeò largus, vix enim LX. pedes patebat, altus vero ad VII: vehementissimo tamen cursu profluebat. mox resumptis animis, captoque ut ajunt, in arena consilio, vadum tentare decreverunt. aggressi statim animosissimi quique, & præ cæteris minùs debiles. verùm adeò rapidum experti sunt, ut ni statim pedem retulissent, abrepti illicò à profluente procul dubio fuissent. verùm adhuc dubii de transitu

Lu-

Lusitanorum, hoc inventu superare amnem posse arbitrati sunt. nimirum facilè credimus, quod volumus. in unum omnes, quotquot habebant, fascias colligarunt, mox robustissimus cunctorum, dicam veriùs inter tot macilentos minus debilis, in alteram ripam enare jussus, unà cum capite illius ex fasciis funiculi, ut scilicet illud ad aliquam arborem, quæ plurimæ ripas obumbrabant, alligaret, alterum verò caput ipsi tenerent, deinde hoc adminiculo facilè fluvium reliqui tranarent. At hic vix ad medium amnem venit. cùm in transversùm præ aquarum violentia penè actus est, quocirca fasciam relinquere coactus est, ut in alteram se ripam deduceret: quam quidem summo labore, & periculo, nec omninò incolumis tandem apprehendit. siquidem ingenti vi aquæ, fluxuque decurrens in prominentem illum ripæ angulum tanto impetu collisit, ut penè humeros confregerit. Mox fluvio egressus, & secundùm ripam ascendens ex adversò sociorum, alta voce admonet, neutiquam fieri potuisse, ut amnem tam præcipitem Lusitani transnassent. tandem cùm superiora fluvii loca, ubi minus rapidus credebatur, ad suos rediit. at tanto vitæ discrimine, tanto connisus labore, ut majore haud quaquam potuisset. Cùm igitur Lusitanos fluvios nequaquam transmisisse pro certo haberent, secundùm illius ripam fontem versus ire decreverunt. siti igitur aqua fluvii levata, cibo famem non quivere: nihil enim toto illo die, quod gustari vel à brutis posset, invenerunt. propter amnem, ut constitutum erat, iterfecerunt, atque in ulteriora profecti, MD passibus exactis, in declive vestigiis hominum tritum inciderunt; quò facilè persuasi illùc Lusitanos iter habuisse: qua læti, atque alacres opinione, ire perrexerunt. inque montis cujusdam radicem delati sunt. Mons in ima

radice cavatus erat: idq ut verisimile, natura factum, quo nimirum commoda iterfacientibus sedes præberetur. Hoc Sextus loco: Facilè id in animnm induco: provida quippe natura est, & plurima, quæ homines casu evenisse dictitant, ego illius facta consilio, ac magisterio arbitror. Cui tum ego: Prudentèr tuquidem, Sexte: semper enim Natura in mortalium commoda, atque utilitates imminet. utinam sic homines grati erga tam providam parentem essent, ut illa est in nos benivolentissima. Hac igitur in specu, quæ satis ampla erat, omnes ea nocte, quæ jam ingruebar, stationem habuere. quæ quia frigidissima fuit, pęnarum sat miseris attulit. Quidam ex ipsis fuere, quibus adeò crura intumuere, ut nec caligas, nec calceamenta induere valuerunt. quod molestissimum morbi genus quammaximè crevit præ nimio frigore illius noctis, præque rupis, in qua requieverant, humore. imò excitari, pulverem quendam è pedibus exhalatum, aqueum, spumosum animadverterunt, nempe præ frigore pedes quasi lapidescerent. & sanè vix illorum uti munere poterant: nec nisi summus vitæ amor stimulos addidisset, ultrà progressi forent. Mirabile illud profectò, quod ipsimet fassi sunt, quò plus pęnarum exhauserant, eò magis vitam tueri, ac producere summo conatu, diligentiaque studebant. Nihil mirum, hic Sextus: nempe misera quantumvis vita sit, chara tamen mortalibus, quibus nihil illa optabilius, nihil præstantius datum est. sed perge porrò, cætera expectamus. est enim historia mira, & curiosa: ut non vulgaris de illa tragædia scribi possit. Tum Balbus: Fortasse meditatur id Parthenius. certè aliquid in hoc genere ab illo desideratur. Cui ego: Hanc aliis spartam relinquo: satis enim (ut de me ipso aliquid glorier, ut senes consueverunt) ligata oratione

scri-

ſcripſimus. Et illi: Id tibi negabit nemo. imò unum ex tot tuis operibus ſatis erat ad unius ætatem hominis. at illud miramur magis, quod adverſa ſemper valetudine, & tot curis diſtentiſſimus tot libros ſcripſiſti. verũ nimis citò vis ſeneſcere. ſcimus enim præſentẽ annum, qui ſeneſcentis jam ſeculi xcvii eſt, ætatis tuę eſſe xlix. Quibus ego: Non inficior. at ego illum ſenem puto, cui non multum vitæ ſupereſt, tot ego morbis, tanta corporis imbecillitate laboro, ut diu vivere, ſperare non poſſim. At nos, tum illi, ut quàmdiutiſſimè vivas, deque noſtris tibi Superi quàmplurimos annos adjungant, votis omnibus optamus, & magno, ut faciant, rogamus opere. utqui non tam te tibi, quam nobis, patriæque vivere intelligamus. Tum ego: Mittamus nugas: jocari tempus non ſinit. contendam ergo ſtatim ad cętera. Et illi: Hic ſtamus. Ad narrationem ego, à qua deflexeram rediens, ſic illius filum iterum retexo: Profecti poſt Solis exortum (obſtiterat rigor aëris ne tempeſtiviùs iter exordirentur) eundem præter amnem, quem præterito die, quaſi viæ ducem ſecuti erant, iter ſuſcepere. ea etiam adducti ſpe, fore ut tandem Luſitanos aſſequerentur: quos non procul abeſſe non ſine probabili conjectura exiſtimabant. ex intervallo enim quædam illorum veſtigia, ac ſigna obſervabant. Ad dcc fermè paſſus à rupe in qua noctem duxerant, quidam ſclopum cum burſa pyrio pulvere benè plena nactus eſt, quem ſine dubio è Luſitanis militibus aliquis, qui illum præ laſſitudine geſtare non amplius poterat, eò loci reliquerat. Sic diſponente Numinis providentia, ut & ille relicto levaretur onere, & hi invento ſublevarentur. & mirum oppidò quanta hi lætitia affecti ſunt: & quantam ex illo utilitatem perceperunt. relicto illico ligneo canali cum ærea canna: quæ & onus erant, & uſui eſſe non

op-

poterant, igniarium cum pulvere ad accendendum ignem acceperunt. Quoniamque ex quo fluvii cursum fontem versùs sequi cœperant, nihil omnino gustaverant, ut jam præ fame exangues laberentur; idcirco accenso statim igne soleas calceamentorum, quæ usui ob pedum tumorem plerisque esse non quibant, & ferre onus illud cogebantur, singillatim diffutas torrere adorti: utque benè tostæ, avidè deglutiunt; nullo tamen gustu: quippe pelles adeò siccæ, ut nihil admodum succi haberent: sed satis voluptatis afferre videbantur, quod non essent amaræ. Hic Sextus: Usque adeò imperiosa fames: nec quidquam tam insolens, ad quod homines non cogat. quare tu optimè in Bellicis hæc habes; quæ patiare, quæso, ut recitem.

At quia non vallum, non urbes saxeus agger,
Plurima nec turris potis est cuneata tueri,
Non acres animi, non robora dura lacertorum
Atra fames quando (qua nulla potentior urbes
Vis inimica quatit) validos non ariete muros:
Non igni, aut ferro, non fulmine: sed fera molli
Languore, & macie pallescens irruit: & se
Tardando licet insinuat moritura sub arces.
Fortia quæq. domat, petit ardua: cuncta recludit
Occlusa, & contra licet obsistentia frangit.

Cui, ut recitavit; laudo memoriam, cui si exercitationem adjungeres, plurimam sanè eruditionem adipiscereris. Et ille: Tam citò te vindicas? sed mihi lucrum est à te admoneri, & corripi, quem scio benevolentissimum mei. tum enim corrigi, castigarique durum oppidò, & nihil prorsus utilitatis affert, cùm non id patria charitate, sed vel impotente ira, vel acri vindictæ stimulo fieri certò animadvertimus. sed quid facias? velis, nolis, quando Themidi non est locus, æquo feras animo necesse est. cui ego tolerantiæ jamdiu

diu assuevi. Tum ego: Benè facis: ita enim paratum animum habeas oportet. At non illos intra fines se miserorum fames continuit (ut ad illos redeamus, à quibus digressi sumus) verùm vehementiùs urgebat, ut pileos etiam comedere tētaverint: sed inutili conatu. quamquam enim ad cinerem usque decoxerint, nullo pacto comesse potuerunt, nam adeò amari, atque odiosi, ut stomacho quantumvis famelico, magnum fastidium crearent. sed in viam se quoniam rursus commisere, sequamur. Non multum spatii absolverant, cùm juxta fluvium ad cujus ripam gradiebantur, unum è tribus interpetribus, quibus antea usi erant, quique Lusitanos secuti fuerant, mortuum invenerunt: qui genibus terræ nisus, manibus supra caput compositis, reliquo corpore cespitibus incumbens, jacebat. &, ut conjicere facilè erat, non multum ante diem obiverat, quo aspectu territi, & quasi jam quid de ipsis brevi futurum esset, oculis, animoque contemplantes, tristes admodum substitere. mox levati paululum, quod eo indicio certiores fierent, illàc Lusitanos iter habuisse. Hic Sextus: Nempe animus in miseriis ad boni speciem, offeratur si forte, facilè divertit. unde illud Lucani,

Seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora læta refugit.

Cui ego: Eruditè tu, Sexte, & acutè; euge, palmam obtinuisti. Et ille: Nimirum mihi caput demulces quasi puero. sed properemus domum. Et ego: Attendite igitur. Tam procul à fluvio campus tum amœnus, tum viridis, rarum oppidò in illiusmodi solitudinibus, erat, quare ibi tantisper gradum figere visum est. ut ex herbis, quæ minus amaræ essent, colligerent pro cœna, appetente jam vespere. deinde eandem ingressi semitam, illàc iter prosecuti. quod ma-

maximo jam tædio esse cęperat: & eò præcipuè, quod nunquam Lusitanos, qui continuò præibant assequebantur. nemo unus erat, quem susceptæ navigationis non pęniteret. Hic Balbus: Qui secus fieret? sic sumus homines, ut rei malè susceptæ statim pęniteat. at si periculum evadimus, quasi nunquam subiissemus, ad eadem redimus. atque hinc illud in vulgus, Nautarum vota. Cui ego: Ità prorsus est, ut dicis. Sed pergamus ad reliqua. Ingens miseros; desiderium invasit illius insulæ, quam quatriduò ante reliquerant: & ubi magna concharum copiam, & salientem quàm pergratissimam repererant. nunquam enim in toto illo calamitoso itinere, vel suaviùs potaverant, vel delicatiùs pasti fuerant, quam ibi. magna igitur cunctos ægritudo, magnus mæror corripuit: hinc querelæ, lamenta, luctusque exaudiebantur. quæ facto jam vespere, latiùs increbuere, cùm in bivium inciderunt: ex quo duo itinera difficillima, & utrum Lusitani arripuissent, noscere poterant nullo modo. hinc præruptus mons, & verticosus, aditu que difficilis, illinc effusæ è proximo fluvio paludes, quibus planities universa obruebatur. Hic cùm noctis plurimum in deliberando consumpsissent, in hanc tandem sententiam itum est, regredi ad insulam, ibique triduo, quatriduove refici, ac recreari cibo illo delicatissimo. Hoc loco Sextus: In quam miseri calamitatem delapsi erant, ut illiusmodi insula, in qua præter aquam, & marinas conchas, deserta in Oceano nihil omnino erat, quod optari posset, illis Elysium, Tempe, Alcinoi, Hesperidumque horti, etsi quis alius est beatus locus, videretur. sed age, quid inde factum? Sperare interea, ut de Lusitanis, inquam tum ego, aliquid audirent. quod si nullus de illis rumor percrebuisset, barbaros illos Æthiopes quæsitũ ire, seque illis mancipio-

cipiorum loco tradere, si tamen admitterentur. nihil enim adhuc restabat, quod fame illa, qua ad necem acerbissimam torquebantur, pejus expectarent. misera sanè conditio, nobiles homines, principes viros, spe vitæ, etsi miserrimæ, felices se existimare, si vilissimorum mancipiorum loco, genti omnium quoquot vivunt abjectissimæ, atque abominabilissimę servirent. Hoc igitur capto consilio, ubi primùm albicavit, statim iter moliti sunt. tantumque alacres, robustique insulæ illius desiderio facti, (alit spes animos, & vires facit) ut quod vix quatriduò priùs iter confecerant, nunc intra triduum absolverint. Ut tandem insulam, prospexerunt, tanto repentè gaudio affecti, ut non majus percepissent, si transmisso Euphrate, in fortunatissimos illos primi parentis deliciarum hortos pedem intulissent. Nihil moræ interpositum, continuò quisque summa diligentia, summoque conatu in insulam vadare adnisus est. verùm omnis diligentia, conatus omnis incassum cecidit: refluens enim Oceani æstus aditum intercluserat. Est autem hujusmodi insula, seu veriùs scopulus, ni rupem malis dicere: quæ humilis est, & rotunda, cujus circuitus, cum æstu refluente, crescunt aquæ, passuum est circiter c: ubi verò aquæ subsidere, plurimæ circum cautes assurgunt, quæ rupem intercurrunt. è continente in insulam arenosus est isthmus, qui, influente mari, totus obtegitur. & id temporis, quo illac pervenerunt, ad v Oceanus pedes attollebatur; refluente mox mari isthmus universus conchis, cancris, cęterisque hujus generis refertissimus. Transmisso igitur isthmo, simul atque æstus resedit, in insulam miseris hisce naufragis verè fortunatam itum est. Prima cunctorum cura, (urgebat fames vehementissima) conchas comparare, seque illis saginare, fuit. copiosam igitur illarum vim
F col-

collegerunt. cujus partem ad Solem ſiccandam expoſuere, ut nautici vice panis ſecum aſportarent. quod conſilium poſtea perquàm ſalutare experti ſunt quia verò nonniſi perpaucula admodum arbuſcula in illis circùm rupibus adnata, vix tantum alere ignis poterant, quantum ad coquendas illiuſmodi conchas ſatis eſſet, vimque nocturni frigoris, quo maximè algebant, propellendam, quidam lignatum in interiora ſolitudinum profecti: nihil tamen niſi dentes Elephantũ, eoſque plurimos invenerunt: adeo circùm regio illa deſerta erat, & ſqualida. undique vel nudi, ac prærupti lapides, vel arenoſi, ſqualenteſque campi omni prorsùs frutice vacui conſpiciebantur. nihilominùs modicum ex ebore ignem triduò alere conceſſum fuit. Hic Balbus: Pretioſus verè ille ignis erat. Cui ego: Nempè miſeris illis vitam fovebat: cęteroqui fumidus, & graveolens.

Poſtea verò quàm quinque in illa inſula dies verſati ſunt, de profectione cogitare cęperunt. expellebant namque eos nimia vis frigoris, atque lignorum inopia, proficiſci igitur, etſi ęgro animo, cunctis viſum eſt, & barbaros illos Æthiopes veſtigatum ire, ut apud illos precario viverent. ſi tamen vitã ſperare ab iis liceret, quos omni natura humanitate exuiſſet. quæ quidem cogitatio mirum quantum illorum animos lacerabat: ſe nimirum eorum arbitrio committere, & ſuam illis operam ad viliſſima quæque miniſteria locare, quos magis efferatos, ac barbaros univerſus terrarum orbis non alebat. verùm tantus erat vitæ amor, quam è tantis periculis, & cruciatibus hactenus vindicaverant, tanta ſpes fore, ut tandem è præſentibus malis evaderent, ut nihil tam immane, tam barbarum, quod non ſubiiſſent. Poſtquam igitur ſex dies deſerto illo in ſcopulo ad otium ſederunt:

ſi m-

si tamen otium est, quo vix vita traducitur, septimo discesserunt summo dolore animi, quo copiam illam concharum, & gratam sibi salientem, quibus unis refecti aliquo modo erant, desererent. futuro tamen providentes (docti præteritis erant) tantum siccarum concharum, atque aquæ secum tulerunt, quantum portare singuli poterant. Primo die ad salsum juxtà montem stagnum, ubi antea stationem fixerant, ventum est. quo die, cùm nihil pabuli reperissent, viatico illo maritimo, vixerunt. Secuto deinceps die, ante quam se in viam darent hac, illac sparsi herbas scrutati sunt. nam etsi viatici reliquias haberent, illas in posterum, cùm major urgeret necessitas, servare cogitabant. quidam lacum perscrutati, si quid piscium aleret, operam luserunt; nihil enim nisi putidum muscum invenerunt. Intereà loci dum hac, illac vagi ad pabulum more pecudum errant, qui secus stagnum erant, tres ad se venientes Æthiopes conspicati sunt. quare illicò signo dato, ut sese inter convenerant, congregati sunt. atque ità Ætiopes magnis ad se gradibus festinantes opperiuntur. ut propiùs accessere, ex illis esse, qui cum Europæis commercia exercent, Siamenses deprehenderunt. Hic Balbus: Sed quibus indiciis id conjectare poterant? Cui ego: Mane, istuc ibam. ferebant calamum Nicotiana fumantem fronde, quo hi tantùm Æthiopes utuntur, qui cum Hollandis, ac Lusitanis, qui Africæ oras incolunt, societatem inivere. Principio summopere utrimque laboratum est propter linguæ diversitatem. neque enim Siamenses quid sibi vellent Æthiopes, neque hi quid illi, intelligebant. mox Æthiopes sex digitos erectos commostrantes, Hollandiam, Hollandiam inclamabant, atque iisdem digitis iter indicantes, ut se sequerentur certis quibusdam signis admonebant. Anxii Siamenses quid

tum sibi agendum esset, diu steterunt. quidam existimabant hos speculatores esse illorum, in quos primùm inciderant, qui eos proculdubio trucidassent, ni multitudinem, & sclopos pertimuissent. alii quorum credula spes erat, nec sanè à veritate errabant, illos sex digitis erectis significare velle sex dierum itinere Batavorum coloniam abesse, existimabant. tandem postquam diù deliberatum est, cunctis Æthiopes sequi placuit: quidquid inde futurum esset, æquo animo ferre. eo enim rerum statu erant, ut nihil pejus timere possent: & quidquid passuri fuissent, infra ea fore, quę am perpessi erant, atque in præsentiarum patiebantur. Attulerant secum Æthiopes arietis quadrantem, quem ab illis Siamenses petierunt. nec abnuerunt barbari, dummodo pretium solverent: cumque hi sine pręmio se esse judicassent: illi globulos aureos, atque argenteos, quibus tunica adnectitur, postularunt. quibus illicò datis, arietis carnem acceperunt. quam statim semitostam manducaverunt.

Vix refecti jentaculo tam sobrio, ac frugali (quid enim unius armus arietis inter quindecim ex longo famelicos?) jussi sunt ab Æthiopibus iter instaurare. & quo gradus grandirent suos, ut primi præirent. verùm etsi inhumani illi homines (si tamen homines appellandi, quibus præter figuram, humani nihil inerat) omni studio conati sint efficere, ut præcederent, id tamen nullo pacto assequi potuere, adeò debiles, & defatigati erant. quare ipsi ire primi perrexerunt. Quoniamque lentissimo, atque expenso veluti gradu, Indi incedebant, retrò conversi quà ululatu, quà gestu urgere conati sunt. at frustrà annosum, & præ fame languidum cantherium stimulis urgemus. tandem ad montis cujusdam radicem ventum est. hic Siamenses requietem capere decreverunt: at Æthiopes, qui robu-

bu-

bustiores, & cursui assueti, in jugum evaserunt: & ut illuc Siamenses conniterentur, magno clamore hortati sunt. hi verò omnibus penè viribus destituti id conari quivere nullo modo. Imo septem ex universo cętu secuto mox die vix movere pedes, imò vix cruribus insistere valebant. & licet semel iterum, ac tertio se movere conniterentur, ne pauxillum quidem progredi potuere. quocirca reliqui consilium inivere, quid ipsis in re tali agendum esset. tandem post pauca (neque enim tempus, & res ipsa plura patiebatur) eò loci socios relinquere statuunt. sic enim salvari omes posse, si secus cunctos perituros nullo communi lucro. cumque ipsi in coloniam venissent, quam certò non longè arbitrabantur, missuros statim ad eos, qui tutò, & commodè deducerent. assensere debiles dura impulsi necessitate, quando vellent, nollent, aliter fieri nequibat. His igitur non sine mutuis lacrymis valè dicto, quod & extremum esse poterat, reliqui ad Æthiopes, qui benè manè eos excitaverant, conversi. priùs tamen, quò socii sustentari interea possent, siccarum partem concharum reliquerunt: si quid aliud opus esset, ipsi quærerent.

Intereà Æthiopes acceptis ex igne, quem diluculo, ob frigus rigidissimæ noctis excitaverant, extinctis carbonibus in foveam, quam ad id extemplo effoderant, illos conjecerunt: deinde postquam (fędum oppidò, ac barbarum: est tamen operæ auribus audire, ut hinc quàm salaces, atque immundi illiusmodi homines sint, cognoscatur) unà omnes in foveam minxerunt, urinamq. cum carbonibus tandiu permiscuere, quoad liquidum quasi ungentum effectum est. hoc deinde quasi balsamo totum corpus unxerunt, more patrio, ut verisimile est. adeò in brutas pecudes degenerant homines, ubi vitiis obruta ratio, atque extin-

cta est. Hic Sextus: Barbarus sanè mos, ac sordidus. At ego neque eos laudo (paucissimi admodum sunt) qui ad veletudinem tuendam, ut falsò putant, se totos oleo perungunt: & nescio quo odorum suffitu graveolentissimo delectantur. adeò enim graveolent, ut modestè dicam, ut ne aspectum ipsorum ferre possis. hi, ni me fallo, ab Æthiopibus hisce, non longè absunt. Cui ego: Quid facias? trahit sua quemque opinio, & interdum etiam sapientes errant. & ut tritum illud, suus cuique crepitus benè olet. Sed redeamus ad Æthiopes. Elegantissimo illo, ut dicebam, modo compti se in Siamensium conspectum dederunt, & ut tandem iter aggrederentur, admonuerunt. quoniam verò hi lento gradu incedebant, illi hujusce moræ impatientes, ut sese ocyus moverent omnibus modis impellebant; sed nihil obtinebant. quippe ex illis morbus erat, quibus frustra medicina adhibetur. qui enim fieret, ut penè mortui curriculo currerent? id erat velle, ut testudo volaret. verùm quis à barbaris æquum expectet? Tandem Æthiopes indignati, patientiam abrumpunt: diuque inter se collocuti, duo celeri gradu abjerunt, tertius remansit. qui paulo humanior ità Siamenses comitatus, ut illorum se passibus accomodaret: & cùm illi defatigari tantisper subsistebant, continebat se pariter ipse ab itinere, & quantùm illis videbatur. atque hoc duce sex dierum itinere, quibus acerbissimos cruciatus, nec minores præteritis tolerarunt, ad Hollandos devenerunt quo tempore ficcis conchis, & herbis victitarunt. habuere etiam in deliciis locustas, & quoddam insecti genus, quod in cœnosis nascitur, erucæ simillimum. plurimos istiusmodi vermes repererunt juxta Elephantorum dentes, quos leviter tostos saporis experti sunt exquisitissimi. Hoc loco Sextus, cui palatum delicatiùs:

tiùs: Ego non ita animum induco, ut ſapidos vermes eſſe putem: at illis miſeris fames, quæ, ut ait Comicus, optimum eſt condimentum, illos ſapidos faciebat. cui ego: Atqui nonne plurimi, qui vermibus è caſeo erumpentibus mirificè delectantur? Et ille: Intelligo. verùm ego iſtam illis voluptatem libenter remitto. Tum ego: Prohibeant ſuperi ne id experiatis. audivi enim te de navigatione in Indiam cogitare. Et ille: Nihil minus. at ſi majores jubebunt, contendam illicò. verùm te olim ad Sinas ultimos Aſiæ populos deſtinatum audivi: itane verò? Cui ego: Non inficior. verùm dũ iter adornor, ſubſiſtere juſſus ſum: nempe tantã felicitatem non eram promeritus. Illi verò: Imò id factum ſapientis Dei conſilio: nam ſecus non haberemus tot elegantes libros ad juventutem erudiendam. Cui ego: Credite (ut etiam ad Balbum loquar, qui ut video tibi ſuffragatur) nugæ iſtæ ſunt, & puerorum nuces. plus valet unius animulæ lucrum, quàm quot quot hucuſque edidimus, & edituri unquam ſumus, libri. Et ille: Non oppedo. verùm, ut ait Paulus, Non omnes Profetæ, non omnes Apoſtoli, ſunt etiam doctores. Tum ego: Quid dicam? occluſiſti os. verùm abſolvamus tandem aliquando poſtremum tragœdiæ actum.

Poſtquam igitur totos ſex dies per altiſſima, præruptaque juga, quorum vel ſolus aſpectus maximè formidabilis, per profundas valles, & confragoſas, per quas præcipites ire veriùs quàm deſcendere videbantur, incredibili labore pererraſſent, quarto die, ex quo illi duo Æthiopes præceſſerant, uno verò & trigeſimo, à quo iter illud calamitoſiſſimũ poſt naufragium exorſi fuerant, circiter decimam antemeridianam, in ſummo montis faſtigio, quem ſuperare contendebant, quatuor homines cõſpicati ſunt, quos Æthiopes primò

crediderunt. non enim distinctè præ distantia discerni poterant. neque alios esse, quàm Æthiopes unquam sibi animo persuasissent. mox cum utrimque obviam itum est, se falsos summo gaudio deprehenderunt. siquidem duo erant Batavi, duo illi ipsissimi Æthiopes, qui quatriduò ante, ut de ipsis ad Batavos nuncium ferrent, magnis itineribus præcurrerant. Quo aspectu tanta lætitia derepentè perfusi sunt, ut mirum oppidò dictu sit. jam enim se esse extra fati aleam, jam ad servatores sui pervenisse, eumque diem ultimum malorum esse, quo velut iterum exorti meliorem in lucem essent. quæ quidem lætitia, in ipsorum pectora pleniori se alveo effudit, cum Batavi, qui celeri gradu approperabant, eos assecuti sunt. Qui statim petiere si Siamenses essent, & quis ipsorum legatus regis vices obiret. Tum illi, & se Siamenses esse, & qui legationis munere fungeretur, indicant. Quem Batavi statim convenientes summo honore acceperunt. mox jubent cum obsonio accedere Æthiopes, comiterque hospites hortantur, ut se reficerent, quando fames, quam tam longo tempore duraverant, moram non patiebatur. illi simul, ac recentem panem, pultes, elixam, vinumque conspexerunt, haud continere se potuerunt, quin statim accidentes illorum genua deoscularentur: eosque parentes appellarent, & quas pro tempore poterant gratias persolverent. Nobilis ille Siemensis, ex quo hanc historiam accepimus, captus tanta Batavorum humanitate, & benevolentia, ut aliqua grati animi significatione acceptum beneficium eodem loci vestigio, & temporis compensaret, singulis singulos adamantes in auro compositos donavit, acceperat hos ille à principe legationis, cum illum sub ipsum penè itineris exordium reliquerunt. Tandem refecti, quod exiguum restabat viæ absolvere conati

sunt,

sunt. verùm cùm iterum, iterumque procedere tentassent, tanta lassitudine tenebantur, ut ambulare nullo modo potuerint. Et quamquam Batavi eos hortarentur, ut qui tot spatia famelici confecissent, perexiguum illud jam saturi conficere ne gravarentur; nullæ tamen ad id vires fuerunt. jussi igitur Æti\-opes in proximam domum ire curriculo, & jumenta deferre. illi haud morati, unum curriculum conficientes: pollent enim mira pedum pernicitate: perque illos abruptos vertices volare veriùs, quàm currere assueti, infrà binas horas rediere cũ duobus curribus, & equis aliquot, qui usui non fuerunt, nemo enim præ imbecillitate illos ausus conscendere. curribus igitur in proximam habitationem devecti sunt. Est hæc commerciorum caussa in montis declivitate ædificata, inquam simul, ac veniunt, prima eorum cura Batavos rogare, ut currum mitterent ad eos socios reducendos, quos nuper reliquerant, & vivere eos certò sperabant. quod statim impetrarunt. missus illicò Æthiops cum curru, & iis, quæ ad vitam erant necessaria. ipsi duobus aliis in alteram habitationem delati sunt, Huc statim atque pervenerunt, excepti à militibus, quos eis præsidii loco Batavicæ arcis Præfectus miserat. quibus cum ad coloniam tandem post tot exhantlatos labores, post tot decumanas ærumnarum undas, quibus jactati, & certa tot mortis discrimina, quæ subiverant, quasi ad salutis portum, refugii aram devenerunt. Atque in hæc Nauta Neapoli rediens cum fasciculo literarum incidit. quem, cùm accepissem statim resignavi, quæque Balbo, Sextoque inscriptæ, erant, tradidi. mox singuli ad legendas epistolas, ut siquid novi ab amicis scriptum, animos applicavimus.

CAPUT VII.

Quid Lusitanis in itinere acciderit, ex quo Siamenses reliquerunt, & ad Batavorum coloniam pervenerint. ducisque ipsorum lacrymabilis casus enarratur: & quædam alia quæsitu digna disputata.

BEnè manè de more operatus, Sextum, & Balbum accerso: qui ut præsto adfuere, Descendamus, inquam, in scopulum, ut à prætereuntibus piscatoribus perpauxillum piscium comparemus. Tum Balbus: Ità, quæsumus (ut etiam pro Sexto respondeam) siquidem ova non sunt nostri stomachi: quamvis enim tu illa butyro condias miro modo, & recentia sint, & decumana, vix tamen quadrant. Cui ego: Non id me præterit: quapropter eamus. Et illi: I præ: te illicò sequemur. Ut igitur in hortum processi, illi statim secuti. hinc in scopulum perpauculis passibus descendimus. pro cujus mox acie ad undas sessum est. dum autem expectamus, ità me Balbus interrogat: Quid Lusitanis illis, ex quo à Siamensibus discesserunt? nam heri vespere propter adventum nautæ literarum fasciculum afferentis interruptus sermo fuit. age, quid illis acciderit, expromc. avemus enim (sentio id Sexto pariter gratum esse) illud ex te audire. Tum ego dicam equidem, ne hic otiosi omnino sedeamus: vel nè sensim in domestica obrepat sermo, qui si non lacerat animum, pungit quidem certè. Hic Sextus: Rectè præcaves. age igitur, ad eruditiora illum applicemus. Tum ego: Atque audite: jam telam retexo. Vitatis palustribus ad montana iter flexerunt, tenetis locum? Et illi: Commeminimus, perge porrò. Tum ego per

aspe-

aspera illa loca iter facientes incredibile sanè dictu est, quanta lassitudine debiles effecti, ut jam sub ipsius gravi corporis pondere oppressi caderent. tantùm membra cuncta intumuerant,ut intolerabilis omnino ex eo morbo dolor exortus sit. additi mox famis, ac sitis cruciatus quammaximi. qua enim via progrediebantur, nec pabuli quidquam, quo cicurare famem, nec aquæ stilla, qua fallere sitim possent, inveniebatur. tam miserabiles erant gemitus, tam horrendi miserorum aspectus,ut vel tigres ad misericordiam compulissent. ad singulos fermè passus plures cadebant, implorabant opem sociorum, sortem accusabant,aquā cupiebant, cibum inclamabant, ac penè in desperationem acti fremebant veluti insani. & nihilominus cęteri ad tot lamenta, & ejulatus erant fermè insensibiles. Hic Sextus: Vix credibile, & fieri poterat, ut reliqui non moverentur tam miserabili sociorum casu, quo & ipsi premebantur? Cui ego: Ne crudeles, ac barbari viderentur, cùm quispiam quasi moriturus caderet, qui proxime erat, eum hortabatur, ut se Deo committeret, divinam exposceret opem, quando nulla ex hominibus sperabatur. nec plura addens, præteribat. multi vultus avertebant, ne tam misero conspectu turbarentur: alii occludebat aures ne gemitibus moriētium terrerentur. magna verò morientium multitudo erat. mortui in illo itinere ad sexaginta. Hic Sextus: Nostras ille certè suo muneri non defuit. Cui ego: Admodum senex erat, cùmque laboribus,& cruciatibus sufficere non potuisset, inter primos post plurima edita pietatis signa mortem oppetiit. At lacrymabilis oppidò, & miserabilis casus fuit, qui cecidit in ducem navis, virum apprimè nobilem, divitem, ætate gravem, & magnæ authoritatis apud suos. huic unicus erat filius, quem in spem domus summa cura,

ac

ac studio alebat. ut verò à teneris annis (vix XII attigerat) mari assuesceret, & muneri, quo ipse fungebatur sensim idoneus suo sub magisterio evaderet, secum in Indiam advexerat. erat autem adolescens mira indole, miro ingenio, pulchro corpore, doctus pro ætate, & in parentem observantissimus: quare ab illo unicè amabatur. in infelice illo naufragio ipsemet suis manibus in terram detulit, neglectaque sui cura totus fuit, ut filium in tuto collocaret. in itinere ab Æthiopibus mancipiis, quibus Lusitani utuntur, deferri jussit. At cùm plures hujusmodi Æthiopum interiissent, reliqui vix se ipsos ferrent, coactus est puer suis pedibus incedere. Tertio die à quo Lusitani, ut citiùs ad Batavorum arcem pervenirent, Siamenses deseruere, miserrimus hic adolescens in tantam defatigationem, & lassitudinem incidit, tanto corporis tumore correptus, ut cùm circiter meridiem cum reliquis ad quietem captandam super saxum se prostravisset, nullo mox pacto consurgere potuit: imò adeò crura obriguerant, ut ne flectere quidem illa valeret. istic aspectus tam miser, quàm qui maximè, tanto doloris sensu parentem intimè affecit, ut lethali illum vulnere sauciatum credidisses. hæsit, indoluit, miroq. cruciatus modo congemuit, ac penè exanimatus est. mox prævalente patria charitate, attollere illum conatus, & loco movere: & illi utut potuit, animos fecit. at rigidus ille quasi lapis, nullo modo consistere, ne moveri dum poterat. Tum miserabilis pater gemens, ac ejulans per Superos omnes aliquot precatus est, ut filium suum adjuvarent, ac tantisper deferrent: at illi liberè professi ne semetipsos quidem præ imbecillitate, qua una cuncti laborabant, deferre posse. nec ei quidquam profuturum si unà cum filio morerentur. Quid tum miserrimus parens? ait Sextus. Cui ego:

Quod

Quod unum restabat patriæ charitati præstandum, illicò conatus est: suis tandem humeris filium imposuit. verùm etsi pius, ut Æneas, si poëtæ credimus, non tamen fortis, robustusque fuit. vix parumper progressus, cùm subitò charo simul cum pignore procubuit. Hic Balbus: Proh casum verè lacrymabilem! utinam potuissem ego in tam amantis parentis locum succedere! etsi defatigatissimus, tulissem tamen. Cui ego: Laudo pietatem: sed nescio quid eo rerum discrimine fecisses. optimè Comicus, cùm benè valemus, optima consilia ægrotis damus. extra aleam constituti Achilles, Hercules sumus omnes: qui mox periculo ingruente timidissimi fugimus quasi lepores. sed redeamus ad miserum adolescentem, cui magis à patre dolor erat, quàm à suo fato, quamvis acerbissimo: virili igitur erectus animo, totumque colligens spiritum, qui in labris jam erat abscessurus, patrem orat, ut quando ità Superis videretur, sineret se mori, sui verò curam ipse susciperet. cuncta Dei providentia fieri, & quod ille disposuisset, libenti animo ferre; illique obtemperare opus esse. sibi mortem haud gravem, si superstes ipse de se curam ageret. quod ni faceret, tum acerbiorem mortem futuram. nam se plus amantissimi patris cruciatus, quàm sua ipsius tormenta dilacerare. Verùm tantum absuit, ut hisce filii verbis pater recederet, ut potius impelleretur, ad unà cum filio moriendum. Quod cùm filius; intelligeret: nec se precibus obtinere à patre posse, ut abs se recederet, susciperetque sui curam, quando sibi auxilio esse non poterat, Lusitanos reliquos, qui juxta erant enixè orat, atque obsecrat, ut patrem abs se divellerent, cujus dolentis præsentia sibi morte ipsa, ac maximis illis cruciatibus, quibus miserè torquebatur, durior magis, atque intolerabilior erat. His verbis permoti

duo

duo viri religiosi, unus ex divi Augustini, alter ex divi Francisci familia, ad patrem accedunt: & multis argumentis ei suadere conantur, id, quod meditabatur, nullo modo licere. Lege enim tum divina, tum humana teneri eum servare vitam quoad posset; & posse tum manifestò videbatur. quid aliud hærere apud morientem filium, quàm sibi necem consciscere? imo & ipsius filii mortem acerbiorem reddere: quod nec justè, nec piè fieri poterat. perpenderet animo, quod si in sua sententia persisteret, futurũ, ut unà cum filio & vitam, & animam perderet, seque sempiternis pęnis addiceret. cumque verò nihil verbis, ac ratione obtinere viderentur, Lusitani vi illum à filio divellunt: & tandiu longè abegerunt, quoad extra obtutum filii fuit. Sed quid? adeo acerba hæc separatio, tantus exortus animi męror, ut omnino contabuerit. tandem altero post die, quàm in coloniam ventum est, filium miserabili fato subsecutus est. Hic Balbus: Miseret me tam duram tum adolescentis filii, tum patris senis vicem: qua acerbior haud scio an altera. Deus sancte, in quãtam calamitatem tot homines unius gubernatoris inertia conjecit! Dedit ne pęnas inertissimus homo? qui certè Nautica tua non dum legerat; quæ tamen multo antè in Lusitaniam appulerant: vigilasset certò, & solertissi nè. Cui ego: Dedit præcipuus inertiæ pœnas: ductusque in vinculis in Lusitaniam est: alter qui vicariam exercebat operam, & cujus fuerat tum major culpa, in Brittannorum navem, quæ tum ibi in anchoris stabat, profugit. Tum Balbus: Haud quaquam hominem tot hominum nece reum admittere debuissent. verùm quis à nautis æquum exigat? è ferociente mari nescio quam induunt feritatem. Sed transferamus ad eruditiora animum: satis cum miseris versati sumus. Non ego

mi-

miror, Parthenie, senem præ fame, siti, ac lassitudine debilem, totque laboribus attritum filii mærore contabuisse, ac demum diem obiisse suum, est enim tristitia impotens animi motus se deicientis, deque spe aliqua, vel bono desperantis: quo motu suam amittunt humores temperiem: ac prævalente melancholia, atram bilem nostri dicunt, præ illius vi sanguis inficitur, ac circa præcordia coagulatur, ac congelascit: quo tandem præcordia, vitæ nimirum arcem, occupet, opprimatque: & sic pereunt præ tristitia miseri, quique animos facilè despondent. nam erectis qui sunt animis, quos magnanimos dicimus, haud facilè hujusmodi morbo superantur. Hic Sextus: Rectè ego; qui haud facilè dò mærori locum: hilarem me natura fecit. quam ego hilaritatem perpetuo studio, conatuque foveo, ac roboro. Cui ego: Optimè facis: vives sic diutissimè, & ut dicitur, Nestoris annos. istam ego animi tranquillitatem, hæc enim vera lætitia est, quantum fas est, adipisci nitor, & perpetua semper constantia roborare. neque aliam ob caussam rebus omnibus vale dicto, in hanc me solitudinem conjeci, & unis literis, quæ hanc pariut animi beatitatem, me continuò involvo. sint alii felices: honores, plausus, præfecturas sibi unis vindicent, una me quies animi delectat; ut præ illa habeam nihil. Tum illi: Ne labores; tenemus enim ista. tanti tu illa facis, quanti vitiosam nucem. Quibus ego: Certè quidem, scitis profectò me latinè loqui; hoc est aperto pectore, cuncta illa, quæ magnifica vulgus putat, ipse nihil moror. nulla enim res est, quæ cum animi tranquillitate conferri possit. stultum oppidò arbitror, cum pacatè vivere queas illiusmodi te rebus immiscere, quæ etsi speciem magnam afferant, reapse nihil sunt, nisi speciosa quædam verbis, re verò inania vocabula, & meræ nebulæ

bulæ in pariete depictæ. Sed perge, Balbe; nam, ut video, quid scitu dignum in medium inferre paras. Tum ille: Haud equidem miror, inquit, si dux ille atrociora Sambico, ut est in proverbiis, perpessus facilè contabuerit: at illud mihi mirū oppidò visum est, quod tu hesterna oratione exposuisti. memini enim, nimirum illud animo notavi, & eram sciscitaturus, nisi Nardus cum literarum fasciculo supervenisset. Ajebas Siamenses postquam ad Batavorum domum pervenere, ibique abundè refecti sunt, nullo deinde post modo progredi valuisse. Qui fieret, ut hi, qui famelici, ac defatigati, tot itinera confecerant, tanto animi, corporisque conatu è tot, tantisque laboribus evaserant, nunc saturi, securi, ac veluti in portu, ne paucos admodùm passus conficere, atque exiguum illud, quod supererat, laboris suscipere valuerint? istud sanè mirum, ac parodoxo simile mihi videtur. age, exprome, quid sentias: namque à te hæc (ut pro Sexto etiam pollicear) expectamus. Cui cum ego: Mirabar id etiam ipse, Balbe; & mihi etiam persuaseram, fore ut à te rogarer: responderem sanè nisi vererer, ut inversum in me illud jactaretur, Pro eleganti medico malus poëta. Et ille: De hoc ne sis solicitus: ad amicos loqueris. quin poëtam, medicum, philosophum, imò & artium omnium scientem esse oportet. Tum ego: Geram tibi morem: & faciam etiam in gratiam Sexti. Tum Sextus: accipiam id beneficii loco: nec cunctam istam gratiam ingrato facies. Et ego: Præbete igitur aures. at quoniam non hic in scholis sumus, omittam nimiam illam dicendi subtilitatem, quam familiaris sermo non patitur. Illi verò: Istuc desideramus: satis tricarum in scholis audivimus. habeant illi clamores suos, quibus altercari voluptas est. verùm pergo ad rem: vereor enim ne navicula illa

su-

ſuperveniat, & orationem, quam futuram nobis gratiſſimam confido, interrumpat. Tum ego: Rectè prçcaves. contendam igitur, & quàm pauciſſimis verbis, accomodatè tamen, ut potero, ad veritatem percipiendam. Dum illi perſuaſum ſibi in animo habebant (exemplo è re ipſa clariùs explicabo) ſe omnino perituros, ni omnibus viribus, nervis omnibus conarentur iter, quod ſuſceperant, abſolvere, quoad ſalutis portum attingerent: certa hæc perſuaſio, terribilis hic timor, adeò illorum mentes occupaverat, ut novas ſemper vires ſufficeret, novos ſemper nervos intenderet, quibus obſtantia quæcumque perrumperent, ac ſuperarent. ſiquidem, vos teſtes volo, quid non ſubitur, quid non tentatur, licet arduum quantumlibet, ac difficilè ſit, ut ab imminenti mortis periculo ignominioſiſſimæ, atque acerbiſſimæ quis ſe ſubtrahat? nihil quippe. cùm igitur illi toto itinere nihil aliud ſomniarentur, nihil verſarent animo, ni quo ſe modo à miſeriis illis moleſtiſſimis, èque atrociſſimis doloribus liberarent: & quò magis ulteriùs procedebant, eò magis in ipſorum animis hoc deſiderium augebatur, quietis ſcilicet à miſeriis, & ſalutis reperiundæ. Quin imò ſociorum, quos relinquebant memoria, aliorum, quos fata ſuſtulerant, acerbiſſimi caſus urgebant, incitabant, alas addebant, ut ſe ipſi conatibus ſuis à ſimili ſorte redimerent. cùm verò, inventis jam Batavis, ſe extra fati aleam poſitos, inque ſalutis portum tutò perveniſſe viderent: cumque refecti, nihil jam eſſe, quod à fame, ſitique timerent, deſiere tum illi timores, atque illæ animorum certæ ſententiæ, quibus vires ſufficiebantur. ſpe jam tandem potiti, ac ſalute in tuto collocata, tota ſe in gaudia præcordia diſſolvere; quocirca haud mirum ſi cor tanta perfuſum lætitia, ſi ſuis animus potitus vo-

tis, languesceret. Hic Balbus: Non id certè inverisimile. Addam, tum ego, & aliam caussam, quæ etiam ab ipsa natura petitur: Postquam cibo saginati abundè sunt, id statim effectum est, ut virtus stomachi nutricans, quæ tot dies penè eflæta, ac consopita fuerat, tum impar concoquendo cibo omnes è reliquo corpore spiritus advocaverit, ut sibi suppetias ferrent: itàque factum est, ut reliquæ spiritibus illis destituerentur: atque ideirco se movere non possent. Tum Balbus: Et id etiam probabile, fateor. placet utrumque. quid tu, Sexte? Et ille: In tuam, Balbe, sententiam descendo. Atque hæc dum diceret, piscator ad scopulum applicuit, meque rogat, si pisces emere vellem. Cui ego: Profer, ut videam quinam sint. Ille verò: Unus est Glaucus, penditque libras decem. Benè est, tum ego: sed quanti indicas? Tum ille: Nę ego stultus, qui pretium taxem, cum tu Cerealis ędilis esse possis. Ego verò: Comiter tu quidem, & perurbanè. Solvam ergo argenteos quinque. Tum piscator. Accipe tanti, quanti voles. at quæso, ut Americani pauxillum pulveris impertias. Cui tum ego: Illo ipse non utor, hunc juvenem, Sextum intuens, roga. Obtulit statim Sextus. Accepit ille pulverem, & numeratam à me pecuniam, Surrentumque facessivit. nos verò assurgentes domum pergimus.

F I N I S.

AUTU-

AUTUMNORUM SURRENTINORUM

LIBER II.

CAPUT PRIMUM.

Pluvia impendente, juxta alvearia consessum: quaesitumque quid esset mel, quid cera: & quaedam scitu digna commemorata.

Rimo manè cùm fecissem, precesque horarias cantitassem, jam aquam, in qua Arabica faba scitè tosta, inque minutissimum contrita pollinem, incocta benè fuerat, hausturus erã meo more, cùm me Lucilius cõvenit, & Quid istuc, ait, potionis est? Cui tum ego: Faba Arabica. vis ut illius tibi vasculum propinem? Ille verò: Apage sis, inquit, cum ista faba: non enim quadrat meo stomacho, utpote quæ barbara: & apud barbaros, ut audio, primum usum invenit. Tum ipse: At salutaris illa quidem

terиè. nonnè cinnamomum, nonnè piper, atque aromata cuncta? nonnè sal Indicus è solo barbaro proveniunt? Tum ille: Ità verò, non inficior: dulcia tamen illa, istæc verò oppidò amara. At ego: Atque idcirco perutilis: siquidem illa amaritudine ventrem contrahit, atque corrugat: quo fit, ut cibi coctionem juvet; halitu verò odoroso cerebrum fovet, mentemque expeditam reddit, dum illam ab halitibus vaporosis è stomacho erumpentibus vindicat. Hic Lucil: Næ tu medicus, qui istæc tam benè calles. Verùm utut se res habeat, de illa tibi facio gratiam. Eamus ad deambulandum: sic enim crudos humores, quibus literati abundamus, facilè concoques, defatigatamque mentem paululum allevabis. Tum ego: Haud equidem hoc manè deambulandi tempus. viden' ut dubium cœlum est? timeo ne si longiùs hinc facessamus, perbenè madeamus. imò ni oculis hallucinor, jam tenuis inceptat pluvia. Tum Lucil: Hallucinaris certò: ne gutta quidem cecidit. verùm, age, si times ne perpluas, cursitemus per hortum. Cui ego: Æquissimum id rogas. ità enim nos facilè in secura recipiemus. feram mecum sciadem, si quid facto opus erit. Et Lucil: Rectè præcaves. nihil igitur cunctati, in hortum descendimus: cepimusque cursare per Xystum. Nec diù cursitatum est: etenim è vicino monte nigerrimus imber, eo strepitu, quo Autumno solet, descendere continuò cepit; ut ni statim umbella explicata nos operuissemus, largè perfudisset. nos igitur in proximum fornicem testudinatum, citatissimo gradu recepimus. Hic me Lucilius, rogat; Undenam per amplam istam sciadem, atque oppidò commodam comparasti? Cui ego: Cùm Senæ iterfacerem, animadverti cives illos quotidiè umbellam gestare solitos. quem ego morem laudavi, mihique ruri, nam

in

in urbe esset omninò insolens, imitandum duxi. sic enim hyeme à pluvia, æstate te à Sole defendes. & quoniam patulæ, plures tegi, defendique possunt. habent etiam & illud commodi, quod cùm levissimæ admodum sint, nullo negotio circumferri possunt. Tum Lucil: Etsi nostra in urbe id novum omninò futurum esset, illis ego libenter uterer. Et ego: At quod insolens, minimè honestum. non tenes, quod vulgò jactatur, ede, & bibe tuo more, alieno vestias. Intereà cùm aliò imber delatus esset, in villici casam imus. sedebat hic sub pergula, quam pergulanę corniculatæ spissè investiebant, & ceram, quam è proximis alveatibus eduxerat, perpurgabat. simul ac nos vidit, binas à puero sedeculas afferri jussit: & sedete, inquit, tantisper. Cui ego: Benè tu quidem, Melissæ: laudo urbanitatem tuam, quam etiam ruri servas. habesne aliquid, quo nos dones? Et ille: Numnam vobis acceptus est favus mellis perquàm puri, atque odorosi? Cui ego: Imò, inquam, acceptissimus. illum ego inquirebam nec Surrenti venalem puer invenit. quocirca accipiam illum libentissimè. habesne in horto buglossum? Habeo, inquit Melissæus, sed brevibus foliis, ut quæ minimè hortensis. Colligito mihi fasciculum, inquam ego: rem mihi facies oppidò gratam. ex illa enim, melle, & farina edulium hoc manè scitissimum adornabo. Hic Lucil: Quo id modo? Et ego. Accipe, in testudine fictili recenti unum, aut alterum farinæ pugnum imponam, tantillumque salis spargam: deinde frigidam infundam, & cochleari tandiù diverberabo, quoad mollis intrita fiat. intereà sartagine oleum trimum, defęcatissimum frigam: quod simul ac frigi cęperit, folia buglossi intrita illa farinacea involvam, inq. oleum iniiciam: ut mox defricta, in lancem immittam. tandem mel liquatũ cum foliis marini

toris infundam. Lucili, præ scitamento digitos perrodes tuos. At ille: Vereor ne stomacho noceat istiusmodi edulium. Etenim cùm domi istic cibus apponitur, à plerisque contemnitur. atque idcircò, ut arbitror, ab illo se continent, quia stomacho non quadrat. ego certè vix concoquo: imo toto die oleum ructo, quod mihi fauces perstringit, atque adurit. Tum ego: Ità est, ut dicis. id verò idcircò accidit, quia sola farina fiunt, & plerumque crudæ sunt illiusmodi armillæ farinaceæ. quo fit, ut oleo fint nimis imbutæ. & oleũ, ut plurimum infimæ notæ. ego incrustata illa folia ità frigam, ut incipiant rubescere; hoc enim modo minimum olei ebibunt. buglossum item misceo, quo præcordia juvantur miro modo. hinc illud Lucani corraginem, ut & vulgus nostratium, appellavere, litera una immutata: quocirca ille cibus intritæ minus habet. tandem nostri rosmarinum non adjungunt, quo & stomachus, & cerebrum maximè foventur, quippè odoroso.

Dum autem alvearia contemplatemur, Dudum mihi, inquit Lucil: illa hæsit in animo dubitatio, creantne apes mella, an illa ex arbustis colligerent: quam velim te tandem auctore, deponere. Eja age, & quando ostentata occasio est, non omittamus. Cui ego: Laudo studium tuum, qui in omnem sciendi occasionem intentis animis quasi è specula semper immines. ut igitur istud tuum studium foveam, conabor velis, equisque quæsito satis facere: & quæ hac de re mihi in mentem venient, exponam strictim: provectus enim dies est, neque omnis de pluvia timor abiit. prętexo igitur telam. Et primò compertum quidem est, apes mella in suis alvearibus æstate reponere, atque asservare, hyeme verò illis pro alimento uti. nam cùm exacta admodum hyeme, vacui reperian-

tur favi, eo mel tempore ab apibus comestum, manifestò consequitur. quod quidem iterum ventura mox æstate reponitur, vacuique replentur favi. Ex hoc autem, quod jam à te mihi conceditur, statim illud existit, nimirum mel excrementum apium non esse: neque succum è floribus collectum, atque ab illis concoctum. Hic Lucil: Sed quo tu id conficis argumento? Hoc inquam ego: quod animantium excrementum est, cedere illis in cibum non potest, ut minimè idoneum. etenim si excrementum, nutricationi inservire nequit: nempe ex illo non valet stomachus partem aliquam decerpere, quam utique, anteàquàm excreta deponeret, in sui alimentum vertisset. quidquid verò à nutriente facultate segregatur, atque egeritur, alibile non est. quocirca si melle aluntur apes, illud earumdem excrementum non esse, liquidè conficitur. Præterea observatum ab his est, qui huic rei sedulam navarunt operam, mel non exugi ab apibus, sed in coxis reponi. Hoc loco Villicus, qui nos attentis animis audiebat, istuc oppidò certum, inquit. quod ego comperi sæpenumerò. Si ità, tum ego, ab illis decerpi, ut in futurum reponatur, perspicuum est: nempe non minus providæ apes, quam formicæ sunt. Assentior, inquit Lucil: siquidem dilucido id abs te argumento confectum est: atque à Melisæo nostro experimento etiam confirmatum. ast illud scire aveo, si ex arbusculis, floribusque mel legitur, estne deciduus è cęlo succus, uti ros, pruinaque, an verò è plantis exudat? Tum ego. Ajo mel non esse succum è rore, pruinave concretum: sed ex plantis, præcipuè floridis progigni: & eo quidem modo, quo thus, & gummi, quoque balsama odorosis à truncis procreantur. Hic Lucilius: Facilè animum induco, ut id credam: probabile quippè. Sed age quo tu id argumen-

to. Et ego: Dà mihi aures: plurima in promptu ponam, quæ rem perspicuam facient. Et primò observatum est apes mel carpere non benè manè,

Cùm ros in tenera pecori gratissimus herba est.

ut ait poëta, sed maturo jam die, quando humor ille roscidus exiccatus omninò est. carpunt item mel non ex summis foliis, in quæ ros depluit, verùm ex ipso coliculo, ut à plerisque compertum est. non igitur à cœlo decidit, sed in ipsis plantis ingeneratur. Hic Lucil: Assentior prorsus, rem omnem brevi, ac liquidò confecisti. Ego verò: Mane: sunt & alia, quæ hactenus dictis fidem adjungunt. At Lucil: Profer ea: hic sto. Ego tum: Ferunt ut certum, apes non ex omnibus plantis mella, sed ex certis quibusdam, & floribus potiùs, quàm ex truncis: at si ros esset, secus eveniret: ros enim in omnes plantas decidit. Imo ex uno flore plus colligunt, quam ex alio, quin etiam pro florum indole, quæ varia plerumque est, sapores mel induit, & quàm varias ducit habitudines. ex odoriferis collectum herbis, odorum est, & exquisitissimum, ex aliis non ità: imo in quibusdam noxium, atque hinc poëta

Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos.

nempe venenatum ex Cyrnæa taxo mel est. id verò neutiquam caderet, si è cęlo delapsus humor esset. quippe unus, idemque invariatus. neque ex solo contactu noxias illas qualitates contraheret, ut re vera ros ipse minimè ebibit. Atque hic, quoniam cadit in rem, narrabo historiam oppidò miram. in Tapobrane insula, quam Ceylanum incolæ dicunt. Hoc loco Lucil: ità me interpellat: Nimirum illa est, de qua sic tu Naut: VIII.

Hinc & Tapobranen linquens, Coring. jacentem,
Gemmiferum juxtà litus vada spumea sulca.

Cui

Cui ego: Ipsissima. hac verò in insula sylvæ cinnamomiferæ quàm plurimæ sunt. in harum sylvarum summis verticibus lanugo quædam concrescit, in qua mel, & cera generantur. & tum mel, tum cera cinnamomum redolent. Lusitani cùm superiori ævo ad ipsos & insula, & sylvæ pertinerent, in præsencia sub Batavorum ditione sunt, ex illiusmodi cera candelas cerâbant, & ad Regem Lusitaniæ in Europam transmittebant. Hic, quoniam quampaucissimæ admodum afferebantur, nō nisi in suo sacello illis utebatur. accensis verò fragrantissimus cinnamomi odor evaporabat, qui universum sacellum mira, ac jucunda replebat suavitate. Hic Lucil: Mirabile quidem, quod mihi accidit omninò novum. Sed age quodnam mel optimum censetur? Cui ego: Hispanum probatissimum, roremque maris suavissimè redolet, & granosum est. in Italia Tarentinum laudatur, Siculum non multum Hispano cedit. quod verò hic generatur meo judicio laudatissimum, ut quod flavum, fragrans, & granosum, etsi exigua admodùm illius copia proveniat. Tum Lucil: Haud mirum equidem est. quoniam enim odoriferæ hic passim herbulæ, optimum ex illis mel apes decerpere necesse est. Cui ego: Rectè autumas. Celebratur etiam Sarmaticum, & Dacicum. in quibus regionibus ingens mellis copia, ut illo gens præcipuè victitet. Alpestris Daciæ regulum, ferunt quotannis plusquā centum mellis plaustra ad Scytharum regem tributi loco mittere. imo perhibent reperiri immensos truncos cavatos, in quibus plurimas mellis copia, lacunas diceres. Sed pergamus porro tum Lucil: de cera quid sentis? Cui tum ego: Puto illam ab apibus pariter colligi, ut nimirum ex illa suas tecta, favos nimirum ea arte compingant, quæ certè divina est. illa verò lentore prædita cùm sit, & durescat,

ſcat, quo illæ velint eam modo extendere, atque informare commodè queunt. Eſſe autem truncorum etiam humorem concretum, qui ſummis foliis adnaſcitur, exiſtimo nam, ut ſuperiùs dicebam, è lanugine cinnamomi ceram legunt, liquant, & candelas cerant. id verò in aliis evenire veriſimile eſt. Hic Lucil: Quid ſi tum mel, tum cera meteorum eſſe dicam è cęlo concretum, ut veteres opinabantur? Cui ego: Non rectè tu quidem cum illis opinarere. & ſanè de melle liquidò mihi videtur demonſtratum. Fateor, inquit ille. At compertum ſæpe eſt reperiri folia viſcoſa, & melle ſapida. id verò ex eo contingere ajunt, quod ex aëre utrumque decidat. Cur non potius, inquam, quia exudat è foliis? id verò, ut omnem tibi ſcrupulum adimám, conficiam hoc modo. Non in cujuſquemodi, ſed in certis tantum foliis reperitur: non igitur è cœlo eſt. de cera facilior conjectura, cùm enim magis tenax ſit, ex arboribus, ut gummi, cęteraque hujuſmodi gigni liquidum eſt.

Hoc loco Lucil: Non eſt igitur, inquit, cur te amplius vexes: do manus. Illud tamen unum ſcire tandem vellem, curnam è taxo venenatum mel? Cui ego: Quia ea taxi natura, ut ejus humor noxius ſit animantibus: mella verò pro ſucci qualitate naturam induunt. in Trapezuntis agro, mel è buxis creatur, ut ait Ariſtoteles, graveolentiſſimum, ut ſanos in inſaniam agat, inſanos verò menti reſtituat: quo quid magis inſolens dici poſſit? mira quidem natura, in cujus penitiſſimas fibras ire omnes effectuum ſcrutatum cauſſas difficilè oppidò. Sed recipiamus nos domum ne imminens iterum pluvia nos comprehendat.

CAPUT II.

Nonnulla de marinis vitulis, ac pelamydibus quæsita: deque pisce quodam vexillario.

Quodam manè in crepidine scopuli Surrentini nostri sedebam cum Vellejo, ibique amicum quendam oppetiebamur, qui ad illam diem se nos conventurum per tabellarium significaverat. Dum igitur vacui sedemus, sic me Vellejus interpellat: Parthenie, verumnè quod Halieut. VII scripsisti! Cui ego: Quidnam illud? fac, quæso, ut in memoriam reducas. Et ille: Marinos vitulos, quos etiam Phocas græco vocabulo dicimus, interdum in terris somnum capere: visosque ad Massam ad Delubrum, & in Tiberii Cæsaris specu. sic enim habes: teneo nimirum versiculos,

Dum nocte sub alta
Stellarum radiant orbes, suntque uda serena,
Egressæ turpes spumoso è gurgite Phocæ,
Consuevere graves captare in litore somnos.
Sæpe etiam cœli metam dum lustrat anhelis
Phœbus equis, placido componunt membra sopore
Arbore sub patula, aut exesa rupis in antro,
Ut sæpe ad colles nostri videre Minervæ,
Et cava Telebœum per saxa sonantia fluctu.

Certè cava istæc saxa, Tiberii tibi sunt specus. Rectè Conjectas, tum ego. Quod verò ad quæsitum attinet, dico me verissimum, ne dum verum scripsisse: Turpe enim, & præter artem poëtam docentem comminisci. cùm enim fingimus, libera nobis potestas est quidquid velimus scribere. at cùm artem quampiam versu tradimus, aut historiam referimus, nulla nobis scri-

scribendi libertas conceditur. Præterea ità tradit Plinius: & ante illum Homerus, qui sic cecinit ιv Odyss:

Ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης
Ἀθρόαι εὕδουσιν, πολιῆς ἁλὸς ἐξαναδῦσαι.

Tum ille: Ità est ut dicis, sed qui fit, ut illiusmodi viventia marina cùm sint, in terris vivant? Cui ego: Quia amphibia sunt: nimirum nata vivere tum in aquis, tum in terris. quippe quæ aërem respirant. quocirca mirum non est, si interdum extra aquam noctu, interdiuque dormiscant. Est Massæ ad Delubrum nauta quidam mihi benè notus, cui à pedum vitio, sive labe tibiarum factum agnomen est. ut apud has gentes plerumque fit: quibus nihil frequentiùs quàm cognomenta hominibus addere. referam hic quod mihi olim accidit, ridiculum oppidò; & ideò dicam, ut rideamus: non enim semper contrahenda frons est. Et ille: Expecto avidissimè fabellam. à risu redibimus facilè ad seria. Tum ego: Sedebam ad mensulam; totusque eram in eis versiculis limandis, quos tu, cùm scripta legeres mea, plurimum laudasti. Et ille: Intelligo, illos nimirum

Sed quia dimidium cùm plumbi intersecat arcum,
Tum tormentorum longissimus effugit ictus.

Et ego, istos ipsissimos, inquam, radebam, cùm me puer convenit, nunciatque esse ad januam Pontificis filium, meque conventum expetere, & nescio quid Neapoli deferre. Ego in limando carmine distractus, quid diceret non satis adverti, audito tamen pontificis nomine, illicò assurgo, pileum assumo, in januam convolo. dum verò pergerem, sic mecum: Deus sanctel quis hic filius pontificis? An nothus? sed quodnam mecum negotium? quid illi cum Surrento? heus puer,

intel-

intellexisti rectè? Et ille: Rectissimè. Descendo igitur, invenioque ad januam puerum seminudum cum tabella: tum ego suspicans quod erat, tu ne, inquam, filius Pontificis? Et ille: Ego: deferoque tibi hanc tabellam, quã meus pater heri vesperi Neapoli detulit. Nonne lepidè factum, ac riduculè? Et ille: Lepidissimè. at tu totus eras cum Musis. Tum ego: Id mihi cùm junior essem, accidebat non semel. & quoniam ridere cępimus risum, foveamus tantisper illum, ut libentiùs deinde seria agamus. Docebam Capuæ Rhetoricam, tantaque solertia (quæ quidam id temporis quàm maximè desideratur: nempe in senium vergens ætas sensim extabescit) ut nihil supra. vix somnum cęperam, & interdum in sedicula, cùm statim, vi mihi facta, assurgebam, excusaque igniario favilla, lumen è fomite sulphurea reste accendebam, transmissoque in ceream spirulam, statim lucernam incendebam: factisque de more precibus, literariæ mensæ assidebam. in quam interdum incumbens, exiguum soporis præ lassitudine suffurabar. Accidit semel, ut perturbata mente, nescirem ubi ipse, ubi lectus, ubi igniarium esset. quocirca reseratis foribus pedem effero, ut ex lucerna, quæ in deambulacro tota nocte ardet, lumen acciperem: & certus me habere in manibus è sicco gossypio myxum, intingo in lucernæ oleo digitum, lucique admoueo: statimque veluti experrectus adustum sentio digitum. Hic Vellejus magno exclamans risu, O errorem lepidissimum! At illud, Vellei, tum ego, quod meo præceptori accidit singulare, & dignum, quod referam. Et ille: Dic, quęso, mirum quantam ex his haurio voluptatem. Tum ego: Gaudeo, quod nostræ tibi nugæ voluptatem afferant, qua nolo te fraudare. Meditabatur hic carmen ex longo, neque illi Musæ ex sententia procede-

cedebant, ità ut jam penè de exitu desperaret. quodam manè publicæ mensæ inserviebat, ut moris est, ferebatque orbem æreum, in quo nos scutellas cum cibis gestare in mensam solitavimus. at totus erat in carmine illo, in cujus umbilicum jam venerat. at hærebat in quadam sententia concinnanda. cùm en tibi in medio triclinio dum fert manubrio orbem scutellis polenta oleracea benè plenis, onustum, verba in mentem veniunt, sententia exprimitur, metrum concinnatur, perficitur versus: tantaque lætitia affectus est, ut dextram, ut fit, præ gaudio attolleret. cumque non adverteret præ mentis alienatione se tenere orbem, manubrium dimisit. excitatus exemplò fragor, ruptę scutellæ, versatæ in pavimentum pultes, ac jus, & magnus exortus discumbentium risus est. ipse verò quasi statua, immotus obmutuit. Hic Vellejus tantum ridere risum cępit, ut vix se tandem contineret. mox haud scio, inquit, an magis ridiculum acciderit unquam. At ego: Sed redeamus ad currum. satis lusum est. Nauta igitur ille, à cujus agnomine jocandi occasio dedita nobis est, narravit mihi, (accersebam enim sæpe illum, ut multa de piscibus, in quibus erat instructissimus, interrogarem) vidisse se ad oram maris inter magnum saxorum cumulum dormientem vitulum. idque etiam observatum à villico nostri ruris, quod oræ imminet longissimæ pergulæ prospectu amęnissimum: cui ruri, ni me fallo ab antiquo quodam Romano equite nomen est. Tum Vellejus: Vidi rus illud peramœnum: deque illius cognomento in tuam sententiam descendo. sunt pleraque ibi loca, quibus indita Romana vocabula à cognomine familiarum illustrium: & rudera in illis visuntur vetustarum ædiũ. Et ego: Ita enimverò; & verisimile quippe. Tiberio enim Capreas inhabitante, complures viri principes

in

in hæc loca convenere. Quin & antrum, istuc Surrentini nostri, & magnificus hic per rupis viscera descensus Romanorum opus est quidem certè. Tum Vellejus: Credo equidem: neque hæc fieri poterant sine magno sumptu. Sed pergamus porrò, tum ego: Ille idem nauta, se quondam in Tiberii specum, quæ in Capreis est, externos quosdam homines vexisse narravit, qui ut ipse dicebat, videbantur eruditi, & veterum monumentorum studiosissimi, magnoq. avebant opere celeberrimam illam speluncam circumlustrare. vix facibus accensis intraverant, cùm gemini vituli, (erant mas, & fœmina, ut nauta coniiciebat) qui ibi erant, facium splendore territi, tanto impetu eruperunt, tanta aquarum agitatione, ut nihil propius factum est, quam phaselus mergeretur. Hic Vellejus: Id ego libens vidissem. At ego, tum ipse, tanti non emerem simili spectaculo interesse. Sed ut ad vitulos redeamus, visi sæpe sunt per colles litoribus imminentes inter vineas errare, uvisque pasci mira voluptate, mox cùm deprehensi fugiunt, in globum se glomerant, præcipitesque in undas aguntur quasi cylindri, quod quidem visu pulcherrimum est. Hic Vellejus: Mira sanè narras. at verumne etiam illud, quod II libro habes hisce versiculis.

Maxima solicitas curanda industria prolis
Exercet Phocas: medio non æquore foetus,
Sed sicca pariunt tellure, cavisque sub antris.
Diffusos circùm distenta per ubera lactant.
E mammis niveum quoniam lac effluit: ore
Certatim catuli potant, luduntque petulci.

Tum ego: Ita perhibent gravissimi authores: idque non semel experimento compertum esse asseverant. quod ego adjungere possum, est hujusmodi: Narrarunt, mihi complusculi visos esse identidem vitulos cum

catu-

catulis in antris, & collibus: illucque ventitare frequenter: ex quo conficitur, illud verum esse. Tum Vellejus: Assentior. Sed transeamus à vitulis, ad Pelamydes quo pacto accidit, ut manibus in arena capiantur Rhegina in ora ad nostrum rusculum, quod eò loci est, ubi Mamertini freti augustiæ sunt. Habes enim lib. III.

Haud mora, vibrantur conti, curviq. tridentes,
Fuscinaque, & celeres unci: fitque ilicet ingens
Pelamydum cædes, fusoque cruore rubescunt
Spumantes latè fluctus.

Tum ego: Etsi innuam eo loco à te notato, & cujus etiam versiculos memoriter recitasti, repetam hic fusiùs, & enucleatè. Rus mostrum Rheginum, quod ab arundineto vulgò nomen obtinuit, in eo Italiæ situm est angulo, qui Pelorum unum ex tribus Siciliæ promontoriis spectat. Sunt autem amœnissimi colles, qui à litore sensim assurgunt leni clivo, mox altiùs attolluntur, inque Apenninum tandem altissimi elevantur. partim autem vitibus consiti, partim pomis, partim moris: quibus tota quæ in litore planities convestita est. sunt etiam opacissimæ in verticibus sylvæ quercubus, & castaneis refertissimæ. tellus ipsa adeò pectita, ut nihil admodùm sit, quod accedat. Dextrà Scylla est, & Scylleum, læva Rhegini campi, & Cęnys amnis: contra in prospectu Sicilia, à Mamertinis montibus, qui & Neptunius, ad Æthnam patens: & quæ Siciliæ princeps Messana, cujus portu quà natura, quà arte haud scio, an quid majus reperias. quasi falx curvatur, Naturæ artificio tam mirabili, ut præstare majus haud scio an possit. cingitur superbissimo palatiorum theatro, ut nihil sit inveniri pulchrius. Et debebatur illa theatri magnificentia, ubi mare continuò adversis quasi fluctibus con-

flicta-

flictatur. Atque hic venit mihi in memoriam dysticon ingeniosissimum acuti cujusdam Siculi, quod te audisse non pigebit.

Ampla Theatra vides; quaris spectacula? Pontus
Hic geminus geminis digladiatur aquis.

Nonnè acutum, & elegans? Imo & acutissimum, & elegantissimum, inquit Vellejus. & idcircò gratias ago, quod recitaveris. faciam, ut nunquam excidat memoria. At pergamus ad reliqua. Cui tum ego: Siculi freti æstus, qui senis quibusque horis it, reditque, è litore ruris nostri fluere incipit Tauromineum versus: mox rediens, magno aquarum impetu in idem refluit: videnturque aquæ tam manifestò profluere, ut præterlabentē amnem crederes. Majo mense cùm ad nos ab Euxino Thynni commigrant, veniunt & unà Pelamydes, quibus Delphines infensissimi: quocirca perpetuò ab his agitantur. Cùm autem in Siculo freto Delphini Pelamydes insequuntur, hæ fugiunt ab illis velocissimo natatu, & secundo æstu, atque ob id, in litus irruunt. instant Delphines, utqui citissimi; tum Pelamydes quasi inter malleum, & incudem positæ, in litus insiliunt; & ne Delphinis in prædam cedant, amant capi ab hominibus: qui in arena nullo negotio innumeras comprehendunt. Hic Vellejus: Vidisti ne unquam festivam istam venationem? Vidi, tum ego, cùm eo in rure essem, & summa voluptate; tanta enim Pelamydum, tanta Delphinum erat copia, ut magno tractu, magnaque aquarum agitatione mare fervesceret. plusquam centum in litus insiliere, totidemque à Delphinis devoratæ momento sunt. nostras quidam, cui ruris cura erat, binas manu cepit, quæ tamen illi carò steterunt: totus enim & benè madefactus est: cœnavimus nihilominus genialiter.

Sub hæc quidam piscator ad scopulum applicuit: rogatque si piscem quendam perquàm rarissimum, & adeo mirum, ut videre oculis operæ esset, emere vellemus. Tum ego, illum proferri jubeo. Accepit ille, inque scopuli acie explicuit. erat oppidò mirus, & insolens: longitudine sex pedes æquabat, vix dimidium amplitudine, aliquantulum repandus, ex planorū genere: crassitie vix majori soleæ suppar. color ex cæruleo purpurante, eratq. paululum perlucidus, & perquam lævis. ut vidi, piscatorem interrogo, quo nomine appellarent? Et ille: Vexillum, sive vexillarium piscem nuncupamus. Quadrat, inquam tum ego, figuræ cognomen. similis enim erat vexillis illiusmodi, quæ ad mali verticem suspendere solitaverunt. Quem cùm duodeviginti asses vendidisset, accipe, inquam, pecuniam, & si quid dubium erit, immutabo. ille cùm vidisset, Optima, inquit, piscatumque iterum abiit. Tum Vellejus: De pisce isto tu nihil in Halieuticis. Fateor, tum ego: Verùm illum nunquam videram: neque de eo quidquam apud Ichthyologos observatum reperi. quanta sunt quæ nos latent? quota pars rerum nobis cognita? minima quippe.

Interea loci dum hæc loqueremur, nos amicus oppressit: cùm enim crederemus marino cursu ad nos venturum, terrestri itinere, mulo vectus devenit: perque rus transiens in scopulum descendit, nosque illic præstolantes improvisus aggressus est. quem cùm amplexati essemus, nobiscum sessum recepimus. Mox, si quid Neapoli novarum rerum ad se allatum esset, interrogo. Et ille: Gratam mihi ab eruditissimo viro Antonio Magliabeco (qui tibi, tuisque Musis devinctissimus) missam Florentia epistolam accepi, qua me de nova editione Petri Francii, quem ego authorem numquam legi, certiorem facit, illiusque elegans

in

in ea epigramma transcripsit. quod etsi non tibi (scio quippe ingenium tuum) erit certò Vellejo isto tuo perquàm gratissimum. Cui tum ipse: Qua de re scriptum? Et ille: In tua Nautica, & Halieutica. Ego vero; Omittas, inquam, quæso, neque velis me rapere in invidiam. At Vellejus: Si Parthenio non placet, recites mihi, amabo. Tum ille meis ingratiis illicò recitavit:

Nomine Parthenius dictus Maro carmina scripsit
Formoso recubans litore Parthenopes:
Carmen ad exemplum docti, geniumque Maronis
Parthenopes scribit litore Parthenius.
Rura Maro cecinit, pecudumque, hominumq. labores:
Lina, plagas, pisces, & mare Parthenius.
Nobile Parthenopes ambo decus, ille per agros,
Iste per æquoreas usque canetur aquas.

Ut recitavit, Beasti me, inquit Vellejus, carmine tam mundo. At ego: Coquinaria istiusmodi verba, quibus mihi blandiri vultis, me de prandio admonent: finite igitur, ut illud accuratum eam. statimque, illis pro scopulo relictis, domum me corripui.

CAPUT III.

Occasione cujusdam parelia ab authore visa, quomodo fiat explicatum, & nonnulla cursim de Iride quæsita, & exposita.

APpetente jam vespere, ego, & Lucilius ad otium in Calopside sedebamus Homerum lectitantes, inque illud ventum erat

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατέδυ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Cum Lucil: En, inquit, ut numerosè cantat poëta, purus, nitidusque Sol nobis occidit, visurus Indos. nec

nisi tenues circùm nubes auro veluti interpingit: ut bellè Actius noster.

Et jam plena dies fluctus vergebat Iberes,
Purpureas pelago nubes, aurumque relinquens.

Illum tu imitatus in Nauticis hisce versiculis: memini enim. libellos nam ego tuos identidem lectito, nec facilè è manibus elabi patior. Cui ego: Tantumne tibi abs re tua est otii, ut meos centones lectites? ille verò versiculos cantitavit:

Et jam Sirenum scopulos provectus adibam,
Cùm roseas Titan nubes, aurumque relinquens
Conditur Oceano.

Vix dum carmen recitavit, cùm de improviso mirum oppidò, & pulchrum sese nostris oculis intulit ostentum, insolens certè, & nunquam antea spectatum nobis. dum enim paulatim sese Sol in mare demitteret, alter ex adversò, & ut ajunt Geometræ, è diametro, rubescere miro modo, atque attolli videbatur. qui quidem fictus Sol, primo, ac vero prorsus extincto, conspicuus usque supra finitorem apparebat, ac sensim sursum emori cernebatur; ut refugere potiùs in aërem, ibique se occulere, quàm in aquas descendere credidisses, tenuissimus tandem factus, evanuit omnino. Hic Lucil: Vidistin', inquit unquam, quidquam elegantius in cœlo pingi, quod pulchriorem hac præ se speciem ferret, quodque summa in se oculos voluptate alliceret, traheret admiratione? Cui ego nunquam tam pulchrum, tam elegans me vidisse in cœlo ostentum recordor. Geminos interdum Soles nubes inter lucidas apparere, si non frequens, certè non insolens, ac novum, verùm ipso in finiente, aëre tam sudo, ac sereno, atque in hunc modum si non insuetum, perquam rarissimum admodùm visu est. At Lucilius, qui in omnem semper discendi occasionem imminе-

minebat; Age sis, inquit, de ratione nunc videamus: siquidem tui hæc muneris sunt: teque petit hæc Sparta. ne pigeat ergo quibus de caussis id contingat, enucleatè explicare. scis nimirum me summo noscendarum rerum desiderio teneri. Cui ego: Faciam aliàs, in præsentiarum tempus non suppetit, & res perplexa admodùm est. Et ille: Quà ostentata est porta, ingrediamur: non enim ratio est hujusmodi occasionem amittere. Eja sis, age, dum vespertinum crepusculum tam sereno, nitidoque cœlo diem nobis, & otium producit. Tum ego: Geratur mos hic tibi. & quæ extemporario ingenio è Minervæ nostræ penu proferre potero, expromam: pressè tamen rem perstringam. At Lucilius: Age, age, subitis in casibus multum, & acre esse ingenium solet. Tum ego sic orsus telam, ut dicitur, pertexere. A Sole, (quem ego unum & auctorem, & fontem lucis existimo) innumeri propemodùm radii magno impetu evibrantur, & temporis perpaucissimis admodùm momentis superato, quod interjacet, immani spatio, in vapores, qui plurimi circa Finientem circulum insidunt, ità offendunt, ac si in objectum, solidumque corpus inciderent: quocirca deterpentè resiliunt: eo prorsus modo, quo lusoriæ pilæ, quas Hispanienses vocant, follisque pugillatorius, cùm in læve æquè, ac durum planum impingunt. Tenes istæc? Et ille: Teneo: non enim adeò duriuscula. perge porrò; reliqua expecto. Tum ego: Mox illiusmodi radii è nubibus, ac vaporibus repercussi in aquas incursant. quoniam verò hæc non adeo perlucida, ac transparens, ut etiam opaca non sit; idcirco ex radiis plurimi resiliunt; nempe quot quot in opacas particulas ceciderunt: plurimi, qui in perlucidas, permeant, verùm obliqui, utque Optici dicunt, refringuntur. Hic Lucil: Curnam istuc? Quia, tum ego,

densiorem in aquam ex aëre minus denso inciderunt. Atque ita fit, ut in aëre, qui repercussi resilivere reflexam præ se Solis imaginem gerant. quæ quidem reapse nihil est, speciem tamen offert, quā εἴδωλον Græci dicunt. indeque est, ut Sol alter supra aquas appareat. Quia verò, occidente Sole, repercussi ad nos radii magis, magisque convergunt; idcircò ad nos species illa accedere videbatur, quæ ideò pariter diutiusculè visendam se exhibuit, quia radii adhuc vapores illustrabant. Hoc loco Lucil: Rem habeo: sed ut planè, ac latinè fatear, ut scis me solere, quasi per nebulam in pariete pictam. Cui ego: Res est, non nego, perdifficilis; ut nec ego planè verbis, nec tu animo complecti possis. Efficiam tamen, & si non sim Theseus, ut te ad intelligentiam perductem. utar pro filo, insigni similitudine, qua spero futurum, ut benè rem animo concipias. Et ille: Eris mihi & Theseus, & Apollo. Atque audi tum ego: Vidisti, & quidem non semel, è pelvi posita in fenestra, atque aqua benè plena, repercussum Solis, Lunæve lumen in conclavi apparere: & modò hac, modò illàc, vago, irrequietoque cursu pervolitare. Hic ille: Id puer vidi sexcenties, & non sine animi voluptate lusi. Tum ego: Benè est, attento sis animo. lumen illud, quod intus in pariete, vel fornice pingitur, nihil sanè est, quàm Solis, Lunæve radii, qui in aquam incidentes, atque è vestigio repercussi, in parietem, tectumque pervolitant. quoniamque tremulo æstu agitatur humor in pelui; idcircò fit, ut radii, tum hac, tum illàc refugiant, depictaque ab illis imago diversim vaga pervolitet. Id verò quàm graphicè, quàm bellè poëta depinxit! non dubito quin teneas versiculos: est tamen recitare voluptas. Et ille: Ità, quæso. mirum enim quantum in me à Musis voluptatis affluat. Tum ipse:

Sicut

Sicut aqua, tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunæ,
Omnia pervolitat latè loca: jamque sub auras
Erigitur, summique ferit laquearia tecti.

Hic Luel: Fecisti, inquit, ut pulchra hac similitudine, quæ quo usu tritior, eò minus ratione nota, rem planè consequerer. Verùm age, quando in hujusmodi re sumus, doceas me quæso, quonam modo Iris pingatur in aëre. id enim jam diù scire desidero, & quoniam ostentata occasio est, abs te requiro. quamquam enim hisce versiculis quos habes ♈ Nauticorum

Phœbeos velut ipsa sinu cùm roscida nubes
Accepit radios, circùmque remisit in arcum:
Extemplo curvata polo micat aurea summo
Thaumantis soboles, centumq coloribus ardet.

explicatum concinnè fit, & concisè: velim tamen, dummodo ne minimum quidem negotii tibi exhibiturus sim, ut soluta oratione rem paulò uberius complectaris. Cui tum ego: Faciam: geratur hic etiam mos tibi. adeo mihi charus es, ut nihil præ te grave ducam. quamquam hujusmodi res sine figuris mathematicis, & exponi verbis, & concipi animo arduum oppidò est. contendam nihilominus id efficere, quoad potero, ad facilem captum accomodatè. Ut igitur disseram enucleatè, scias primùm Solis radios in roscidas aquarum guttas (roscidum quippe sit cęlum opus est, ut in illo Iris depingatur) incursantes statim refringi, ac veluti deflectere à via: subinde verò hoc obliquos modo in aërem ex aqua permeare, infringique iterum; lux enim suapte natura sic est, ut ex uno in aliud corpus means, si diversa illa sint, nimirum plus, minusque crassa, iter statim flectat, atque aliam semitam progrediatur. Habes istæc: Et ille: Ita verò: sunt enim exposita dilucidè. Benè est, tum

ego: contendam ad reliqua. Jam verò illiusmodi radii hunc in modum refracti, atque obliquam progressi viam, certo quodam sub angulo opacitatem induunt; atque hoc modo colorantur. Et quod mirum oppidò est, juxtà variam anguli mensuram, varios sese pariter variant in colores, ac diversimodè interpinguntur. Id verò quò facilius percipias, experimento proclive tibi, imò & perspicuum faciam: atque in vitro triangulo, sive in phiala aqua benè plena explicabo. Etenim si triangulare illud vitrum, vel si phialam Soli obiiciamus, videbimus illicò, radios in vitrum, phialamve irrumpentes, refractos statim ex illis exilire, atque Iridem quasi versicolorem exhibere, vario colorum ordine, quàm pulcherrimè depictam. luteolo nimirum, cęruleo, & purpurante. qui colores reapse nulli sunt, coloratæ tamen lucis speciem offerunt. Hic Lucil: Istuc admiratus sum sæpenumerò: sicque animum inducebam, ut præter lucis coloratæ speciem, nihil omnino essent. Tum ego: Si hæc mihi concedis, & concedenda quippè; jam quo Iris modo pingatur in nube (quæ roscida sit, ut dicebam) perspicuum fiet: & perquàm facilè animo complecteris. Et ille: Perge porrò: attento te sequar animo. Ego verò: Jam telam ordiar. Cùm stillum cęlum est, èque roscidis nubibus quamplurimæ continuò guttæ depluunt: Sol verò finientem supra circulum XL partes elevatus irradiat. (idem fit si minores, si majores verò non ità) tum radii in guttas illas incidentes, colorati mox abeunt, inque aëre versicolorem Iridem arcuatam instar orbis depingunt. hoc tamen colorum ordine, in superiore scilicet limbo purpureus, mediò viridis, in inferiore tandem cæruleus color interniteat. Quia verò omnes eodem sub angulo colores induunt, & contiguæ sese inter guttæ sunt depluentes, inde fit,

ut

ut in arcum bellè, fabrèque variegatum, atque interpictum se Iris decircinet. Hoc loco Lucil: Dilucidè, & paucis, quoad potuit, res est explicata. Sed age (pareas, quæso, si tot te ego interrogatiunculis fatigo.) Pluviam ne Iris, an serenitatem prænunciat? Cui cum ego: Certè aqueum signum est: nempe sine pluvia fieri nequit ullo modo. Et ille: Jocaris! non enim, ut hoc teneam, Oedipo opus est. quod autem noscere aueo est, secuturanè sit pluvia post Iridem, an futura serenitas? Tum ego Hebeo id III Naut: & miror sanè te præteriisse. En tibi quid sentiam.

Ipsa tibi pariter picto Thaumantias arcu
Signa dabit: pluviam cœlo si fulserit ante,
Fundet aquas; latos si post curvabitur imbres,
Auricomos aperit Soles, cœlumque serenat.
Purpureis si tincta notis nimis illa rubebit,
Æolia flabunt animæ: dare vela per altum
Ne dubites: tua vela canent felicia Coris.
Verùm cæruleo si fulserit illa colore,
E cœlo largos demittet Juppiter imbres.
Si gemina geminos latè curventur in arcus,
Ingenti torrente cadent de nubibus undæ.
Versicolor tepidum cùm se diffudit ad Austrum
Iris, aquas, tonitruq. & concita fulmina mittet:
Si verò in Boream, fulgebit candida summo
Lux cœlo; cœlique simul convexa nitebunt.

Hic Lucil: Abunde inquit: nec quidquam profectò est, quod amplius desiderem. Interea loci, dum sic Lucilius, en Fabiolus pavens, ac pallidus supervenit. ut vidi, Quid rei est? inquam. Et ille: Perii, mi here. Tum ego: Cedo, quid istuc tandem est? Et ille: Haud equidem fari audeo. Cui ego: Quidquid sit incommodi, dicito, mihi odiosus non eris. non me planè nosti? Ille verò: Novi equidem; & idcircò dicere

non

non audeo. nam tu iracundulus es. At ego: Tu certè malus es: neque tibi sanum est sinciput. fare tandem. & ille confidentior factus, Canis quidam, inquit, è via domum ingressus, in culinam irrupit. Hic ego: Quid? Et ille. Me miserum! disperii: faxint Superi, ut hinc sanus abeam. Quid? inquam tum ego. Et ille: Audias, quæso, pacatis animis. canis aululam subvertit, & jurulentam carnem ipso simul cum jusco devoravit. malè sit cani illi. Tum ego: Malè tibi erit, verbero. non te pluries admonui, ut fores semper occluderes? Et ille: Occlusi: imò etiam clave, & vecte obfirmavi, quis verò postea reseraverit, haud scio. Dii me perdant, si mentior. At ego: Tua certè negligentia id factum. sed faxo, ut in te damnum recidat. Hic Lucil: Imò vereor, ut ne in me recidat pueri negligentia. quid obsonabo, si canis vitulam subripuit? Tum ego: Aliquid fiet, quo damnum compensem. Et ille: Videlicet? Tum ego: Libulum ex ovis frixis butyro: teneo enim tuo stomacho delicatissimo oleum non quadrare. vel, si mavis, ex dispersis in ferventem aquam sine putamine: quæ præ reliquis salubriora sunt. vel, si potiùs tibi est, ex inassatis in cymbulis cum caseo bubulo edulium apparabo. si verò ames frixa globulata, aut succidiata, apponam tibi illa. Tum Lucil: Satis est libulum ex frixis butyro cum tantillo casei, infundes etiam tantillum aquæ; fiet enim sic tenerrimum: spargas super libulum momentum sacchari, & cinnamomi. Sed næ ego stultus, qui piscem natare doceo. Sub hæc amici viri famulus me convenit: & Dominus meus, inquit, prosperam tibi noctem ominatur, rogatque, ut in suæ ergo te observantiæ testimonium sex hasce ficedulas, quas in retibus captas è vestigio ad te mittit, accipere ne dedigneris. Tum ego: Dic illi meo nomine salu-

tem

tem plurimam, meque gratias plurimas ei agere ob munusculum, quod mihi cadit peropportunum. Mox puero dimisso, Lucili, cuncta tibi in sinum cadunt. an tu gallinæ filius albæ? ut dicitur. Et ille: Imo tibi id dandum, cui verè semper feliciter cadunt Jovis taxilli. Sed vide ne missum facias libum. illo ego libens vescor: & in hisce avibus vix unciola cibi est. Cui ego: Numnam me Diogenem putas? Heus tu, furcifer, i, cito, & emito quatuor ova: sint decumana, & recẽtia. cave ne singula paria emas plus quàm duobus assibus. actutum redi. mox ad Lucilium. Recipiamus nos hinc domum: jam enim extabescente die, nox humida nos comprehendit. neque innoxium est esse sub divo.

CAPUT IV.

Amicissimi viri rus, & retia circumlustrantur; & sumpta à venatione occasiuncula, multa scitu digna de Ficedulis, & marinis Coturnicibus notata.

VEsperarum precibus pro more recitatis, ad otium, ut aliquid laxamenti caperem, sedebam, cùm me Sextus Niger, qui valetudinis caussa non multis ante diebus in Surrentinum venerat, à somnulo excitatus adit. ut vidi, Contulitne tibi, inquam, hucusque hæc nostri cœli pacatissima temperies? Et ille: Propemodum. siquidem, non tanto, ut prius, teneor cibi fastidio, nõ adeò crebri me torquent ructus, nec tam frequens ventris me vexat dolor: quæ quoniam languentis stomachi vitia erant, nunc illum minus laborare conficio. neque mi tanta gravedo est, qua penè deperibam: quocirca spero fore ut brevi con-

convalescam. Tum ego: Gratulor tibi, mi Sexte, mihi summopere gaudeo. nam, ut planè nosti, te filii loco duco, atque unicè amo. Et ille: Id mihi plurimis argumentis jamdiu perspectum est: & hoc præcipuè, quod me in rus vocasti istuc tuum: quare si valebo, tui beneficio valebo. ne verò ingrati animi arguar, curabo nervis omnibus, ut totus tibi valeam. At ego: Quod aveo, est ut bona utaris valetudine. cęterum quidquid à me tibi præstitum, tibi debes: tui enim merito factum. Verùm eamus, in vicinum rus, ut tantisper animum relaxemus: nolo enim te longa ambulatione vexare, ni prius integrè convalescas. Est ibi amicissimus vir, idemque venator insignis, si aves aliquot fefellit, dabit mihi certò: & ego tibi apponam hoc vespere: nihil enim domi mihi hodie ad manus. Tum ille: Veniam libenter: mirum enim quantum mihi ad valetudinem conferat per aperta, & amœna spatiari: quin & ipse novi aëris haustus perquàm saluberrimus. verùm de avibus curam omitte: sat erit puls candida ex vermiculis edulibus, vel medulla, vel butyro elixis; quos meus stomachus recipit sine fastidio. si falernum pyrum addas, & frustum casei Martii Lucani, cęnabo basilicè. Tum ego: Istuc adornare nullius est negotii. laudo tuam temperantiam, quæ medicatissima res est: nec quidquam tuo morbo magis prodesse poterit. Sed eamus tandem Et ille: Præsto sum. Assumpto igitur baculo petasati procedimus. Ut verò ad ruris fores pervenimus, illas baculo pulsare cœpi: nempe cornix exciderat. Adfuit paululum post puer: rogatque quis fores pulsaret? Cui ego: Amici quidam, qui dominum conventum expetunt. At ille: Intempestivè venistis: nam dominus venationi, quam habet in deliciis, intentissimam dat operam. ut neque se à prætore conveni-

veniri vellet. Atego: Reclude tu fores, illud ego viderim. Tum ille: Si ità, ingredimini. cumque fores aperuisset, sinite, quæso, inquit, præcurram, ut de vestro adventu admoneam. Tum ego: Ne facias: illum improvisi volumus opprimere. transmisso igitur limite, in hortum irrumpimus: illumque ficedulis imminẽtem, nec quidquam de nobis suspicantem aggredimur. ille simul ac nos vidit, eodem temporis momento, & ictum dirigit, sclopumque explodit (quo duas ficedulas confecit) & ad nos advolat, & comiter complexus, benevolentissimè salutat. Et felix, inquit, fortunatusque mihi dies procedit, adventu vestro. ut illud usurpare possim tam tritum, contigit & malis venatio. sed quod meo meritò non debebatur, datum est auspicio vestro. ut & quã malis avibus inceperam, nunc bonis perficiam venationem. Imo tùm ego volumus, ut illam continues: & quoniam secundus æstus, navigandum. nolumus enim, ut nostrum gratia tanta te voluptate fraudes. Jam satis, tum ille, & abundè venationis est vestra præsẽtia, qua hunc mihi diem facilem, luculentum, atq. impetrabilem dedistis: illumque signabo, ut dicitur niveo lapillo: cujus profectò memoria mihi semper erit jucundissima. Tum ego: Mittamus istęc studiorum officia: scis me hominem simplicem, & moribus antiquis. Insiste venationi, ut cęperas. & quoniam bona spes ostensa est, utere. Ille vero, utpote vir hominum quotquot novi urbanitate limatissimus. Næ ego, inquit, malemorigeratus, qui, vobis relictis, venationi navem, charissimam quantumvis mihi, operam. Tum ego: Imo, quęso, ut insistas: nobis voluptas est te venantem videre. sequemur summa voluptate. imò & etiam in partem prædæ veniemus. nam, ut militiæ lex est, non solum qui manus conserunt, sed etiam hi, qui ad sar-

sarcinas sedent, in partem prædæ, & victoriæ admittuntur. Tum ille: Quando sic jubetis, morem vobis geram. utinam mihi, ut jam cœperant, fortunent Superi hanc diem. Verùm, si vobis id potius est, eamus prius ad retia, quæ per hortum tetendi: fortasse inveniemus prædam. Tum ego: Eamus: cadit quippe ex animi sententia. cupio enim, ut meus hic juvenis, qui præpeditur diutino morbo, per hortum recreetur. Tum Sextus: Veniam certè lubentissimè, istuc enim, Parthenie, ut dicis ex longo desiberabam: neque unquam copia fuit, nunc oblatã occasiunculam arripiam utraque manu. Ego vero: Tibi Sextus hic dies luculentus fluit, habebis, spero, quo lautè obsones. Ubi verò ad primum rete per quàm amplum venimus, totum oculis perlustramus, si illo aves implicarentur. verùm postquam hac, illac oculos, animumque versavimus, nihil omninò prædæ deprehendimus. Hic Sextus: Triste principium, inquit. malo quippe alite auspicamur. Tum ego: Imo nec bono, nec malo, nempe nullo. Sed bona spe esto, nam ut optimè Naso, quem lectitare te frequenter scio, & tibi similitudine perquam charum esse.

Flebile principium, melior fortuna sequetur.

At Sextus: Iocaris, Parthenie, meque afficis scommate. Tum ego: Nempe ut sic te mærore levarem. At Amicus; Inferamus gressum in illud, quod inter illas arbores, cujus baccæ gratissimæ ficedulis sunt, explicatum est: uberem sæpe ibi prædam inveni. Ut brevi perventum, statim aves prospicimus: quocirca læti, atque hilares rete demittimus. Divinavi, tum Amicus: En quattuor ficedulæ majusculæ, pinguissimæ. Imo, sex, inquam, ego: en ibi duas alias implicatas. At ille: Illiusmodi aves frigillæ sunt. verùm id temporis, quo maturis se ficis saginant præpingues

etiam,

etiam, nec multum à ficedulis discrepant. Hic Sextus: Hem, inquit, passerculus. hic certè mea erit præda. Tum officiosissimus, idemque liberalissimus noster amicus: Imo, quæso, ut & has, & quas sub vestrum adventum occidi, etiam accipias. Tum ego. Minimè verò: partiemur ex æquo. Ille vero: Neutiquam id patiar: neque tibi hac in re morem geram. quippè quam paucissimæ admodum, ut si partiri velimus, nec mihi, nec vobis suffecturæ. præterquamquod hac ego die, ex antiquo voto à carnibus abstineo. Tum Sextus libenter officiosam illam vim devorans, Gratias ago, inquit, quammaximas: propinabo tibi ex animo. Interea loci dum hæc diceret, advertit ille in summo ficulneæ ramo binas ficedulas insidere. quocirca cùm nobis digito st, illico sclopum dirigit, collimat, explodit: & quidem tam dextrè, ut ne transversum unguem oberraverit: ambasque confecit. accepitque tanta lętitia, ut nihil supra: & hoc, inquit ad Sextum, erit auctuarium. Accepit ille, & gratias egit quamplurimas. At ego: Amice, ut video tibi Procridis telum: quodcumque vis, assequeris; ut meritò de te illud Euripidis dici possit,

βέβληκ' Ἀχιλλεὺς δύο κύβω, καὶ τέσσαρα,

Ille verò: Nimirum? Tum Sextus, explicabo ego illud; At Amicus: Rem gratam mihi facies: nam Græcis literis operam non navavi. Cui Sextus:

Jecit Achilles duas tesseras, & quatuor.

Tum ille: Totum id vobis debeo, quando vestro auspicio factum est. sed eamus, quæso, ad prospectum maris, ut ibi sedeamus tantisper. non enim amplius venationis tempus. Tum ego subridens; Nempe parta gloria contentus, non vis illam sinistro aliquo ictu corrumpere. benè facis: nempe tenendus semper in rebus modus: aurea enim, ut ait poëta, mediocri-

tas est. statimque ad prospectum maris ire pergimus. ibiq; tandem in paratis à famulo sedibus cuncti consedimus.

Hic ille, cum de avibus illiusmodi sermo illatus esset, quædam, inquit, de ficedulis observavi, scitu quidem digna, & quibus Autumnos tuos locupletare possis. Cui ego: Cedo, inquam quæso: referam illas in meos Autumnos, quibus infarciendis operam do. Et ille: Observatum primò est Ficedulas, ut novæ incolæ in hæc nostra rura commigrarunt, biduò, vel triduò formicis victitare: & sic purgare aluum venatores ferunt. deinde ficis, uvis, baccisque aliarum arborum se uberius saginare. Tum ego: Quo id tu experimento? Et ille: Hoc, quod mihi in promptu semper est. In extremo illius pulvini juxta horti limitem, quercus est pervetusta; ubi formicæ suas casas struxere, & in quam ex proximo pariete, nigro agmine, ut ait poëta, progrediuntur: ibi ficedulas, ubi primùm ad has oras convolarunt sæpe deprehendi formicas venari, atque avidissimè deglutire. id ipsum sæpius comperi, in alta illa populo, quæ etiam in limite consita est: & ab aliis pariter observatum, qui in hasce aves quotidie imminent, accepi. Atque idcirco, opinor, novitiæ cum sunt nostri ruris, macilentæ, & minus sapidæ Tum ego: Probabile id quidem. Ille vero, Atque Audite: Biduo antequam transmarinas in oras hinc commigraturæ sunt, visæ cibo abstinere, ac solitariæ in altissimis arborum verticibus, quasi tristes admodum immorari. Crediderim ægritudine affici, quod peramœnas hasce oras relicturæ sint, inque longum exilium profecturæ. Tum ego: Credo equidem: quis non ægrè ferret ab Elysiis hisce amœnissimis divelli? verùm cur se à cibo continent? numnam, ut saginam illam præpinguem decoquant?

nem-

nempe ut graciliores factæ, expeditiùs, depositis veluti sarcinis, avolent. Et ille: Rem ipsam putasti. usque adeo mira est in brutis natura. imo tanta interdum cautione, cautione autem? imò prudentia bruta animantia ad propriam utilitatem utuntur; ut ne tantā ipsi homines adhibeant. quippe in his cęcutit nonnunquam ratio pravis affectionibus obfuscata: à quibus tamen bruta sunt immunia. Cui ego: Ita est, ut dicis. haud equidem videbis pecudem supra mensuram, quam ipsius natura ferat, se saginare: quando homines ita modum excedunt, ut sępe præ nimia crapula intereant.

Sub hæc puer adest, nunciatque domino jam nautas cymbam deduxisse, atque illum ad oram opperiri. Cui tum ille: Fac, ut iterum subducant. nunc humanissimis hisce viris par est, ut inserviam, qui me invisere dignati sunt, meque sua præsentia cohonestare. Tum ego illi: Quoniam constitutum tibi erat, cymba vehi animi gratia, quæsumus, ut pergas: & ni grave tibi futurum sit, veniemus tecum animis lubentissimis. imò gratias agimus quod nos ad relaxandum animum marinis auris deducere digneris. Et ille: Quando sic jubetis, morem geram. Verùm antequàm descendamus, quæso, ut cucumim delibetis: qui quoniam biduò ad frigus concipiendum in antro repositus, erit frigidissimus: & sanè in hisce caloribus quadrat stomacho. Statimque in lance argentea, in orbes dissectum inferri jussit. cùm igitur dimidium orbis gustassem, Exquisitissimum, inquam, est, tum sapore prædulci, quo sapit palato, tum colore purpurante, quo etiam oculos pascit. est pariter tam gelidus, quàm qui maximè. fateor me raò admodum quid simile gustasse. Mox ad oram maris descendimus. ille sclopum secum ducens, Ne grave sit, inquit,

me venatorio apparatu venire;venabimur fortasse coturnices aliquot marinas. Cui ego: Imo, quæsumus, ut sic venire placeat: facies nobis rem optatissimam. statimque cymbam insilivimus, jussusque est navicularius propter scopulos porro cymbam agere remo suspenso, ut siquæ per scopulos cursarent aves deprehenderemus. Cum verò in acie cujusdam saxi quinque aves conspicatus esset, jubet ille navicularium inhibere remos, atque ita ad nos: Attendite, nam si fortuna faverit, hic ictus erit memorabilis. Cui ego: istuc expectamus intentissimi. Dum verò ille collimaret, aves unà omnes avolarunt, inque alterius scopuli crepidinem sese demittunt. haud mora,illuc cymbam impellimus. collimatque iterum arte tam mira, ut nihil supra. cumque ilicet sclopum explosisset, ex quinque tres confecit.confestim horiam ad scopulum applicamus, & summa animi voluptate aves accipimus. quarum una erat jam mortua, duæ vulneratæ hac, illàc per aquas saliebant, ut non sine labore assequeremur. mirum quantum gestire visus est: & nos simul cum illo lętati magnopere sumus: plausimusque magna acclamatione. Post deinde cùm avem unam ex sauciis accepissem, rogo quænam illiusmodi aves essent? nunquam enim illas me vidisse memineram. Et ille: Hæ aves marinæ coturnices vocantur: quæ ex transmarinis etiam regionibus ad nos commigrant, sed non tanta copia, quanta reliquæ coturnices. marinæ appellantur, quod secus litora præcipuè scopulosa pervagantur: victitant plerumque muscis, quibus mirum quantum inhient: & marinis item insectis, ut sunt, culices, lumbrici, cęteraque hujuscemodi animantia. atque idcirco marinum redolent odorem. Tum ego: Si ità nec vescæ, nec gratæ erunt. At ille: Imo edules, & gratissimæ. nam si exenteratis tritum alli-

allium in visceribus condas, castigatur ille maris nidor. pectusculum carnosum, & solidum: nec adeo pingues, ut aliæ coturnices, quibus haud libenter vescor. hisce verò, fateor, plurimum delector. quæso, ut in his vos periculum faciatis. quas ut in mei grati animi significationem accipere ne gravemini, quæso, atque obsecro. Tum ego: Nobisne hodie venaris? nostrone commodo tantum laboris? obsonabimus ne hodie tuis jacturis? Et ille, utqui singulari vir comitate. Nunquam sane, fateor, tantum me lucri fecisse, quantũ hodie, quo vos me singulari beneficio complexi estis. At ego: Quando sic jubes: geratur mos tibi. Mox aves iterum contemplor: erant quippe visu pulcherrimæ reliquis coturnicibus paulò minores sunt, rostrum habent longius, atque aduncum, pennæ læves, & nitidæ, color circa collum ex cæruleo purpurans, in reliquis partibus violaceus dilutior. Postquam autem multum per scopulos pervagati essemus, quoniam jam dies extabescebat, domum reversi sumus.

CAPUT V.

Recitatur quædam epistola ab amico data, ubi perridicula quædam de pignoratitia sue fabula ennarratur: utque leones facibus, quas pertimescunt capiantur.

A Meridiano somnulo ad umbram cum Quinctio confabulabar, & de Lucilio, qui nihil ad nos literarum dederat, conquerebamur. & quidem acrius in illum Quinctius, cui ardentior bilis erat, & mordax ingenium, invehebatur. Audistin', inquit, quanta nobis, cum discederet se facturum spopondit? ve-

rùm hucusque ne syllabam quidem transmisit;ut quid Neapoli agatur, quomodo amici valeant, quid ex transalpinis regionibus allatum sit novi, ignoremus omninò. Cui ego: Quid facias? sic hominum ingenium est. cùm præsentes sunt, præsentique obstrincti beneficio, montes aureos,ut dicitur promittunt. mox ut se ex oculis subtraxerunt, occiditque memoria præsentis beneficii, quasi lethen bibissent, vel mandragoram, ut ajunt,obliviscuntur omnino. Sed,quæso, ne carpamus absentem, quem præsentem non certè contristaremus. fortasse vel negotiis præpeditus omisit, vel, ut plerumque fit, tabellarii negligentia literæ interciderunt. Ego sic in animum induxi, ut non nisi tardè, & maturo judicio de aliis judicem: nimium enim properata judicia falsa plerumque sunt. Præterea cavendum, ne de amicis sinistrè loquaris: quippe tolerandum in amico vitium. Et ille: Amandum igitur nobis vitium est? Cui ego: Minimè verò. Amandus enim cum vitio amicus: non vitium in amico. Cęterum, tecum sic statuas, velim, quemadmodum ego cum memet ipso jamdudum constitui, multa esse, quæ alii in te tolerent. nullus enim quamvis probus, culpa vacat: notatur quisque suo nævo.ex quo illud conficies, multa esse, quæ à te in aliis tolerentur. Tum Quinctius: Vera loqueris. nam,ut optimè poëta, Quisque suos patimur Manes. Intereà loci dum hæc diceret, adest puer: nunciatque ad fores esse quendam cum fasce literarum satis magno. Cui ego: I, atque illum ad nos introducito. ad Quinctium verò, hic venit à Lucilio; quare mox rem totam sciemus melius vate. At puer cùm vectem amovisset,tabellarium introduxit. Quem ut vidi, Vndenam, inquam,venis?Et ille:Massa ad Delubrum,ubi hunc mihi fascem ad te perferendum illius domus œconomus dedit.

dedit. Hoc loco Quinctius: non igitur veniunt à Lucilio inscriptæ tibi literæ. Tum ego: Mane adhuc. fascemque accipio, & satis, inquam, Quincti, ponderosa hæc epistola.erit certò plena omnium rerum.mox resigno, invenioque binas alias: quarum una erat maxima, altera verò minuscula. primum illam recito, quæ alias inclusas continuerat. istæc autem scripta:

EULALIUS PARTHENIO SUO
S. P.

Accipe, ò mihi amicissimum, & Musis caput, hanc epistolam festinationis plenam, & pulveris, quam eodem loci vestigio, & temporis, quo in litus appuli, ad te scribo. Impetrata à Prætore facultate, recta ad te venire constitueram, ut triduo apud te essem; diutiùs ut manerem, extorquere non potui. Quoniam verò phaseli, qui istùc veniebant, omnes certis hominibus locati erant, coactus sum Massam ad Delubrum divertere. ex qua statim ad te venissem, nisi longiusculum iter absterruisset, & lassus etiam essem à nausea, quæ magnam mihi molestiam intulit. Veniam igitur crastina die, ut primùm illuxerit, uti Solem evitem. intereà nolui prætermittere, quin te de meo adventu certiorem facerem. mitto tibi binas literas, quas ad te perferendas mihi dederunt Lucilius & M: Junius, multa tibi habeo, quæ dicam, & ea perquàm lepida: interim legito Lucilii epistolam, habet fabulam oppidò deridiculam. Vale. Massæ ad Delubrum XIX Kal. Octobris. MDCLXXXV.

Ut recitavi, statim Quinctius: legamus, quæso, Lucilii Epistolam; aveo audire quæ sit lepida illa fabula. Tum ego: Id etiam desidero. nam solet ille amœna, & festiva transcribere. Illicò, igitur epistolam solvo: recitoque hoc modo

LUCILIUS PARTHENIO SUO
S. P. D.

Si tu, & Quinctius valetis, benè est; gratulor ex animo. Ego non plane benè. vix Neapolim redii, cùm me stomachi fastidium iterum invasit, & quædam tussula, qua non parum torqueor; insolens item gravedo, quæ plurimam mihi molestiam affert. si morbus ingravescet, redibo ad te quantocyus, ut in cœlo isto saluberrimo perfectè convalescam. Atque id caussæ fuit, cur ad te nō statim literas miserim, quod & pollicitus in discessu meo fueram, & tot in me à te collata beneficia postulabant. Quid Quinctius nunnam de me conquestus, quod non statim epistolam saltem pusillam conscripserim? inquies quippè. novi profectò illius ingenium. expectabam sanè ab illo ardentes literas, & aculeatas: & scripsisset, opinor, ni tu, cui mitissimum ingenium, prohibuisses. Hic ego: Audin' Quincti? divinavit certè Lucilius. nonnè ego rectè admonebam ne judicium festinares? age suscipe sis virtutem animo: neque unquam posthac judicium feras, nisi rem planè noveris. Tum ille: Erravi, fateor: ad frugem me recipiam. Verùm ille me non leviter tangit. Cui ego: Ne ęgrè feras si tibi ingenium paulò ardentiùs esse dicat. id enim ad me scribit, quem scit tui amantissimum. Neque enim piaculum est quędam amicorum vitia amicis credere, præcipuè quos secreti tenaces noveris: sic etenim illos juvarè quàm maximè possumus. sed redeamus ad epistolam, quæ quidem est benè longa.

Verùm utut se res habeat, illum fac plurimum salutes meo nomine, eique hanc, quam scribo fabulam recitato. operæ enim auribus erit percipere, adeò lepida auditu est. illam autem idcirco ad vos scribendam

dam duxi, ut rideatis, & solitudinem istam aliquantulum allevetis. velim tamen mihi parcas, si epistolam non elucubravi: id enim etsi maximè vellem (nempe scio cui scribo) valetudo minimè permisit. Sed venio nunc ad fabulam tam lepidam, quam quæ lepidissima. & ut rem planè intelligas exordior ab ovo. Quidam olosericus infector noster inquilinus debebat pro locario aureos duodeviginti, cùm verò annus jam esset elapsus, & ipse exactori verba daret: deque die in diem solutionem differret, hic, lictore ab ędile impetrato, in fullonis officinam venit, ut vel pecuniam solveret, vel in vincula à lictore conijceretur. Tum infector inter saxum, & sacrum, ut dicitur, constitutus, ad preces confugit: hominemque orat, atque obsecrat, ut famæ suæ, parceret, miseræque familiæ consuleret. perque Superos omnes precatur, ut non nisi triduum sibi ad pecuniam, quam ipse etiam ab aliis exacturus erat, comparandam concederet. interea si dictis fidem non præstaret, pignus acciperet. Tum exactor petiit, quid pignori poneret? Cui fullo: Suem hanc oppignoro. Accepit statim exactor, domumque inducit. ibique Pistori servandam tradit; quod quidem præter pistorem rescivit nemo. Jam omnes cubitum concesserant: & ut fit in prima vigilia, indormiebant altissimè. tum sus pignoratitia è furni stabulo, ubi unà cum molario mulo inclusa à pistore fuerat, loci illius insolens, illicò erupit: perque valetudinarii gradus cępit ascendere immanè grunniens. Hoc loco Quinctius, Jam incipit, recluso, inquit, proscenio, dari fabula: audiamus: nam ut coniicio, erit quammaximè deridicula. Cui ego: Auscultemus, quæso. literasque recito iterum. Cùm verò in magnam deambulationem, cui à Toletana via nostris magnificum pro more factum nomen, venisset, dextra defle-

ctens per proximos gradus, in supremam domus ambulatiunculam conscendit. Forte fortuna (vide, ut ridicula ferat interdum casus) quidam ex junioribus cum socio in confabulatione, quæ animi gratia post cęnam haberi mos est, de spectris sermonem instituerat benè longum: deque metamorphosi Dęmonum in porcos, quam referunt sacræ literæ. Hic quippe melancholicus recordatione spectrorum vix somum conciliare poterat. Hic ego: Quoties admonui juvenes, ne antequàm ad somnum eant, de tetris rebus sermonem inducant: siquidem tristis animus haud facilè in somnum labitur. Tum Quinctius: Rectè ego, qui amœna, & faceta in medium infero. sed pergamus porrò. Ego verò, ut cęperam, epistolam perlego. Quocirca statim grunniens animal exaudivit: & quoniam suspicione præoccupatus erat animus, illicò Dęmonem illud esse sibi persuasit. cępit igitur pavere, tremere, Superosque omnes invocare: & cùm lustrali aqua, ab amula, tum salutari etiam signo se hostem adversus teterrimum communire: quo sic imminens ab illo periculum sibi deprecaretur. Intereà sus rursum, prorsum per angustam illam ambulatiunculam excurrens altè grunniebat. & quoniam perangustum, ut scis, iter illud, grunnitus hac, illàc repercussus resonabat miro modo. Excitati omnes brevi sunt, qui in transitu illo inhabitabant. Quia verò sciebant nullos domi ali porcos, & tamen grunnitus audiebant, portentum subesse rei arbitrati sunt. quapropter nemo erumpere è cubiculo audebat. quisque tamen suspensis auribus, atque animis, ad januæ limen hærebat. tandem unus præ cęteris animosior, placidè fores aperit, nec crepat grunnitumque clarissimè excipit. effert mox foribus gradum. verùm vel præ somnolentia, lippientibus oculis, vel præ obscuritate longi

gi itineris, suem minimè videt, strepitum tamen fugientis manifestò audit. sus enim sive territa ipsa, quæ reliquos exterrebat, sive casu fugiens se iterum per gradus proripuit, inque amplam coaxationem reversa est. intereà omnes è cubiculis egressi sunt; & quisque à socio quid illuc rei esset percontatur. Tum ille, qui jam sibi persuasum habebat, illum esse Cacodæmonem: Obsessa, inquit, proculdubio domus est geniis teterrimis. Audite, quæso; post cœnam mihi cum socio, de spectris, ac transmutatione, seu potius invasione malorum spirituum in porcos, mentio facta est. id certo ægrè tulit teter genius: seque porci figura induens volvit nos perterrefacere. Tum illi: Credimus enim verò: etenim cùm nulli sues domi stabulentur, certè quidem malus genius ille est. Sed quid illi qui in ampla contignatione? rogas. in eadem perturbatione, & timore erant. nec quisquam satis seu virium, seu animorum habebat, ut è cubiculo pedem efferret. Cùmque sus C. Petronii, viri, ut scis, meticulosissimi, fores pulsaret, ille tanto timore correptus illicò est, ut nihil propiùs factum est quàm enecaretur. Hic Quinctius: Væ misero! utinam illi aquam aspergere potuissem! at redeamus ad epistolam. Et ego: Atque audi. Sed jam quotquot juniores erant in utraque ambulatiuncula, in inferiorem facto agmine descendunt. Tum sus illa pignoratitia per ampliores gradus in mediam se contignationem proripuit, cùmque ad januam Cn: Ericii venisset, illam vehementi oris illisu excussit, horredumque edidit grunnitum: quo omnes illicò excitati, injectisque raptim vestibus, ad amulam confugere, ut se lustrali aqua aspergerent. At sus per posticos gradus iterum ascendens in superiorem deambulationem, in qua tu inhabitas, se vertit; inque postremum cubiculum

lum patens, & vacuum, cujus, ut ſcis habitator, non multo ante diē obiverat (vide quid ferat caſus) irrupit, januamque circùm quaquaverſus excurſans occludit. qui viciniam tenebant, tanto terrore perculſi, ut tantum non exanimati: jam enim grunnitus domum univerſam repleverat, cunctoſque excitaverat.

Jam univerſus penè ſociorum numerus, præter empoterum obſonii, qui & exactoris munere fungitur, piſtorem, paucoſq. alios, qui juxta pomarium degunt, convenerat: & partim rogabant, quo ſe res modo haberet, partim verò narrabant: univerſi tamen pertimeſcebant. Quoniamque demortui cubiculum, ſus ingreſſa erat; mali id ominis loco ducebant: etſi de probitate viri, ſanctimoniaque certiſſima haberēt experimenta. Dum ita animis hęrent, grunnitum ſus immanē emiſit, incępitq. cubiculo curſare vehementiùs, inque januam impetum facere. quid vidiſſes? cępere illicò huc, illuc fere omnes diffugere, uti ſinguli in ſeſe Dęmonis impetū extimeſcebant. quis crederet? tot una viros, & cordatos, & ſapientes ſus perterrebat. At, inquies, præcōcepta illos de Dęmone terrebat opinio. Ita enim verò. larvæ, quas nos ipſi rebus appingimus, non res huc, illuc ferunt. Tandem facto paululum animo, redeunt, & quid agerent ſeniores conſultabant. & ferè una omnium ſententia, expediri ſacra ad Dęmonem adjurandum. cùm quidam junior tibi benè notus, imò & familiaris. Hic Quinctius: Num ipſe fuit? verùm non adeò animoſum Lucilium duco. Ego verò: Imò vir confidentiſſimus, idemque prudentiſſimus. redeoque ad epiſtolam. Ità ſocios interpellat: Nunnam Elephanti nos ſumus, quos porcina vox terreat? ſtatimque januam recludit. Tum ſus, ridiculum ſanè, tanto impetu exilivit, tam ingenti grunnitu, ut iterum cuncti diffugerent; magiſque

ani-

animo persuasi Dęmonem esse, (nec deerant melancholici, qui flammas se vidisse fatebantur) summopere extimescebant. Cum tandem, venio ad fabulæ catastrophen, adest pistor, sociosque monet de sue pignoratitia. Hic illieò risus simul,& indignatio oborta: risus ob fabulam oppidò ridiculam, indignatio in exactorem, qui porcam in domum introduxerat. Demum multa post mutuò dicta læti, atque hilares cubitum abierunt. Usque adeò verum est, nihil tam insolens, quod non interdum cadat. Sed jam epistola ad umbilicum usque benè plena. ride, & plaude.

Ut recitaveram, Viden', inquam, Quincti, ut lepida res est? Et ille: A capite ad pedem tam ridicula, & festiva, quam quæ maximè. verùm dic, quæso(nolo id excidat) cur nam Lucilius dixit: Nunnam nos Elephantes, quos porcina vox terreat? Quia, tum ego, observatum Elephantes adeò grunnitum suillum pertimescere, ut illo audito, illicò in fugam vertantur. Tum Quinctius: Mirum sanè bestiam tam immanem, unius grunnitu suis exterreri, fugarique posse. Cui ego: Ità natura comparatum est, ut fortia quæque, & ferocia animalia, haberent, quo superari possent. & quoniam vana vanis terrentur, ut ait Seneca, sic, ut idem refert, curriculi motus, rotarumque versata facies leoni, qui quidem fortissimus, terrori est. Imò observatum etiam est accensas faces miro modo expavescere. ita ut illis à venatoribus quàm facilè capiantur. Hic Quinctius: sed quonam accēsis subigi facibus, comprehendiq. modo leones queunt? dic sodes: id scire summopere aveo. Tum ego: Attende, dicam numerò, nam ad preces decantandas jam vocor. Ubi locorum angustiæ, & juxtà caveas, quibus inhabitare leones solitavere, retia, & casses instruunt: quibus solerter adornatis, leones persequuntur, ut verò nacti

sunt,

ſunt, obviam eunt magnis facibus, magniſque animis. tum leones facibus illis exterriti pedem referunt. quia verò generoſiſſima animantia turpe ducunt terga vertere; idcircò frontem hoſti obiiciunt etiam fugientes: tranſverſique retrocedunt, ut cancer ſolet. itàque fit, ut in caſſes ſe inſcientes inducant. quibus ſtatim irretiti, & ſi fruſtra luctantes capiuntur. Hæc ut dicta ſunt, ego ad veſperarum preces recitandas, Quinctius ad precarium Virgini ſertum offerendum, abivimus.

CAPUT VI.

Poſt deambulationem ſub quercu viridi, & amæna ſeſſum eſt: ibique aliquot verſiculi ex III *Naut: recitati: ex quibus dedita occaſione, de ventorum procreatione fusè diſputatum: deque authoris penè naufragio mentio facta.*

JAm dies ad veſperam declinabat, cum movendi corporis cauſſa, & reficiendi tantiſper animi, domo egreſſus ambulatiunculam arripio. aderant mecum juvenes duo Cotta, & Balbus, qui quoniam cacoſtomachi, à ſtudiis vacationem impetraverant, hac tamen conditione, ut ſimul atque à ſtomachi faſtidio convaluiſſent, ſe Neapolim ad bonarum artium ſtudia reducerent. optimum ſanè conſilium arbitror, ut adoleſcentibus, qui diutino morbo vexari cœptant, ſtatim vacatio concedatur: ne poſteaquàm contabuerint, nec literis addiſcendis, nec familiæ commodo apti ſint. Nonnunquam præſtantiſſima ingenia, ac divinas penè indoles amiſimus magno damno: quibus ſi in ipſis morborum exordiis impenſa hæc opera fuiſ-

fuiſſet, ingens rei literariæ decus, ingens familiæ commodum acceſſiſſet. Cum igitur in viam domo egreſſi eſſemus, ità ad illos: Quò ambulationem inſtituemus? Nunnam Surrentum versùs? Et illi: Surrentum hoc manè viſimus: & via illa eſt etiam inſolata: duc, quæſumus, in Campeſtria. verùm per umbroſum iter perductes, iterum, iterumque rogamus. mirum oppidò quantum à Sole nobis creetur incommodum. Tum ego: Atque mihi pariter Sol eſt perquamnoxius. malim rigidiſſimum quamvis frigus, etſi frigoris ſim pariter intolerantiſſimus, quam momentum unum temporis Solem perferre. Agite, me ſequimini, vos per ſemitam tum umbroſam, tum amœnam perductabo. Mox perpaucculis paſſibus, brevi tramite ſuperato, ingrediamur, inquam rus iſtud: ibimus hàc per compendiariam. Quoniam verò cornix præ vetuſtate tota penè corroſa erat, ac detrita, baculo fores pulto, & colonum etiam inclamo. adfuit tandem ille, & foribus illicò reſeratis, nos comiter introducit. ſimul rogat, ut illi parceremus, ſi paulò ſerius accurriſſet: id enim factum, quia erat ſuper quandam ficulneam, ex qua ficus, quas nobis deſtinaverat, decerpebat. Cui ego: Benè factum: moram iſtam æqui, bonique conſulo. curato, ut ſint mitiſſimæ. de numero ne labores: ſint perpaucæ, ſed ſelectæ. cùm mox domum duxeris, dic à me puero, ut ſtatim in puteum demittat: erunt ſic craſtinò gelidiſſimæ. ſi maturi jam tuberes, aliquot decerpito: hiſce meis adoleſcentibus grati oppidò: illiſque excitant appetentiam. quod ubi ille ſtatim ſe curatum, factumque daturum ſpopondit, arreptam deambulatiunculam continuamus, expenſo gradu, ne maderemus: erat enim dies ęſtuoſiſſimus, anniq. temperies in æſtate impluvia nimium ſicca. dum autem ex uno, in aliud rus, per inter-

ter-

terpositos tramites pertransimus, ego ad juvenes, Nonne amœna, & perquàm pulchra istæc ambulatio? Tum Balbus: Imò amœnissima æquè, ac pulcherrima. quin & illud commodi mihi habere videtur, (quod quidem ego primo loco numero) nimirum secreta est, & libera ab occursu hominum: & ut planè dicàm, nescio quid sacri silentii habet. quocirca illam tibi charissimam puto, & in deliciis esse. nam, ut in Æstatibus scripsisti, hanc tu libertatem pluris, & meritò, facis, quam Corcyręi suam. Tum ego: Rectè autumas. Nec post multos passus, in jucundam visu convallem devenimus, cui opaca super sylva imminet, infra verò suo nativo horrore investitæ rupes amœnissimæ. Hoc loco Balbus: Quidni, inquit, tantisper ad amœnam hanc umbram sedeamus? Cui ego: Si Cottæ grave futurum non sit, per me licet. Tum Cottæ: Imò rogo, ut lubeat: delector hac umbra, ac peramœno vallis prospectu. Juxta convallis crepidinem silens quædam vinea erat: inque illius limite, ultra quem nemus frondebat, ingens quercus, & benè patula, totàm latè crepidinē obumbrabat: subter verò molle solum paulo extuberans: quocirca Sedeamus, inquam, hic, ubi tellus nobis veluti in subsellia consurgit. Tum Cotta: Rectè excogitasti. commodè nimirum hic sedere possumus. Nihil igitur cunctati herboso in thoro consedimus. Tum Balbus libellum à marsupio educit, & Pellegamus, inquit, versiculos aliquot: sic enim, & fallemus otium, & animum allevabimus. Cui Cotta: Ità, quæso. sed cedo, quis istic libellus est? Tum Balbus: Quem perinde tu, atque ego lectitare soliti. Cui Cotta: Intelligo: gratiam mihi facis: lectita. At ego quod erat interpetratus: Teneo & ipse qui sit. nunnam mihi vultis caput demulcere? Nunnam ficus vultis? sed illas jam colonus decerpsit.

Tum

Tum Balbus: Non vivam, si talis mihi animus unquam fuit: & voluisse haud sanè opus erat. nam neque tu gloriolam venaris: neque quidquam est, quod in convictu amplius expetamus. Nonne ita, Cotta? Et ille: Ità enim verò. Non enim id assentandi caussa dixi. nunnam meum ingenium ignoras? Cui ego: Planè teneo ingenium tuum: verùm ea est hominum conditio, ut interdum torquentes naturam, ab instituto declinent. Tum Cotta: Age sis, Balbe, lectita Parthenii nostri aliquot versiculos: Nauticane ista, an Halieutica? Et ille Nautica, inquit. statimque librum aperuit; & sive ex compacto, sive casu factum sit, hic locus lib: III oblatus est:

Sed jam me Zephyri, & felicior evocat aura:
Ire animus: faciles concedite carminis oestrum,
O Musa: & celeres properate per ardua mecum;
Namque iter in nubes intendimus. Est locus ingens
Ætheris in medio, rigidis ubi plurimus horret
Aër frigoribus, volucrique impervius omni est.
Proximus huic flammis ardētibus imminet altus
Juppiter: Ima tenet dulcis mortalibus agris
Temperies, magno superum data munere divum.
Pendula se circùm regio diffundit in omnes
Terrarum, pelagique plagas: sed major in axe
Arctoo: gelidisque riget stipata pruinis.
At sol Æthiopas quà ferventissimus urit,
Strictior illa, nimis vicino pressa calore.
Sed gemina in medio quà zona habitabilis Orbis
Temperiem, & mixtā faciūt cum frigore flāmam;
Stat justis extensa locis. Hic athere regna
Æolus alta tenet. veniunt his sedibus Euri,
Et Zephyri, Corique, & nibiferi Aquilones.
Hic etiam nubes concrescunt tenuior imo
Cùm vapor è terra gremio consurgit in altum:

Ca-

Cæruleique cadunt submotis nubibus imbres:
Ergo age, nunc caussas mecum tentare latentes
Aggredere, & prima revocemus origine ventos.
Tantisper, Palinure, licet divertere clivo:
Haud equidem labor incassum, nec inutilis error.
At tu, quo nostra latantur Apolline Musæ,
Cardenide, generose prai, tenuesque per auras
Sterne viam vati facilem, inceptumque secunda.
Sol maria, & terras radiis vitalibus omnes,
Aëraque irradians, animantia cuncta calore,
Cunctarumque fovet caussarum exordia prima:
Semina compingit rerum: concretaque vertit,
Atque novas cogit paulatim sumere formas.
Rerum quippe parens Sol est. sic humida Tellus
Phœbeis sensim radiis tepefacta relaxat,
Expanditque sinum: tenui volat halitus aura
Nimborum in sedes: hic frigore pressus iniquo
Stipatur: ceu parva phalanx, cùm fortior instat
Hostis ab adverso, cuneo densatur acuto.

Hoc loco Cotta: Ne, quæso, inquit Parthenie, in deteriorem partem rapias, si hic ego te interrogem: non enim id facio quasi te admonere vellem, sed ut potiùs, quod non planè per me percipio, per te prorsus intelligam. Cui ego: Imò gratissimum mihi facies; neque ego sic sum, ut aliorum judicium contemnam. Et ille: Cur, inquit, cuneo dixisti? audivi alias si benè memini, quadratam esse aciem. Tum ego: Non levis scrupulus; verùm te illo facilè expediam: Macedonica phalanx in trianguli formam instruebatur; idcirco cum tres haberet cuspides, sive acies, veluti cuneo densari videbatur. ad quam antiquam consuetudinem respeximus. etsi id temporis quadratis, seu veriùs oblongis agminibus utamur. Tum Cotta: Intelligo. Perge porrò, mi Balbe. verùm, quæso, ut lentè, &
lim-

limpidè legas, ne verbum aliquod intercidat: nimirum scis oppidò quanta voluptate hujusmodi me versus afficiant. Cui Balbus: Intendam ad id animum: geratur mos hic tibi; Quibus ego subridens. Salvete, inquam, equorum filiæ. At Cotta: Tu ludis bellissimè. & non certè illud mercenarium præconium, ut ait Cicero. Cui Balb: Audi.

Colligit & vires, atque arma, globosque ruentes
Objectis contra scutis, hastisque repellit.
Sed gravis ille venit concretus: pondere quo se
Confestim patrias iterum demittit ad oras.
Hic rursus tepefactus, abit resolutus in auras:
Et sensim major, majorque accrescit eundo.
Cum tandem spatiis nimium conclusus iniquis,
Quà via per medias nubes, perque aëra latè
Sese aperit, citus irrumpit, velut acta sagitta,
Stridulus, & circùm rapidus se trudit in auras:
Atque auras premit obstantes, premiturq. vicissim:
Stare loco nescit: celeri secat æthera lapsu, (tu.
Dũ fugit, immiscetq fretũ, & nemus omne tumul-
Non secus admotum rapidis si fortè favillis
Vas fuerit, cui stricta manent, oblognaque colla,
Æneus & venter magnum turgescit in orbem:
Intus paulatim fervescens humor ab igne
Solvitur, & tenues rarus se vertit in auras:
At majora petens latè loca, it halitus alto,
Colla per oblonga erumpens. tractimque volando
Attenuatus abit, sonituque effertur acuto
Stridulus: & multo fugiens nisu premit auras
Objectas, raucoque imitatur murmure Coros.
Non intermissi flantes sic aëra venti,
Continuis agitant flabris, & cærula vertunt.
Quippe sinu terra semper vapor exit ab imo.

Hic Cotta: Desine jam, sat, Balbe, decantasti, nam

ostentata quando occasio est, illam elabi è manibus non patiar. Tum Balbus: Videlicet? Et ille: Hic Parthenius, ut vides, universã Ventorum procreationem perpauculis hisce versiculis complexus est, non modò poëta, sed physicus: quamquam Zoili quidam ὁμηρομάστιγες hanc illi laudem derogent. Hic ego: Benè faciunt. quanta enim verò sunt, quæ nos latent. Cotta verò: Prudenter tu quidem, ut multa: at illud ego vix decoquo. sed veniamus ad limen ostii: & quia res est oppidò mira, & tam digna scitu, quàm quæ dignissima, fusè de illa disputare placet. Tum Balb: Idipsum ego desiderabam; quare res mihi cadit ex animi sententia. At ego: De his aliàs, nunc verò surgamus, ut incœptam deambulationem perficiamus. Tum Cotta: Absolvemus die crastini, qui fortasse tepidior, nunc ab hac umbra, amœnoque hoc prospectu ęgrè divellor. non ita tibi quadrat Balbe. Et ille: Quadrat vel maximè. Veniam & ego in vestram sententiam, quando sic lubet, inquam ipse. neque ego adeo inurbanus, qui eo graver, quod vobis placere sentio. Tum Cotta: Age sis, quando tanta nos benevolentia complecteris, & quibus ex caussis, & quem in modum venti procreentur, expone: verùm non pressè, ac strictim, sed fusè, & enucleatè: id enim scire summo avemus opere. fortasse torpentes hodie Zephyros conciliabimus; ut excitati suis nos auris à calore vindicent. imò tuus nobis sermo æstum allevabit. Cui tum ego: Num utrem Ulyssis me habere ducitis? utinam! ventulos vobis facerem frigidiusculos. Erravi. scio quorsum dictum spectet: nimirum meus sermo tantũ frigus, ut vice flabelli vobis sit, quo ventulum excitetis. Hic Cotta: Hui! itane, Parthenie, dictum in deteriorem partem rapuisti? id sanè tibi insolens. At Balbus: Næ tu tardus ingenio es, cui jocari

cari

cari Parthenium non subolet. Sed mittamus puero nuces: neque tempus hisce nugis præterire patiamur. Age jam, & quæsito fac satis: nam secus ibit dies sine lucro. totum enim fermè nugando transegimus. viden' ut jam extabescit? Tum ego; Mones rectè, Balbe: conferamus igitur pedem. ut verò accuratè faciam, quod vos velle sentio, rem altiùs aggrediar, &, ut dicitur, à capite. Velim igitur primùm, ut mihi detis nullum concitari ventum, quin aër huc, illuc agitetur. Tum Balbus: Istuc facilè impetras. vel oculis enim ipsis videmus commotum flabello aërem ventum exitare. Tum ego: Dabitis prætereà non quemcumque motum aëris ventum esse, sed perennem, & tactu sensibilem. Tum Balbus: Et id etiam tibi concedimus, (nam spondeo etiam pro Cotta, qui annuit) ut petis. non enim quamlibet aëris agitationem, quæ fortuitò sæpe cadit, sed perennem, & certè perseverantem tempore, continuòque aërem verberantem, ventum vocamus. Etsi istæc lis de vocabulo esse possit, ut eæ plerumque sunt, quæ in scholis tanta contentione agitantur, ut de Romano Imperio certari credas: quando revera de lana caprina, ut ajunt, disceptatur preterea si tactu percipi nequit, certè ventus non est. id verò efficitur manifestò. Siquidem solares radii, cùm ad nos allabuntur, aëremque pervadunt, agitant quidem, commoventque, nihilo tamen minus, ventum non creant: quippe illiusmodi motus sensibilis non est. Tum ego: Acutè Balbe, & pressè, ut rem acu videaris tetigisse. Sed pergamus ad alia. Fieri interdum potest, ut halitu sine ullo commoveatur aër, ventus adsibilet. Hic Cotta: Id non planè liquet. Efficiam, tum ego, ut appareat liquidissimè. Age, tum ille, profer argumentum. Ego verò: Attendite, quæso, inquam, meque animo in cami-

fum illum, qui proximè in rustici casa sub vesperum fumat, sequimini. Hic Balbus: Sequeremur etiam gressu, siquid polluċti villicus adornaret. Cui tum ego: Si pulte ex capitato cępe, vel faseolis contentus es, ilicet. sed nescio quomodo iterum excidimus. redeamus ergo in viam. Dum ignis in camino succenditur, ventum ad fores deprehendimus. hunc verò sine exhalatione fieri sic conficitur: hujusmodi ventus, dum per fores in casam perflat, productam ab igne exhalationem expellit, non verò secum infert. fit igitur sine illa. Tum Cotta: Dò id facilè, sed quo eveniat modo, velim explices. Cui ego: Accipe. Dum ignis vi sua lignum absumit, illum partim in cinerem, partim in exhalationem, quæ aëre levior, immutat. Hæc autem exhalatio suapte natura sursum ab aëre extruditur: extrudi verò non potest ab ēre à camini spiraculo veniente, quippe jam fumo circumobsito: quocirca ab eo extrudetur, qui à foribus irrumpit: & sic ventus ea parte exoritur. Tenes? Et ille: Teneo: liquidum quippè, contendo nunc efficere, quod instituisti. & primò caussam ventorum effectricem, ut ajunt, expone. nam de hac magnam esse litem audio. plurimi, quorum dux est Stagirites, exhalationem esse acerrimè contendunt. compluries verò alii vaporem statuunt. tu ab quibusnam sentis? Tum ego: Cum utrisque. Ajo enim tum halitum, tum vaporem ventos efficere. Hic Cotta: Sed quam inibis viam, ut id efficias? Cui ego: Hanc, quam ratiocinio præeunte, mihi dux fidissima, ratio præmonstrat. At Cotta: Placet hanc inire, quæ quidem plana est, & recta, ingrediamur. At Balbus, qui diu tacuerat, sic interpellat: Duram Parthenie, provinciam suscepisti, dum enim ambabus partibus favere studes, neutri acceptus eris, imò hostis duceris ab utraque. Scis olim apud Lacedæmonas ho-
stem

ftem patriæ habitum, qui neutri ſe parti addixiſſet. Cui tum ego: Habeant Spartani ſuos mores: nullius ego ſectæ: nullas partes ſequor: quippè indignum ſemper duxi, ſe certis factionibus addicere, quæ ut publicæ, ita literariæ rei jugulum petunt. Ratio ſequenda eſt, quæ homini à Natura idcircò data, ut illam vice facis ad indagandam veritatem adhibeat. Tum Balbus: Ita verò, non inficior. verùm ſi ſic nullius favorem promereberis, ſoluſque jacebis ignotus author. Cui ipſe: Verum, inquam, animique tranquillitatem quæro, in quibus unis beatitatem omnem collocavi: cętera, quæ infra me poſita eſſe duco, tanti facio, quanti caſſam nucem. Hoc loco Cotta: Sapis tuquidem, Parthenie; iſtic enim ingenui hominis generoſus animus, iſtæc divina indoles. nihil magni in humanis ducere, nullius favorem aucupari, nullis angi votis: uno verbo (ea enim hora eſt, ut compendio loquendum ſit) non precario vivere, ſed liberè: & his uti dotibus, quas natura nobis elargita eſt. Sentiant alii, ut velint, te ego beatum duco: cui illud lyrici belle quadrare puto,

mihi parva rura &
Spiritum Graja tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

Sed rem ipſam cominus aggrediamur: ſatis, et ſi cum voluptate, extra lineam tranſilivimus. Eja age, effare: liberam tibi loquendi, ut ſentiendi eſt, poteſtatem facimus: atque aures tibi vacuas dabimus quantum voles. neque hic, ubi non niſi ſilentes agri, & tacitæ ſylvæ circumſtant, captator aliquis verborum eſt, qui nos deferat: Tum ego: Atque audite. Cùm magnus ignis accenditur, ſive dumeta, ſive arundineta conflagrent, ventus illicò exoritur: id verò ſicca ignis exhalatio-

nam modo vel exhalatio, vel vapor ventos creet, edisſere. Tum ipſe: Ad id me convertam: & faciam quàm maximè potero ad brevitatem accomodatè. jamjam enim adveſperaſcit. Et primò ea eſt, tum halituum, tum vaporum natura, ut cùm rara fiunt immenſum penè locum ſibi vindicent. eodem prorſus modo quo pyrius pulvis (qui milleuclupo fit major) ſunt enim ſimilia. Hoc autem præaſſumpto, uti verò, ajo è terris halitum vi ſolis elevari, inque ſuprema aëris loca, quæ ſuapte natura frigida ſunt, pervolare, hic quoniam in adverſarium occurrit, nimirum frigus, conſtipatur, & veluti ſe colligit in ſe: atque ob id gravior evadit: quia verò gravia ſic ſunt, ut ferente genio ad inferiora relabantur; hinc fit, ut illiuſmodi halitus in eaſdem ſedes, è quibus emerſerat, revertatur. hic à calore attenuatur iterum, raruſque fit: rarus autem, ut dicebam paulò ante, immenſum ſibi locum petit; quem ut ſtatim occupet, aërem extrudit, ac propellit. ex quo motus illicò, agitatioque fit aëris: qui quidem motus ventus eſt. Hic Balbus: Acutè tu quidem: quod & recitatis verſiculis eleganter depinxeras, & coloribus ſuis. Cui ſtatim ego: Num ego Apelles, quem tu tantis laudibus exornes? ſed age, eſt ne tibi ad manus, quod opponas? Et ille cur non id, inquit, ab halitus gravitate fieri dicamus? Hic enim dum ex alto recidit mole ſua aërem loco movit, atque impellit: hic verò propulſus hoc modo, ventus ipſe eſt. Cui ego: Reſponſio eſt in promptu: ſiquidē pluvia majori ruit impetu, & graviores aquæ ſunt guttæ, quam halitus: nec tamen imber ventum procreat. imò ceſſant plerumque venti, cùm depluit. neque igitur ſuo deſcenſu halitus ventum excitabit. Tum Balbus: Do manus: res eſt ab exemplo manifeſta: Verùm, dic, ſodes, cur in latera venti perflant? id enim mihi oppidò mirum videtur.

detur. Tum ego: Aliquammulti sunt, qui motum hunc transversarium, ideò progigni opinantur, quia recidens exhalatio gravitate, aër verò levitate præditus; itaque fieri, ut duplici ex caussa contraria, motus ille transversus oriatur. Sed hi errant tota via. nam si ità se res haberet, perstaret pendulus in aëre halitus: non secus ac nubes. creatur igitur motus ille transversus, quia exhalatio in aërem incursat, aër vero in terræ superficiem, quæ solida cùm sit, obsistit, reluctaturque: atque ità fit, ut in latus, quà via facilè datur, ventus irrumpat. Hic Balbus: Assentiór: nam si non verum, verisimile quidem certè. Pergamus porrò, quando in viam nos dedimus; magnanè halitum copia, an quæcumque satis est, ut venti excitentur? Et ego: Magna profectò, ut validus, parva, ut tenuis exoriatur. etenim cùm rarefacto ab halitu illa aëris agitatio conciatur, qua oriri ventos ostensum nuper est, pro illius mensura progigni etiā ventos necessum est. Si verò ingens cadat halituum, ac repentina inflammatio tum vehementissimos oriri turbines, excitarique procellas dilucidè consequitur. Cum Panormo Neapolim redirem. sereno cęlo, Austroque secundo in velum flatu perflante, circa Vsticam, quæ una ex Æoliis est ad Occidentem posita, ingens de repentè fulgetrum ad Subvesperi plagam (Rhombum nautæ novi dicunt) effulsit, ac totum illàc cęlum conflagrare visum: simulque ex eadem cęli plaga, nubecula è pelago assurgere conspecta nobis est. Tum ego ad navarchum, vidistin', inquam, fulgetrum? viden' nubeculam illam? Et ille: Ità enim verò: Cui mox ego: Horribilem ex illa plaga turbinem expecta. faxint superi, ut salvi, ac sospites teneamus nostram Neapolim. Et ille: Ne dubites, inquit, signa istæc caloris sunt. Cui ego: Atquè idcircò horrendæ tempestatis. Quæ bre-

vi

vi adeò vehemens incubuit, ut totam noctem illam in summo vitæ discrimine transduxerimus. tot effusissimi imbres, tot tonitrua, tot fulmina, ac coruscationes tota nocte sævierunt, ut cęlum ruere credidisses. primò manè cessavit ventus, nosque Capreæ exceperunt. Hoc loco Cotta: Tam citò Capreas tenuistis? Cui ego: Quidni teneremus vento adeo vehementi, inque puppim perflante? Ille verò: Haud equidem ventum ego tam prosperum, tam secundum exoptarem. tritum quippe illud, Festina lentè. Cui ego: Quid facias? cùm jacta est alea, inque medio mari improviso comprehensus es nimbo, ea utendum fortuna, qua uti datur. Quid si contrarius, & cui obniti minimè possis, ventus percrebuisset? necesse erat cursum retrò flectere, & in quas, tu nolles, terras appellere. Tum Cotta: Quanta te formido corripuit? quot exorasti Superos? quot pro salute vota nuncupasti? Cui tum ego: Fateor tibi planè, ut scis mihi moris esse, haud sanè multum pertimui. sic ego mecum versabam animo: Humanis nimium angi, nec cordati est, nec philosophi, sed plebeculæ, quæ omni vento hac, illàc jactatur. tantus quisque est, quantus fuerit animus, quo adversa generosè ferat. infortunia eos opprimant, qui succumbunt, non vero, qui si pellere nequeunt, infringunt tolerando. Neque si timori locum cedam, idcircò remittet se ventus, cessabit periculum, & res meliùs habitura erit. præstat igitur generosè subire aleam, quam vitare non est amplius in nostra potestate. atque hac cogitatione erigebam animum, & cùm cęteri pertimescerent, ego unus illis animos faciebam. Erant in celoce præter nautas duodeviginti, vectores unde quadraginta, & ex his fęminæ duodecim, quæ à viris separatæ in inferiori puppis cubiculo versabantur. erant etiam equi quatuor

Afri-

Africani, quos Siciliæ prætor ad Neapolitanum dono mittebat. mercibus verò adeo onusta navis, ut nihil amplius accedere potuisset. quocirca haud satis expedita videbatur, ut tempestati par esse posset: atque ob id jam nautæ jacturam facere cogitabant. at quoniam credula semper spes, & bona difficilè proiicimus, adhuc paulisper expectandum decreverunt; si fortè surgente Luna (erat ille dies decimustertius ab interlunio, cum gibbosior apparet, ac fermè plena) ventus se tantisper fregisset. At incassum vota reciderunt: nempè vehementior tempestas incubuit, tanto ventorum conflictu, tanta undarum jactatione, atque æstu, ut quisque jam moriturum se crederet. Tum denique de illis, quæ minoris erãt pretii, & ad manus jacturam fecerunt. at mihi maxima ea fuit; nam capsulam, in qua ego libellos aliquot, omnemque habebam apparatum mathematicum, & quidem copiosum, seu fortuitu, seu ex compacto projecerunt. Hic Cotta: Acerbam hanc Matheseos vicem dolemus (id video sentire Balbum) quammaximè. sed Superis gratia, quod te sospitem ad nos reduxerint. si valeas ipse, & unus tibi calamus superstes sit, affatim habebis machinarum, quibus te supra mortalium conditionem evehas. Cui ego: Num ego numen sum, quid me immortalibus æquas, Cotta? sed interim nimium extra oleas delati sumus. Et ille; Redibimus mox in viam; nunc quando divertimus, quæsumus (ut spondeam etiam pro Balbo, qui id ipsum cupit) ut quid postea factum sit, enarres. Ego verò: Quid? ingens tumultus inter vectores exortus est, & immaturum quisque fatum conquerebatur. meque omnes adeunt pectora pugnis tundentes, veniamque noxarum multa prece, multis lacrymis postulantes: utque ipsorum piacularem confessionem exciperem cuncti rogant. At ego, quo-

niam

niam id ingratum nautis fore: neque in extremo discrimine nos constitutos videbam, jubeo illos bono animo esse: Deumque animo, & mente affari, non verò ejulatibus illis, quibus nautarum animi perturbarentur, ne solertes, atque animosi suis ministerijs incumberent. cum opus esset me omnes à piaculis absoluturum. Erat inter vectores homo quidam ex religiosa quadam, illustrique familia adeò meticulosus, ut nihil supra, qui me, & confessionem identidem inclamabat, atque omnes perterrefaciebat: neque eum monitis, neque precibus inducere potui, ut quiesceret. Tandem navarchus cùm diù hominem tolerasset, & continuisset sese, his tandem aggreditur: Quæ te agit intemperies? quis te malus genius invasit, ut in hæc deliramenta divenites? non vides ut cuncti quiescant? non vides ut taceat hic? meque manu indicat. an pluris tui unius vita, quam omnium istorum facienda? tu certè mihi patientiam abrumpes. Sub hæc magnus à fœminis ululatus subortus est, & omnes aquam, aquam inclamabant. Tum ego solutis jam repagulis fatiscere navigium credidi. Accurrit statim navarchus vir magni animi, ut quid rei esset, inspiceret. Hic Cotta: Quid tum ille meticulosus? Cui ego: Quid? Nihil propius factum est, quàm præ timore enecaretur. cœpitque tanto gemitu absolutionem à me petere, ut quotquot erant animis conciderent. Ego tum, more majorum, una omnes absolutione à piaculis expedivi: Deumque enixè precatus sum, ut me ipse sua clementia mundaret. Interea redit navarchus, nosque bona spe esse jubet, nihil omnino discriminis esse, neque labem ullam navigium fecisse: unam tantum fenestellam, quæ juxta temonem erat, vi undarum apertam, quã ipse jam concluserat, atq obfirmaverat. Fateor hic me paululum exortum, meliusque sperare cœpisse.

Tan-

Africani, quos Siciliæ prætor ad Neapolitanum dono mittebat. mercibus verò adeo onusta navis, ut nihil amplius accedere potuisset. quocirca haud satis expedita videbatur, ut tempestati par esse posset: atque ob id jam nautæ jacturam facere cogitabant. at quoniam credula semper spes, & bona difficilè proiicimus, adhuc paulisper expectandum decreverunt; si fortè surgente Luna (erat ille dies decimustertius ab interlunio, cum gibbosior apparet, ac fermè plena) ventus se tantisper fregisset. At incassum vota reciderunt: nempè vehementior tempestas incubuit, tanto ventorum conflictu, tanta undarum jactatione, atque ęstu, ut quisque jam moriturum se crederet. Tum denique de illis, quæ minoris erāt pretii, & ad manus jacturam fecerunt. at mihi maxima ea fuit; nam capsulam, in qua ego libellos aliquot, omnemque habebam apparatum mathematicum, & quidem copiosum, seu fortuitu, seu ex compacto projecerunt. Hic Cotta: Acerbam hanc Matheseos vicem dolemus (id video sentire Balbum) quammaximè. sed Superis gratia, quod te sospitem ad nos reduxerint. si valeas ipse, & unus tibi calamus superstes sit, affatim habebis machinarum, quibus te supra mortalium conditionem evehas. Cui ego: Num ego numen sum, quid me immortalibus ęquas, Cotta? sed interim nimium extra oleas delati sumus. Et ille; Redibimus mox in viam; nunc quando divertimus, quæsumus (ut spondeam etiam pro Balbo, qui id ipsum cupit) ut quid postea factum sit, enarres. Ego verò: Quid? ingens tumultus inter vectores exortus est, & immaturum quisque fatum conquerebatur. meque omnes adeunt pectora pugnis tundentes, veniamque noxarum multa prece, multis lacrymis postulantes: utque ipsorum piacularem confessionem exciperem cuncti rogant. At ego, quoniam

niam id ingratum nautis fore: neque in extremo discrimine nos constitutos videbam, jubeo illos bono animo esse: Deumque animo, & mente affari, non verò ejulatibus illis, quibus nautarum animi perturbarentur, ne solertes, atque animosi suis ministeriis incumberent. cum opus esset me omnes à piaculis absoluturum. Erat inter vectores homo quidam ex religiosa quadam, illustrique familia adeò meticulosus, ut nihil supra, qui me, & confessionem identidem inclamabat, atque omnes perterrefaciebat: neque eum monitis, neque precibus inducere potui, ut quiesceret. Tandem navarchus cùm diù hominem tolerasset, & continuisset sese, his tandem aggreditur: Quæ te agit intemperies? quis te malus genius invasit, ut in hæc deliramenta divenites? non vides ut cuncti quiescant? non vides ut taceat hic? meque manu indicat. an pluris tui unius vita, quam omnium istorum facienda? tu certè mihi patientiam abrumpes. Sub hæc magnus à fœminis ululatus subortus est, & omnes aquam, aquam inclamabant. Tum ego solutis jam repagulis fatiscere navigium credidi. Accurrit statim navarchus vir magni animi, ut quid rei esset, inspiceret. Hic Cotta: Quid tum ille meticulosus? Cui ego: Quid? Nihil propius factum est, quàm præ timore enecaretur. cœpitque tanto gemitu absolutionem à me petere, ut quotquot erant animis conciderent. Ego tum, more majorum, una omnes absolutione à piaculis expedivi: Deumque enixè precatus sum, ut me ipse sua clementia mundaret. Interea redit navarchus, nosque bona spe esse jubet, nihil omnino discriminis esse, neque labem ullam navigium fecisse: unam tantum fenestellam, quæ juxta temonem erat, vi undarum apertam, quã ipse jam concluserat, atq obfirmaverat. Fateor hic me paululum exortum, meliusque sperare cœpisse.

Tan-

Tandem sub Auroram remissa aliquantulum procellæ vis est. verùm adeò præ immenso undarum æstu, huc, illuc navis jactabatur, ut omnes perpetua vertigine circumagerentur. & quamquam mihi mare fastidium minimè creet, nihilo tamen minus tanta tum nausea vexari cœpi, ut nunquam aliàs. Postremò ridiculum quid accidit, quod etsi invito, mihi risum extorsit. Ascetrius ille queri cœpit magnis gemitibus se amisisse patientiam: meque rogat, anne illam vidissem? Ego tum illum insanire ducens, tantus ne, inquam, te timor occupavit, ut non sanus somnieris? Quiesce, quæso, vir bone, neque velis nobis rumpere patientiam. Ille verò: Non ego insanus, sed mentis sum compos meæ. certè aliquis mihi patientiam subripuit, qua ni statim induar, nobis piaculare est. Tum ego: Quam patientiam dicis? Et ille: Tunicam superiorem, quam ferre nostro ordini religio est. Hic ego, non sine risu, Isto nunc scrupulo ego te absolvo. si tolerans tibi animus, illo vice tunicæ uti poteris. nunc quiesce porro: neque velis tot hominibus, ut tuam quæras, patientiam abrumpere. Hoc loco Balbus: Lepida, inquit, fuit fabulæ catastrophe. sed ad amœnam illam semitam non venimus. Cui ego: Ibimus cras illuc: nunc quoniam in ultimum diei serum sermonem perduximus, domum redire tempus est. statim igitur assurreximus, perque compendiariam rus grandi gradu facessivimus.

CAPUT VII.

Amœna semita describitur: in cujus mox crepidine sessum est: ibique reliqua, quæ ad ventorum procreationem spectare videbantur, accurata disputatione perquisita.

VEspere sequentis diei dum quasdam literas, quas missurus eram Neapoli complicarem, me Cotta, & Balbus adeunt, ingressique Musæum: Eja age, inquiunt, surge tandem aliquando, satis, superque Musis datum est: remittendus nunc pudicis, honestisque voluptatibus tantisper animus. eamus igitur in amœnam illam semitam, summa enim nos cupido illius incessit. erit certò, ut coniicimus genialis. Tum ego: Jam de hoc cogitabam, vosque, plicatis hisce literis, atque obsignatis, accersurus eram. Manete tantisper dum vesicam exonerē: nam ni me fallo, fici illæ perquam mites, quibus supra modum nos saginavimus, mihi urinam cierunt. Tum Balbus: Idem mihi accidit: nam hodie micturivi præter consuetum. At Cotta: Id neutiquam ego expertus sum. nec mirum non omnibus eadem temperatio corporis est. mox ubi calceos induimus, accepto pileo, & baculo per compendiariam incedentes, ad convallem pervenimus. hac brevi descensu per pontem lapideum transmissa, in superiorem collem evasimus. mox per ejusdem convallis crepidinem deambulantes, quæ hinc florido rure præcincta, illinc sylva, quæ per confraga vallis consita est, convestita, mirum quantum oculos alliciat, animosque delectet, iter in ultimum marginem direximus. Hùc ut perventum, atque in prospectum maris est: Hæc, inquam, semita illa tam amœna, quam

quæ amœnissima. videte, quæso, si quid pulchrius, si quid amœnius, excogitari potest? Tum illi: Expectationem nostram longè superavit. Est hic oppidò eleguas naturæ lusus. est autem longa semita in extremo collis margine, quà mare subjectum spectat, plana, ac fermè recta, & DC circiter passus excurrit. hinc, inde altis quercubus, atque ilicibus præcingitur, atq. inumbratur, ut solaribus radiis minimè sit obnoxia. nisi quod ex intervallo per certa arborum, ramorumque frondentium divortia, Solis radii intercisi, inque solum repercussi, illum versicoloris instar Iridis, seu potius Attalici operis, depingunt. quod quidem pulcherrimum visu, & quàm perjucundum est. Læva mare est, & totius fermè Crateris prospectus amœnissimus, dextra amplissimum rus, agricolarum industria, quæ ibi summa est, exculţum miro modo. patent passim in unguem largissimi, rectique limites, quos frugiferæ arbores intercurrunt; & quibus ad voluptatem deambulare commodè possis. Dum autem hanc per semitam suspenso gradu pergimus, illiusque pulchritudinem admiramur, Quid, Balbus, inquit, si mirabili huic naturæ operi, suam ars industriam, suam homines operam adjunxissent? Non Tusculanis quidem hortis, non Tuscis cederet. Imò, inquam, ego, qui illos vidi, longè superat, si simplicem Naturam spectemus. fucos illos, atque ascitam ab externis elegantiam non amo; simplicem stylum, simplicem munditiem in rebus quæro. Hic Cotta: Optimè tu quidem: Hic tamen ego è dextrà buxeam sepem prælongam plantarem, inque varias figuras, ut moris est, effingerem. ex intervallo, nimirum ad L quosque passus, sedilia ex quadro lapide instruerem, & fontem etiam adderem. Quid sic illa pulchrius? Ita non Tusculanis, non Tiburtinis Thuscisque ruribus invideret.

ret: Cui ego: Imò sic placet, & magis placet. quippe pluris ipse naturæ simplex ornatus faciendus est: quem totis licet nervis insudet, totum impendat ars ingenium, ne adumbrare quidem potest. conentur illa, quibus natura non risit: accersant ab arte ornamenta, qui domi non habent. Amœnissima semper Tempe habita, & tot laudibus celebrata: & tamen illorum sola artifex natura fuit. Pulcherrima juxta Pisas Olympia, in quam quarto quoque anno ad celebrandos ludos universa fere Græcia conveniebat. totus autem Olympiæ ornatus, amœnitas, pulchritudo, simplex natura erat. quippe haud fas est arti, naturæ addere ornamenta. Tum Balbus: Vera prædicas: plus delectationis, ac voluptatis habet nativus hic decor, quam quidquid emendicato ars adjungere fuco potest. Tandem cum ad finem venissemus, Sedeamus hic, inquit, Balbus: nam lignea hæc subsellia, quæ hic sunt posita nos invitant: & habent etiam simplici suo ornatu nescio quid voluptatis. Sedeamus, tum ego: namque etiam hic pulcher prospectus. subjecta colli ora est, in quam venientes Neapoli phaseli appellunt: naves ibidem fabricantur, quare populo frequens: contra Æquana juga, dextra Surrenti Campestria, quæ ultima in collem conspicua assurgunt. Hic igitur, ubi volentes consedimus, ità ad me Balbus: Ne tibi grave sit, Parthenie, quam deventis externo vespere habuimus, quæstiunculam absolvere. Erit id nobis (ut pro Cotta etiam tibi spondeam) perquam gratissimum. scis enim nos ad te unum primas referre. Cui ego: Faciam, non modo patienti, sed etiam volenti animo: nihil enim antiquiùs habui, quàm vobis morem gerere. Et nos, tum Balbus, pro tanta benevolentia, qua nos novis semper vinculis implicas, gratias agimus quammaximas: & equis, velisque, ut dici-

tur,

tur, adnitemur, ut nulla unquam dies nos immemores arguat. Sed omittamus officia, scio nimirum ingenium tuum. uti enim tu rerum largissimus, quamparcissimus admodum verborum es. quippè generosi est animi plus præstare amicis, quam dicere. quod rarum admodum inventu est. Si igitur ex halitu rarefacto venti procreantur, fientne iidem ex vapore condenso? Tum ego: Ajo enimverò: etenim si magna vaporum copia, vi frigoris, aliave ex caussa constipetur, in unum derepentè locum coacta, magnum certè spatium, quod prius occupabat, derelinquat necesse est. quod illico repleturus vicinus aër accurret. id verò sine motu fieri nequit: motu verò ventus exoritur: igitur coactione vaporum cieri ventos necessariò consequitur. Hic Balbus: Assentior, liquidum quippè. Verùm pergamus porrò: cur interdum dum pluit, venti ex pluvia perflant? & cur item post pluviam iidem exoriuntur? Cui tum ego: Accipe: paucis expediam, dum imbres decidunt, aërem lapsu extrudunt suo: hic extrusus, atque agitatus, ventum creat. hinc compertum plerumque est (idque in mari quàm frequenter) ea parte, qua pluviæ descendunt, ventos afflare. Præterea cùm vapores è terra emergunt, inque sublime evolant, unà cum illis igneæ particulæ (sive halitus calidos mavis dicere) exiliunt: resolutis mox in aquam vaporibus, illiusmodi halitus ab aquis segregati, diversumque distracti rari fiunt, aërem pellunt, ventum excitant. Tum Balbus: Et his etiam assentior, Parthenie. Verùm si ità, cur non ex sola aëris dilatatione oriri ventos concedamus? Quia, tum ego, id ex illis non existit. nam etsi rarus aër occursu suo vicinum aërem expellat: id tamen eadem modo usu veniat, necesse est, quo liquidis contingere, res usu trita est: nimirum cùm illorum unum sub-

subsidit, alterum subsilit: sic dum gravior aër leviorem propulsat, in superna hic, ille in inferiora concedet, quinimò aër adeò tenuis, rarusque est, ut vix rarior fieri queat. Hoc loco sic me Cotta interpellat: Quid tu de salibus? nolo ut illos elabi patiamur, uti volatiles. Cui tum ego: Nempe ut tenuis istæc mea oratio, atque insulsa asperso sale condiatur: & sic palato displiceat minus. verùm ea præsens res est, ut scitamentis, atque embammatis adornari, ut lepidè sapiat, est oppidò difficile. Tum ille: Graphicè, tu quidem facetus, Parthenie. & sanè variandus hilarioribus verbis paululum sermo erat: qui quamvis duriuscula institutus de re, tu tamen facilitate illa tua delicatum reddidisti. Cui ego: At coquinaria istæc verba cum suis intinctibus coquis relinquamus. Hic Balbus: At si ita, ad te unicè pertinebunt. Cui ego: Gratias ago pro honore, quo me cohonestas. At Cotta Eja omissis nugis, rem experiamur. Quid tu, inquam, de salibus illis, quos è metallis, nitro, sulphure, atque istiusmodi aliis erumpere, inque superna evolare confessa res est? ex his enim nonnulli, si benè commemini, oriri ventos voluere. & ni mea me fallit opinio, non id certè quidem inverisimile. irrequieti enim, & violenti cùm sint, aërem facilè concitabunt Cui tum ego: Rectè colligis. ajo enim verò illiusmodi sales è metallis, atque his agnatis corporibus eductos, quà vaporibus, quà halitibus permixtos, in aërem tolli, atque elevari. hic mox à circumstante frigore coactos, paulatim fermentescere, donec fermento benè imbuti rarefiant, circùm obsistentem extrudant aërem, atque abire in ventum motu cogant. Atque hinc potissimum oriri turbines, ac procellas facilè crediderim. enim verò si è nitro, sulphureque tantam tormentario inesse vim pulveri videmus, eandem ab iisdem im-

pertiri vim ventis manifestò consequitur. Imò è montibus, ubi fodinæ sunt, oriri sæpenumerò tempestates, ac de repente turbines, experimento compertum est. Majo mense, decimo ab hoc anno, cùm per Apenninum, quà hic altissimis rupibus Lucanos ab Apulis disterminat, inque proximos Brutios ingreditur, ac perpetuis fermè jugis in ultimas Italiæ oras procurrit, quibus in locis fodinas esse deprehensum, intertacerē, tantus ex improviso obortus turbo est, tanta grandine, tantis mox imbribus, ut nisi in vicinũ tugurium comis quidam pastor, excepisset, certò periissem. narravitque mihi pastor, illud ibi frequentissimè evenire. ex quo id, quod modo ego dicebam, liquidò existit; nimirum è sulphure, nitrosisque halitibus, ventos, ac turbines excitari. Hic Balbus: Intelligo. Verùm ipse: Addam amplius, inquam, ut hactenus ostensa manifestiùs confirmem. Observatum sæpe ex intimis terræ visceribus, in quibus metalla gigni, eaque omnia, quæ novo vocabulo mineralia jam dicunt, ventos quàm frequenter erumpere. Hoc loco Balbus: Istuc, inquit certissimum, vidi ad Vesuvii radices, quà hic ad Sosianum nostrum convergit, perangustam quamdam specum, ex qua perpetuus fermè ventus erumpit; unde & nomen obtinuit. illam verò te vidisse credo; etsi raro admodum te agrestes Vesevi nymphæ aspiciant: adeò te Sirenes, & elegantiores hæ Musæ delectant. benè facis: laudo palatum, quod delicatissimum tibi est. Sed age, quo illud pacto autumas evenire? Tum ego: Quia calor metalla, cæteraque illiusmodi concoquens, magnam salium copiam educit (suppeditant affatim hujusce modi sales nitrum, sulphurque, quorum feracissima tellus est.) eductam frigus cogit: coactam sese fermento imbuit, atque excrescit; tum demum miro rarefacta modo ventos creat: dum

per

per illiusmodi spiracula aërem expellit. Hoc loco Cotta: Nolo, inquit, ut te semper Balbus fatiget: De Sole quid? habetne ille aliquid in ventorum excitatione? illum enim rerum ferè omnium parentem physici faciunt, & fortasse suo jure. imò tu in Naut: III versiculis illis, quos memini hesterna à Balbo lectione recitatos, sic habes:

Rerum quippe parens Sol est.

Cui ego: Habet certè, ut illis ego versiculis innui. Etenim cum calore suo tum vapores, tum halitus è terrarum sinu educat, author etiam ventorum vocari meritò potest. & quamquam ipse re vera ventos non procreet; quia tamen ut illi evaporent halitus, qui mox rari ventos concient, auctor est, talis etiam ventorum vocari potest. Tum ille: Teneo: & sic ipse arbitrabar. plurima te hic rogarem, res enim est oppidò curiosa, verùm quia jam advesperascit, & ambulatio longiuscula, in aliud tempus illa reiicio. Cui ego: Certè tardissima hora est, & aër humidulus, eamus igitur. cumque statim surreximus, domumque nos capessentes gradus grandivimus.

CAPUT VIII.

Quæsitum de aura serotina, quid esset? & cur illam nonnulli noxiam experiantur, alii verò non ità: cur item varia variis in locis esset.

Quodam die posteaquàm Sol occiderat; èque nostro orbe in alterum Antipodes illustraturus concesserat, ego, ut corpus aliquantulum exercerem, animumque remitterem (sederam totum penè diem in Musæo ad mensulam) in subdialem ambulationem egressus deambulare cœpi. ac verò se-

totinæ auræ nocerent, pileatus processeram. Vix dum cursare incipio, cum statim Cotta, & Balbus ex ultimo Surrenti pago, cui Metæ nomen idcirco factum arbitror, quia planitiem, quæ ad Æquana juga pertinet, ultimus suo positu concludit, domum reversi me in subdiali ambulatione cursantem conveniunt. cumque lætam mihi vesperam impertiissent, Quid rei est, inquit Cotta, quod pileo isto benè amplo caput operuisti? Cui ego: De hac re Balbum interroga. Tum statim Balbus: Nimirum ut te à serotinis auris defenderes. teneo enim illud tuum Eclogæ ultimæ.

Surgamus, nam prima gravis cãtantibus umbra
Vesperis, atque aër gelidi nocet humidus antri.

Tum ego: Euge, euge Balbe, eruditè semper, ut soles. At Cotta: Nempe tibi adblanditur: Mulcebo ego etiam caput, ut laudem aucuper. Cui ego: Si rectè feceris, laude te exornabo, si assentandi gratia, haud te illa cohonestabo. Tum Cotta: Omittamus istæc. Quoniam verò ad quæstum animi mihi porta data est, sine ut ea utar. Cui ego: Laudo studium tuum. utere igitur: per me licet. imo nihil mihi gratiùs accidit erudito sermone. scio quippe quid cogites? Tum ille: Non me fugit acre tibi ingenium, ut cogitatum prævertas meum. Age igitur, & quæ serotina aura sit, edissere. id ipsum Balbus scire magnopere cupit. nonne ità, Balbe? & ille: Ità enim verò. Tum ego: Faciam lubentissimè: nam præterquamquod res scitu digna, suo non vacat commodo, & valetudini quammaximè conducit, vobis præcipuè, qui diutino morbo vexati estis. date igitur aures vacuas. rem ego perstringam verbis perpaucis, dicamque presè, ne verè noceat. Et illi: Fac, ut tibi placitum, nos tibi aures dabimus attentissimas, ac perpurgatas. Tum ipse; Ut vestro igitur sciendi desi-

derio obsecundem, telam pertexam hoc modo. E terræ gremio vapores continuò exiliunt, qui aërem adventu suo statim inficiunt, vapidumque reddunt. horum tenuissimæ quædam particulæ post Solis occasum præ subito illo tepore concrescunt, mox concretæ deorsum relabuntur, nostrumque hunc aërem, quem respiramus, frigidiorem faciunt, temperiemq. illam, quam tota die retinuerat, derepentè immutant. atque hæc est aura illa vespertina, quæ plerumque noxia est. Hic Cotta: Ut video, inquit, eo prorsus fit modo: quo rorem, pruinamque fieri, non multis ab hinc annis nos docuisti. Cui ego: Rectè intelligis. quinimò rorem ipsum, ipsam pruinam hanc interdum esse auram, explorata res est. Dum enim illa hunc infimum aërem inficiunt, eosdem omninò effectus creāt. Fit verò cùm sudum est: non secùs ac ros sereno in guttas cœlo concrescit. Tum Cotta: Ergo, cum pluvium cœlum est, istiusmodi aura neutiquam generatur. Rectè colligis, tum ego. Ille verò: Sed qua id caussa? Cui ego: Nempe pluvia vapidos hosce halitus, deprimit secum, inque ortu ipso veluti jugulat: atque ità fit, ut illi vel circa terram dispergantur, vel abeant in aquam. Tum Cotta: Rem teneo perspicuam. Tum Balbus: At si id concedamus, & concedere necesse est, sequeretur manifestò perflantibus generari ventis non posse. Cui statim ego: Si vehementes venti perflent, ita profectò continget, ut dicis: tum enim prævalido ventorum flatu dissipantur: si verò tenues, ac frigiduli, non impedient, quin minus illiusmodi vapores auram generent: imò juvabunt, ut facilè vapores concrescant, quippe frigidi. Assentior tum Balbus. At Cotta: Sed age, curnam hujuscemodi auræ noxiæ ut plurimum? Quia, tum ego, illiusmodi vapores è terris vel fœtidis vel sulphureis,

vel alia vitiatis labe emergunt plerumque; quò fit, ut illis in noxiæ sint vespertinæ auræ, uti nō sanis im bu-tæ qualitatibus. Si ita, tum Cotta, siccis in locis, puroque solo illæ auræ erunt tam innoxiæ, quam quæ maximè. & quia solum istuc tuum siccum est, & labe minimè vitiatum, serotinæ auræ haud nostræ nocebunt valetudini. Tum ego: Primum do facilè, quippe ex positis manifestò existens: secundum non concedo: Nam etsi solum hoc sit nonnihil siccum, habet tamen humorem suum: & licet labe minimè corruptum; nihilominùs quia latè arboribus, maximè nucibus adeò spissè inumbratum, ut solaribus radiis sit penè impervium. Hic Balbus: Ita vero: quare non immerito cecinisti,

Et Vici colles, & pampineum Surrentum.

Sed quid hinc conficis? Tum ego: Ausculta modo, neque meis mihi versiculis præpedimentum obiicias: istuc enim jamjam ibam ratiocinatione. Ex spisso illo arborum textu, præcipuè nucum juglandium, quarum vel umbram noxiam perhibent, ut illas à nocendo dictas plerique velint, sit ut aër sit humidissimus, inque illo vapores statim concrescant in hasce auras, de quibus inquitimus. atque hinc fit, ut reumata, fluxiones latinè dicimus, ingenerentur: maximè noxium nempe est humidum. idque meo malo didici tertio ab hoc anno, cum apud me esset Taurinus adolescens. nam quodam die ad ambulandum progressi, adeò longè discessimus. (ambulabat ille gradu grandi, & expedito, quasi cursorio) ut in serum redire domum coacti simus; quia verò æstuosus dies inciderat, ego haud cycladatus meo more egressus fueram; præque nimia defatigatione, dieque æstu largè sudaveram, illicò præ vesperis frigore, solique humore congelatus sudor est, perque patentia corporis spiramenta se altius in-

insinuavit, tanto valetudinis damno, ut statim me acerbissimus dentium dolor invaserit, quo penè enectus sum. Hic Cotta: Vicem illam, mi Parthenie, quammaximè doleo: fas enim mihi dicere, quod ad Æneam quondam Dido:

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Nam mihi etiam interdum dentes præcipuè columellares acerbè dolent. cedo igitur, quo medicamento convaluisti? Tum ego duo mihi genuini dentes dolebant, quorum alter cariosus, alter labans. primò adhibui cinerem cervini cornu, quo confirmari dentes, mitigarique dolorem Plinius tradit: verum lusi operam, nempe nihil levamenti mihi attulit. mox ex medici præscriptione caryophillum aromaticum admovi, deinde philonium, quod Romanum dicunt: sed & hæc frustra reciderunt. postea amicus quidam balsamum nescio quod, xylo haud neto dentibus imposuit, ac benè imbuit: sed vel hoc tantum profuit, quantum nihil. Hoc loco Cotta: Adeone immedicabilis hic dolor? verùm quid tandem. Tum ego: Jamjam dicturus eram: molaris radicem Soli exposui: mirum oppidò! derepentè cessavit dolor. At Cotta: Nugasne loqueris? haud equidem tibi nunc dentes dolent, non esset profectò jocis locus. Tum ego: Loquor seriissima. Ille verò: Ah, ah, ah, vah! ut bellè jocaris. quo enim modo fiet, ut dentis radicem Soli obiicias? At Balbus: Næ tu tardus, Cotta, qui istuc non tenes. quid facilius, quàm erutum dentem Soli exponere? cum verò exemptus dens, cessat dolor. Et ille: Itanè Parthenie? Tum ego: Ita enimverò. At hoc est malum radicitus convellere, inquit Cotta. Sed quid facias, inquam ego, quando nulla alia est medicina? Agite, quoniam occasio sese attulit (placet revera jocari, ut arbitrabatur Cotta) fabellam vobis ridicu-

lam narrabo. Tum Cotta: Ita, quæso; juvat exhilarare tantisper animum. Tum ego: Auscultate, ridebitis quippe, est enim lepidissima. Pia quędem mulier, ex iis, quas ascetrias dicimus, nostræque familiæ, cujus habitum gestabat, addictissima, sævissimo intimi dentis dolore cruciabatur. & quamvis plurima adhibuisset medicamenta, nullo modo leniri dolor, nullo levari poterat: nam penitus expellere non sperabat. fortè ad illius domum suæ artis gratia tonsor, quo nostri homines utebantur, accessit, vir lepidissimus, & non magis facie, quam facetiis perridiculus: ingenio etiam acri; quocirca ex tempore quamfacillimè comminiscebatur: tanta verò gravitate vultus, ut etiam prudentes, atque callidos in errorem inducebat. hic cùm gementem miserabilem in modum virginem conspexisset, Nunnam, inquit, à dentibus doles? Et ille: Ita verò, bone vir. sed cedo, si quid medicamenti in promptu habes. nam plurima tibi cognita medicamenta jamdudum accepi. Tum ille vultu gravi, ac serio: Bono sis, inquit, animo, mea filia, tribus non amplius, verbis, ab isto dolore, quam scio esse acerbissimum, te statim eximam. Tum illa: Hui! verbis, nimirum præstigiis. habeas tibi istiusmodi medicinam: nolo ego pietatis jactura mederi malo. At ille: Hos scrupulos deponito: nullum quippè in verbis hisce piaculum. Et illa: At cedo, quæ sint ea verba? Tum tonsor: Audies cùm recitavero. At mulier, Ex quonam didicisti? Ille verò: Ex Jesuitis, quos tu meritò veneraris: & quibus fidem præstare possis, quippe piis, & eruditis. si ità est, ut dicis, tum illa, scrupulum depono. age jam, dolore me libera. Tum tonsor: Vindicabo quàm citissimè, tribus nimirum, ut dixi, bolis. verùm indica mihi quis tibi dens doleat. Et illa: Ultimus hic molaris superioris maxil-

xillæ. Ille tum attentè inspicit, attrectat digito, periculum facit, sitne facilè mobilis, hæretque tantisper animo. mox, Attento nunc, inquit, sis animo, quæque ego verba pronunciavero, tu statim repete. vide ne aliquod excidat, pronunciato clarè, & distinctè. Et illa: Attendam nervis omnibus, effare jam: te sequar. sed, quæso, vide ne quid superstitionis istis verbis subsit. Tum tonsor: Næ tu pervicax, inquit, quæ nec mihi, nec religiosis illis, ac doctis hominibus fidem adhibeas. age, age eiice scrupulum. Dic ita: Dolet mihi dens. Tum illa repetens, Dolet mihi dens, ille verò iterans rursus, dic, dolet mihi dens. Tum virgo voce perquàm lamentabili, dolet mihi dens, repetit. Hic tonsor, Heu tu, attento sis animo, jam res agitur. Dic ita: Non dolet mihi dens. Et Virgo excipiens: Non dolet, inquit, mihi dens. Tum tonsor, vultu hilari, sed gravi: Non dolet igitur tibi dens? ergo sana es, & salva. Hoc loco quantus fuerit circumstantium risus, & erant plurimi ad spectaculum acciti, vos ipsi coniicite. Tum Cotta, Conjectamus facile, nam quis, vel maximè tetricus risum non risisset solutissimum? festivus sanè tonsor. Imo tum ego, totus quantus, quantus erat ab unguiculo ad capillum summum festivissimus.

Sed tamen amoto quæramus seria ludo:

Ut ait, Lyricus. Quid tu, Balbe? nam te ad interrogandum paratum video. Et ille: Vellem, inquit, scire cur quibusdam nocent auræ serotinæ, quibusdam verò non ita? Tum ego: Quia plurimi cutem habent tenuem, & poris, ut ajunt, physici, patescunt plurimis; atque hinc facilè auras illas excipiunt. tales verò sunt literati, qui præ studio calidiorem cervicem habent, & idcirco spiraculis quamplurimis laxatam. Qui verò duriorem cutem, & labore duratam induti sunt:

& quo-

& quorum caput frigidum, & sic spissius, & rimis minimè patens, hujuscemodi auris minimè obnoxii. Viden' ut noster ille villicus capite vix tecto brevi petaso, imo interdum detecto omnino, & plerumque seminudus, nulla aëris intemperie, nullis vesperæ auris vexatur. Tum Balbus: Video sanè, & miror oppidò. illi nihil omninò noxium: nos vel levissima intemperies, aura tenuissima, statim lædit, ac vexat. Tum Cotta: Sed jam tempus est è sub divo in tectum se recipere, ne scientes in malum incidamus: sentio enim humescere vestimenta; delabuntur nimirum, de quibus disputatum, auræ serotinæ. Tum ego: Benè Cotta, submonet. Eamus: cumque ex hypæthra in deambulacrum introissem, secuti illico Cotta, & Balbus sunt. Vix dum intramus, cum Fabiolus funalem afferens, placidam nobis noctem impertivit. Cui ego: Benè est, Fabiole, atque amicos intuens, videte, inquam, hujus pueri solertiam, atque urbanitatem. illi statim laudantes caput demulsere. Ego verò, cedo, quid in culina? Et ille: Cuncta, quæ mandasti diligenter curavi. aqua cum butyro est in testudine, ut cùm tempus, cereales coquam vermiculos: ficedulæ verruncul o transfixæ in promptu sunt. Cui ego: Addidisti inter singulas singula lauri folia? Ita verò, tum ille. Cui tandem ego: I, cuncta adornato, dum nos libellum asceticum lectitabimus. Hinc ille in culinam, nos in cubiculum pedem intulimus.

C A-

CAPUT IX.

De vita quieta, ac solitaria, quàm felix sit, disputatum. mox occasione hospitum, de modo adornandi, condiendique quadam edulia tractatum.

SEdebamus quodam manè in scopulo ego, & Eulalius, vir quo nemo comitate, nemo lepore, nemo gravitate conditior; quare mihi semper charissimus, & ex intimis familiaribus fuit: & dum mira cęli serenitate, marisque placiditate, atque insueta quadam sacri silentii suavitate frueremur, ità ad me ille: Quò magis, Parthenie, hujusce amœnitatem loci oculis complector, quò salubrem hanc aëris temperiem liberiùs haurio, & ut dicitur, toto pectore, quò requietem hanc, beatumque silentium mente contemplor, eò magis me urbis, & rerum omnium, quæ in illa magni æstimantur, ingens fastidium capit; ut jam solitariæ vitæ insolens invasit amor: ut nihil vigilans, nihil somnians, nisi de quiete meditor, ut Theocriti illud usurpare possem,

καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτυς μαντεύεται, ἰχθύα κ᾽ ηγών.

unde factum adagium, Canis panes somnians. uno tantùm verbo mutato, ut quemadmodùm canis panem, ille piscem, ego quietem somnier. Rideo sanè nonnullos, qui istam tuam solitudinem non capiunt: neque te hic felicem vitam agere, sed miseram arbitrantur: procul nimirum ab humano consortio, & ab iis voluptatibus, quas plurimas societas affert. falluntur oppidò: & error illorum tantùm abest, ut de tua feli-

& quorum caput frigidum, & sic spissius, & rimis minimè patens, hujuscemodi auris minimè obnoxii. Viden' ut noster ille villicus capite vix tecto brevi petaso, imo interdum detecto omnino, & plerumque seminudus, nulla aëris intemperie, nullis vesperæ auris vexatur. Tum Balbus: Video sanè, & miror oppidò. illi nihil omninò noxium: nos vel levissima intemperies, aura tenuissima, statim lædit, ac vexat. Tum Cotta: Sed jam tempus est è sub divo in tectum se recipere, ne scientes in malum incidamus: sentio enim humescere vestimenta; delabuntur nimirum, de quibus disputatum, auræ serotinæ. Tum ego: Benè Cotta submonet. Eamus: cumque ex hypæthra in deambulacrum introissem, secuti illico Cotta, & Balbus sunt. Vix dum intramus, cum Fabiolus funalem afferens, placidam nobis noctem impertivit. Cui ego: Benè est, Fabiole, atque amicos intuens, videte, inquam, hujus pueri solertiam, atque urbanitatem. illi statim laudantes caput demulsere. Ego verò, cedo, quid in culina? Et ille: Cuncta, quæ mandasti diligenter curavi. aqua cum butyro est in testudine, ut cùm tempus, cereales coquam vermiculos: ficedulæ verrunculo transfixæ in promptu sunt. Cui ego: Addidisti inter singulas singula lauri folia? Ita verò, tum ille. Cui tandem ego: I, cuncta adornato, dum nos libellum asceticum lectitabimus. Hinc ille in culinam, nos in cubiculum pedem intulimus.

G A-

CAPUT IX.

De vita quieta, ac solitaria, quàm felix sit, disputatum. mox occasione hospitum, de modo adornandi, condiendique quadam edulia tractatum.

SEdebamus quodam manè in scopulo ego, & Eulalius, vir quo nemo comitate, nemo lepore, nemo gravitate conditior; quare mihi semper charissimus, & ex intimis familiaribus fuit: & dum mira cęli serenitate, marisque placiditate, atque insueta quadam sacri silentii suavitate frueremur, ità ad me ille: Quò magis, Parthenie, hujusce amœnitatem loci oculis complector, quò salubrem hanc aëris temperiem liberiùs haurio, & ut dicitur, toto pectore, quò requietem hanc, beatumque silentium mente contemplor, eò magis me urbis, & rerum omnium, quæ in illa magni æstimantur, ingens fastidium capit; ut jam solitariæ vitæ insolens invasit amor: ut nihil vigilans, nihil somnians, nisi de quiete meditor, ut Theocriti illud usurpare possem,

καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτυς μαντέυεται, ἰχθύα κ'ηγών.

unde factum adagium, Canis panes somnians. uno tantùm verbo mutato, ut quemadmodùm canis panem, ille piscem, ego quietem somnier. Rideo sanè nonnullos, qui istam tuam solitudinem non capiunt: neque te hic felicem vitam agere, sed miseram arbitrantur: procul nimirum ab humano consortio, & ab iis voluptatibus, quas plurimas societas affert. falluntur oppidò: & error illorum tantùm abest, ut de tua feli-

felicitate detrahat, ut etiam conducat. Hic ego: Sentiant, quæ velint, dicant, quæ sentiunt, non laboro: stultum profectò foret, missas facere res omnes humanas, quæ etsi umbræ (est tamen nescio quid veluti latens post tabulam) & verbis, quibus nihil levius, & quibus nihil omnino subest, tangi, ac moveri. Hic Eulalius: O verbum sapientiæ, & prudentiæ plenum! At miseram ipsi vitam, & tot tumultibus turbidam, tot ęgritudinibus gravem, tot vicissitudinibus variam, tot difficilem casibus ducunt. Enim verò, si ad beatitatem nati sumus, quæ vita felicior esse poterit, quàm illa, quæ animi tranquillitate, corporis valetudine, in quibus humana felicitas, abundè fruitur? Et sanè hic loci animus sibi satis, nihil desiderat, nihil appetit, nihil odit, nihil metuit: quocirca immunis est ab iis perturbationibus, quæ ex desiderio rerum humanarum nascuntur. nunquam turbatur, non ardet ira, non męret invidia, non flagrat cupiditate, non turget honoribus, non falsus spe, deicitur: non simulat, non machinatur, non mentitur, non decipit. breviter, nihil eorum patitur, quæ vitiatæ naturæ sunt. Accedit ab aëris salubritate, & frugalitate victus, quam in solitudine velis, nolis, amplectaris necessum est, sana valetudo, quæ promptum, atque expeditum facit animum ad ea meditanda, quæ felicem istam tuam requietem fovent, ac promovent: nimirum studia literarum, quibus animus pascitur, eruditur, ditatur, & se ab otio, & voluptate fortiter, & suaviter vindicat. quæ quidem duo præcipui sunt scopuli, in quos homines plerumque impingunt. Et quamquam hic videaris solus, atque otiosus sedere, tamen & otium maximè operosum, & solitudo tot habet comites, quot eruditi, magnique viri ex Græcis, & Latinis, nimirum ex doctissimis generis humani, hi sunt quorum ope-

opera, atque illustria monumenta quotidie præ oculis, præ manibus habes; ut meritò illud usurpare possis, à Scipione dici solitum, ut refert Tullius, Nunquam se nimirum minus otiosũ esse,quàm cùm otiosus, nec minus solum, quàm cùm solus. Beata certè solitudo, quæ una facit, ut tantorum hominum consortio fruaris. Versiculos tuos ego, ut scis, summoperè amo; at illi,quos habes ɪv Haliecut: mea mulsa sunt. & id eò libentius dico, quod sciam te non ex iis esse, qui se magnificè circumspiciunt. quibus tu versiculis nihil admodùm esse, quod ames, quam quietem hanc rebus omnibus præstantiorem, professus es.

Nam me non animi spes vana, & inania vota,
Nec favor instabilis vulgi, plaususque theatri,
Nec fœda ambitio movet, urbanique tumultus.
Gaudia pacis amo liberrimus.

Omitto reliquos ne fastidiosus modestiæ tuæ sim Hic ego: Rectè facis: non quod illos aliquid esse, etsi informes etiam partus pulchri parentibus videantur. & est hæc providentia naturæ,nempe ut amentur. atque hinc tritum illud, suum cuique pulchrum, emanasse arbitror. sed ne mihi assentari videaris. Et ille: Nihil minus. sed teneo ingenium tuum. redeamus in viam, à qua tui me versus deduxerunt. Crescit mihi, inquam in dies amor solitudinis: & pacata istæc vita, qua nihil potest esse mitius, quantum mihi gaudium cumulet, haud facilè verbis explicare queo. Cui ego: Ne labores, credo equidem, ac de me ipso conjecturam facio. Siquidem tota difficultas, eò vertitur, ut rectam quis de rebus opinionem concipiat. quod ubi obtinuit, statim res humanæ, fictæ nimirum imagines, ac splendida quædam vocabula,ex animo decident. Hic Eulalius: Et hoc parum esset. quot spinæ, quot aculei sub magnificis illis voca-

tabulis latent? plurima quippe. Rosam dicerem. pulchra quidem illa, & frondium luxurie nobilis: sed paucarum admodùm horarum ille decor, illa nobilitas, & ut tetigeris, punget. egregius flos ille, virescit, nitet, purpurascit, ut decerpas, allicit, invitat, sed quid? latet sæpe anguis, ut optimè poëta:

Quis legitis flores, & humi nascentia fragra,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Assequatur aliquis magistratum, splendidum, magnificum nomen. cęteris eminere, coli, agere pro arbitrio, complecti amicos beneficio, competitores, & quibus cum nulla est gratia, submovere è gradu, deiicere, magna potentia. verùm quantam affert tum animi, tum corporis ægritudinem? quot mala? solicitudine angi, conscientia torqueri, curis distrahi, premi turbis, non benè audire, rumoribus lacerari. nonne id vitam est agere plusquam miseram? nisi miseram, mutato rerum vocabulo, felicem vocent. Idem dico de reliquis honorum gradibus: quos ut assequaris, quot necesse est, ut devores? versari ad aliorum arbitrium, iniqua ferre, simulare, subiici, adulari. quæ ab animo ingenuo, quàm sint aliena, & quantum etiam indigna, etiam cęcus videt: ni etiam mente cęcutiat. Mitto ea, quæ perpeti opus est, ubi obtinueris: muneris obeundi laborem, & solicitudinem, ęmulorum invidiam, cynicorum censuram, & quibus cum munera exerces, indocilem plerumque indolem, & mores tuis non consentaneos. Quid verò, si collata munera, ut non semel cadit, supra vires, supra ingenium sint? quanta meditatio, quanta diligentia, quantus conatus, ut si ea non decorè, at quàm minimùm indecorè obeas? Sentiant alii quidquid velint, ego quietem vitam præoptarem, & eligerem etiam, si possem. Et hæc quidem, quod attinet ad munera: venio

nunc

nunc ad societatem eorum quibuscum vivis: Sunt vel hic scopuli, in quos allidas, sunt syrtes, in quas impingas: & ni fortem habeas animum, ingenium quam per dexterrimum, naufragium facias necesse est. Et primùm quanta circumspectio in rebus adhibenda, ut aliorum offensionem vites? quanta in sermone, ne verbum fors excidat, quod statim ab iis decerptum, quibus cum versaris, ad aliorum aures deferatur. qui si erga te non benè affecti, quantam creare molestiam tibi possunt? si benè, illorum amicitiam, atque benevolentiam perdas. quidquid enim de te rescitum fuerit, ab illis delatum certò scias, qui apud te versantur. tritum enim illud, Aut municeps, aut vicinus nunciavit. quare nulla major cautio, quam à domesticis. Quanta prætereà solertia ne de te aliis suspicionem præbeas? quanta dissimules, quasi non visa? quanta, quasi non audita? quanta toleranda vel maledicè, vel contumeliosè, vel per impudentiam, vel per ridiculum prolata? quanta ab insipientibus temere vel dicta, vel facta devoranda tibi patienter sunt? Quod si tibi non tanta tolerantia (talia interdum accidunt, ut vel sapientissimis patientiam abrumpant) quot rixæ orientur? quot jurgia? quot simultates? quantæ hinc animi perturbationes? plurimæ quippe, & graves. quantis, & quam variis hominum moribus, te accomodes vel invitus necesse est? quàm diversa feras ingenia, & tuo consententia ullo modo? quot casus accidunt, quibus pro tempore consulere difficile: & quodcumque elegeris, in deteriorem partem ab aliis rapiendum sit? quantas pati repulsas? quantas item dare, cùm ea postulantur, quibus assentire non licet? Sine, quæso, ut exclamem,

Gaudia pacis amo liberrimus.

Intereà loci dum hæc diceret, nuncius venit, nunciatque

que non longè abesse duos nostrates, qui ad me Massa ad Delubrum invisendi gratia veniebant. Tum ego, audito tali nuncio, Eulalie, neque hic nostro otio, nostra solitudine frui licet. Et ille: Quid facias te extra orbem locare minimè potes. es et tu mitis ingenio, & non illiberalis; quocirca quid mirum si te facilè conveniant? Est etiam quædam intercapedo ad reficiendos animos necessaria. Cui ego: Esto, non refragor. at enim illud me angit, quod eò loci sumus, ut in promptu habeas firmè nihil. quo igitur illos apparatu excipiam? De hoc non multum labores, tum Eulalius: quod ad manus est, apponito: & ita satis officio factum. debuerant illi tibi diem dicere, si paulò lautius tractari voluissent. Sed quique ego currenti addo calcaria? promptissimus tu ad officia: neque tibi modus deest, quo brevi, nec multo labore (nam celeritatem cum ingenii, tum manuum tuarum mirantur omnes) non inelegans prandium adornes. Cui ego: Bona verba: excidisti, ut video ab equo: nempe post seria nugandum tantisper. Sub hæc puer adest è vicino rure cum quasillo, & salve, inquit, mi domine, bonumque tibi diem auguror. dominus meus te salvere jubet, rogatque, ut duas hasce turtures, quas modo venatus est, accipere ne graveris eumque excusatum habeas, si plures non misit, nam dies venationi non admodum felix. Tum ego: Meo illum nomine fac salutes, mihique gratissimum fuisse munus, & opportunissimum, nam cùm me duo hospites oppressissent, misit ipse aves lautissimas, quas illis apponam. ut verò puer discessit, Eulalius: En ut Superi tuæ obsecundant comitati. Et ego: Plurima illis gratia reddenda mihi est. at age, maneto hic tu, ut illos excipias, ego ad videndum de prandio, me conferam. Heus puer, quas tu lepadas, ex istis scopulis collegi-

legisti, affer ad me, dabo tibi prǣmium. statimque domum concedo. In quam ingressus, Heus tu, Fabiole, inquam: Et ille: Præsto sum. Cui tum ego: Suntne cuncta parata? Et ille: Paratissima, inquit. Neque hic ego manus habui sub pallio. Et ego: Benè est, scitule: sententias etiam addiscis. Ille tum: Caudex essem, si nihil ediscerem, te magistro. Et ego: Tace, audacule: non decet puerum lineam transilire. Elixistin' cerebrum bubulum? Ità, inquit ille. sed vereor ne sit decoctum. Accipe, inquam ego, ut mittam digitum. mox cùm allatum attrectassem, scitè, inquam, coctum. Illud mox ego in frusta quadrata oblonga, disseco, similaque conspergo. accipio deinde duo ova, inque catino, tum vitellum, tum albumen diverbero, inque spumam ire facio. interea jubeo puerum frixorium cum butyro ad ignem applicare. cerebri ego frusta ovis involvo, inque sartaginem mitto, ut frigerentur. quod genus edulii inauratum dicunt, quod ovi colore flavescens, aurum imitetur. frixa tali embammate scitè condio. accipio mel (habebam Siculum probatissimum, ab amico mihi dono datum) infundoque in aulam (quidam defruto utuntur, quidam sacharo) misceo mox tantillum aceti: adjungoque uvam passam minutam conditaneam (Tarraconensem appellant; ex illa enim Hispaniæ parte ad nos primùm delata) cunctaque simul coquo. coctum mox salsamentum super cerebrum effundo. servo tandem lancem operculatam in hypocausto.

Exinde, heus tu, inquam, Fabiole, fac ut puer ille, qui detulit lepadas, turtures, & pullos quatuor, ex his, qui in corte aluntur, deplumet tu accipe coculum planum ǣreum, & sumine inungito. Et ille: Habeo ad manus butyrum, liquabo illicò. Ego verò: Ipse de alliis loquor, tu respondes de cǣpis. tenes adagium. Et il-

le: Teneo quidem, sed butyrum minus noxium. Næ tu doctior, qui delphinum natare doces? tum ego. fac ut jussum. butyrum farinæ immiscebo. Mox ego scriblitam salgamariam adorno: accipio similaginem, sal Indicum, butyrum, & ovi luteum: cunctaque permixtim depso, mox intritam dissectim partior. extendoque unam partem cylindro lævigato, conformoque in circulum, quem coculæ æreæ impono. Accipio mox bellaria, minutimque trito, immixtoque plurimo laurocerasο sacchara imbuto, super extensum circulum expando. tandem facto ex altera intricæ parte circulo altero, supra primum salgamis tritis plenum extendo, atque superioris limbum, cum inferiore adnecto, limbumque dentatum facio. seponoque mox scriblitam, ut succenso clibano coquerem; meque ad offam adornandam accingo. Jus fieri jubeó ex medulla, & lepades aceto elixari. ita enim caruncula illa è testa per se divellitur, ego boletos, ac terrestres tuberes aliquot, quos hesterno vespere ab amico Neapoli missos acceperam, minutatim contritos in testudinem mitto, sumineque frigo. quibus tritum allium admisceo, quo noxii tuberum, boletorumque humores temperentur. Sub hæc panem candidum pumicosum durum in frusta disseco: torreoque mox frusta super prunas. inque amplissima testudine misceo jus, lactesque vitulæ jurulentos, arietisque coleos, boletos, tuberes, cuncta promiscè. lancem deinde amplissimam accipio ex nobiliori argilla fictam: insternoque panis frusta semitosta. mox acceptum cochleare jus illud cum admistis tartis infundo in lãcem. strata mox alia panis superficie, jus iterum infundo, quo tandem totam benè lancem adimplevi. quam operculatam mitto in hypocaustum, jubeoque puerum brevi educere; ne siccaretur. jurulentam enim vo-
le-

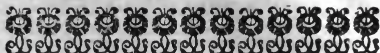
lebam, non ſiccam. Hic me ille ſic interpellat: Jubes ne præparem pultem ex braſſica capitata? Cui ego: Aſine, videturne tibi decorum hoſpitibus braſſicam apponere? Ille verò, ut eſt promptus. Quidni? inquit. Maritabimus illam noſtro more, petaſone nimirum admiſto, glandio, lucanica, caſeoque bubulo: & ſi ad manus foret vaccæ lactantis mamma, quid ſuavius? digitos perroderent ſuos. Et ego: Saperet, fateor, ſed ſtomacho noſtro non quadrat. Accipe, ſtipes, mundato pyra illa non dum mitia, & cidonium malum; inque minuta fruſta incide: poſtea verò præcoqua, & Appium malum. ex his pultem faciemus delicatiſſimam. vide, jus ut ſit pinguiſſimum. Cum cocta (adverte, inſulſe, cidonia primum, & appiana, quæ duriora, mox pyrum, præcoqum tandem in ollam mittito) accipito quatuor ova; inque patella dilue: exin premito limonium quoad ſuccus omnis in patellam effluxit, cave ne unà ſemina confluant. ſumito poſteà ex olla jus, & in patellam verſa, & permiſceto, totam tandem patellam in ollam verſato. atque hæc polenta ſapit noſtro ſtomaco, non braſſica. Accipe, aſine, lepidam fabellam: Quidam cœnobii cujuſdam præfectus quotidie braſſicam ſcholaribus apponebat; quocirca illi tanto braſſicarum faſtidio tenerentur, ut illas oderant angue pejus, & cane, ut dicitur. Hic ille: Meritò quidem. Nihil enim eſt, quod facilè nauſeam creet, quam repetitus idem ſæpe cibus. ſed perge, quæſo. Audi tum ego: Quadam die apud magiſtrum querebatur præfectus, quod diſcipuli non ea alacritate, qua par erat, in ſtudium incumberent, neque tantum ingenii ſpecimen darent, quantum ipſe deſiberabat. Tum magiſter: Ne, quæſo, mireris, pater, inquit; quippe non benè conveniunt braſſica, & ingenium. Nonne lepidè, & argutè dictum? Hic Fabio-

lus tantum cœpit risum ridere, ut penè emoreretur. mox facta intercapedine, sumptoque spiritu. Festivissimum, inquit, & cum sale. At ego, ut ad nostra redeamus, illum limonii succum non probo. Cui tum ipse: Curnon? Quia acidum stomacho nocet, inquit ille. Et ego: Nunnam tu ex nova medicorum schola? Accipe, stipes, succus ille facit, ut ova non tota coalescant; sed grana velut distincta videantur, quo elegantior polenta fit, Sed cur ita? tum ille. Quia, inquam ego, illius natura sic est, ut, disgreget. Et ille: Non intelligo. dic, quæso, planius. Mixtorum partes separat sua acrimonia, inquam ego. At puer: Multo minus. Tum ego: Næ ego stultus, qui asinum ad tibiam voco. Quia verò jam gradus hospites ascendebant, obviam procedo.

F I N I S.

AUTU-

AUTUMNORUM SURRENTINORUM

LIBER III.

CAPUT PRIMUM.

Dedita occasiuncula, perquam lepida advenienti amico fabella narratur: mox eidem recitatum de Pace Carmen est.

Edebam quodam die ad mensulam, qui si rectè memini, erat primus ab Id: Octobris, cùm me Vellejus ne cogitantem quidem oppressit: quem simul ac vidi, arctissimè complexus, affabiliter excipio. mox curnam non per scopulum brevi compendio venisset, interrogo. Et ille: Surrentinus nauta (nam tuos illos Cotam, & Nardum, qui è Campestribus sunt, nancisci nullo modo potui) noluit, etsi

hominem sæpius rogarem, præmiumque etiam promitterem, ad scopulum Surrentini nostri applicare. ajebat se impediri à nescio quo nobili, quem ferre affirmabat. at ego præter religiosum hominem laciniata indutum veste, & tres, quatuorve è plebis fæce homunculos, neminem videbam. ni fortè sues (ferebat enim porcellum) hic nobiles vocentur, & me uti hospitem vocabulo luderet. Ne mireris, tum ego: sic sunt hic homines istiusmodi: cùm aliquid facere nequeunt, quod ipsis commodum non videtur, se à nobilibus, quorum hic summa apud plebem potentia, impediri ajunt. quod tu verò suspicaris, verisimile & illud quidem certè. stolida enim, & immunda animalia, jocandi gratia, nobiles vocant. Verùm hic, Vellei, oblata quoniam occasio est, dicam paucis, quod mihi quondam accidit oppidò ridiculum. at sedeto priùs hic, nam tu certè defatigatus. madesne? nam dabo siccam subuculam. Ille verò: Minimè. fabellam expecto, quam futuram lepidam credo. novi te quippe horarum omnium hominem, quamquam perpaucorum sis hominum. Tum ego: Exornabo me lepidè tui gratia. accipe lepidissimam fabulam. Messana Rhegium Julium rediturus cum viro amicissimo, ac nostrate, domo ad portum descendo, phaselum, qui quotidie ex una in alteram oram navigat, subiturus, verùm, ut ambo venimus, tantis onustum vectoribus, ut nunquam tot Charon transvexerit, animadvertimus. quoniamque æstuosum etiam mare erat, è re nostra duxi profectionem in diem crastinum, quò necya celebrabantur, differre. At amicus, qui Rhegii Humaniores literas docebat, & habiturus eo die orationem erat, quam in studiorum solemniis recitari usus obtinuit, me rogat, ut phaselum alium conducerem. quod mihi à re minimè esse vide-

deba-

debatur. Instat ille: Honestius esse, si ego totum ad meum arbitrium, meumque commodum phaselum conducerem. Cui ego: Amice, si vis ludere tuo, non meo corio ludito. istiusmodi ego speciem ne titivilitio emerem. intereà nauta ad nos propiùs accedit, rogatque nunnam Rhegium ire vellemus? esse in promptu phaselum, in quo perquam paucissimi vectores erant. Tum ego: Veniemus, inque phaselum gradum ambo inferimus. cumque unum, aut alterum vidissem, Eja, agite, solvamus, inquam. At nautæ expectate, quæso, inquiunt, dum nobilis quidam veniet. Cui tum ego: Vos pro more luditis. post nobilem accedet famulus, fortasse & famula; mox alius: & sic major erit thylaco accessio, ut est tritum. Tum illi: Minimè, inquiunt. unum dumtaxat expectamus. jamjam aderit. Postea verò quàm parumper expectassemus, venientem quendam cum asino conspicio. tum ego jocandi gratia, Nunnam, inquam, hic est nobilis, quem præstolamur? Nautæ partim verecundia, partim timore, ne discederem, honorem præfati, Ipsissimus hic est. verùm parce, quæsumus, inquiunt; nam necessitas, quæ quidem ingens telum est, nos cogit, ut hunc asinum, sit honor auribus, transvectemus Tum ego cum risu in stomachum erumpens: Nobiles igitur, inquam, apud vos sunt asini? ite cum vestris hisce magnatibus. nolo vestrum præclarissimum cœtum mea ignobilitate dehonestare. atque hæc dicens pedem referebam. Cum familiaris, cui fixum animo erat ad constitutam diem Rhegii esse, me orat, atque obsecrat, ut cum asino ire non dedignarer. Sed quid ego, inquit, asinum? Pegasus hic est: quare gloriari poteris te cum Pegaso Siculum fretum trajecisse. quod quidem præter te haud scio an contigerit nemini. arripe occasionem,

quæ fortaſſe aliàs erit calva, Cui ego: Tune etiam deliras? an me ex illorum poëtarum grege ęxtimas, qui pro Pegaſo, aſinum conſcendant? Et ille: Id tu opinari nullo modo potes: ſcis quippè quanti te faciam. nam etſi faſtidii delicatiſſimi, tuos verſiculos audio cum appetentia. verùm ita humanarum rerum conditio eſt, ut tales ſint, quales nos eſſe ducimus. quare ſi hunc aſinum Pegaſum credamus, perinde erit, ac ſi revera Pegaſus eſſet. Hic Vellejus: Non multum ſanè à veritate aberat. nos ipſi rebus opinione noſtra ſpeciem fingimus. verùm quid tum poſtea? Et ego. Quid? adeò me urgere inſtitit, ut tandem unà cum aſino navim conſcendi. Sed quid? cum nautæ vela facerent, inque alteram partem navis inclinaretur, aſinus tanto timore correptus eſt, tanta item nauſea agitatus, ut ore & (parco auribus) eructans, totam navim conſpurgaverit. Hoc loco Vellejus adeò ſolutè ridere cępit, ut penè ilia diſrumperentur. Vt vix tandem ſe continuit, Mira, inquit, Parthenie, ſunt quæ tibi acciderunt, ut haud ſcio an nemini. vellem ut tuam vitam ſcriberes: eſſet oppidò mira, & jucunda. Cui ego: Faciam, ſi erit otium. Sed age, redeamus domum. Quid novi Neapoli ad me attuliſti? amici omnes benè ne valent? Et ille: Valent pugilicè: præcipue Balbus, & Sextus Niger, qui ut te ſua vice, iterum iterumque complecterer, ſummopere rogarunt. Cn: Bellus valet me liulculè, teque ſummo geſtit opere videre, atque affari. Tum ego: Hactenus de domeſticis, ſed quid de extrariis? Quid? tum Villejus: Magnus rumor de Pace inter Europæos Principes ſancienda. quem uti feſtiviſſimum ad te defero: & ut certus ſit vehementer opto. Cui ego: Jam de hoc me Cardinalis certiorem fecerat; & tanta voluptate affectus ſum, ut ſtatim inſani-

ſanire libuit. Tum ille in menſam irruens, Num iſtuc, inquis, carmen de Pace? Cui ego: Divinaſti tu quidem, Vellei. Tum ille: Quæſo, inquit ut, è veſtigio recites; tanta me cupido invaſit carminis iſtius, ut nunquam aliàs. Rudis, tum ego, truncus, ut è ſylva venit, ſine doletur, excipies tum, minore faſtidio. At ille: Non eſt opus aſcia, utut eſt, recita: certè non aſinum illum, ſed Pegaſum redolebit. Ego verò: imò vide ne ab illo defluxerit aſino. Mitte jocos, tum ille, occine; nam ſecus non omittam te urgere. Cui ego: Accipe, tu videris. ſtatimque de ſcripto recitare cępi hoc modo.

PRO PACE DIUTINIS POST BELLIS PACTA
CARMEN.

O agite, & magnis, Diva, ſuccurrere cœptis,
Aonides, properate, quibus pacata Lycæi
Eſt amor incolere, & ſævos odiſſe tumultus:
Auxilio mihi fas veſtro de vertice Olympi
Tandem in deſertas Pacem deducere terras.
Magnum opus: at magna vobis ad grandia vires
Orſa, deæ; tentare quibus placet ardua, & altum
Difficiles per conatus decus addere fronti.
Ite duces igitur tanti decoriſque, operiſque.
Jam per tot clades, & per tot funera victor
Verſarat rapidum Mars implacabilis enſem.
Terrarum pars nulla Dei ſecura furore,
Nulla erat & lacrymis, & fuſo ſanguine ſicca.
Martia nam latè in populos pervaſerat omnes
Contago: ſimul una omnes inſania gentes
Torquebat, ſtimulis agitans furialibus iras;
Vt cœci in cædes ruerent, & mutua fata.
Hic fremit irrequieta, diuque inſiſtere eiſdem

Ne-

Nescia limitibus gens Gallica: proximus urget
Belga ferox: Batavique suas ad prælia vires
Adjungunt, terrisque simul, pelagoque ruentes
Decertant. mediis ardet Vulcanus in undis,
Extentis & rauca tonans fremit æreus arvis.
Illinc, divisi à nostro licet orbe Britanni,
Haud tantos segnes aspectavere tumultus;
In pugnas, inque arma ruunt. Mars sævus ubique
Sanguine tot populùm, tot cædibus æstuat, & se
Per mare, per terras violentis invehit armis.
Nec sedet infrenis longè Germanus: ahenis
Ipse etiam riget in telis, riget undique campus
Cornipedum crebris hinnitibus, & tonitru vi
Fulminea, qua pulsa ruunt, & mœnia, & arces.
Horrescunt Rheni ripæ: stat & horridus ipse
Rhenus aqua, fluvioque immissa cadavera voluit.
Non tantis & Iberus iners desistit ab armis:
Nunc hostem contra movet hac, nũc & movet illàc:
Atque animis certat magnis. Incincta securi
Ardet Hyperborea Lechi gens clara sub Ursa:
Et conjurati descendunt agmine magno,
Inque Scythas, Thracesq. agitant certamina Moschi.
Et pacata licet nunc divum munere, tantis
Haud procul à bellis Oenotria: sæpe cruore
Turbidus Adriacis sese Padus intulit undis.
Parte alia bellis Oriens, & cladibus omnis
Sævit atrox, sævitque rigens Mæotis, & Hebrus:
Et faciunt animos civilia bella tyranno.
Barbara nec Libya tellus, nec turbidus Auster
Cessat iners: Numidæque ruunt, Maurique rapaces,
Et terris latè portant, & fluctibus arma.
Intutum mare, & intuta prædonibus ora;
Vel deserta jacent, vel deturpata rapinis.
Hæc ubi Relligio neglectis vidit ab aris,

Et

Et tristi delubra simul squalescere luctu:
Totque urbes, tot regna una convulsa ruina,
Tot populos, gentesque trahi, legesque resigi;
Has secum effudit vultum demissa, querelas:
Tantum igitur Furiis licuisse impune malignis
Concessum? tantumne Erebo, turbaque nocenti,
Tartareoque datum Diti? succendere bella,
Inflammare animos, odiisque urgere cruentis?
Tot cades hominum moliri, & funera tanta:
Totque urbes potuere armis, totque inclyta regna
Vastare, atque unà totum subvertere mundum.
Nempe sacris etiam communi sorte prehensis,
Excidium latè inferrent, ac funditus aras
Eruerent? tanta Furiis crudelibus ira:
Tanta odia in Superos, rabiesque insana nocendi.
Haud equidem scelerata ultra producier ausa,
Neve nefas patiar tantum. mihi certa labanti
Jam mundo, & populis mens est succurrere tantis.
Quaque ferat fessis requiem, qua sacra reducat,
Conabor Pacem summis accersere ab astris.
Hac ubi dicta, fugam niveis subvecta quadrigis
Arripuit, Pacisque petit celsissima regna.
Est locus astrigeri super alta cacumina Olympi,
Lux ubi perpetuò fulget purissima, & omni
Nube vacat, streperisque vacat pacatus ab Euris.
Nubila sed subter, animataque flamina, ventos,
Fulminaque, nubesque, & rauca tonitrua calcat.
Hic dextra de parte, rubens quà surgit Eous,
Et vitam cum luce refert mortalibus, alta
Divino assurgunt structu palatia, ubi alma
Pax habitat, savos terrarum exosa tumultus,
Et fera bella, nefasque armis furialibus Orbi
Illatum: & placida fruitur bona diva quiete.
Cristallo ex albo paries formatus, ab ipso

Mul-

Multus ubi, nitidusque venit dissectus Olympo.
Ast adamante fores, atque atria prima nitescunt,
Et superum limen, quatuorque imposta columnis
Testudo, stellis interdistincta coruscis.
Et stella totidem sunt scintillante pyropi
Lumine. qua circum stat projectura corona,
Et qua capitulis ex fulva jaspide factis,
Et docto insculptis cœlo, subnixa columnarum
Eoo ardescit sapphiro, & fulgurat aureis
Interstricta oculis, & gemmis dives, & auro.
Ast imum penetrale, capit quo dia quietem,
Effictum solido, nitidoque effulget achate.
Plurima cui sparsim fulvis arbuscula guttis,
Natura pingente, virent: maculaque per omnem
Sponte sua gemmam serpentes texile ductu,
Atque notis variùm circùm cursantibus, ipsas
Cum Phœbo referunt Musas. intonsus eburnam
Phœbus habet citharam, sua cuncta insignia Musa,
Se gemma pingente, tenent, mirabile visu.
Non procul aterno vernantes gramine campi
Dadaleo rutilant textu, Phrygioque labore.
Nulla quibus rapidi nocet inclementia Cancri,
Nec gelido nocet afflatu implacabilis Vrsa.
Sunt & multigenis lucentes floribus horti,
Natura ridentis opus: variata superbo
Namque opere in foliis fulget pictura colore
Multiplici: croceo, nimirum, alboque, rubroque;
Cyaneo, viridique, & purpureo intermisto.
Et discors vario concordia spirat odore.
Non tales, quamquam celebrati carmine vatum
Alcinoi quondam Phaacum in finibus horti,
Nec sylva Hesperidum, ferrent licet aurea trunci
Poma: nec Indorum, flavo licet omnis ab auro,
Omnis & à gemmis passim fulgesceret arbos.
Hic

Hic Pax Uranidum cœtu comitata sororum,
Per virides spatiatur agros, camposque beatos:
Atque choros agitat sacros, optataque ducit
Otia, quæ nulla possunt tristare procellæ
Terrigenum, nullique unquam turbare tumultus.
Sed jam Relligio veloci invecta quadriga,
Piniferi juga celsa reliquerat Apennini.
Hinc trans Jonium per summa Ceraunia, perque
Ardua clivosi Parnassi culmina fertur.
Præterit & Pindum, Musis loca cognita, & altum
Pelion, atque Ossam, & lucis frondentibus Oetam.
Et celeri tandem cursu pervenit Olympum.
Hic habiles sistit bigas dea protinus: & mox
Exilit, & Pacis gressum detorquet ad ædes.
Forte sacro stipata choro Pax alma sub ipsum
Vestibulum stabat festas ductura choreas.
Nam solennis erat Superis lux illa sub astra,
Qua dea terrenis victrix remearat ab oris.
Quæ simul ac grandi properantem ad limina gressu
Sacrorum divam aspexit, venit obvia: & illam
Circumdans per colla manus complectitur arctè:
Charaque sinceris delibat basia labris.
Mox quæ caussa, rogat, superi super ardua Olympi
Impulerit? socio fœdatas sanguine terras,
Jusque datum sceleri, & totne impia fugerit arma?
Quæ dudum aversata, furentes liquerat ipsa
Mortales, odiis se inter, bellisque petentes.
Cui sic Relligio miti sermone profata,
Est ingressa: Soror mihi Pax gratissima cunctas
Uranides inter divas, quæque una serenas,
Una & per totum diffundis gaudia Olympum.
Una etiam, si diva voles miserescere, terras
Undique bellorum nigra caligine mersas,
Stragibus & tantis hominum, luctuque gementes,
Luce

Luce tua, actutum tenebris, & nocte fugatis,
Illustrare potes, subitamque afferre salutem.
Illarum nunc ipsa graves miserata labores,
In tua regna, super stellati culmina Olympi,
Ipsa tua spatiaris ubi secura quietis,
E desolatis divorum altaribus, eque
Dejectis latè sacris, adytisque refractis,
Abs te, diva soror, lapsis deposcere rebus
Auxilium, veni, & requiem tot gentibus, & tot
Concussis bello regnis, & atrocibus armis.
Ne patere, ut toto victor Mars impius Orbe
Amplius exultet, miscens stragesque necesque,
Et tot cum miseris evertat civibus urbes.
Ne sine, ne quæso, rabidas baccharier ultra
Eumenides, Dirasque omnes immanis Averni.
Quæ face Tartarea cursantes undique terras,
Accendunt odiis animos, irasque ministrant;
Vasta quibus foveant bellorum incendia, & atris
Omnia corripiant flammis, atque omnia perdant.
Haud equidem, fateor (neq. enim sum nescia rerum)
Immerita tantum gentes meruere favorem.
Quæ cæcæ stimulo vindictæ, atroque furore
Prædarum captæ, diraque cupidine regni,
Non sanctas curant leges, non jura deorum:
Cuncta per & scelera, & per mutua funera currunt,
Præcipites, quocumque ferus trahit impetus, & quò
Eumenides retrò flammis ardentibus urgent.
Sed te, Præses ego quæ divum altaribus adsum,
Relligio, per sacra rogo delubra, per ipsas
Desertas Superorum aras, miserere benigna
Diva, fatiscenti mundo, veniamque profanæ
Da genti: extremoque ruentes exime casu.
Teque mea id poscunt comites Pietasque, Fidesque.
Quorum, dia soror, justissima vota, precesque
Ne

Ne patere incassum recidant: scis semper ut illa
Sint benè promerita de te: tua numina semper
Vt cuncta colerent gentes curavimus, & te
Plausibus amplexa latis, festoque triumpho.
Quare age, luce tua bellorum nocte fugata,
Divinis tandem illustra fulgoribus Orbem.
Te, dea, redde: dabis pacem, & bona gaudia terris:
Et sacra restitues delubris, & decus aris.
Aspice ut egregiis Pater Innocentius orsis,
Vndique turbatum studeat componere mundum.
Mitiget ut flammas odiorum, ut leniat iras,
Vt sævas dirimat lites, ut jurgia pulset.
Paulatim ut flectat mentes, animosque feroces
Conciliet: vinctasque trahens ad fœdera gentes,
Vt populos, ut regna manu nutantia firmet.
Aspice, ut insignes Capitoli in vertice pompas
Apparet, atque dies terris indicere festos:
Vtque triumphales meditetur in æthera moles
Tollere, & antiquos Patrum renovare triumphos;
Vt te, blanda soror, pacato numine, ab alto
Accipiat reducem, & sacrata in sede reponat.
Ergo age, rumpe moras: has mecũ inscende quadrigas:
Et quò sacra Fides, Pietasque benigna reposcit:
Et te tot votis Genitor ter maximus optat,
Solennesque parat pompas, bona diva, venito.
Dixerat. has contra placido dedit ore loquelas
Pax tranquilla. Soror mea maxima cura, meum cor,
Quamvis optatam teneam secura quietem
Ædibus his, nulli quas perturbare tumultus,
Non ira possunt hominum, non bella nocere.
Ausaque terrigenum quamquam, scelerataq. facta,
Non sibi, non equidem tantum meruere favorem;
Non tua, dia, tamen mihi fas contemnere jussa:
Quaque etiam dant sacra Fides, Pietasque: Quirini

Nec

Nec pia fas Patris frustrari vota, precesque
Nam viget in cœlo semper clementia, & ipsi
Sunt semper faciles hominum miserescere divi.
Tecum igitur veniam, & rursus pacata revisam
Mortales, dioque replebo lumine terras.
Hæc postquam roseo Pax alma ex ore locuta,
Relligionis adit bigas, scanditque. Iugales
Ilicet alipedes cœpere per aëra cursum.
Atque fuga montes nunc hos, nunc prapete & illos
Prætereunt. circum dispulsus sibilat æther,
Interea, mirum! tenebrosus cogitur aer
Threicios retrò in fines, Rhodopenque nivosam,
Addensatur ubi cœlum, pallescit Eous.
Horrida nimirum Pax illuc bella relegat.
At contra occiduo fulget lux clara sub axe.
Mars fugit expulsus, fugiunt unà agmine facto
Eumenides, rabieque comas, iraque frementes
Anguineas lacerant: & tartareo ululatu
Antra petunt stygia, & nigris clauduntur Avernis.
Nuncius interea Romam pernicibus alis
It Zephyrus, ramumque ferens frondentis olivæ,
Syderio properare Deam de vertice Olympi
In terras iterum, optatamque afferre salutem
Nunciat, & requiem, & constantia fœdera Mundo.
Ilicet ex adytis se Pastor Olympicus imis
Effert, purpureo Patrum comitante Senatu,
Omnis, & extemplo quem plebs Romana secuta est.
Obvius & Divæ venienti occurrit. Vbi Pax
It terris propior, divina & luce refulget,
Tum summus Pater, & Procerũ chorus omnis ovātũ;
Omnis & inflexo Divam gens poplite adorant.
Et dignas referunt grates: & murmure festo
Per medias pompas, perque alta trophæa, per arcus
Insignes opere, & gemmis, auroque superbos,
Man-

Mansuram aeternùm Capitolia ad alta reducunt.
Annuit his votis bona diva: atque omine laeto,
Pacta iterum pulsis firmavit foedera bellis.

FINIS.

Ut recitavi, Placetne, inquam, Vellei, carmen utut rude, & incudi non dum redditum? Et ille: Placet summopere. & ut dicam quod sentio, non est quod amplius limes, atque expolias, adeo mihi rasum, tornatumque videtur. Cui ego: Itane verò? Et ille: Ita enim verò. scis me latinè loqui, & nihil magis odio habere quàm fucos, & fallacias. Atque id cùm diceret, puer adest, nunciatque venisse Stabiis amicum quendam, cui ut obviam iremus, illicò assurreximus.

CAPUT II.

Litera ab amico transmissa recitantur; mox occasione arrepta ab Homero quaesitum, cur hic Aethiopes inculpatos vocet: & unde niger in Aethiopibus color oriatur.

Sedebam quodam vespere in Calopside, & libellum sublegebam, cùm me Nardus convenit (est hic adolescens, qui literas interdum, & vidulum manè defert Neapolim, vespere verò rediens, literas ab amicis acceptas, & quae ad me mittuntur, deportat in vidulo) & salve, inquit, mi poëta. At ego: Vidistin' Eulalium? Vidi, inquit, ille: èque manibus literas in manus dedi, ut tu mihi mandaveras. ille verò has mihi ad te perferendas dedit. hanc verò epistolam quidam ex vestris adolescentibus, ut in manibus Lucilio darem è meis manibus jussit. Cui tum ego: Tenesne illius nomen? Neutiquam, ille. Est autem juvenis, statura, quae commodam excedit, capillo succi-

neo, & aliquantulum vibrato, colore inter aquilum, & candidum, naso oblongo, cujus crepido altè prominet. juxta dextræ auris alam nævus in cinerem descendens, auribus patulis, voce gravi proxima. Tum ego: Hem! ut graphicè pinxisti hominem. Habeo illum mihi perquàm notissimum. statimque accersiri jubeo Lucilium. interea resignatas Eulalii literas perlego. & erant multiiuges, & ponderosæ. vix ad umbilicum veneram, cum en Lucilius, cui ego: Accipe has literas, quas, à Balbo scriptas certò existimo: adeo enim mihi illum ad vivum descripsit Nardus, ut nihil dubitem. Ille, accepta epistola, cùm inscriptionem vidisset, non hoc, inquit, Balbi autographum. fortasse ab alio inscribi jussit. mox soluta, ille, inquit, est. Rectè igitur conjectavi, inquam ego. sed videamus quid scribat. ille verò cùm tacitè literas perlegisset, Nihil admodum, inquit, quod tua scire referat. Recita, inquam ipse; aveo stylum illius in scribendo cognoscere, nunnam simplex, & purus. Tum Lucil: tergiversari cœpit usus verbis ambiguis: sunt quædam, inquiens, quæ ad me amiciè scripsit, & pueriles quidam lusus; quibus de postea: dabuntque ansam lepidè jocandi. Cui ego: Næ ego simplex, quem tu deludas. certum est mihi illas nugas è vestigio audire. Ille, quoniam sic jubes, morem geram. audi, modo, atque attende.

BALBUS LUCILIO SUO
Ευπράτ]ειν.

Crastina die benè manè ego, & M Junius te, & Parthenium conveniemus. quia verò illum ex improviso opprimere volumus, quæso, ut hac de re nihil illi significes. nolumus enim, ut nostrum caussa se vexet.

per-

perpauxillum contenti sumus. non enium isthuc ad curandam cutem, sed ad invisendũ amicos veniemus; quorum consortium dulcius quavis cęna, quantumvis dubia. gratum verò nobis facies si ficus aliquot in puteo reponas, ut frigus benè concipiant. illis nos, ficedularum more,(quas cave ne cõpares, nam ingratam rem nobis facies)saginare animus est. Nos hinc feremus gallum Numidicum scitissimè conditum (ab amico dono accepimus) & quædam bellaria, quæ mihi ad manus sunt. plura per tempus, non vacat; sunt & plurima alia, quæ dicam, & festiva quidem illa; sed præsenti sermoni reservantur. Vale Neapoli, Pridie Id: Sep: MDCLXXXIV.

Hoc ego loco: Faciam, inquam, ut sentiat Balbus, se me revera insperatum oppressisse. nolo ut ficus reponas, neque, ut ficedulas compares, quas ille eleganti præteritione petit. sat illi erit suus gallus Africanus. Tum Lucil: Haud equidem inducor, ut id credam. scio quippè quàm tu erga amicos comis, ac liberalis. facies ex te certò cùm mox iram concoxeris. nunc enim, ut video in fermento es. Age sis, transferamus hinc aliò sermonem. Quis istic libellus? Cui ego: Homerus. Nempe mihi genialis, tum ille. Lectita igitur levabimus tantisper animum. jam reviviscens Zephirus blandè nobis adsibilat. Tum ego Homerum recitare cępi: tenebam enim plurimos versiculos in memoria. cum verò ad hos veni,

Ζεὺς γὰρ ἐπ' ὠκεανὸν μέτ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
χθιζὸς ἔβη μετά δαῖτα: θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο.

Sic me Lucil: interpellat: Cur poëta Æthiopes inculpatos vocat? nunnam quia Deum sanctè colant? verùm hi, ut ait Diodorus Siculus, nullos esse Deos arbitrantur: & Solem ipsum, quem gentes penè omnes

veneratæ, ipsi in loca palustria fugientes exorientem exsecrantur. an fortè quod humano ritu, & æquissimis legibus vivant? verùm hi ferino ritu, nullis legibus, summa barbarie, atque immanitate vitam agunt. ut tu in Geographia adnotasti. Tùm ego: Æthiopū gens varia,& latè per universam pene Africam diffusa eo modo,quo per Asiam Scythę pervagati sunt innumeris fermè familiis. & quemadmodum hi quidquid terrarum ultra Caucasum est: ita isti quidquid Africæ ultrà Atlantem ad Oceanum usque Æthiopicum est, occuparunt. Ex his verò, qui sub Ægyptum incoluere religiosi habiti, ut idem Diodorus refert, & ab Ægyptiis cultus Deorum, ritus, & cęremonias acceperunt. imo singulis annis ex urbe Diospoli Jovis simulacrum, cęterorumque Deorum, qui summa ibi religione colebantur, accipiebant:perque universam Libyam circumferentes duodecim dies festum celebrabant. ad quam consuetudinem respiciens doctissimus poëta subjunxit.

Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλεύσεται ουλυμπόνδε

Hosce verò Æthiopas meritissimò inculpatos Homerus appellat. Imò ipsi (ut me legisse certò memini, nescio apud Herodotumne, an Diodorum) in argumentum suæ innocentiæ illud sæpe jactare soliti,quod nullis unquam gentibus servivissent. Aliquāmulti, autumāt legi oportere μετὰ μέμνονας αἰθιοπῆας. Quia à Memnone nimirum Æthiopes orti sunt. Ego, si fas est dicere, quod sentio, puto idcirco ab Homero innocuos appellatos,quod cùm longè ab aliis gentibus præcipuè Græcis habitarēt;quocirca ἔσχατοι ἀνδρῶν ab eodem dicti: nulla unquam cum illis bella, nullæ contentiones: neque quid inter se agerent satis compertum erat. atque ob id innocui

voca-

vocati à principe poëtarum meruerunt. Hic Lucil: Assentior, verisimile quippe. Sed age quando in Æthiopes incidimus; undenam fieri putas, ut Æthiopes adeo nigri sint: quare & nomen obtinuere, ut te non preterit; & factum item adagium Æthiopem lavas. quod de re inutili, & quæ fieri haud potest, jactatur: nempe illi tota cute nigricant, ut frustra illos laves. Cui tum ego: Scripsit Historiæ pater Herodotus Æthiopes nigrum semen promere; atque idcirco nigros, à radice nimirum procreari. id verò, quod ille vel vulgi opinione, vel aliorum relatu scriptum tradidit, falsum est omninò; quare furuum Æthiopum colorem à genitura minimè oriri in manifesto est. ego id à calore esse arbitror, qui cutem inficit, nigramque reddit. contra frigus album inducit. id verò quotidiana experientia exploratum, compertumque est. etenim qui mediam mundi plagam, quam ob nimium calorem torridam dicimus, & inhabitabilem veteres crediderunt, latè incolunt, nigri omnes cute, nigris capillis, & vibratis: at qui Septentrionales mundi plagas perpetuo ferme frigore algentes, æternaque obsitas nive, habitant, nivei sunt, promisso capillo, simplici, & flavo. qui verò medias plagas temperie præditas colunt, hi medio inter album, & nigrum colorem generantur: & quo magis, vel ad Septentriones, vel ad Austrum convergunt, eò magis vel candicant, vel nigricant. quocirca à calore nigrum, à frigore candidum progigni colorem liquidè consequitur. imo apud nos in eodem atque invariato climate, qui montes inhabitant candore, qui litora fuscedine insigniti. nempe frigidus in montanis aër, in litoralibus verò calidus. Hic Lucil: Probabilia prædicas: nec multum admodum dissentio. Verumtamen est, qui me pungit scrupulus. Et ego: Videlicet? Ille verò: Qui circa Æqui-

noctialem in ipso terrarum umbilico,ubi calor vehementissimus, minus nigri, quàm Æthiopes esse perhibentur. qui quidem Æthiopes longiùs absunt,& circa æstivum Tropicum pastorum ritu pervagantur;quare Nomades appellati. quibus in locis in ipso temperiei confinio paulò remissius fervescit calor; quare non adeo satur esse color deberet. Cui tum ego: Nigerrimos esse Æthiopes, quam sint Americi, Indi, & quotquot juxta Æquidialem habitant, do facilè:vehementiorem verò apud hos calorem effervescere,nego enimverò. illi maritima, ut plurimùm incolunt, quæ ventis perflantur, tellus crebris imbribus irrigatur, montosa item loca quamplurima; quibus conficitur remitti calorem, atque sua frui gentis temperie. imo tum in media Africa, tum in America,præsertim Peruvia altissimi montes nive semper obsiti, atque ob id circum aër frigidior: quique hæc loca tenent, atro dilutiore sunt. At verò Libya interior, atque immensa Africæ deserta, quæ hujusce modi Æthiopes loca incolunt, mediterranea cùm sint, atque arenis squalentia, nullis perflata auris, nisi Austro calidissimo,nullis irrigata imbribus immenso calore æstuant, ut scintillare aërem credas. id ipsum apud nos experimur; siquidem valles per quas hyeme torrentes refluunt, æstate quia ventis impervia, & repercussi è lapillis quàm siccissimis Solis radii ardentissimi, immensum sanè in illis calorem sentimus. fateor me quondam in una hujusmodi vallium nō tantum enectum.Hic Lucil:Cedo,inquit,quæso,quo id casu accidit?Et ego:Narrabo quàm libenter. Rhegio Julio discesseram,ut ægrotantem amicum virum nobilem inviserem, qui in pago cui à diva Christina nomen factum est, non procul ab urbe Oppido, quæ mediterranea in Brutiis est, incolebat. jamque extremam il-
lam

Iam Apennini partem, quæ ad Leucopetram excurrit, Jonioque alluitur, superaveram, cùm in vallem descendi, descendi autem? imo præcipitatus ipso cum mulo sum miro modo. Hic Lucil: Deus sancte! quo id pacto? Cui ego: Da aures: rem oppidò miram audies. erat angustus trames, quem geminæ hinc, inde sepes complectebantur, illac se mulus intulit, nullo impellente. ego viam, quà eundum esset arbitratus sum, ea ductus opinione, quod illiusmodi jumenta peritissima locorum sint. neque agaso, qui pedes sequebatur me admonuit. Erat autem trames præceps in vallem, & profundus. quocirca, vix plusculum processit mulus, cum repentè per declive præcipitatus est. quia verò sepes tramitem angustissimè coarctabant, me, mulumque veluti manibus tenentes hinc, atque hinc constipabant: factum est, ut sensim præcipitaremur, neque ego ab ephippio excuterer. uno verbo tum ego in mulo, tum mulus in plano erectus stetit, ne leviter quidem offensi. certè id divina factum ope duxi. Et Luc: Haud secus fieri potuisset. gratias ago Superis, & tuo in primis bono genio, quod te nobis servaverint, & ut diutiùs servent, rogo, quæsoque. Sed quid intereà agaso? Tum ego: Quid? nos conclamata quasi corpora deflebat. suum identidem mulum nominatim inclamabat, quo de magis, quam de me dolebat: seque pugnis tundebat acerbissimè. neque ille quid factum esset eo loci videre poterat. Tum Lucil: Major illi de muli jactura, quam de tua vice dolor erat. Ita sanè, inquam ego. nam hujusce infimæ sortis homines pluris bestias, quàm nos faciunt. ut verò in vallem per rectam, non verò, per compendiariam illam, venit, & nos vivos, sospitesque vidit, nec quidquam accepisse incommodi, tanto stupore perculsus, tanta perfusus lætia est, ut vix sui com-

pos esset. Ego verò ex fumo,ut dicitur, in prunas incideră,tantū enim illius ęstu vallis succēsus sum,ut penè torrerer. credidi certò fore,ut acuta me febris corriperet.quocirca adeo calcaribus urgere mulū cępi,ut parum absfuit quin me præ furore excuteret. tandem transmissa ea celeritate, qua potui longa admodum valle, in pagum veni. hic statim ægrorum visi, meque acerbiore morbo laborare, ęstu nimirū ardentissimo, illi professus sum. qui statim nivare aquam famulum jussit, quam brevi benè nivatam tanta animi voluptate unico haustu exhausi, ut nunquam aliàs. At Lucil: Certè quidem tibi illam in ea corporis affectione saluberrimam fuisse credo, & medicatissimam. Haud dubium, inquam, me ab imminenti febri vindicavit. Si in Libyæ desertis infelices illi homines hujusmòdi potum in promptu haberent, non ita frequenter perirent, etsi patientissimi sitis sint. atque hic quædam historiola in mentem venit, quam tibi narrarem, ni vererer ne te nimia dicacitate opprimerē.Imo,tum ille, quæso ut enarres; audiam non modo patienti, sed etiam libenti animo. Atq. audi,tū ego:est operæ prætiū audire adeo insolens est. Per immane quodă interioris Libyæ desertum, ubi vastæ solitudines,nudęque arenæ passim occurrunt, mercator quidam unà cum famulo iterfaciebat, secum undamque, laremque ferentes, ut ait poëta. nam cum nullæ per solitudines tabernæ, fontes nulli, ni tecum ea omnia, quæ ad vitam conservandam necessaria sunt circumferas, brevi vel fame, vel siti intereas, necessum est. nam etsi quidam interdum putei reperiantur, tamen quia hi rari admodùm, & pestilentem ut plurimum aquam continent, & à latronibus sępe obstructi, ut viatores siti enecti ipsis in prædam cedant vel mortui, ni tecum habeas, quam bibas pereas tandem oportet. Hoc

loco

loco Lucil: Suntne qui negotiandi caussa per istiusmodi deserta peragrant. Cui ego: Tanta est hominum avarities, ut nulla tam horribilia loca sint, in quæ non irrumpant. Ego tum Lucil: neque si Midæ opes, aut Crœsi divitias comparaturus essem, in illas irem solitudines, nec ego, inquam, tam stultus, qui auri spe in tam vasta, atque horrida deserta pedem inferrem. sed redeamus ad infelicem mercatorem. jam post multorum dierum iter, cœperunt aquæ inopia laborare, nec ulli fontes, neque ulla mapalia visebantur. quocirca tanto mœrore affecti sunt, ut jamjam contabescerent. ipse deserti horror, ipsa cœli intemperies, continuus ferarum timor, ipsa morte erant acerbiora. tandem eò ventum est, ut nonnisi unus aquæ cyathus in famuli utre superesset. petiit illum dominus ardentissimo æstu effervescens. at famulus, mea, inquit, industria, mea parsimonia, imo tolerantia, servatus ille est, mihique debetur. neque minus chara mihi mea vita est, quam tua sit tibi. præterea æquum est, ut ego superstes, tibi ultima officia persolvam. nempe me insepultum jacere decet, ut tu more patrio sepeliaris. Hoc loco Lucil: Næ iste famulus officiosus. at istæc ego officia facere, non fieri mihi voluissem. sed age, quid postea? Quid? tum ego. cùm frustrà precibus hominem flecti mercator intellexit, avaritia evincere adortus est. Impetravit igitur, tum Lucilius. nullum quippe avaratia telum potentius est. Cui ego: Recte conjectas. multis aureorum millibus unum dumtaxat aquæ cyathum domino servus vendidit; ea spe captus, fore nimirum, ut brevi puteo potiretur. verùm, sive id errore viæ, sive locorum ariditate factum, haud scio, nullos puteos, nullam aquam invenerunt, quocirca ambo ardentissima correpti siti interierunt. Hic Lucil: Stultior hic certè famulus,

quàm

quàm Lysimachus, ille regnum cum uno aquæ haustu, hic vitam commutavit. Sed age quo id pacto resciri poterit, si ambo perierunt? Jam istuc ibam, inquam ego: quod reticeri sine nota vix poterat. perhibetur antequam famulus fato concederet, totam in arena tragœdiam scripsisse. & sic à viatoribus cognita res est. qui illa ipsa pecunia monumentum struxerunt, cum epigraphe, qua tota historia breviter narrabatur. Benè factum, inquit Lucil: ut reliqui admonerentur. ego ut dicebam, per illas solitudines, & si ad Solis hortos, & beatitatis perventurus tandem essem, haud proficiscerer. At ego: Imò est & aliud malum, nec rarum illud, nec minus perniciosũ (mitto bestias partim venenatas, partim feroces: quæ quidem frequentissimæ) interdum vehementissimi venti perflant, qui infelices Æthiopes uno eodemque momento temporis, & necant, & obruunt. Quo id modo? ait Lucil: Cui ego: Adeò calidi, æstuosique sunt, ut statim homines præfocent, interdicta illicò, sublataque penitus respirandi facultate. quia verò immensos arenæ turbines commovent, atque impellunt, illos de repentè obruunt. Tum Lucil: Intelligo: habes id tu Naut. VII

Arabia deserta velut, Libya & loca circùm,
Cùm gemini adverso spirarunt flamine venti:
Hinc Notus abreptam magna vi voluit arenam
Inde levem Boreas nubem ciet horridus: ingens
In medio cumulus sustollitur: atque ubi quondam
Campus erat, magnus congesti pulveris extat
Confestim mons, & miseros premit altus euntes.

Sed redeamus ad institutum. Si à calore Æthiopes nigritiem induunt, cur nigra nascuntur cute? Et ego: Fateor, colorem illum primos illarum regionum incolas à calore contraxisse; contractum verò, primigeniam quasi labem, in nepotes propagasse. idque ex eo ma-

nanifestè conficio. nimirum si Europæi in Africam commigrent, incipient sensim nigrescere: & quò magis à primis nepotes distant, eò nigriores nascuntur. contra si in Europam Æthiopes veniant, eorum filii paulatim nigritiem illam exuunt. clarum igitur præ nimio Solis ardore Æthiopes nigrescere. Atque hinc etiam est, ut barba, & capillo crispo generentur: quare meritò Plinius: Æthiopas, inquit, vicini sideris vapore torreri, adustisque similes gigni, barba, & capillo vibrato, non est dubium. Hic Lucil: Ità est, ut dicis, non oppedo. Verùm cedo cur ungues nigræ in illiusmodi populis, dentes verò magis candidi, quàm in cæteris, qui albi nascuntur? Quia, inquam ego, ut ait Aristoteles, à cute procreantur, ut illius sint veluti appendices, adeoque mirum videri non debet, si nigræ etiam sint ungues. Sed de dentibus major difficultas. qui à cute minimè proveniunt. quare non est cur ex hoc capite nigricent. idem Aristoteles capite x Problematum id ait evenire, quia illis calor humorem omnem detrahit, & nihil est admodùm, quo illos super inficiat. sic ceram, humore exhalato, videmus albescere. cutem cùm calor inficiat, nil equidem mirum est, si furva sit. Tum Lucil: Verisimile quidem. sed pergamus porro. cur iidem Æthiopes blæsi pedibus, & ut Latini dicunt, Valgi nascuntur? quotquot enim vidi ex Æthiopia devecta ad nos mancipia, hoc vitio laborare deprehendi. Cui ego: Imo ferunt etiam Ægyptios valgos esse, cruribus nimirum in diversum actis. id autem ex eo fieri crediderim, quia quemadmodum calore ligna distorquentur; ita & Æthiopum crura præ nimio calore depravantur. qua etiam ex caussa, ut modo dicebam, crispi etiam pili: nempè blæsi & ipsi, contracto à calore vitio. Atque in id sermocinationis rediens offendit Nardus. quem simul

atque

atque vidi; Ubinam tu intereà? Et ille: Ubi? super ficum illam asinastram atram, quæ in extremo horti angulo est, quò agricola non facilè divertit: meque ficis ad satietatem usque saginavi. Cui ego: Bellè tu quidem: nimirum ut pinguescas alienis jacturis. non tu istuc religioni ducis? Ille verò: Non me mordet hic scrupulus: tanta fame torquebar, ut in ipsum agricolam impetum fecissem. Næ tu lupus famelicus, inquam ego. Ille vero: Nescis equidem, mi poëta, quantam remus famem excitet. Age, cedo si quid de prandio mihi reposuisti. nam hic dies lautus tibi fuit. Reposueram, tum ipse, scutellam pastillis caseatis benè plenam: illam quando tu satur ficis es, puero concedam. Ille vero: Ne dubites ne mihi ilia rumpantur: ficus jam decoxi. eamus tandem: jam enim contenebrascit. Hic Lucil: Benè monet Nardus, eamus. Dum autem redimus, advertit Lucil: sub magna castanea calyces quosdam echinatos, qui è sinu maturas jam castaneas promebant: quare jubet Nardum castaneas illas carpere. ad me verò amor est, Parthenie, hoc vespere castaneas aliquot comedere. gustabis tu etiam nonnullas: scio quippè illas tam tibi gratas esse, quam quæ gratissimæ. Fateor, tum ego, me Sardiana glande delectari. Tum Lucil: Cedo, cur Sardianas glandes vocasti? Quia, inquam ego, Sardibus primùm provenere: atque ob id Sardianos balanos Græci appellant. Tum Lucil: Tostas ne faciemus, an elixas? Tum Nardus: Furnacea est sapidissima. At ego: Mihi placet subcinericia, quæ enim cineribus obrutæ torrentur, innocentiores reliquis sunt. præcipuè si pipere, & sale, vel sacchararo condiantur. Hic Lucil: Quid istuc scitamenti est? nunquam ita nostri condivere. Cui tum ego. Idcirco tot intestinorum flatibus, crepitibusque obnoxii, ut vix ferri queant.

At

At Lucil: Vera narras: sed age, conferunt stomacho, necne? multi enim ab illis tanquam noxiis se continent. Ego vero: Conferunt plurimùm. nam, ut ait Plinius, sistunt ventris, & stomachi fluxiones, aluum cient, sanguinem excreantibus prosunt, carnes alunt. Dum Nepetiæ admodùm adolescens humaniores literas docebam, novi hominem octogenarium grandi statura, vegetum, & succi plenum. qui, ut narrabat, optima semper usus fuerat valetudine. quem cùm rogassem, quo cibo usus esset, ad valetudinem conservandam: respondit se singulis diebus loco cœnæ vespertinæ, castaneis subcinericiis pastum, & frigidam bibisse. atque hujusmodi cibo pinguem factum, & optima semper fuisse valetudine. Tum Lucil: Iste homo, inquit, suario more crassescebat. ut qui eodem cibo uteretur. tibi verò id non contigit: non enim multum opimus evasisti. Cui ego: Hem! nugas agis, an vis dicere me castaneis sæpe vesci? verum raró admodùm apponuntur. Sed omittamus jocos: Heus tu, Fabiole, accipe pastillos, & huic dato. ille verò (sedebat enim ad januam peristylii, in quod jam ingrediebamur) Pastillos? jam illos canis concoxit. etenim vix reposui, cùm hic in hypocaustum insiliens, illicò devoravit. Tum ego subiratus: Trifurcifer, tu illos certò devorasti. sed faciam, ut versuram solvas. incænatus cubitum ibis. Hic Nardus: Si pastillos comedit, haud ibit incænatus. vis ut illum pugnis probè exossem. Minimè, inquam: corripiam ego illum sine fuste. Nardus verò: Verbone? at hic tanti verba facit, quanti digituli crepitum. Heri mihi dixit, hic poëta multa minatur, extricat nihil. Ego tum, Faciam profectò, ut sentiat, si extricare valeam. atque hæc dicens peristylium ingredimur.

CAPUT III.

Amicis convenientibus, convivium adornatur, cujus occasione de quibusdam cibis praeparandis tractatur: mox inter convivandum de variis vini generibus disputatum: plurimaque scitu digna quaesita.

PRimo manè cum in hypethram deambulatum, aurasque matutinas captatum exivissem, quod tuendae valetudini plurimum confert, me Lucilius aggreditur, &, Salve, inquit, amicum Musis caput. Cui ego: Salve mi ocelle, dormisti placidè hac nocte? Et ille: Placidissimè: & somnium item habui amoenissimum. Cedo, inquam ego, cujusmodi illud fuerit. Somniatus sum, inquit Lucil. venisse Balbum,& M. Junium, atque à te comiter exceptos,cōvictuq. perquam hilari. Cui ego: Ut bellè commentus es, argutulus tu quidem, & totus poëticus. nimirum, ut sic ego de prandio videam. errasti: non ego simplex, quem tu facilè capias. Ille verò: Non certè commentus sum, sed revera somniatus. non me planè nosti? nonne meum animum in sinu geris? Credo equidem, tum ego; nam quia istuc tu magnopere optabas, facile somniatus. non tenes poëtam?

Credimus, an qui amant ipsi sibi sommia fingunt.

Et ut bellè Theocritus.

Εχω δέ τοι ὅσσ᾽ εν ὀνείρῳ
φαίνονται, πολλάς μεν ὄϊς, πολλὰς δε χιμάρας.

Ita enim verò, ut tu eruditè, non oppedo ait Lucil: verū age, amici, & quidē charissimi sunt, quocirca omnibus prosequi officiis te decet. adornemus igitur prandium, quod

quod fit tua liberalitate, tuo magisterio dignum. Cui ego: Nunnam intellexisti unquam in me officium erga amicos desideratum? Et ille: Minimè verò. scio quippe te nihil antiquius habuisse, quàm amicis inservire. & quod magis mirum est, in illos præcipuè tua constant officia, qui impares tibi vices reddiderunt: imo abusi sæpenumerò ipsis beneficiis sunt. nempe tibi sic est animus, ut benè facias etiam immerentibus. Ego tum: Fateor complusculos non respondisse meo erga ipsos amori. sed quid facies? sic est hominum natura, ut beneficiorum facilè obliviscantur. multorum item genius versatilis, inque eam partem facilè vertuntur, ubi majus commodum sperant. uno verbo, ut ventus est, ità velum vertunt. Tum Lucil: Vera prædicas. istiusmodi ego homines ventorum indici, quem petalum vocant, comparare soleo, qui pyramidibus, turribusque præfixus, in eam partem convertitur, in quam ventus spirat. Cui ego: Facis aptè: & sic sanè sunt. venales homines, incostantes, adulatores, quorum amicitia mercatura quædam est suarum utilitatum. quibus illud bellè cadit, Chius, non Cius. Hos ego concoquere nunquam potui; quamquam officiis nunquam defuerim, ni me fallo. sed redeamus ad institutum: haud enim hisce in questibus libenter immoror. Heri vesperi lusi potius, quàm iratus fui: etsi factum minimè laudem. non probè novit Balbus ingenium meum? Hic Lucil: Nolebat ille tibi negotium præstare occupatissimo. quamvis sciret unum tibi negotium, curam unam esse, præ tuo amicorum habere commodum, præcipue eorum, quos tu ab unguiculis educasti; ut ita dicam. At ego: Utut sit, nolo ut eat dies: videamus de prandio. Primum apponemus ficus. Hic Lucil: Jussisti asservari? Et ego Silvius quasi divinaret, fore ut id illi mandarem,

rem plurimas, & mitissimas reposuit. cum ficis apponemus petasonem Samniticum exquisitissimum, quo nos Purpuratus ille antistes donavit. vir in quo quid prius laudes nescias, adeo in illo omnia magna. Hoc loco Lucil: Novi Principem benificentissimum, tuique amantissimum. Et ego: Adjungam petasoni anisum sacchato confectum, ut appetentiam præstet. Deinde leucophagum delicatissimum. Tum Lucil: Jam jocaris. nam tu neque leucophagum scis adornare, neque necessaria in promptu habes. At ego subiratus: Tot habes documenta nostræ artis, nostræ providentiæ, & adhuc ambigis. Accipe postquam tu cubitum concessisti, ego caponem occidi, depilarique jussi, & nunc elixatur, oryzæ farinam attulit in vidulo Nardus. quo vero conficiatur modo teneto. primo capi pectusculum decoctum, in tenuissima filamenta solvitur, inque frigida reponitur. mox sumam unam, aut alteram lactis heminam: admisceam oryzæ farinam; singulis lactis heminis binas uncias. Hæc in testudine ad prunas lentè coquuntur. est autem opus, ut continuò lac versetur. ubi jam incipit ebullire caponem immisceam, & duas sacchari uncias singulis heminis: spargam item aquam odoratam ex aurantii floribus extillatam. ubi tandem materies concreta in lancem ingeritur. ut verò sciam quandonam materies sit scitè cocta, & coagulata, ita periculum faciam: accipiam cochleari illius tantillum, inque lancis margine ponam: deinde inclinata lance, video divellatur, necne? si divellitur, jam cocta: sin minus, versanda iterum ad prunas est. Hoc loco Lucil: Proh Deum immortalem! quanta scit hic homo. alter mihi videtur Eleus Hippias, qui, ut ait Cicero, cujus verba recito, cum Olympiam venisset, maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est, cuncta pene audiente

Græ-

Græcia, nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solùm has artes; quibus liberales doctrinæ, atque ingenuæ continerentur, Geometriam, Musicam, Literarum cognitionem, & poëtarum, atque illa, quæ de naturis rerum, quæ de hominum moribus; quæ de Republica dicerentur: sed annulum, quem haberet, pallium, quo amictus, soccos, quibus indutus esset, se sua manu confecisse. Hic ego subridens: Imo amplius (juvat aliquid more senum gloriari) scio, & mihi panem pinsere, condire cibos, & dissutos pannos assuere. Sed relinquamus Fabiolo nuces. Apponemus item ficedulas scitè præparatas. Videlicet? tum Lucilius. Et ego: Atque audi: fici foliis involvam, faciamque globum, quem junco revinciam: mox cineribus obruam. sic tostæ sunt perquam delicatissimæ. maximè si pipere, & sale condiantur, complusculi aurantii succum infundunt. verùm istiusmodi succus non est mei stomachi & mihi etiam dentes obstupefacit. At Lucil: cui Chrysomalum in deliciis erat. Istic, inquit, succus nimiam illam avium illarum pinguedinem temperat; itaque fit innocentior. Ego vero: Hoc ipsum præstat piper. sed pergamus reliqua. postea apponemus brassicas apianas cum bove elixo: ut verò lepidè sapiant, glandium adjungam, & insicium. Hic Lucil: Vide, quæso, ne sint subrancida: nam sic pultem perdes. Cui ego: Hui! sumne ego fungus? quoties ego te admonui hac in re supinos admodum coquos esse, qui salitam porcinam tanto rancore affectam cum polenta admiscent, ut nullo modo gustari possit. nonne melior, salubriorque pura, putaque puls foret, quàm carne prærancida admista? Et ille: Quis id non videat? Et tamen illi cæcutiunt. Sed jam prandium satis dapsile, addito præcipuè Gallo Numidico, quem se

allaturos scripserunt. Tum ego: Mane, nondum. addam pastillos esculentos, quos condiam scitissimè. Tum Lucil: Tu vis illos excipere quàm lautissimè. sed quo pastillos pacto condies? Et ego: Hoc, in scobrem atteram radula casearia bubalum caseum Acerranum, item Parmensem, & Batavicum, permisceam mox florem butyri recentis, hisce pastillos imbuam, mittamque in hypopaustum. mihi crede, nihil delicatius edi potest. Tum Lucil: Credo facilè. verùm est ne ampliùs. Etiam, tum ego. nempe quod Surrenti est optimum. Et ille: Intelligo, vitulam dicis. at illam non comparasti: Cui, inquam, Lucili, tu me nõ probè nosti? misi antequam albicasceret Sylvium, ut illam, una cum ficedulis præstinaret. Tandem pro secundis mensis faciam crustula multifolia, leucophago, & dulcibus tunsis infarta, tuberosa. Ille verò: Istiusmodi crustula nunquam te alias fecisse memini. Ita enim verò, tum ego. at erunt non illepida. Ille tum. At cedo, ni id tibi grave sit, quo fiant modo. Cui ego: Dicam compendio: nam ni fallor, phaselus ille, qui recta ad nos velificat, amicos devehit. Tum Lucil: Verisimile quippe. verum vix post horam appellet. distat enim v milliariis circiter, quantum ego oculis rationem capio. Ego vero: Vix sunt quatuor, & fertur secundis auris; quare intra tres quadrantes perveniet. sed veniamus ad crustula. Heri vesperi posteaquam tu ad somnum profectus es, ego (vide hominis diligentiam) in culinam concessi cum puero. hic in abaco mundo, & lævigato binos farinæ siligineæ pugnos posui, inque craterem conformavi. addidi mox pauxillum salis tunsi, purissimi. Hoc loco me sic Lucil: interpellat: Curnam salem adjunxisti? Quia sic, tum ego, intrita farinacea in tenuissimas nebulas extenditur, quam facillimè.

mè. mox aquam in fontem infundo, atque intritam subigo. interea jubeo puerum butyrum liquare in testudine. ego mox intritam instrumento orbiculato extendo quoad possum. manibus deinde ipsis explico, expandoque per totum penè abacum, quoad tenuissimæ instar bracteolæ evadit. his factis, in ter, quatuorve fascias disseco, inungo butyro primam fasciam, atque convolvo. Hic Lucil: Cur butyrum potius, & non suillum adipem adhibuisti? Cui ego: Quia nimirum suillus adeps noxius stomacho, quippe qui non facilè concoquitur: butyrum non ita. Si sic, tum ille, qua de caussa nostri sumine utuntur? Tum ego: Næ tu pinguis Minervæ, qui id non tenes? Tum ille: Jam intelligo, butyrum carò emitur, sumen vili vænit. Cui ego: Tetigisti rem acu. Est etiam illud, fateor, imus plerumque, quà consuetudo ducit. Sed pergamus porrò, phaselus jam properat. una fascia plicata, aliam super convolvo, butyro prius inunctam, tertiam deinde, & super hanc denique quartam: facioq. veluti cylindrum multifoliū πολυφυλλον Græci dicerent. mox butyro benè imbutum, frigido in loco, ut mollesceret, repono. Tum Lucil: Cedò, inquit, (vide quantis te interrogantiunculis vexo) cur butyrum infunditur? Et ego, ne unam in massam folia coitent, & ut mox, cum furno coquũtur, separatæ resiliant singulæ crustæ. sic enim friabile fit edulium, & delicatissimum. Interea loci dum hæc dicerem Sylvius venit. quem simul ac vidi, emisti, inquam, vitulam? Et ille: Maximè. at lumbos habere non potui, accepi pectusculum, quod scio à te probari. Bene est, tum ego: minoris venit, minus habet ossium, & meo judicio perquam delicatum. comparasti ficedulas? Et ille: Ne plumam quidem inveni. om-

nes Neapolim prima luce deportatæ. Hic Lucil: Id certè ægre fero, volebam hanc amicis præstare gratiam. Cui ego. Per nos non stetit. Vix hæc cum puer adest, nunciatque venisse quendam cursorem cum tabella, & surpiculo. Cui ego: I, cito, & illum ad me adducito. mox Lucilium intuens, Hic certè à Vespolo missus cum munusculo. si ficedulæ, nihil opportunius. Ut cursor introductus, rogo qui se misisset? Et ille Vespolus: jussitque adferri quasillum hunc, ubi ficedulæ undeviginti, coturnices verò duodecim. Tum ego: Divinavi, Lucili; & ille: Nihil sanè gratius mitti poterat, sed paucæ admodũ. At ego: Imo quot necessariæ erant. nonne sex ficedulæ, & quatuor coturnices singulis vobis satis sunt? nam ego, ut scis ab illis me libenter contineo. mox cursore cum tabella, & prœmio dimisso, in scopulum descendimus, ut amicos jam propinquantes exciperemus. Vix dum descendimus, cum phaselus ad scopulum applicuit. Vt exiliere, Itane, inquam, me ex improviso adorti estis? in vos damnum recidet. Illi verò: Præ te cupimus nihil admodum. Neque huc venimus convivii gratia, sed ut te inviseremus, & Musas tuas, quæ tam gratæ nobis sunt, quam quæ gratissimæ. quid jucundius expetas præter illas? Quibus ego: Bona verba. Musæ non pascunt. Tum illi: Corpus non pascunt, quippe: sed animum, & quidem abundè. Nec fas est eruditos quidquam appetere, quo nõ satur fiat animus. Quibus ego: Laudo studium vestrum. verùm si ita, feretis profectò, quod poscitis: namque hic præter Musas, nihil est. Sed agite, valetis ne rectè? Et illi: Planè benè, & ut dicitur pugilicè. vales tu cum Lucilio isto tuo? Valemus, tum ego, & nos bellissimè. At Balbus Lucilium intuens, Parcus admodum verborum es hoc mane. vidisti lupum? Tum ille: Me de-

cet tacere cùm Parthenius loquitur: nempe filent ranæ, cum tonat Olympus. Cui tum ego: Argutulus tu quidem, & blandis te moribus induisti. verùm omittamus istæc, & quoniam multum die est, eamus domum. Tum Balbus: Est hic, Parthenie, Gallus Afer, & capsula itē cum quibusdam bellariis, quę amicus dono dedit: jube domum deferri. Cui ego: Consultò nimirum factum, & benè, ne jejuni sederetis. Heu tu puer, accipe hæc, & nos sequere, reliqui nautæ in speluncam phaselum subducant. non enim hic tutum est stare in anchoris. siquidem à meridie vehementior sufflat Zephyrus, & plurimi hic circum scopuli. mox ire pergimus: cumque verò modico per clivum gradu scanderemus Balbum rogo, numquid novi Neapoli circumferretur? Et ille: Ex Africa, ut vetus adagium est, novum monstrum allatum. Cedo, inquam ego. nam si lepidum in Autumnos meos infarciam. Et ille. Imo lepidissimum, & insolens: Camelus est. Cui statim ego: Atqui Camelus haud insolens monstrum est, an tibi fortè monstrosus, quia gibbus? Tum Balbus: Ne, quæso, tam rudem me putato, audi modo: Gibbus est, verùm tanta mole exuberat illiusmodi tumor, ut altior sit, quam Camelus ipse. turritum diceres elephantum. est prętęrea biceps. Tum ego: Id sanè monstrosum est, atque insolens. Ille verò: Ex ima cervice gemina educuntur colla satis producta, quibus duo præfixa capita sunt, bicipitem hydram merito appellarem. sed de hoc plura per otium. habesne tu hic aliquid novi? Tū ipse: Nihil admodum. hic enim loci monstra non generantur, nec afferuntur aliunde: neque turbæ ullæ sunt, nec rumores feruntur. indigenæ pacis amantissimi: quasque locus delicias affatim suppeditat, fruuntur ipsi bona pace. quocirca meo genio haud scio an al-

Iam deinde veru infigo: veruque apto ad rotatum instrumentum, quod versando veru mea tandem industria comparaveram. stratisque subter prunis per se lentè movendum relinquo. Hæc inter adest puer ex horto cum foliis ficulneis, illis ego ficedulas depilatas, pedibusque, & rostro diminutas cum lauri foliis, & sale involvo, cineribusque ferventibus obruo. Incendi subinde furnum, purgarique brassicas jubeo. ipse petasonem ligneo super orbe, & lucanica in segmina tenuissima disseco, inque geminis catillis expando. sparsim anisum saccharo imbutum super spargo, inque arcula repono, ne illa vespæ, ac muscę devorarent.

Interea amici ex hortulo, quem lustrando cursaverant, superveniunt, simul atque lineo me præcinctum mantili vident: Operosis tu certè negotiis occupatus: & ne nostra nos fallit sententia, basilicum tu prandium adornas. haud enim vulgari Musæ tuæ patiuntur, quippe heroum induere cothurnum solitæ, non vero plebejum. Quibus ego: Erratis toto cęlo. perquam sobrium erit, & Musis ipsis, quas digitis dignum. humiles enim illæ muscum, myrtumque decerpere consueverunt. Illi tum: Atqui heroam nunc laurum affectant, cùm bella sonent? Et ego: Utut sit, platonicum paro. Sed si ità, tum illi, cur tantum occuparis? Nam non tu ex illis es, qui nihil agunt. Quibus ego: Ut illud quod meditor sit saltem elegans, si non opiparum, utque gallum vestrum recalfaciam, clibanum succendi jussi. Et illi: Vix credimus, utpote qui tuum ingenium planè novimus. Sed vis manus porrigamus? Quibus, tum ego. Ne, quæso, is ego sum, qui sine canibus, & retibus prædam assequor. Sedete ad magnam fenestram, prospectuque illo peramœno fruimini. Tu verò, Lucili, mensam instrue.

Et ille: Curatum, factumque dabo. Cui ego, Ornato flosculis. vide ne quid desideretur. Quiesce, tum ille. meum id erit. Statimque acceptum torale mantile super mensam explicuit: Exin orbes binos hinc, inde disposuit, quibus cultellos fuscinulas, & cochlearia apposuit. in ipsis verò orbibus panes collocavit similagineos, pumicosos; supra verò plicata mantilia. media in mensa hypocraterem, cum suis scyphis, salinum, & acetabulum. in extrema verò mensa foculum mensarium, trulleum, & guttum. tandem totam mensam Gelsimino, & Leucojo candido, & luteo, quos ex horto inter deambulandum decerpserat flores, largè consperfit, atque exornavit. Cui mox ego, apponi scutulas cum perna, farcimineque jubeo: corbiculam item cum fructibus, catinumque cum caseo Campano laudatissimo, quem mihi Cn: Bellus Capua rediens attulerat. Vix dum hæc, cum puer nivem detulit. quocirca geminas præcipio phialas nivari, unam hiberni Nolani, alteram Stabiensis rufi: aquam item, versarique vascula identidem. Ego vero in culinam redeo: quoniamque purgatum jam à puero furnum crustula submitto, ut torrerentur, & gallum ut recalesceret: coturnices assari jubeo verunculis, admotis è furno prunis. Posteaverò quam brevi cocta sunt crustula polyphylla, infarta educo. inque trulla satis ampla impono, sparso desuper melle calamino purgatissimo. Vitulam jam probè assatam ingero in megidem, ficedulas, & coturnices minorem aliam in megidem, inque ipso præfurnio colloco ne tepescerent. Sub hæc me Lucil: convenit, rogatque si omnia in promptu essent? Cui ego: Cuncta adornata præter pultem oleraceam. Et ille: Sed istæc non debet excoqui, si duriuscula, & viridans adhuc, gratior. Tum ego: Anne Aquilam volare doceas?

non

non tenes quam benè istæc ego percalleam? Age, educ ficus è puteo, inque megide illa ex nobiliori argilla accomoda, exornaque flosculis, ut Balbum tuum, meumque Junium honestius excipiamus. Ego interea puerum voco, doceoque quo edulia essent apponenda ordine. Sylvio verò mando, ut hospites invitaret ad lavandas manus. ille statim guttum, & trulleum, ego mantile accepi. lotis post manibus, admotisque sedeculis hospites in primis, tertia Lucilius, ego quarta consedi, ut moris est. Mox factum à ficis initium. quas dum comedimus, ità me Balbus rogat: Curnam, Parthenie, usus obtinuit, ut ficus una cum petasone, & lucanicis edantur? At Lucil: Balbe, inquit, tu mihi videris haud lectitasse, quod Parthenius in æstatibus scripsit de harmonia saporum. Cui Balbus: Æstates legi: verùm hæc harmonia mihi excidit è memoria. quare, quæso, ut iterum inducas. Faciam libens animo, tum ille. Ficus pingues sunt, perna verò, & inficium salsa: salsus autem sapor cum pingui benè copulatur, inque harmoniam ambo conspirant. Nonne ita, Parthenie? Cui ego: Ita enimverò. Imo ego, cum non est ad manus petaso, vel inficium utor caseo, præcipue ovillo, qui salsiusculus est. qui quidem caseus, cum ego adolescens, apponebatur apud nos frequenter, nunc verò rarò admodum. Hic Lucil: Complures ab illo se continent, quod noxium putent. At intereà, tum ego, plurima, quæ nocentiora, quia palato sapiunt, devorant cum ipso vel scrupulo. Heus, puer, infunde frigidam. At M. Junius: Curnon merum? Cui tum ego: Quia ficus calidæ suapte natura cùm sint, frigida temperantur, & sic coquuntur facilè. quod ego ex me expertus sum. Si ita, tum ille, frigidæ ficus citius decoquuntur, quam calidæ. Et ego: Rectè conjectas. Imo poma omnia

cujusquemodi sint generis, frigida minus noxia: etenim cùm illorum humores facilè depraventur, ut sæpe antequam stomachus concoquat, corrumpantur: frigore illo diutius servantur, ne putiscant. quod quidem vel hinc videre licet: siquidem poma omnia frigidis in locis reposita diu ab interitu se vindicant: in calidis quamcitissimè vitium faciunt, ac putrescunt. Tum ille: Verisimilia sanè prædicas. At Balbus: Age quæso sis, ostenta quoniam occasio est, teneamus: Cur plurimi, tot tantasque ficus devorant: & brevi, ac si ab hesterno jejuni, quasi lupi in cibos irruunt? Tum ego: Quam affers, Juni, de controversia sententiam? Et ille: Lucilio tuo trado hanc lampadam. Tum ipse, Quid tu igitur? Lucili. age dic ab experto. Ille vero: Nimirum ficubus indulgeo supra modum. Cui tum. Junium acousa, inquam ego, cujus perspicax ingenium. quæ cum dicerem, puer apianam brassicam cum elixo bove intulit. Cui Junius: Benè est, Fabiole, sed ubi oxyporum? Hic ego: Fateor id me latuisse. verum laborasne tu stomachi fastidio, ut egeas intinctu, quo expetentiam pervellas? Haud equidem, inquit ille. At Fabiolus: Manete hic, afferam ego herbaceum embamma: inque culinam convolavit. Ego vero: Certò hic puer nugatur. At ille statim rediens herbosum moretum in mensam intulit. Quod ut vidi, Vnde nam inquam, habuisti. Et ille: Confeci ego ipse, dum vos eratis in horto, æquum enim est ut cum tot annos tua in schola fuerim, incipiam tandem manum ferulæ subducere. Vt video, inquit Lucil: hic puer lepidè se hoc manè exornavit. Dignus te præceptore discipulus, quippe arte certat, & sententiolis. Ego verò quando id didicisti, cum ego illud rarissimè admodum conficiam. Ille verò: Sexta ab hac die, cum tu illud adornabas, ego animum adver-

verti intentiſſimum, meoſque in tuis manibus oculos habui: nempe diligentia opus eſt, ut calleas artem: & ut tritum illud. Qui è nuce nucleum vult, frangat nucem. Hic omnes: Euge, euge, puer, tu es oppidò facetus. Et ego, inquit Lucil: te ob argutum dictum donare volo hiſce ficis, accipe. Et ille: Nempe quas duriuſculas deſpexiſti, de illis mihi facis gratiam. At ego: Nimirum ſeponamus tibi mitiſſimas? ni majus modeſtiæ ſpecimen præteferas, lente alam, & fabam. At Balbus: Intercedam ego pro Fabiolo: deſunt hic ficus? illum meliore donemus munere? ſed age, cedo, quo intinctum modo compoſuiſti? Et ille: Geram morem, quando ſic jubes. In mortario mundiſſimo geminas allii ſpicas bene tutudi, mox petroſellinum permiſcui, & erucâ quibus ſimul tunſis pulpam panis aceto imbutam adjunxi, diluique cuncta, promiſcue: in q. ſcutellam ingeſſi. non ſcitè confectum? Scitiſſime, tum Junius. At ego: Age, ſi quid aliud eſt, adducito; nam nimis cito pultem appoſuiſti. & ille: Feci noſtro more, culinamque conceſſit. At Balbus: Redeamus, inquit, ad quæſitum de ficis. quid cenſes, Parthenice? Promam, inquam ego, quando ſic jubes, ſententiam meam. Imo rogo, atque obſecro, inquit ille. æquum enim, ut à te non minus cibis hiſce exquiſitiſſimis, quàm eruditis etiam ſermonibus paſcamur. Atque audite, inquam ego. In iſtiuſmodi hominibus ajo vim quandam ineſſe ſalinæ, quæ ficus ſtatim ſolvat, ſolutas ſtomachus coquat: ſeque illis ſtatim expediat, ut liber ad alia obſonia excipienda evadat. Hic Balbus: Probabile quidem certè. nam ſecus fieri haud poſſet, ut tam citò vacuus ab illis, atque expeditus ſtomachus eſſet. Tum ego: Comprobare id etiam hoc argumento licet; quo & aliud ſcies mirum oppidò. unde-nam eſt, quod radices tum herbarum, tum arborum,

& ole-

& olerum, præcipuè tenerrimæ admodum cum sint, adeò fortitèr, & suavitèr in silices viam sibi durissimos tam facilè sternant, inque imas fibras perrumpant? Tum Balbus: Age caussam fis, reddas, quæso. id enim ex longo scire aveo. Imo cum sæpe sæpius quosdam, qui se magnificè circumspiciunt, plenisque buccis philosophos jactitant, sententiam hac de re rogaverim, nihil omnino ad rem reddiderunt; quod meo judicio, planè quadraret. Cui tum ego: Ità sæpenumero usuvenit, ut qui frivola quædam sectentur, utiliora ignorent omnino. Ajo igitur in radicibus tenuissimis herbarum quendam humorem esse erodendi vi præditum: illoque lapides sensim, lentèque edendo, viam secare, ut ait Virgilius, ut sese penitus agant, insigantque altius. istuc verò, ni me fallo, confirmari liquido ex illis aquis potest, quas acres novi, quorum inventum est, vocant. quæ illiusmodi vi prǽditæ, æs erodunt, & aurum ab argento separant. etenim si id artis magisterio fieri compertum est, curnon à Natura primum præstitum esse concedamus? Hic Balbus: Concedimus, ut etiam pro M. Junio, & Lucilio spondeam. Et illi: Damus ultrò, res enim ad liquidum demonstrata. Sub hæc Fabiolus dextra lancem cum avibus, læva cum leucophago lancem alteram apposuit. quæ simul ac videnr hospites, Tu inquiunt nostrùm gratia festum diem agis: Hactenus, inquam, nihil quod festum subolet. quid enim parcius? At Balbus. Quis hoc delicatissimo te leucophago donavit; nam subita confici opera non potuit? Hic ego subridens; Ad me illud amicus, quo nullus mihi amicior, transmisit. Age, cedo, tum ille, quisnam? num Vespolus? Et ego Ficedulas, mihi, & coturnices Vespolus. Quo loco cùm se à risu minimè contineret Lucilius, ille rem suspicatus. Intelligo, inquit,

quit, quis ille fuerit artifex. Heus, puer, infunde merum. Et puer: Album ne amas, an rufum? Album, inquit, Balbus. Tum ille læva hypocraterem cum cyatho, tenens dextra vinum infudit. Tum Balbus sumpto cyatho, M. Juni, inquit, hoc ego te poculo invito, & Partheniis Musis libo. Ille nihil cunctatus: Infunde, inquit rufum Stabiense; quadrat illud meo stomacho: cumque puer versasset, ille, adde, inquit plusculum, vereris ne labris effluat? mox, Lucili, te ad potum invito hoc cyatho, quem tam scienti artifici totis animis propino. totumque continenti spiritu exhausit. Tum Lucil: Næ ego inurbanus, qui ab eo propinationem recusem, à quo honore affectus sum: accede huc Fabiole cum albo: infunde. adde etiam plusculum: ne sis avarus. Et ille: Vide ne diffluat. Tum Lucil: Hanc mihi curam, inquit, relinquito. meque mox intuens, plenum hunc ego calycem Purpurato tuo libens propino. hic omnes honoris gratia caput operuerunt, plaudentes Lucilio, quod tanto principi debitum illud obsequium præstitisset. Tum ego scyphum rufo impleri jubeo, & ad amicos, hunc ego omnibus vobis propino, nam singulis singulos Græcis relinquo, vel iis, qui bibunt Græco more. Vix exhausi, cum Balbus; Cur, inquit, Parthenie, Neapoli abstemius, Surrenti non ita? Et ego: Quoniam hic vinum habeo delicatum, & quod literatorum stomacho accomodum est. Neapoli quo nostri utuntur fumosum, & robustum tum stomachum, tum cerebrum lædit. Et ille: Non igitur Vesuvianum probas? Cui ego: Duplex Vesuvianum, unum Sosianum dicimus à nostro rure, & hoc in campestribus nascitur, alterum quod ad editiora loca in monte gignitur, & Malatestidi ab altero rure nostro ei nomen impositū, primum oppidò nigrum, dulce nimium, & prævalidum, secundum

dum album dulcius, & validius. utrumque vix haustum mentem obfuscat vapore suo nimis denso. & ni robustus, ac vegetus sit stomachi valor, qualis in rusticis operis, ac bajulis, in Germanis item, ac Sarmatis, concoqui vix potest. indeque fit ut vel crudum egeratur, vel acescat, universamque cibi massam depravet, atque corrumpat. Hic ille: Intelligo. sed quid, de Græco? Idem judicium, tum ego. etenim & satis vaporosum, & robustum. Ille vero: Quod igitur probas? Collinum, inquam ego, gustu mordens quale in collibus circa Anianum nascitur ruri nostro, cui à Campestribus nomen, quæ supra Anianum sunt. nempe delicatum, & minime fugax. Pausilypæum item tum heluolum, tum nigellum, quod quidem pungens est, & colore gratissimum. tandem Stabiense rubellum, præcipuè quod superioribus collibus insolatis nascitur optimũ omnium nostræ regionis puto. Si ego festucam gererem, exquisitissimum vinum fieri curarem, ea adhibita diligentia, quæ necessaria ducitur. quam quia negligunt, publico bono malè cavetur. malè autem? imo pessimè. Hoc loco Balbus: Proh Deum immortalem, ut summa ingenia in occulto latent. qualis hic prætor esset, qui nunc privatus est. Cui statim ego: Bona verba, quæso. Tum illi uno ore: Si penes nos facultas esset, tibi festucam traderemus. Ego autem: Gratias vobis ago, quod vestro me suffragio ornetis. verùm istæc lepidè dicta; nam secus me de ambitu accusabunt. Tum Balbus: Ne dubites sciunt te esse philosophum: neque in Platonis tui republica sumus, in qua philosophi præsideant. Sed jam puer vitulam, & pastillos apposuerat. Quæ ut vidit Junius: Non te certò inopinantem oppressimus. Balbus verò in Lucilium intuens, Lucili, inquit, tu illum de nostro adventu docuisti, quip-

quippe. Ille verò: Ita se res habuit, ut celare illum non potui, & sanè nec decebat. Ego tum: Adeo ne me fastidiosum putabatis, ut vestrum adventum ægre ferrem? non vobis benè perspectum me nihil antiquius habuisse, quam amicis morem gerere? Quod si ergas omnes meum non desideratur officium, quo pacto erga vos deesse poterat, quos unicè amo. Tum Balbus: non id fecimus, quo veniret in dubium, tua ergas nos benevolentia, animique tui magnitudo; sed nolebamus tibi negotium facessere occupato. nempe contenti eramus prandiolo extemporario, & frugali. quibus ego: Sed quæ hactenus lautitiçs? nempe vos nimis sobrii. cęterum Surrenti vitulam, & aves desiderari piaculum erat. Imò nihil est, quod magis hic desideratur. Tum Lucil: Ita enimverò. nam hinc Neapolim deferunt, ut sine magno labore vix istæc vitula comparari potuit. aves Massa ad Delubrum ab amico dono missæ. At ego: Fabiole, est ne aliud quod tuo magisterio confectum sit? nam embamma illud fuit non illepidum. Et ille: De hoc cogitabam. inferam igitur, quando jubes. at vereor ne delicatissimi isti homines me derisui habeant, & quod in oxyporo comparavi plausum, nunc perdam, captamque illam gloriolam, cachinno corrumpam. Cui ego: Adeo tu delicatus? i, cito. Ille statim abiit, acceptaque megide illico rediit: Istæc, inquit, crustula sunt multifolia infarta. Hic M. Junius: Puer, hæc certè ex tua officina non prodierunt. Et ille, perquam festivè, Nonne tanti me magistri discipulum scitis? Scimus profectò, tum ille, sed tantum te profecisse neutiquam credimus nam ut video, hæc crustula artifices manus subolent. Mox cùm delicatissima, & suavissima gustarent, Junius. Age, inquit, puer, infunde rubellum istuc oppidò bonum, & bimum, infusoque Lucili,

cili,

cili, inquit, genialem hunc calycem horum artificí propino. At Balbus: Da, inquit, heluolum, quod quidem honorarium est optimæ notæ, Juni, eidem libo. Tum ego, Lucili, tuum est propinationibus respondere. & ille, nihil moratus rufi poculo benè pleno illis meo nomine vices reddidit. Hic puer, Vultin', inquit, gallum apponam? an mihi de illo facitis gratiam? Cui ego: Fabiole, es graphicè facetus. tãtulus es, & gallum Numidicum comesse potes. At Balbus: Nobis, inquit, (idem scio placere Junio) cunctam istam fac gratiam, illique gallum concedito. Et ego: Si ita jubetis, geratur vobis hic mos. I, igitur affer bellaria. Ille tum è penu megidem eduxit cum salgamis; erant autem thyrsi lactucacei, & pyra sacchato condita, Genuense salgamum, & globuli sacchatei cum nucleis, & amigdalis Indico melle incrustatis. Tum Balbus: Placent magis, inquit, hi fructus mites & frigidi, quam sacchato imbuti, laudavitque pyrum falernum; at Junius uvam corniculatam pergulanam: Lucilius præcoqua odorosissima: ego pruna sera herbacea, quæ mistam quandam habent acritudinem palato perquam sapidam. Dum in secundis mensis versamur, Ita Balbus: Cur, inquit, Parthenie, Nauticorum IV sic cecinisti?

I tu Nauta, duo spumanti pocula lacte,
Et Surrentino duo pocula plena Lyæo
Dona ferens: nam mitis amat sibi talia Glaucus
Dona geri.

Etenim cum Surrentinum sit austerum infimæ notæ: imo & deterius Atellano; ut meritò illud Tiberius Cæsar vini nomine minimè dignaretur, sed generosum acetum vocabat. Cajus verò, qui illi successit, nobilem vappam. idcircò non videtur dignum honorarium, quod Deo offerri possit. An Glaucus marinus.

rinus cum sit, rudi, ineruditoque est palato? Scio enim nautas rudes, & feros habitos. ex quo facta illa adagia, quæ feritatem, & asperitatem vitæ indicant. Cui tum ipse: Non huc spectavit mea oratio: verùm ad priora tempora, quibus etsi asperum Surrentinum; erant tamen illi vires præcipuæ, ac pungentes palatum, ut ait Plinius, adeoque nautis gratissimum, utpote quod validum. Tum ille: cur id temporis deterius evasit? cęline vitio, an terræ? an aliunde propagines non adeò felices hùc translatæ? Haud equidem hisce ex caussis factum arbitror, tum ego. idem enim cęlum, eadem terræ conditio, etsi hæc veluti consenescat; sed quia olim omnis hæc regio, tum campestris, tum clivosa aprica erat, atque insolata: itaque fiebat, ut uvæ maturescerent. ex quibus mox expressum mustum pręvalidum erat: neque huic admiscebant vinitores mustum tortivum circumcidaneum, quo fit magis asperum: nunc verò regio arboribus passim consita, & his tam proceris, tam frondosis, ut subter vites Solem vix videant. quocirca prius putrescunt, quam maturescant. hinc agricolæ uvis adhuc acerbis vindemiant. itaque fit, ut vinum proveniat pessimæ notæ. Hoc loco Lucilius, qui jam caput identidem inclinare cęptaverat, Quidni, inquit, ad meridiandum concedimus, ut hi tempestivè Neapolim redire possint? Optimè mones, tum ego. statimque ad somnulum profecti sumus.

CAPUT IV.

A somnulo cucumis, & mulsa scitè adornata hospitibus data: mox multa de Camelis scitu digna quæsita, & disputata.

VIx brevi somnulo dormitaveram, cùm experrectus puerum voco: Heus tu, Fabiole. Et ille: præsto adsum. Cui tum ego: Pergito Surrentum, ibique emito tria nivis pondo. i, grandi gradu, non verò grallatorio illo tuo. cave ne cum pueris per viam vel nucibus ludas, vel lamellis. Et ille: Volabo, actutum redibo. ludam verò cùm veniam mox. nunc enim nec nuces habeo, nec nummum, quem deponam. Et ego: Dabo tibi nummum postquã redieris, quem tu deponas in ludo: nolo te honesta voluptate fraudare. Ut verò ille discessit, ego ad mulsam adornandam, ut amicos æstuosis horis recrearem, me confero. arculam igitur aperio, ut calaminum mel acciperem: verùm vix pauxillum repertum; quocirca angi animo, discruciarique cępi. verso igitur cuncta susque deque, arculasque trusatiles omnes introspicio, si quid sacchari invenirem. video tandem in interiore quadam arcula alveolum conditura ex blugossi floribus benè plenum. quem statim arripui, & quidni, mecum ajebam, compositionem hanc ipsam sacharo immisceam? imo cùm buglossi flores sint cardiaci, erunt ad fovendam animi hilaritatem perquàm aptissimi. totum igitur alveolum in aquam verso; inquam & saccharum eliquatum addo: èque limoniis expressum succum infundo. tandem pastillos sacchareos odoratos, ex moscho nimirum, atque ambare confectos, in pulverem redigo; mulsæque adjungo: quo

quo odorosa, utilisque foret. illiusmodi enim odores cerebrum fovent, ac roborant.

Interea amici à somnulo in deambulacrum egressi me accersunt. Tum ego: Dormistin' aliquantulum? Et illi: Placidissimè, tu verò, ut coniicimus dormitasti tantum. Quibus ego: Rectè conjectatis: verùm sic mihi natura est, ut sim levis somni. Agite, sedete hic; namque magnam hanc Zephyrus fenestram jam perflare incipit auris tam placidis, quàm quæ maximè. Tum illi: Quidni maximè sedeamus? quoniamque in promptu ibi sedes erant, consedimus. Vix dum sedimus, cùm Lucilius adhuc dormiscens cubiculo pedem extulit: & Audistin', inquit, cornicis crepitum? Cui ego: Somniaris, mi Lucili. Illi verò: Haud somnior. ibo ut videam quis pultet fores. cumq. inspexisset de fenestra, puer, inquit, cum cucumi satis magno. Cui ego: Jube illum ad me venire. Tum ille, reseratis foribus, puerum introduxit. Qui cùm ad me propiùs accessisset, Dominus, inquit, vicini ruris, quicum summa tecum familiaritas, jussit hunc ad te cucumerē deferre, quem biduo sua in speūlca asservavit; quocirca erit frigidissimus. rogat præterea, ut illi parcas si adeo tenue munusculum ad te misit, cui se pluribus nominibus fatetur implicatissimum: id enim se fecisse ait, ut suum erga te obsequium testaretur. Cui tum ego: Illi renunciato mihi munus fuisse acceptissimum, & eo positum loco, quo thesaurum posuissem; atque adeo plurimas me illi gratias habere. Postea verò quàm puer discessit, ego ad hospites: Id vestrum gratia factum, quocirca faciamus periculum an revera sit frigidus. videtur mihi etiam optimus, nam, ut ex illis, quos mihi Acerrarum Dominus mittere solitus, conjecturam facio, hic indidem venit. mox jubeo Sylvium afferre cultros, & mantile. ille statim

advolans cultros, lineumque attulit mantile mundissimum, & villosum. tum ego cucumerē incido geminās in partes; qui tam purpureus inventus, quàm qui maximè. & quoniam color argumentum saporis est, fuit sapidissimus. quare mirum in modum illo hospites delectati. Tandem detersis manibus confabulari cęptum est. Age, inquit Balbus, quoniam de Camelo hoc mane, dum è scopulo in hortum ascenderemus sermo inter nos habitus, patere, quæso, ut hac de bestia te plurima interrogem. nam etsi nonnulla in Geographicis scripsisti, sunt tamen quædam alia, quæ ego scire magnopere aveo. Cui ego: Cedo quæ tibi scire est animus: contendam pro viribus satis quàm brevissimè facere. Et ille: Suntne tantæ pernicitatis, quantam illis in Geographicis attribuisti? & si ita, undenam illis tanta pernicitas? Tum ego: Miræ oppidò velocitatis perhibentur: quocirca Dromedarii appellati, græco vocabulo, nimirum cursores. Intelligo, inquit Balbus. Et ego: Hoc autem cognomen Arabici præcipuè, qui minores sunt, meruere. Nam duplex genus Camelorum est, primum eorum, qui in regionibus, quæ ad Austrum sunt, generantur; secundum eorum est, qui in Septentrionalibus gignuntur. primi minores delicati, frigorisque impatientissimi, nec tantum robusti, quantum reliqui. secundi non adeo delicati, frigora patienter ferunt majores corpore, robustissimique, ut supra mille, & quingentas libras gestent: qui etsi non tantæ pernicitatis, superant tamen equos Nissanos, ut author est Aristoteles, qui quidem pernicissimi omnium habiti sunt. Cur verò adeo veloces, docet idem Aristoteles: Etenim cum latius pedes glomerent, fit ut ex illa ampliori glomeratione velocissimè incedant. quod quidem manifestum ex eo est, quo cuncta animantia,
quæ

quæ latiore currunt glomeratione, velociora sunt. Hic Balbus: Assentior. sed pergamus porrò. Verumne sua sponte subsidere, cùm onerandi? Tum ego: Imò verissimum. etenim signo dato, promptissimi accedunt, seque inter onera accomodant miro modo. inque pedes flexi, tamdiu manent eo situ, quoad justum dorso pondus impositum, mox illico assurgunt. non secus, cùm deonerandi, faciunt. siquidem in gyrum cuncti se locant, acciduntque in genua, ut sic facilè onera deponant. quibus jam liberi, sua sponte consurgunt, & mirum oppidò est quàm placidè, nulloque negotio, accidant, & assurgant vel cum ipsis oneribus, ut nihil supra. liberi emittuntur in pascua: è quibus ex se redeunt, antequam Sol occidat: si qui deviant, certo signo, quamfacillimè revocantur. Ut rediere singulis bini intritæ ordeaceę globi non admodum magni in cibum præbentur. Hic Balbus: Non amplius? Et ego: Nihil admodum. nam etsi grandes corpore, & laboribus frequenter exerciti, nihilo tamen minus parcissimi. interdum perpaucis radicibus, cardui vel in primis, quas illi in deliciis habent, contenti sunt. Sitis tolerantissimi; ut nonnunquam per totos decem dies non bibant. Imò cùm proli indulgent, dies XL à cibo, potuque abstinere perhibentur. id verò alternis annis, cùm Septembri in Arabia, Majo mense in reliquis regionibus, commiscentur. Atque hic mirum illud est, & quod magnum modestiæ specimen præfefert: cùm habendæ proli dant operam, deserta, & solitudines quærunt. neque tutum id temporis ad illos accedere. sunt verò tam salaces, quam qui maximè. Hoc loco Balbus: Mira quidem modestia in bestia tam salace. Cui ego: Memini me legisse apud Aristotelem camelum marem, matrem minimè supervenire. refertque hanc histo-

riam, ſi benè recordor: Accidit ſemel, ut admiſſarius gregi deeſſet, qui fœminas comprimeret; quocirca ſtabularius pullo uti conſtituit. quoniamque planè noverat ſuam pullum ne invitũ quidem matrem superventurum, illam operuit: opertæque mox matri pullum admiſit, qui dum generationi incumberet, forte delapſo operimento, matrem agnovit: tantaque verecundia, furoreque ob commiſſum, & ſi innocenter, crimen, exarſit, ut auctorem morſu diſcerpſerit. inſigni documento ne beſtias quidem ad crimen cogi debere. Hic Lucil: Imo ego memini eodem loco admirabilem alteram legiſſe hiſtoriam, digniſſimam quidem ſcitu. Ariſtotelem ego verſo non raro admodum; quod haud ſcio an faciant, qui plenis ſe buccis Peripateticos jactitant. Cui ego: Pauci ſunt, mihi crede, qui auctorem hunc fœcundiſſimum Naturæ penu, ne dum Philoſophiæ evolvant. ſed quæſo, ut hiſtoriam illam mihi in memoriam inducas quod, & Balbus, & M. Junius (ut pro his etiam ſpondeam) magno te orant opere. Tum ille: Scytharum regi equa erat perquàm egregia, ex qua mares generoſiſſimi procreabantur. Hoc loco ego: Jam redit in memoriam. perge, quæſo, ut cœpiſti. Ille verò: Ex his, qui cœteros indole, & forma anteibat delectus, regis juſſu fuit, ut ex illo equa conciperet. admiſſus nullo modo cogi potuit, ut matrem ſuperveniret: & ſi equi ſint ſalaciſſimi. mox verò illam opertam inſciens oppreſſit. at ubi à concubitu matrem cognovit, derepente fugam arripuiſſe fertur, ſeſeque in præceps actum miſerabiliter confeciſſe. utinam tantus commiſſi criminis pudor in homine reperiretur: qui interdum brutis ipſis inverecundior, petulantiorque eſt. Tum ego: Ita enimverò: Nonnunquam ratio in homine ita obtenebratur præ immodicis cupiditatibus, ut

bru-

brutis deterior evadat. Sed redeamus ad camelos. ferunt antequam fontes libent pedibus aquam turbare, quam limpidam nunquam hauriunt. interdum adeo turbidam reddunt, ut nonnisi ad plures dies, illimis, perlucidaque fiat. Hic M. Junius: Cur ita limosam potant? Haud sane ad manus, inquam, ratio est. crediderim vero id eo fieri, quia limpida noceat, quippe frigidior: & animalia fere cuncta frigidam non bibunt. & si biberint illico torminibus torquentur. At Balbus: Curnon id evenire dicamus ne ipsi se veluti in speculo videant, si admodum verecundi? Ingeniosè tu quidem, tum ego. Et ille: Age, verumne, inquit, Camelos pilos deponere, quemadmodum serpentes pellem exuere perhibentur? Cui tum ego: Ita verò. primo enim vere intra triduum pilis omnibus denudantur, & ne tum à muscis vexentur, illos picant. Durum remedium, tum Balbus. Sed quid facias, ex malis præ minus eligendum. At eo tempore adeo intolerantes, ac rabiosi sunt, ut vix sine periculo tractari possint. illos non strigile confricant, ut nos equos: sed virga pellem percutiunt: ut nos in tapetis facimus, cùm pulverem excutimus. Neque hic mihi illud reticendum quod mirum, & perridiculum est. Mercatores cum illos distrahunt, qui graciliores, exsuccique sunt, inflant hoc modo, quo pinguiores videantur: juxta caudam cutem incidunt, factoque foramine, ut lanii cum occisis bobus, aliisque exculentis animalibus factitant, illos, immisso calamo, inflant, mox foramen diligentissimi occludunt. poteratne excogitari fraus vel magis ridicula, vel astutior? At Balbus: Caudata quidem industria. Risimus hic cuncti ob verbum facetia consperssum. Atque in hosce risus rediens cum nive Fabiolus incidit. Cum verò nivim Junius vidit, quid, in me intuens,

opus est frigida? abundè exquisitissimo illo cucumi satis sit factum. Cui ego: Dies æstuosus, ut haud sciam, an alius hoc anno. Zephyrus vix exortus interiit; quocirca, cômoda huic æstui mulsa erit. manete, quæso hic: ego mox revertar. Ita, inquit, quæsumus, tum Balbus: id enim scio & hos magnopere desiderare. Cubiculum igitur ingressus citrinum corticem sacharo imbutum, quem jam minutatim concideram, iniicio in mulsam. dum verò cochleari aquam verso, animadverto blugossi flores è cęruleis, Circęo veluti poculo, purpureos factos. quod mihi primùm oppidò mirum, atque instar portenti visum est, mox rem maturè pensitans, id limonii factum succo certò duxi. nive igitur contrita, saleque admisto, vas subereum picatum impleo, cęptoque versatile intus vas versare, quoad mulsa coagulari cępit. tum primam crustulam, quæ spissè ad latera congelaverat, divello, versoque mulsam, ut tota arenosa fieret. quod, ut brevi effectum est, panno vas intego, ne frigus evaporaret, meque ad amicos restituo. Ut sedi, quantum inquiunt Balbus, & Junius, tibi debemus, qui tantum, laborem nostrum gratia suscipere non dedignaris, tanta nos liberalitate, comitateque complexus es, tanta lautitie tractasti, ut meritas tibi referre gratias possimus nullo modo. certè implicatos habebas nos beneficiis plurimis, nunc verò implicatissimos. Quibus tum ego: Vellem, ut plures mihi vires, essent, quo meliore vobis modo inservirem verùm ego gratias vobis habeam quamplurimas, quando vestra me præsentia cohonestastis. Hic Lucil: Redeamus ad Camelos: nam tu, scio quippe ingenium, istiusmodi officiorum parcissimus. Estne verum, quod ajunt, Camelum apud Persas sacrum esse? Cui tum ego: Ita enim verò. Fabulantur enim Abrahamum non ovem,

ut

ut sacræ literæ tradiderunt, sed camelum sacrificasse. & hunc Ismaëlis, à quo Arabes progeniti, non vero Isaci vice, ex quò electæ gentes procreatæ. Quapropter quotãnis summa pompa camelum immolant hoc modo: Optimum quemque eligunt, quem more gentium, graphicè, miraque concinitudine exornant: induuntque dorsuali auro, argentoque intertexto, adornatum ad principis templi fores ducunt. ubi rex cum immensa penè populi multitudine præstolatur. Sistitur verò ab urbis regiæ præfecto, qui regias vices gerit. mox sacerdotes in genua deflexi preces funditant Arabico more. quibus intra dimidiatam horam absolutis, Rex, qui summi Pontificis in hujusmodi sacro vicem obit, sagittam in camelum vibrat. qui, etsi vulnus minimè lethale, cadit tamen illicò; nam fune ligati pedes à ministris pertrahuntur. simul, atque cecidit sacerdotes jugulant, occisumque duodecim in partes concidunt. quæ duodecim tribubus singulæ singulis distribuuntur, saleque conditæ in sequentem annum reponuntur. caro autem quæ superiore anno sale condita, repositaq. fuerat, cum oryza coquitur, inque festivis diei illius conviviis apponitur, & beatus ducitur, qui vel micam illius gustaverit. Sed gustemus nos mulsam nostram, & barbaris barbarum hunc morem relinquamus. Rectè tu quidem, inquit Balbus. At Lucil: cui illa gratissima erat potio: Colamus, inquit, nos mores nostros, qui humaniores sunt, mulsamque libemus: nam ut fatear latinè, gestio illam exhaurire, ut calorem, quo depereo, temperem aliquantulum. Tum ego expositis in mensa vasculis, illa affatim impleo. Ut verò purpureos illos flores conspexerunt, Cedo, inquiunt, quinam hi flores? Quibus tum ego: Divinate qui tandem illi. Qui cum diu se mutuo intuitj essent, rogassentque invicem unus,

alium,

alium, Nescimus tandem, inquiunt. Tum ego: Buglossi flores, qui non minus præcordia, ut qui cardiaci, quàm ipsos oculos colore hoc purpureo fovent, ac recreant. At illi: Numnam ludere instituisti? certè jocandi gratia, tibi nobis animus est imponere. laudamus factum. laxandus enim nonnunquam arcus est, quem si nimium intendas, franges. Ego verò: Nugas non ago: neque jocari mens mihi in præsentia est. Tum Lucil: Parthenie, hos non esse buglossi flores, in quodcumque te ego pignus vocarem. Cui ego. Perderes quidem certè. inspicite formam floris. Quam cum sedulò inspicerent, Forma quidem buglossi; at color formæ non consentit. An fortè, inquit Junius, purpureus hic buglossus flores generat? Minimè, tum ego, sed cęruleos: neque hic alio in Orbe sumus, ubi alias formas, alios colores habere flores perhibentur. Tum Balbus: Sed si ita, cur colorem mutavit? an ejusdem naturæ, ac polypus? an tu id medicamento aliquo, & ut ajunt, circæo poculo effecisti? nam poëtis, & mathematicis, commentis illis, his verò machinis cuncta præstare concessum est. Tum ego: Rem in pauca conferam, nam sitiunt, qui sedent, id, ut de me conjecturam facio, ideo evenisse puto, quod limonii succus admistus sit. vidi enim sępe apud pharmacopolam nostrum, ex humorum mixtione colores immutari. Hic Balbus: Credo equidem; nam id ipsum sæpenumerò animadverti. Verùm quo pacto id fieri potuit? si enim, ut ajunt physici, ex unius interitu oritur alterum, neque interitum haberi sine vi caussæ, qui hic interitus? quæ nova productio? quæ caussa? Tum ego: Id videant, quibus hæc otium est pertractare. Ego ex una tantum admistione humorum, imo ex ipsa figura mutari colores ajo. nonne in spumam dum abit aqua, è cęrulea fit alba?

ba? Nonnulli id ex sympatia, vel antipatia, odio nimirum, vel amore, quæ potentissimæ caussæ sunt, oriri autumant. quædam enim contraria inter se sunt, quædam amico nexu copulantur. verùm quid in rebus inanimis istæc sympatia, quid antipatia sit, non satis liquet. Hoc loco Lucil: Sed cur citrium non etiam colorem immutavit? Quia, ego, non eadem mixtio provenit. vel, ni me fallo, quia non adeo tenues cortices illius sunt, quemadmodum flores. qui, quoniã alio modo affecti, alio etiam modo opaca lux redditur. neque enim color diversum quidquam à luce est. Hæc verò, ut variè opacitatem induit, in varios colores immutatur, ac pingitur. Interea exhausto jam primo cyatho alterum subministro. Tum illi: Beasti nos istis, Parthenie. Ut scitè factum, ut delicatum, ut fragrantissimum istuc sorbetum est. ita tu à sorbendo, latinè dicis. quàm accomodè citrinum corticem admiscuisti. nam hic calidus suapte natura cum sit, stomachum fovet, ne præ nimio mulsæ frigore incomodi aliquid acciperet. paucos admodum habes, qui tibi componi possunt. & tamen, qui te ex habitu, ex aspectu, ex ingessu æxtimat, fungum putat. id tua bona venia dictum sit. Nunquam veriùs locuti estis, inquam tum ipse. tanti enim sum, quanti fungus. Et illi: Sed modestia te facit fungum, quem magnum natura fecit. At Lucil: Da veniam, dicam enim pace tua, quod vel ab invito risum extorqueat. Cum tu Soteria illa tua recitasti, coram tribus Cardinalibus, tui amantissimis, infulatis decem, & innumera nobilium primi ordinis, & eruditorum corona, tanto plausu, ut nunquam aliàs, quidam dum te adeo egregiè declamâtem, gestuq. tam mirabili, tantaq vocis suavitate, ac tanta itẽ felicitate memoriæ vidisset, petiit à me quis esset poëta, cum te ego esse affirmarẽ.

Ille:

Ille: Ludis, inquit, ò quam diversus hic est ab illo. Cui tum ego: Homines non ab exteriori habitudine æstimari oportere: neque externos cultus homines facere, sed interiores animi dotes, quæ quo majores sunt, eo magis latent. tandem vix & ægre induci potuit, ut crederet. quid hic, si istæc tam scitè à te adornari conspexisset? Tum ego: Mittamus ridicularia. tu semper saltas extra chorum. Ad hospites verò: Manete, quæso, apud me hoc vespere, crastina die Neapolim redibitis. Et illi: Hac in re tibi morem gerere non possumus. nam prætor hac conditione facultatem abeundi dedit, quatenus eadem die Neapolim rediremus. Tum ego: Si ita est, penulam non scindam: nimirum Prætori parendum. tempus autem est, ut de reditu cogitetis, ne pervesperi domum veniatis. Et illi: Optimè mones. cùm autem assurrexissent, ad scopulum profecti sumus. Hic postquam rogassent, Numquid Neapolim vellem, abierunt.

CAPUT V.

Cum mane reficiendi animi caussa orientalem Surrenti oram perlegerem quædam scitu digna observata.

Post continentem solidi mensis laborem, quo nunquam domo pedem extuleram, nunquam me è mensula divelleram, tantus me capitis dolor corripuit, tantum stomachi fastidium invasit, tam item solitudinis tædium oppressit, ut jam me Musarum pœniteret, & nihil propius factum est, quàm illis vale dicto, me domesticarum rerum procurationi addicerem. quo in munere fortasse expectationem superavissem, altius enim figere obtutum nec possum, nec

de-

debeo. Quocirca jubeo navicularium, cui Cotæ nomen, evocari, navimque deducere. ego intereà sine erudito libello, præter morem (tantum literarum fastidium conceperam) in scopulum descendo, ut aliquid levamenti caperem, & facta, licet exigua, à studiis intercapedine, vires instaurarem. mirum oppidò quantum me marinus aër reficiat. inest enim in illo nescio quid nativi, quo animus recreatur. Ut igitur descensum per clivum est, naviculam subeo: jubeoque navicularium expenso remo, & secundum oram Vicum Æquensem versus contendere. dum autem pergimus, Cota mitis homo indolis, & perquàm diligentissimus: cui plurimum me debere profiteor; nam fermè quotidie Neapolim navigat, meosque literarum fasciculos ad amicos defert: vespere autem rediens, quæ ad me rescribuntur literæ, & quod ad alendam parcè admodum vitam, deportat: tum ità me interpellat: Quid premis animo? nam te præter solitum dejecto vultu, animoque tristi animadverto: plenum item tædii, & fastidiosum. Nunnam iratæ tibi Musæ? nunnam Apollo silet ex cortina? nescio enim numquidnam acerbius tibi accidat. verùm si ità, faciam ut redeas in gratiam. Hic ego, etsi non hilaris, tenere risum non quivi: & Quo tu, inquàm, facies modo? Ille verò: Excipiemus illas convivio in aliquo ex his scopulo, tu fercula adornabis, ego mensam instruam, subiboque vices magistri convivii. atque ita, mihi crede, redibis illicò in gratiam. amant enim illæ liberiorem interdum convictum, & actuosas relaxari ex intervallo virgines æquissimum est. Tum ego: Lepidum certè commentum, nimirum, ut sic te ingurgites meis jacturis. Et ille: Quidni secus faciam? tu liberalis homo, & ad benè merendam natus, ego ex illis sum, qui omnem substantiam sunt induti: quid
igitur

igitur mirum si tuis expensis vivere cupiam. Sed age, quando nihil tua salute mihi charius, qui te morbus corripuit? quis angit dolor? quæ vexat ægritudo? Cui tum ego: Doleo à capite, stomachique fastidio non leviter laboro. Quid mirum, tum ille, si semper ego Neapoli rediens te ad literariam mensulā, vel scribētem, vel lectitantē invenio. cōtinuò me Neapoli tui familiares, præcipue postici janitor, senex admodū benevolus, etsi interdum in stomachū erumpat, at tanto lepore, ut id ipsum sit in homine ad gratiā: & juvenis ille, qui tuas res procurat, comis ipse, & liberalis, interrogant, Quid agit Parthenius? Quibus ego: Quid? sutoriam exercet. Tum ego: suariam rectius dixisses. at quid illi? Et Cota: Risere primum. mox cum à me cognovissent te mensulæ usquequaque inhærere, dictum excepere cum plausu, laudaruntque ingenium meum. Hic ego: Rectè quidem illi. est enim aspersum sale verbum. sed quid prætereà? Quid? inquit ille, vereri omnes ne in morbum incidas, antequam Autumnis Surrentinis ultimum fastigium imponas. Et ego: At his brevi summam manum addam. quos simul ac ad umbilicum duxero, me Neapolim restituam ad otium, & amicos. quamquam fateor ægre animo pacatissimas hic Musas, & sacrum hoc silentium relinquam. Hic ille: At te modò Musarum pœnitebat. Cui ego: Nescis illud Comici, Amantium iræ redintegratio amoris sunt? Verum age est ne plus, quod illic accepisti? Tum Cota: Quidam, qui ibi erat adolescens, dixit se te hoc mane oppressurum, addiditque hæc verba: Divellam ego illum à suo Musæo. velit, nolit, mecum saltem triduò occupabitur. Cui ego: Tenes ne adolescentis nomen? Nequaquam, inquit; nunquam enim audivi illum nominatim compellari. Describam tamen si vis ab ungue ad summum capillum.

lum. Tum ego: Imo jubeo, ut facias. Ille vero: Accipe, statura est mediocri, pectore lato, humeris pauxillum prominentibus. quod vitium in plerisque vestrum animadverti. idque, ni me fallo, idcirco contrahitur, quod sedentes, atque incurvi literariæ mensæ ad studium incumbitis. Cui ego: Vera prædicas. sed perge, ut cœpisti, contedam illico, inquit ille: Lacertis brevibus, digitis delicatissimis, ore non illiberali, at dentes nonnihil detrahunt, ut qui decolores, & cariosi: capillo aquilo, naso grypho, & prominenti, in quo paucæ admodum vibrissæ, genis ex rubro albicantibus, in quarum dextra subniger cum pilo nęvus est. Tum ego: Nihil plura: pinxisti ad vivum hominem mihi in primis charum. si venerit, ut dicis, excipiemus Musas convivio perquam lauto. Hic Cota: Verùm hoc in scopulo, cui navi, à similitudine, nomen factum est. & sanè dignus est locus, ut qui Reginæ olim Neapolitanæ convivio insignitus: nunc te poëta & tuis Musis celebrior evadat. Cui ego: Vndenam id accepisti? Et ille: Tota hac nostra regione dissipatissimus sermo, quem nobis senes ab aliis acceptum senibus tradiderunt, hic olim Neapolitanam reginam cum primis regni proceribus convivium celebrasse. delectabatur illa nostra hac ora Surrentina, per quam cum semel animi gratia deveheretur: inque altam hãc rupem (Scutalum dicimus: Caurus olim, Æquanorũ jugorum prorumpens in mare ramus) cum venisset, scopulumque hunc cerneret, ut sunt fęminæ extemporaneæ indolis, Quid ni, inquit, hic cęnam adornemus? nihil amplius opus fuit, ut illico dubiæ, basilicaque cęna instrueretur. certatum terra, marique est: nec pecuniæ, nec diligentiæ parcitum. quid vidisses? allati momento sunt temporis, capones, perdices, turdi, palumbes, artocreata, intrita, farta, scrib-

litæ

litæ falgamariæ, mulli, acipenseres, soleæ, pagri synodontes, Glacui,& quæ famem pervellerent, ostreæ, solenes, dactyli, echini. bellaria verò generis universi penè infinita. panes similaginei, candidi, pumicosi: vinum helvolum, rutum, album delicatissimum. tandem, ut brevi præcidam, quidquid comparari potuit, in mensam illatum est. Sed quid? Regina (ajunt enim sic fuisse) pastillis caseatis, atque aphyis eodem loci vestigio, & temporis captis, oleoque frixis quadriennio mirificè delectata est. Quoniamque in aula adulatio primas obtinet, proceres omnes præter pastillos, & frixos pisciculos, nihil omninò gustarunt. cetera servi, nautæ, coqui, purgatores lancium, reliquæque hujusmodi quisquiliæ devorarunt. Nos quando nasci principes fortunæ non placuit, missam faciemus tantam lautitiem: quæ plerumque stomacho nocet, lancem adornabimus pastillorum edulium quam amplissimam, quos illo Calabro condiemus caseo, quem tuus ille juvenis dono misit, & illum ego tibi detuli nudiustertius. erant autem duodecim cilyndri, qua forma illiusmodi caseum coagulant. & nihil propiùs factum est, quam in nervum à telonariis conjiceret. sed de hoc postea. frigemus aliquot pisciculos, aliquot grandiusculos arundini infixos assabimus piscatorio more. afferemus phyalam Stabiensis rufi, quo te illius domus præses donavit, vir quotquot vivunt liberalissimus. quippe jussit me tum diem frangere: deditque pernæ fructum, fructumque casei ovilli cum pane recenti secundario: illius verò vini vitrum amplissimum, quo vos utimini, nos lampada vocamus. Cui tum ego: Hos tu liberales vocas. atque idcirco juvenem illum, janitoremque laudas, quod sæpe jentare te faciant. cave ne id œconomus resciat, vel jentantem comprehendat. Tum Cota. Had mihi
ab

ab hoc timeo, nam præfecti, Priorem vos dicitis. Hic ſtatim ego. Erraſti, inſolens apud nos hujuſmodi verbum. Et ille: Da veniam, inquit, inſciens lapſus ſum. Rectorem volebam dicere. hujus, inquam, viri humaniſſimi, & tam liberalis, quàm qui maximè, gratiam inivi, quemcum Surrento Neapolim devexiſſem, grandi me ſtrena donavit. Cui ego: Gratulor tibi equidem, Cota. At age, infudit aquam? Minimè, tum ille: ſecus vinum perdidiſſet. Tum ipſe: Ex illis tunc, qui Polyphæmum imitantur? qui ita apud Homerum Ulyſſem exprobat, quod vinum aqua diluiſſet: Απώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχὲας ὕδωρ. Hic Cota: Græcum ego haurire malim, quàm audire: At ego: Lepidè ſapis. verùm quid amplius? Et ille: Nihil omnino deſidero. Ego verò: Hui? tam ſobrio, atque vulgari apparatu Muſas excipiemus? addemus etiam ficus aliquot cum latuſculo Campano, & Nolana tomacina, leucophagum ex caponis pectuſculo, lacte, Indico ſale, oryzæque confectum farina. magnum item panis, carniſque edulium: in quo pullos, vitulam, turtures infarciemus. Ne, quæſo, hic Cota; nam infarciemus etiam ſtomachum, quo majus tibi faſtidium creetur. pauca deſidero, non vero ſolidos è clibano boves, ut dicitur. vereor enim ne dum plurima adornentur, convivium prolatetur ad Kalendas Græcas. Tum ego: Anne tibi ego fumus? quo cognomento Theagenes dictus, qui cùm pauper eſſet magnifica pollicebatur. Tum Cota: Non ita verò. at timeo ne nimis amplæ pollicitationes ex iis ſint, quas Caretis vocant. Sed quid nocet promittere, inquam ego? tu certè non tenes illud Naſonis,

Promittas, facito: quid enim promittère lædit?
Promiſſis dives quilibet eſſe poteſt.

Tum Cota: Rectè tu quidem cum Naſone tuo iſto:

ſed ego promiſſis non impleo ventrem. Intereà, ſcopulo tranſmiſſo, in mirabilem viſu locum, & peramœnum deventum eſt. Rupes illa præcelſa, cujus modo mentio facta eſt, quæque recta ad lineam ab imo ad ſummum uſque faſtigium aſſurgit, pauxillum ad radicem prominet, pulchrum veluti præſepe efficit. Eſt enim cava ſinum, marique pervia, ſuperiùs in geminam quaſi teſtudinem fornicata: quarum una minor àltera, atque interior eſt. convexam fornicis partem frutices, herbulæque conveſtiunt miro proſpectu. interiùs majori ſub fornice, in ſaxo è viva ſilice quaſi menſa inſtructa eſt per ampliſſima. quam fornix contegit, undæque præterluunt. luſus certè Naturæ mirandus, & ad voluptatem unicè factus. dum autem ſpecum ſubiremus. Hic, inquit Cota, cum Muſis cęnabimus. viden' ut amœnus, ut pulcher, ut facilis, atque ab interventoribus vacuus? idcirco Muſis tuis, quæ quidem modeſtiores, quàm illa regina, ſunt, futurus erit tam gratus, quãm qui maximè. Cui ego: Arridet locus. hic cęnabimus quidem certè. verum flecte jam curſum; multum enim die eſt.

Dum vero, ſuſpenſo remo, ſcopuloſque propter, ut majorem perciperemus animi voluptatem, domum rediremus: Numnam, inquam, lepida illa regina ſcopulum hunc (rurſus illum tranſmittebamus) quem illa tanto honore dignata eſt, aliquo regiæ munificentiæ titulo inſignivit? Tum Cota: Non omiſit certè. juſſit enim ſi qua mulier hoc in ſcopulo peperiſſet, ut immunis partus à tributo foret: qui verò in eo contraxiſſent, res eorum, rationeſque contractæ liberę à quovis onere eſſent. Lepidè, tum ego, & feſtivè factum. ſed quæ nudum in hunc ſcopulum veniat paritura? Et ille: Certè id temporis fermè, nulla. ſuperiori ævo complures veniſſe fama eſt. de contractibus non ità:

con-

conveniunt enim quamplurimi. Tum ego: Verisimile id quidem. Sed age, pergamus porro, qui nam illud, quod tibi cum publicanis accidit? Ille verò: Quid? cum cistam introspicerent exploraturi, si quid foret, quo de solvendum vectigal esset, caseum illum calabrum animadvertunt, statim interceptam cistam conclamant: imò publicandum totum phaselum, ne rutis quidem, & cæsis receptis, ut ajunt forensi verbo. meque in nervum mittere aggrediuntur. Hoc ego loco, Oh miserum Cotam! in quantum malum incideras mei caussa. sed cedo, quid tum ipse? Quid? tum ille, Improbi, ac nequam, hic caseus redemptus est, cùm donatus est civitate. anne redimendus iterum? Et ille: Non immunis, inquiunt nam tu non extrahis urbe, sed infers: Hic, etsi non facilè stomachum detegam, vix tamen me ab ira continui: & Quo pacto, inquam, infero, si Surrentum defero? Et illi: Debueras, inquiunt, id prius nobis aperire. Hoc ego loco: Quid tu, inquam, ad hoc? videtur enim justa caussa. At Cota: Quid opus id erat, quando ex urbis porta egrediebar, meque deprehendistis in pomœrio ad litus festinantem? Hic ego: Bonam attulisti excusationem. sed quid tum postea? Quid? ille, Stentorea voce, ut dicitur, hæc fermè pronunciavi, Quid agitis, attentè considerate: hunc ego caseum ad Parthenium poëtam defero, hominem domesticè notum: viderit ille quo caseum modo redimat, quo me vindicet ab injurias. Hic ego non sine risu, Quid tum illi? At Cota; Quid? audito tuo nomine, quasi numine alicujus derepentè mutati, mitigatique sunt. Et si poëtæ, inquiunt, caseus est habeto, atque abito. imo si redimendus esset, illi vectigal donaremus. multum illi debet Parthenope nostra, cujus opera fit, ut nunquam illa careat vate sacro. Hoc loco: Nugaris, inquam, Cota. an-

ne comminiſceris, ut mihi cauda blandiatis? verùm ego non trahor verbis coquinariis. Ita me dii ament, tum ille, ut non mentior. nam licet pauper ſim, ſi-cum tamen non cupio. Imò addiderunt: Scimus hominem, qui in omnium ore, atque oculis eſt. Tum ego: Nempe eruditi inter ſe noti. eſtne amplius? Rogarunt. Tum ille: quid tu hic mediteris? nam, ajebant, ille in Surrentino ſuo non feriatus ſedet, nec genio indulget, ſed erudito ſe labore exercet, ut patriam illuſtret: Imo, ut obfuſcem, tum ego. non enim ipſe is ſum, qui nobiliſſimæ urbi ornamento eſſe poſſim. imo & ſi Braſidas eſſem, multos tamen præſtantiores Lacedæmon habet, ut olim dicebatur. Hic Cota: Unus illorum, ajebat ſe, te magiſtro, Capuæ Rhetoricam didiciſſe; deinde neſcio quo Circæo poculo publicanum derepentè factum. Tum ego: Dignus profectò præceptore diſcipulus. At quid tu interea? Quid? ille, exclamavi, Tanti eſt poëtam eſſe! utinam edidiciſſem grammaticam, alphabetum enim tenebam ſic ſic, uſque ad Q: quæ ſequitur, literam nunquam expedite pronunciare potui: fortaſſe & ego poëta evaſiſſem. Age, tum ego, quoniam Capuæ mentio facta eſt, accipe quod mihi adoleſcenti accidit: nam operæ auribus eſt audire, adeò ridiculum eſt, & tibi etiam documento eſſe poterit. Docebam Capuæ Rhetoricam. Hic me Cota interpellat: Non igitur publicanus ille mentiebatur: neque ego commentus ſum, ut à te paſtillos caſeatos extorquerem. Et ego: Credo facile: ne te amplius vexes. atque audi modo. ſed inſiſte remigio paulò fortius. nam nimium attentum te video ad fabulam: & vereor ne prius pulmo ad ſcopulum, quam nos veniamus. viden' ut dies non multum abſit ab umbilico? Tum ille: Ne dubites bos lentè, ut perhibent. cane jam fabulam: ego aures

arri-

arrigam: spero illam futurum lepidissimam. Docebam, tum ego, inquam, Capuæ Rhetoricam, & domestica item procurabam; quocirca veniebam sæpe Neapolim equo vectus. non dum enim apud nostros cisiorum usus erat, qui nunc adeo pervulgatus, ut etiam cisium sine umbella ad manus sit. ferebamque vidulum ad ephippii pomum appensum. cum vero prope Atellas veniebam illicò publicani occurrebant, jubebantque cursum inhibere, quod ni statim fecissem, apprehensis ipsi frenis equum sistebant. ut si quid in bulga esset, ex quo exigendum foret vectigal, inspicerent. cum vero illis affirmarem me nihil ferre contra edictum prætoris; ideirco finerent, quæso, me progredi; neque vellent illo me incommodo afficere. at surdo fabulam canebam. & hoc modo exploratores illi nequissimi me quotidie vexabant. Cum verò semel profectionem de more adornarer, me quidam & poëta ipse, & bonus vir, rogat, ut ne gravarer Neapolim ad amicum virum optimum, & nunc magni nominis, tum Neapoli Humaniores literas profitebatur, duo bubuli cornua deferre. ut ex illis atramentarium cum arenario vasculo fieri curaret, Cui tum ego. Næ ego simplex, qui cornua deferam. quid homines in via? quid Neapoli dicent domestici, cùm me cornutum viderint? Et ille: Næ tu scrupulosus, qui quid dicat, quidve sentiat vulgus, labores. Ego sic in animum induxi meum, ut dummodo sinant me facere, quod honestum ducam, cæteris facultatem dicendi, quæ velint, relinquam. iniquum enim quorundam institutum semper duxi, qui cum sibi omnem agendi, quidquid ipsis lubitum, potestatem arrogent, interdicere aliis libertatem loquendi velint: æquissimum enim est, ut cùm tu facias quod velis, dicam ipse, quæ sentiam. Hic ego: Æquum tu quidem loqueris, at mihi non

videtur honestum cornua circumferre. Et ille: Ità vero, si in fronte gereres. imo id tibi esset ad gratiam. dicerent enim tibi esse cornu copiæ. Tum ego: Istas ego phaleras libenter tibi remitto. Et ille: Omittamus jocos: dicito cum rogaverint, ad quid deserviant. Tum ego: Occinam igitur identidem, cornua pro attamentario. Ille verò instat, atque urget, (est enim aliquanto molestus) atqui feras, inquit, occlusa in vidulo H c mihi cum in mentem publicani venissent, Morem geram, inquam. nolo poëtam tam insignem ęgrimonia afficere. ne fortè dicas turpe esse hanc figulò figulum gratiam non præstare. Acceptis igitur in vidulo cornibus, in equam insilio, & me in viam do Neapolim versùs & faciam, inquam, ut hac vice cornutam bestiam publicani petant. Cùm verò ad postremum ab Atella lapidem, ubi telonarii sedent pervenissem, illi pro more assurgunt, occurrunt, sistunt equam, & quid esset in vidulo interrogant? Tum ego caperata fronte, gestu perquam gravi, & quassa voce, sinite me, quæso, inquam, abire: quod in hac bulga est non facit pro domo vestra. Tum illi audaces, atque importuni: Volumus, inquiunt, introspicere. Et ego: Omittito, inquam, istum laborem: quod hic est à vectigali immune omnino. Instant illi, atque urgent, ut quid esset in vidulo palam facerem. Tum ego quasi abrumpens patientiam: En clavis, inquam, ferulæ: reserate, & quid in vidulo sit inspicite: non vos operæ pęnitebit quidem certè Hoc loco Cota. Expecto, inquit, fabulæ catastrophen, & ridiculam quidem illam. Rectè cojectas, tum ego: sed accipe. Publicani accepta clave, vidulum aperiunt, manus inferunt. cùmque durum quid, & tortuosum attrectarent, quid hoc? inquiunt. Et ego: Numnam manus, numnam oculos non habetis? educite, atque inspicite.

te. cùm vero illicò eduxissent, se cornua habere deprehendunt. Hic Cota, non sine ingenti risu, Quid tum illi? Quid? ego: verecundia magis, quam ira perciti: Imposuisti nobis, inquiunt, cum tuis istis cornibus. Tum Cota: Habeant; meriti quippe. haud enim illis certandum erat cum poëtis, qui lepidè comminiscuntur. Sed quid inde factum? Et ego: Quod volebam: nunquam me amplius vexarunt. cùmque me prætereuntem conspicabantur, alter in alterum intuens. Hic ille, ajebant, à cornibus frater: sinamus eum abire; ne quid magis ridiculum commentus sit. Tum Cota: Festiuum sanè factum, & haud scio an aliud. imitabor certè, cum se dederit occasio, quamquam poëta non sim. Interea dum hæc diceret, phaselum ad scopulum properantem video; quare illuc iter acceleravimus.

CAPUT VI.

Statii quidam locus in III Sylvarum explicatus: cujus occasione quæsitum, quid essent illæ faces in malorum verticibus videri solitæ, quas Tyndaridas vocant.

Diverterat aqud me Cn. Bellus, ut restitutā ex parte valetudinem, melius confirmaret. Juvenis indole mitis, moribus niveus, atque officiis perurbanus: mihi verò veteris amicitiæ jure (dilexeram enim à puero) devinctissimus. in quo præter enumeratas virtutes, singularem animi candorem adamavi: & eo magis, quod hujusmodi dotem in paucis reperies. adeo hac ætate ea invaluit opinio, simulationem in numero virtutum esse. quam qui magis callent, prudentiores videntur. quare sic ego animum induxi, ut

& crescente sensim æstu, obsorpta undarum vi, inque altum navicula abrepta: ad scopulos tandem allisa, atque comminuta est: & tabulę, scalmi, interscalmia, armamenta hac illac dispersa; ut vix tandem recuperari potuerint. Hoc loco Bellus: solabor, inquit, istam jacturam versiculis tuis, quos habes VI Nauticorum.

Chara magis sit vita tibi; præstantior omni
Illa auro, regumque opibus, sceptrisque superbis.
Quin fato variante, fluunt refluuntque vicissim
Nescia stare loco mortalibus addita dona.
Si superest nobis animus, nec dextera cesset,
Quæ modò Fata ferunt, referent cito divite censu.

Sed nescio quo æstro agitor? nempe tui me versiculi calore accendunt. Accipe, quæso, si placent. etsi, ut tritum adagium, aliud noctua, aliud cornix sonat.

Tantum ergo, Neptune, tuas audere procellas,
Et tantum Thetis est edere passa nefas?
Non vates hic ille, suo qui carmine tantum
Reddidit insignes, & super astra tulit?
Audio. sic mediis fatur Neptunus ab undis,
Et Thetis è vitreis sic sonat ima vadis.
Lusimus, & medio dispersimus æquore cymbam:
Haud equidem tantum digna tulisse virum.
Illum ego cærulea ducam per cærula concha:
Atque illum in curru Tethys aget vitreo.
Tritones rauco pulsantes marmora cornu
Præcurrent: plausu pulsa sonabit aqua.
Circùm Nereides, circùm Sirenes, & omnes
Cærulea venient ad sua jussa deæ.
Atque unà alternis certantes carmina dicent,
Et ducent festos per vada salsa choros.

Tum ego: Bona verba. intereà ego ne scalmum quidem video. Ille verò: Viden' ut ex illo scopulo navicula incipiat apparere? Cui ego: Video proram.

Et

Et Bellus: Neptunus est: video item spumam, anne circùm Nereides ludunt? Tum ego: Næ tu vigilans somniaris. ni fortè jocaris. vah,ah,ah! scis tu qui ille est senex, qui solus cymbam agit penè diffutam? Et ille: Num pro Neptuno quispiam Charon? Et ego: Numnam tu vates, qui divinas? capularis ille senex cognomento Charon appellatur, duodenonaginta annos numerat. homo adeò facetus, ingeniique extemporanei, ut sine persona, atque extempore quamvis posset agere comœdiam. Accersamus, quæso, illum, tum Bellus; ut ad extremum usque Surrenti promontorium ducat. recreabit nos ille hodie suis facetiis. Cui tum ego: Accersamus. statimque hominem nominatim inclamo. dumque ille applicaret nos in scopulum descendimus. inque naviculam mox ingressi ad occiduam oram ire jubeo. Tum Bellus. Navicularium intuens, Quæso, inquit, mi Charon, ut suspenso eas remo: volumus enim hodie abundè frui vacatione, atque ad satietatem recreari. At tum ego: Non est opus, ut moneas, expendit ille singulos remi ictus, ut non tam remis, quàm grallis ferri navicula videatur. quare sic tecum statue, ut hic hodiè sit de pernicitate cum testudine pugnaturus. At Charon: Mi juvenis, ne, quæso, huic poëtæ aures adhibeas, nam plerumque suo more comminiscitur, cumque mea invehitur navicula, nihil nisi verba importat, quasi alter Hermadotus. sæpe promittit mihi se jentaculum allaturum, optimum caseum, & secundarium panem: candidum depsticum servat sibi. quoties verò redit, & ego illum de promissis interrogo, ille statim se oblitum fingit. Tum Bellus: Bono sis animo, meum erit, ut suggeram. Ego verò: Tu Helluo nunquam satur. Ille verò: Qui me parcior, aut continentior, qui duodenonaginta annos, pane, caseo, & aqua, ut plu-

plurimum vixi? Hic Bellus: Itane Charon? Et ille: Maximè verò. imo hoc cibo nunquam mihi quidquam suavius, nec salubrius fuit. hoc ego optima semper usus valetudine, neque unquam, vel leviter quidem dolui à capite. Mirum oppidò, tum Bellus, usque adeò verum est paucis contentam esse naturam. & ut à teneris assuescimus, ita vitæ totius est cursus. mox ad naviculariam: Heus tu, Charon, quid istuc est? navicula multam accipit aquam. sumus ò satin' salui? Tum Charon: Sumus. habeo spongiam, qua aquam egeram. habeo nauticam cochlidem, qua citiùs, si opus sit, eiiciam. Imo neque tota anthlia hauries, tum Bellus. Egeram quamcitissimè, tum Charon. audite intereà lepidam fabellam, ne odiosa vobis sit mora. & dum ego aquam, vos voluptatem aliquam hauriatis. Vehebam hac ipsa navicula hominem quendam divitem, ac splendidè indutum, qui pileum obversum tenebat in sinu, ipse verò vinum, erat temulentissimus, altè edormiebat, ego dum aquam egero, cùm illam in ligneum vas ansatum versare vellem, in obversum pileum insciens immisi. ille tandem cùm è temulento sopore inciperet expergisci, & quoniam tum à Sole, tum à vino ei caput incaluerat, pileo se cooperuit. sed quid, inverso pileo, totus bene madefactus est. quia verò vinum ructabat, totusque olebat vinum. Quis me, inquit, asspergit vino? Cui statim ego: Bacchus, qui tibi cordi, & in corde est. Bene est, inquit ille, placet. atque illicò dimittit caput, cœpitque iterum dormitare. Nonne lepidum factum? Cui nos: Imò lepidissimum. Atque hausta jam aqua propter scopulos ire pergimus. Tandem cum ad sinum, quem durus silice collis discissus hinc, atque hinc aperit, perventum est, Descendamus, inquit Cn: Bellus, tantisper in amœnam

hanc

hanc oram: oblector illius situ, atque opacitate. & sic interea Charon aquam hauriet iterum. plurimam enim rursus ebibit; adeò pervetus, ac penè dissluta, cymbula est. Cumque ego annuissem, in terram exilivimus: sedimusque in scopulo prope arenam, quà è proxima descendens rupe tenuis aqua præterfluebat. Hic ille: Quoniam, inquit, Statius est in manibus (qui tamen nec mihi, nec tibi crebrò teritur; quamquam ingenium viri popularis tui plurimùm laudes) sine, quæso, ut te unum interrogem. cùm ex docto olim cęteroqui homine illud exquisivissem, nihil ad rem, sit pace illius dictum, respondit; ut ego non immeritò, mecum tamen, ne authoritatem viri offenderem, quid, inquam, ad Mercurium? Est tamen quod illi condonem, quippe non astrologo. tu verò, qui hisce in artibus instructus, & varia lectione eruditus, nodum solvere, meque dubio eximere potes. In Sylv. III post Herculem Surrentinum, quem modo legimus. est Propempticon Metio Celeri, in quo hæc habet acutus hic poëta.

Grande tuo, rarumque damus, Neptune, profundo
Depositum, juvenis dubio committitur alto
Metius; atque animæ partem super æquora nostræ
Majorem transferre parat: proferte benigna
Sydera, & antennæ gemino considite cornu
Oebalii fratres: vobis pontusque, polusque
Luceat. Iliacæ longè nimbosa sororis
Astra fugate, precor, totoque excludite ponto.

Oebalii fratres, teneo enim, sunt Castor, & Pollux. Castor quidem Tyndari, & Ledæ filius? Pollux Ledæ, & Jovis. Ex duobus enim ovis, ut mythologi perhibent, quæ Leda emisit, ex uno quod ex Jove conceperat, Pollux, & Helena excusi; idcirco immortales. ex altero, quod conceperat ex Tyndaro conjuge, qui

Oebaliæ rex fuit, Castor, & Clytemnestra mortales. Castore è vivis sublato, Pollux ab Jove impetravit, ut liceret sibi cum fratre immortalitatem commutare, hac lege, ut alternis viverent. tantus erat fraternus inter hos amor. ob quam insignem charitatem ambo à Jove in cęlum translati, inque signifero inter Isidem, & Carcinum positi: Geminique ab astrologis appellati. sunt autem ita collocati, ut uno occidente alter adhuc supra Finitorem extet, unde locum fabulæ factum esse verisimile oppidò est. hæc autem didici, te præceptore, cum cęlestem nobis orbem describebas, radioque illo tuo, quo astris legem præscribis, demonstrabas. audiebam te tum ego summa attentione cum mentis, tum aurium, summaque animi voluptate. At Helenam nunquam audivi, legi nunquam, in cœlum translatam, neque unam esse ex imaginibus, quas etiam costellationes vocatis, stellati orbis. στερέωμα Græcis memini appellari. cur igitur doctus hic poëta, nec certè falsus, nimbosa astra sororis vocat? Age sis, prome, quod sentis: dumque Sphyngem tibi præstiti, sis tu mihi Oedipus. Tum ego: Acutè tu quidem, & eruditè, ut multa. miror certè memoriam tuam, atque discendi cupiditatem, præcipuè has artes, quas reliqui negligunt. qui nisi altè clamitare, sugestumque percutere probè norint, nihil se didicisse putant. Sed ne septa transiliam, quemadmodum hæc se res habeat, numeris dicam. scis enim me brevitate quammaximè delectari: quam tamen in paucis invenies. adeò hæc ætas luxurie frondium abundat. Compertum [nautis est in summis antennarum verticibus (cornua nautæ vocant; unde illud poëtæ:

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

Et funes, qui hęc cornua tenent, ceruchos nuncupant, græ-

græco vocabulo) atque in summis malis geminas interdum faces, interdum solitariam unam apparere: quas quidem faces stellas dicunt. sunt autem ex earum genere, quæ sereno cęlo noctu videntur transcurrere, ac veluti conflagrare, cadentes idcircò physici nominant. Atque hùc respiciens poëta astra vocavit. nimbosa verò; quia cùm duo ignes collucent Tyndaridas esse putant, faustum omen, & prosperum felicis navigationis auspicium, at solitarius unus cùm ardet ignis, Helenam credunt, infaustum omen, & calamitosum. nempe cujus raptu Europa, & Asia conflagrarunt. Idcircò Tyndaridas vult insistere cornibus, quippe lætos, & felices auspices. arceri verò Helenam, ut quæ mali, infaustiq cursus prænuncia sit. Hic Cn: Bellus: Rem omnem habeo à te dilucidè expositam. quam quidem non absque Theseo, ut dicitur, obtinere facilè poteram. Verum age, si stellæ non sunt, sed faces quædam noctu in aëre apparentes, sunt veri ignes, necne? Cui tum ego: Verum esse ignem non arbitror. quod si rogas quo id argumento? habeo in promptu: non enim comburunt. compertum quippe, ita antennis, malisque insidere, ut eos lædant ullo modo: atqui læderent, imò in favillas redigerent, si ignis re vera essent; non igitur ignis sunt. Quin imò, addit Plinius hujuscemodi faces, Tyndaridas veteribus appellatas, interdum circa hominum capita collucere, nec tamen lædere: innoxiæ ergo sunt; atque idcirco ab igne diversæ. Sed quid tandem erunt? tum Cn: Bellus. Ego verò: Crassa quædam materies collucens. idque ex eò existit manifestè, quod albo colore niteant, qui viscosæ index materiæ est. Plinius, si ad ima descendant, ait, comburere. at id minimè exploratum. Confundit, ni me fallo, has cum fulmine faces. hoc enim in ima perrumpit, adurit, devorat

vorat quidquid illi obviam venit. Hic Bellus: At quædam flamma est, quæ ob nimiam raritatem non comburit; cur igitur istiusmodi has esse faces non dicemus? Cui tum ego: Quia illa etsi non comburit, sursum tamen enititur: nec eadem omnino perseverat: at hæ faces nec sursum evolant, & totæ simul collucent. Tum ille: Hæ igitur faces ejus erunt naturæ, cujus illi sunt ignes, quos fatuos physici vocitant? Et ego: Ita enim verò. sunt enim pinguis quædam exhalatio subalbida, minimèque accensa. nempe plurima sunt corpora, & albida, & viscosa, noctuque lucentia, quibus nihil prorsus ignis subest: qualia nitedulæ, puttida quædam ligna. qualia item ostrea quædam oblonga, aulisque simillima, quæ si noctu comedas, & simul expuas, stellas te expuere in pavimentum credas. imo si saliva manus, vel facies intingas, totus collucere videare. plurima istiusmodi tum in Anconitato, tum Tarentino in portu reperiuntur. id ego utroque in loco expertus sum. Tarenti ptimum, eum extremam Italiam peragravi: mox Anconæ, cùm multis post annis omnem penè Italiam circuivi. Imò Tarenti lepidum oppidò factum accidit, quod quidem audire operæ est auribus: juvat, dum otiamur, jocari tantisper: quippe miscenda nonnunquam seria jocosis sunt. levantur ità animi, ut ad labores tolerandos fortiores evadant. Erat Tarenti vir quidam, qui cum ego Nepetiæ admodùm adolescens vixeram, facie adeo illiberali, ut cum Thersite, atque Æsopo de pulchritudine certare potuisset; ea tamen laborabat insania, ut præ se pulchrum putaret neminem. quod in istiusmodi hominibus fermè cadit. unum tamen non negabat, esse se colore subcroceo. quod ille vitium non naturæ, cui plurimum se debere fatebatur, sed morbo ascribebat. totusque

erat,

erat, ut hùnc colorem, qui unus tantum suæ formæ obstabat, quin absoluta omnibus numeris esset, adhibitis medicamentis exueret. vexabat igitur medicos, pharmacopolas, unguentarios, & quod præsidi maximè displicebat, rem domesticam decoquebat, & eò magis, quod ære alieno premeretur. quocirca hunc hominem nullo modo quibat concoquere. Cum igitur plurimos istiusmodi dactylos in foro piscario emissem, domumque tulissem (conquirebam tum ista scripturus Halieutica) ille me de illius ostrei vi mirabili admonet, reliquique, una quiſtum erant, ità esse affirmabant. Tum ego: Faciamus periculum. Extincto igitur lumine, jam enim advesperaverat, dactylum comedo: mox saliva pulcherrimam illius faciem ungo sic, inquiens, colorem tandem istum exues. illico collucere visus aspectu tam fœdo, ac tetro, ut quasi dæmonem omnes consalutaverint, tanto risu, ut nunquam aliàs. At ego: Habes inquam, quod volebas, totus pro croceo, nitidus es, sed meis jacturis. habeto igitur gratias mihi, cui restitutam in integrum formam debes. Hic Bellus, magno & ipse risu; ò factum benè! ò festivè, argutèque dictum! mox ad aures Estne? inquit. Cui ego: Ipsissimus. nonne ridiculus? Et ille: Quàm qui maximè. At nos intereà, inquam ego, ex equis delapsi ad asinos. redeamus igitur in viam.

Observatum præterea noctu est tranquillo mari, si navis cursu feratur perceleri, undasque dividat, inque spumas abire faciat, scintillas quasdam evibrari, & grandiusculas quidem illas, ut repercussum stellarum lumen arbitreris, ni id nubilo etiam cęlo sæpe eveniret. Est autem lux illa à spuma emissa: vacare autem igne quis neget? Hic Bellus: Assentior prorsus: res est, ut dicis. Verum redeamus ad Tyndaridas: si exha-

exhalationes quædam sunt crassæ, & viscosæ, & ignes fatui, cęteraque istiusmodi, undenam procreantur? Tum ego: E navibus ipsis: & potissimum, cum tempestates posuerunt. Harum enim vi plurimi halitus in naves detruduntur, qui mox erumpentes conflagrant, atque ignes hosce in malorum verticibus exhibent. Est etiam & alia caussa: in navium sentinis tot, tantæque sordes ex tantorum colluvione hominum, quibus naves habitantur, continuò adunantur, ut plurimæ deinde exhalationes evaporent. eo prorsus modo, quo è locis uliginosis putridi erumpunt halitus, atque accenduntur. Hic Bellus: Probabile quidem istuc. At age, pergamus porro. Cur si duo intermicant fausti, fortunatique sunt, si unus malè ominosus? an id ex gentium vanitate absque ulla ratione jactatur? Cui ego: Ita verò, mea quidem sententia. sunt tamen complusculi, qui id ex eo evenire arbitrati sunt, quod si duo appareant, exhalationem non adeo crassam esse significent, si unus, crassiorem, ac densam, ex qua tempestas oriatur. In Mediterraneo mari duo tantum apparent, at in Oceano tres etiam, an quia majora navigia, pluresque sordes sunt? Sed ut ut sit, res non adeo facilis indagatu est. Hoc loco Bellus occiput dextra pervellens, Næ, inquit ego immemor, qui te diu vexavi. habes id tu in Naut: III: & nunc tandem versiculi redeunt in memoriam:

Si summo antennæ flammati lumine cornu
Sola Helena insidat, Divos, Palinure, vocato,
Supplicibus votis; ventorum prælia, & iras
Accendet dea sæva, omnemque à gurgite pontum
Quassabit ventis, & tempestatibus atris:
Ut quondam bellis Asiam vastavit, & armis:
At si Tyndaridæ gemino splendore corusci
Navibus ex imis surgant (quia navibus imis

Sulphurei erumpunt piceo nidore vapores)
Et gemino antenna pacati in vertice sidant,
Pone metum: rapidos turbato ex aëre ventos
Pulsabunt, tetras & amica luce procellas.

Quas ut recitavit; Mirabar, inquam ego, quod illorum in te memoria occiderat. scio enim meos te libellos (quæ summa est tua in me benevolentia) frequenter evoluere. Atque hæc ut dicta, in naviculam ingredimur: inque scopulum Caron ire occupat.

CAPUT VII.

C. Manlii in Surrentinum adventus, cujus occasione, multa de piscibus condiendis strictim notata: mox occasiuncula à medicina dedita, quæsitum quid esset manna, quid pix, quoque tempore, ac modo utraque conficiatur.

POst Idus Septembris, cùm more majorum quadripartita tempora sacro jejunio celebramus: ut illa nimirum tum animi, tum corporis castigatione debitum Numini obsequium præstemus, proque tot, tantisque in nos muneribus divina beneficentia collatis, vices, quamvis impares, rependamus, dies amœnitate amœnus, facilis, ac luculentus illuxerat. quocirca benè manè in scopulum descendo, ut illa animum diei amœnitate, & matutina maris aura, mihi quavis potione medicatissima, recrearer. cùm enim complurium dierum, quibus cum Musis fueram ampliter occupatus, continenti exercitatione, jam penè defatigatus essem, opus erat, ut aliquam à nimio studio cessationem facerem. volebam etiam è piscatoriis cymbulis mihi perpauxillum piscium comparare. Etenim cùm in Surrentino ipse mihi consul sim, ipse sena-

ſenatus,neceſſe eſt,ut ad ſingula quæque unus deſcendam: & modò promus ſim, modò emptor obſonii, modò etiam, imò ſemper, mihi cequum fingo. Et quamquam pervulgatum illud Platonis εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ nimirum unus vir,nullus vir: tamen unus ego, multorum vice fungor.

Vix dum in cymbam pedem intuli,cùm è proxima quadam horia, quam porrò incitatiſſimè impellebat, quidam piſcator me nominatim, ſum quippe illis benè notus,altius inclamat, jubetque naviculàrium curſum inhibere. Tum ego; Age,puer,ſubſiſte. hic certè, jaculator ille eſt, fuſci filius, qui ſuam vult mihi mercem obtrudere. verùm quia ut plurimum, carò admodum indicat; & me præterita hebdomada tetigit tribus aſſibus; idcircò illum bellè uram hoc manè; & quam meditatur in me, adornare tragulam, iniiciam in illum. Mox ut propiùs acceſſit, quid ſibi vellet? interrogo. Et ille: Nonne tibi ſubolet? Tum ego quaſi inſciens, Videlicet? Tum ille: Selectiſſimos tibi piſces repoſui. qui uſui eſſe poſſunt, in hiſce quatuor temporum jejuniis. Ego verò: Cujuſmodi ſunt? Tum ille ciſtulam protulit, & hi ſunt, inquit, verùm ſcito illos recentiſſimos eſſe: quales nunquam Neapoli habetis,ubi diales nulli apponuntur. viden' ut palpitant? Ego tum faſtidienti ſupercilio inſpiciens, Iſtæc, inquam, muræna perparuula eſt,atque adeò ſpinoſa: cephalus ille fluviatilis, quare non ſanus: mulli hi lutarii, non barbatuli. ſalpa illa mollicula, & inſipida. tandem, ut compendium faciam, ne te pluribus morer, omnes neutiquam, ut ajebas, recentes ſunt; quocirca meo ſtomacho non quadrant,utqui faſtidii delicatiſſimi. non tenes notiſſimum illud, Piſcis nequam, niſi recens? quapro-

pter illos nè cassa quidem nuce præstinarem. Hic ille non sine indignatione: Videris tu certè, inquit, è poëta medicus derepentè factus, neque adhuc, conspicilio, ut soles, nasum induisse. muræna hæc trilibris, pinguissima, cephalus marinus, qui si depstitica Cerere incrustabitur, erit suavissimus: mulli saxatiles, & barbati. non vides barbam? salpa recentissima, quam si exenteratam citriis tunsis, uva passa, nucleisque infarcies, atque inter assandum oleo, acetoque asperges, ac benè imbues, erit delicatissima. sunt etiam soleæ, quas si Apicio jure condias, servare in triduum potes. nam hæc cœli serenitas, mollities hæc maris ephimera est. ut ne aphyam posthac, imò ne squamam quidem sperare possis. Tum ego: Ne labores; manum ferulæ subduximus: neque tu adeò scitus, qui Aquilam volare doceas. istæc enim ego magis calleo, quam aprugnum callum callet, ut dicunt. Verùm utut sunt (sciebam enim pisces & optimos esse, & recētissimos, sed ut illum torquerē, & ut ficviliùs, distraheret quasi fastidiens contemnebā; æquum quippe, ut quisque ad suum quæstum sit percallidus) quanti, inquam, indicas? Et ille: Sex nummis argenteis. Cui ego non sine stomacho, Vix tanti vales cum tota horia. utinam Prætor essem! edicto caverem ne quis piscator suo arbitratu pisces venderet, sed tanti quanti Cerealis ædilis æstimasset, & nullibi, nisi piscario in foro prostarent, ibique sub lance signatis ponderibus venderentur. Verùm sumnæ ego stultus, qui curo rem publicam, cùm magistratus sint, quos oportet curare. Hic ille flagitioso digito superiorem explicans barbam, quæ plurima homini pubescebat; Ut video, inquit, te nonnihil agit intemperiei: fortasse tibi, & Musis tuis sinister hic dies est. Cui ego: At tibi non succedit sub manus negotium. adeone me

sim-

ſimplicem arbitrabaris,ut in tranſennā induceres? Et ille: Ne prædices, ſcio qualis vir ſies; nimirum percallidus, cuique negotii benè gerens, atque ad rem attentiſſimus. Imò tu callidus, inquam ego, qui non multis ab hinc diebus tribus me aſſibus tetigiſti. An tu me potius? tum ille. non enim ego adeo dexter ſum, qui pulchrè vulpem fallam. Sed quid hic mihi ceſſo, cumque faſtidioſo iſto operam fruſtra contero? atque hæc dicens naviculam intorquet. Tum ego: Mane parumper, nolo, ut tu hùc fruſtrà veniſſe conqueraris. en tibi pauxillum Braſiliani pulveris, quem ſcio tibi eſſe gratiſſimum. Hunc ego pulverem etſi angue pejus, & cane odio habeam, ut ne odorem, odorem autem? imo fętorem feram. nam præterquamquod totum hominem, nedum nares conſpurcet, non leviter cerebrum lędit, pecuniamque decoquit ſine lucro: tamen, ut illo piſcatores alliciam, ineſcemque perpauxillum in pyxidula geſtare ſoleo. quem vel ab amicis peto, vel ab eo, qui domeſticas rationes procurat, viro amiciſſimo, & in me haud illiberali. nam pecunia comparare ſemper piaculi loco duxi. ſed ego de curru delapſus nimium aberravi; quocirca in viam me tempeſtivè deducam. Ut Nicotianum pulverem ſibi oblatum piſcator intellexit, illicò ſubſtitit, inflexaque cymbula: Des, inquit, mihi quæſo veniam, ſi te duriuſculo inceſſi verbo: nam tu me etiam pervellere volebas faſtidienti illo tuo ſupercilio. Uſque adeò vel exiguis munuſculis irati flectuntur animi, imo & ab averſiſſimis extorqueas quidquid velis. Vt pulverem affatim prorrexi; & ille admotum naribus probaſſet: erat enim acer, ac prævalidus; Diſtrahes, inquam, tribus nummulis argenteis? Et ille præter morem liberalis, Accipe, inquit, quanti voles. res tranſigatur arbitratu tuo: ut intelligas me ità tecum agere,

re, ut nullam mei commodi rationem habeam. At ego, cùm advertissem mihi pecuniam non esse ad manus; Dabis, inquam, fide interposita? thecam enim nummariam oblitus sum domi; quocirca sine præmio sum. Tum statim ille: Credam lubentissimè, non enim tu is es, quicum transigam græca fide. id verò cum cæteris minimè facio. sunt namque complures, quibus si semel credas, nunquam nomina ipsorum expunges. etenim cùm creditam illis pecuniam efflagitaveris, tot prætextus afferunt, tot formas induunt, tot comminiscuntur caussas, ut versutiores videantur, quam rota figularis. uno verbo, non solvunt, nisi ad Kal. Græcas. Cui tum ego: Gratias ago, quod ità de me sentias: faciam ut illam accipias cum usura. addam enim, ut meridies, merendam non inelegantem: nimirum operarium panem, & frustum casei ovilli veteris, atque exquisitissimi. cæterum laudo prudentiam tuam, qui adeo solerter præcaves. Et ille: Ità facto opus est. mea quippe res agitur, & par est, ut suæ quisque utilitati sine alterius injuria serviat. verùm etsi velim gratis meam tibi operam præstare, næ ego inurbanus, qui elegans illud respuam antecænium. Sed quæso, ut des etiam vinum. non enim ex unis lapidibus, verùm etiam cæmento fit fabrica. Cui ego subridens: Rectè quidem, & argutè. ne, labores faciam libenter. Interea loci me puer è scopulo alta voce compellat, nunciatque venisse hospitem quendam. jubeo igitur navicularium reflexa prora ad litus applicare. Vt verò applicuit, puerum rogo, Vnde hospes veniret, & quid sibi vellet? Tum ille: Vnde veniat ignoro, quid verò sibi velit, de te conjectutam facito. Cui tum ego: Numnam ut curet cuticulam? Ille verò: Opinor. juvenis enim est macilentus, ac pallidus, ut ex nosocomio venire videatur. Tum ego:
Cur-

Curnamnon dixisti me profectum Stabias? Quia, inquit ille, id non erat in mandatis. neque ego divinus sum, ut quid sentias conjectem. Et ego: At non vides, inepte, quanto ego operi incumbo? Et hic sextus annus est. & mihi jam ætas adfecta, canique nitent non pauci. Tum puer: Tu adhuc juvenis, non enim, ut ex te nudius tertius audivi L annum attigisti. Ego tum: Ità enim verò. sed non vides, quàm imbecillæ vires, quàm malè affecta valetudo? Et ille: Quid mirum si te continuò literis involvis, & parcè admodum te tractes. Verùm jam operi fastigium imposuisti, audivi enim te postremos versus festivissimè cantitantem. quos etiam in memoria habeo. Cui ego: Recita illicò. Et ille: Dabis mihi præmium? Dabo, inquam. Ille tum: Cedo, quid mihi dabis? Tum ego: χαριατρίβον nonne est quàm pulcherrimum, Hic ille: Ludis certè Parthenie. amabo, loquere vernacule: græca enim nō audio. Cui tum ego subridens: Dicam latinè, sed novitia denominatione, nucifragium. Ille verò: Hem! jocaris certè. siquidem istiusmodi in via sexcenta sunt. Tum ego: Recita tandem: faciam ut non te pęniteat. Et ille: Dicam tua fide. Postquam autem diu occipitiū scalpsisset, At me, non ità? inquit. Et ego: Ità enimverò. sed citò. Tum ille: Sine quæso, ut respirem, & reminiscar. jam veniunt.

At me defessum post tot certamina Martis,
Phabeo

Tum statim ego: Quid dicis? non vides, ut non rectè pronuncies? Et ille: Hui! tam citò me vis perdoctum? sine ut ferulæ manus subducam. Ego verò: Papæ! ut es argutulus. Tum puer: Audi modo: incipiam à capite.

At me defessum post tot certamina Martis

Phœbeo & totum refluentem rore, paterni

Non rectè fluunt? Cui ego: Rectissimè. euge, euge. Et ille: Pergam ad reliqua. Ohe! oblitus sum. hem! jam redeunt. dicam citò, ne iterum fugiant:

Invitant colles ad gaudia nota: sinumque
Ipsa suum Siren venienti expandit alumno:
Utq. humili quondã Musco, & mea tẽpora Myrto,
Sic nunc heroa gestit præcingere Lauro.
Hinc Nesis, Megareq & Olympia Mergellina,
Hinc & Sebethus festivo murmure aquarum,
Ac virides plaudunt horti, campique beati.
Et procul hinc Prochyte circumsonat, Inarimeq.
Hinc & bellaci subsultat Vesbius igne.
Et Vicus contrà, Stabiaque, & saxa Minervæ,
Ac Surrentini resonant à vertice colles.
Sed tibi, sors varium maneat quæcumq. per Orbem
Sex mihi, sed vacuis sudatus mensibus, annos,
Parthenius Mavors, sat erit si clarus ab ostro
Romuleo, & patria præfulgens tempora mitra,
Cantelmus legat interdum, Crateris ad undam
Dum concessa capit, sepositis otia curis,
Et plausu, ut semper solitus, dignetur amico.

Iò triumphe, da mihi premium. Tum ego: Bellissimè. dabo tibi pultem ex furfure, & brassicarum jure pinguissimo. Ille verò: De ista tibi facio gratiam; non ego pullus gallinaceus. Age, tum ipse, bono sis animo, Tiburtinis te bellariis donabo. Et ille: ah, ah, ah, vah, ista servato tibi, quadrant certè quidem dentibus tuis. Et ego: Fabiole, es graphicè facetus. sed relinquamus nuces. Accipe, si quis posthac hospes advenerit, dicito apertissimis verbis, dominus est Musis occupatissimus, ut vacui temporis nihil habeat. Ne, quæso, faciant, ut inter sacra, & porrecta mihi aliquid, vel oneris addatur, vel ponderis. sinant præterea me vi-

vere

vere meis Musis, præ quibus habeo neminem. Intellexisti? Et ille: Etiam; curatum, factumque dabo. imo, si id tibi potius videtur (cauto quippe opus est) præ foribus domus, inque hoc postico antri ostio scribamus hanc uncialibus literis epigraphen. Musæum hoc adeat nemo præter Apollinem, poëta est intus cum Musis negotiis operosissimis implicatus. placet? Cui ego: Rectè excogitasti. haud equidem tantum tibi inesse salis arbitrabar. Et ille: Quid mirum? tinctus est famulus elegantia domini. Lepidè sapis, tum ego. Sed age, nolo abuti tempore, i præ cum piscibus hisce, & grallatorios istos tuos gradus grandito: nam antiquum hoc obtines, ut tardus sis. pisces cautè asservato, ne è via irrumpens canis nostro prandio funus faciat. Curram illico, inquit ille, atque spiritu continenti unum curriculum faciam. quid plura? hic sum, atque illic sum. mox ego modico gradu ire pergo.

Vbi verò in domus peristylium venio, hospitem obviam habeo. erat hic C. Manlius. mihi non ingratus, & futurus alias acceptissimus, qui ut me vidit, salve, inquit, vir humanissime, mihique, & Musis ocullissime. quæsoque, ut mihi des veniam, si te studio occupatissimum venerim occupaturus: valetudo enim, cum qua conflictor, in caussa fuit, ut id tibi negotii facesserem. cæterum id æqui, bonique consulas, velim: nam tibi distentissimo remittere interdum animum opus est. ut enim accepi à Lucilio tuo, hic tu quotidie ad mensulam claudus veluti sutor sedens, vitam ducis perquam laboriosam. Ego postquam, salutem illi comiter propinassem, jubeo bono animo esse, mihique futurum gratissimum ipsius adventum: imò ejus gratia me res cæteras posteriores facere, quæque cum Musis seria mihi essent, tollere in alios dies. id

etsi

etsi non omninò ex animo, faciebam tamen comiter. scio enim, quæ sunt hominis ingenui officia: & dissimulare interdum prudentia est. sunt enim nonnulli, qui animi ægritudinem premere, ac tempori inservire nequeunt ullo modo: quippe affectuum suorum impotentissimi; ut ex ipsorum vultu, quid in sinu gestent, internoscere facilè sit.

His igitur officiis mutuò exhibitis, in superiorem deambulationem ascendimus. Hic posteaquam ad hypęthræ vestibulum, quo nihil amœnius, nihil altius, consedimus, rogo, Numquid ab amicis attulisset? Et ille: Omnes, ut plerumque fit, te salvere jubent, tuique desiderio maximè torquentur. Tum ego: At non certè illi, qui Hebraicis literis initiandi sunt; quibus nihil ingratius esse potest adventu meo. Tum ille latinè, ut solebat, Opinor, nam, ut planè fatear, odiosa illa est occupatio. Hic statim ego in stomachum erumpens: ad vivum enim ille me pupugerat, & jam animus in proclivi erat, Odiosane vobis divinarum literarum occupatio? Estne quidquam vel honestius viro Catholico, vel magis Theologo necessarium? illis enim in divinarum ædium antithalamum admissus, cum Superis jungere commercia potes, imò Deum ipsum alloqui, ac sine interpetre coram affari. Ergone pluris vobis est de frivolis quibusdam, quæ nihil admodum sunt, nisi meræ nebulæ in quorundam mente depictæ, tanto animi conatu, tanta nervorum contentione, tanto verborum conflictu disputare, inque illis solidos annos insumere, ne dum menses, quàm sacras literas addiscere; quibus quasi Alexandri gladio difficillimos, ac verè Gordianos sacrarum scripturarum nodos solvere quàm facillimè possis, atque explicare? præstatne piscari in aëre, in arena serere, quam fęcundo in mari rete, inque uberi solo semen-

mentem jacere? Sed nolo loqui vitia, ut plus in ore aloës, quam mellis habere videar. Hoc loco ille: Ne, quæso, mihi irascaris, si verbo prolapsus sum: nec serio prævertas, quod joco dictum est. cæterum ego omnem operam in Hebraicis literis figam, ac locabo. Cui ego: Benè facis. præstat enim seriis rebus vacare, quam iis, quæ ne exiguum quidem lucelli habent. Sed omittamus istæc. Hic ille cum assurrexisset, sine, inquit, quæso tuum cubiculum, sacratissimum illud Musarum Elysium, invisem: par enim est, ne id in me officii desideretur, aveo ibi illas inhabitātes salutare. Vix pedem intulit, cùm salvete, inquit, Musæ omnes Partheniæ. vos hic ego, feliciore, quàm in Parnasso, Pindove loco veneror, atque adoro. mox verò affixas parieti imagines quasdam elegantissimas contemplatus, sunt hæ certò, inquit, quæ singulis Bellicorum libris præfigentur. Cui ego: Rectè conjectas. atque hic est Mars Parthenius, qui operis faciem occupabit hac cum epigraphe,

Hac iter ad laudes, immortalesque triumphos.

Has tu contemplare, dum ego intereà de prandio videam, revertar mox. Et ille: Ita, quæso. verùm de prandio non multum labores: satis est puls candida, cui momentum sacchari super spargas, & cinnamomi, & binas ficus mitissimas. nam mullos, soleas, boletos, tuberes, nihil moror. Cui ego: Benè facis: sic enim valetudinem facilè recuperabis. mane jam; brevi pedem huc referam. Postea verò quàm in culinam ingressus sum, jubeo puerum afferre pisces. ille statim ex arca eduxit, inque abaco exposuit. Tum ego: Mullos assabimus: salpam frixam condiemus dulci embammate: cephalum verò incrustabimus. Hic Fabiolus: De muræna quid? Cui ego: Faciemus ex illa jus concretum: & sic in perendinum asservamus.

mus. Et ille: Si frigeremus,esset delicatissima. Viden' ut præpinguis? Helluo, tum ego, cunctane una vice vis devorare? necesse est, ut simus in futurum providi. Et ille: Sed dandum hoc hospiti: par enim, ut paulò hilatiori convictu excipiatur. Ut bellè argutaris! inquam ego. satis sunt,quæ apponuntur,quin imò ille valetudinarius, & valetudinarios non decet amplè nutrire. intelligis, inepte? Ille tum: Intelligo, inquit. verùm quo fiat modo concretum jus, non teneo. Accipe, inquam ego: doceam te, asine. Primò murænam sic exossato: illam ad collum funiculo alligatam suspendito: mox geminis fustibus,sive duobus calami frustis premito versùs caudam, idque itera semel, iterum, ac sæpius. sic spinæ cogentur ad caudam. mox in hũc modum exossatam in frusta concidito. Hic me ille interpellat, Proiiciam caudam? Minimè, tum ego: tu illam,cui fortissimi dentes, obsonabis advette animum; Adverto animum, & aures: sed nolo fieri caudatus, tum ille: At ego: Tace, furcifer: albo mox aceto elixato. utque benè elixa, in ollam recentem una cum jusculo mittito,frigidoque in loco collocato, ut ibi jus concrescat. tenes? Et ille: Teneo enim verò. sed restat adhuc videndum de soleis; quæ reponi minimè possunt. At tum ego: Ita condiam, ut etiam per totum triduum servare possim. Quo, quæso, condies scitamento? inquit ille. Ego vero: Jure Tarentino. Et ille: Cedo, inquit, quo modo fiat istiusmodi jusculum? Tum ego: Adeone tu immemor, inepte? nonne ego feci alias? in te erudiendo ego operam perdo, & oleum. Ille, tum, Animum, inquit, non applicui: advertam nunc attentissimum, quem ad frugem applicare mihi certum est: efficiamque brevi,ut sentias te non lavare Æthiopem. Accipe, inquam. & ille: Cedo, aures arrigo. At ipse?

Tace

Tace jam, atque audi. In ollula illa ex creta Sinvessana recenti mel, acetum misce: adde pineæ nucleos quamplurimos, astaphidem item, & tritum allium: mox leviter coque. frixas deinde soleas in ampla patella ponito, sparges super rorem maris plurimum, coctumque jus versato, aptoque in loco lancem reponito. habes jam? Et ille: Propemodum. verùm de pulte non vidisti. Cui ego: Vidi, asine. tace. neque mihi præpedimentum obiicias. Mundastin' brassicas illas Apianas, ut præceperam? Et ille: Crispas vis dicere? Illas ipsissimas, inquam. Tum ille: Admodum. nam non ego conchas, neque umbilicos legi. Tum ego: Benè est, scitule. coquito nunc: sed vide ne excoquas. caveto tamen, ne sint nimis duriusculæ; ut faciunt plerumque coqui, qui nesciunt servare modum. Deinde extrahe cacabum: statimque frigidam infundito. Hic ille: Cur ità? Et ego: Quia sic viridem illum, & nativum colorem retinent unà cum sapore. Si coqui hanc adhiberent diligentiam, non comederemus herbaceas pultes adeo insipidas, & squalidas: quas si fames, optimus intinctus, non condiret, nunquam gustaremus. Mox in testudinem oleum defæcatum trimum, salemque, & tunsum allium, vel minutatim comminutum frigito. tandem brassicas, colato prius jure cribrario cocleari, in testudinem jace, utque aliquantisper frixæ, seponito. atque hæc erit nobis puls oleracea. hospiti faciemus candidam ex vermiculis cerealibus. curato jam cuncta diligenter, ego mox revertar. Et ille jam operi manus admovebo. Egressus igitur è culina in subdialem ambulationem venio, videoque ibi hospitem deambulantem; cui illicò. Quid hic C. Manli? Et ille: Obsono famem deambulando. Benè facis, tum ego. sic comedes majori appetentia. Sed age (hic me pungit stimulus,

atque

atque inter malleum tenet, & incudem)quomodo valet Cn Bellus? Tum Manlius: Non planè benè, atque hoc ipso mane medicinam hausit: faxint Superi, ut illi sit profutura. Et ego: Cujusmodi fuit potio? Et ille: E liquata in rore manna, quam meus mirum quantum fastidiat stomachus. At ipse: Verùm quidam sunt, quos ego, cum Consentiæ essem, cognovi, qui illam, cum ex arbore legitur, quasi cibum comedunt. Hic Manlius: Ex arbore igitur manna legitur. verùm ex qua? quo pacto? quo tempore? De hoc aliàs, inquam ego, nunc de amicis. Et ille: De amicis postea: qui quidem paucissimi admodùm. age igitur, scire hoc enim aveo, ne si in præsentia omittamus, occidat memoria. Tum ego: Si ità tibi placet, morem geram: & ut apud Calabros, ubi plurima, atque probatissima provenit, observavi, non multis exponam. Et ille: Gratiam mihi facies, daboque aurium operam intentissimam. Tum ego: Manna ex ornis educitur. quæ quidem arbores, ut mannam exudent, calidis in locis, ac maritimis sint, oportet. in his enim aptæ ad hujusmodi humorem procreandum educantur. hæc verò loca solis ornis obumbrata sint, necesse est. si enim aliæ arbores plantatæ, manna ex illis non elicitur. mirum equidem, & cujus caussa, fateor, mihi in promptu non est. At Manlius: Fortasse quia reliquorum umbra huic liquori nocet: & noxiam quarundam arborum umbram esse pro comperto est. Atque hinc poëta,

Juniperi gravis umbra nocet.

Imò quasdam arbores in America esse perhibent, quarum umbra non solum noxia, sed etiam lethalis. Vel quia tellus aliarum plantarum qualitatibus depravata, minus apta ad mannam producendam efficitur. vel illarum sic est natura, ut externarum consor-

ſortium non admittat plantarum. Cui ego: Ingenioſè tu quidem, ut ſemper Manli. verùm iſtæc ex illis ſunt, quorum cauſſæ phyſicos latent. Præterea neceſſe eſt, ut orni omnibus ramis, frondiumque luxurie denudentur: nec niſi nudus truncus cum tribus circiter palmis ſupremæ coronæ relinquatur. viduatis hoc modo arboribus, Julio menſe, die ſereno, atque æſtuoſo (frigus enim, & pluviæ mannæ procreandæ obſunt) arbores inciduntur. Quæ inciſio quotidie fit quoad uſque manna non amplius exudet. cavendum tamen, ne primæ inciſioni ſecunda noceat. Modus incidendi eſt hujuſmodi: cultro falcato orbiculatim inciduntur in corticibus trunci. Verùm ſi loca montana, & paulò frigidiora, inciſio fit Auguſto menſe circiter Nonas. Cum ex inciſis arboribus liquor rectus profluit, in planos lapides, vel tegulam excipitur. collectus cùm fuerit ligneis in vaſis, vel cacabis reponitur conſervandus. Verùm ſi pluvius dies incidat, illicò colligitur, atque expanditur ſub tectis, ut purior illius pars ab impuriori ſeparetur, atque in fiſtulas concreſcat. Orni è quibus manna elicitur, ad XII annos vivunt. quo tempore quatuor in lateribus truncorum à I ad XII annum ſenſim inciduntur. Atque hic primus modus eſt legendæ è corticibus ornorum mannæ. Eſt alter, alterius generis, quæ cęleſtis appellatur, ex eodem arbore, eodemque tempore elicitur, at diverſo modo. neque hominum arte, ſed uno ipſius naturæ cicadum uſæ magiſterio. Siquidem cicadæ ornorum frondes mordent, juxtà morſus vaſcula è frondibus facta collocantur in hæc è morſibus humor exudat, diffluit, & concreſcit. Atque hæc eſt manna, quæ apud Brutios provenit: apud quos etiam pix creatur magna copia, ut per totam Italiam diſtrahatur. Hic Manlius: Sed age, quando in hac re ſu-

sumus, dic, ut soles numero, quibusnam ex arboribus, quoque modo pix conficiatur, ut deinde ad nostra redeamus. Cui cum ego: Accipe, dicam compendio, ut postulas; In Sila, quæ ingens sylva est apud Brutios. Hic Manlius: Teneo planè benè. tu enim illã descripsisti I. Naut. perquam graphicè, & versiculos etiam recitatem, ni id grave tibi futurum scirem. Tum ego: Omitte illos: non est tempus jocandi pergam ad ea, quæ scire desideras. In Sila, inquam, sylva quæ magnam extremi Apennini partem occupat, ingens pinorum copia nascitur: ex his autem pix generatur. Pinos igitur primis annis corticibus exuunt: quibus spoliatæ arbores albam picem, quam græcam nuncupant, emittunt. deinde ex illis nigra educitur hoc modo. E pinis modo jam dicto decorticatis, interiores fibræ, cor Calabri dicunt, educuntur, quæ eæ partes arboris istiusmodi sunt, quas tædas nuncupamus. quæ mox in frustra concisæ in fornacem mittuntur. quæ fornax in ovum conformatur, duobus ostiis, uno infra, superius verò altero. collocatis jam tædis, inferius occluditur, è superiore ignis excitatur. interea dum tædæ ardent pix liquatur: perque canalem minorem alteram in fornacem excipitur, quoad tota defluxerit intra horas XXIV: liquata hoc modo pix in minori fornace iterum accenditur, arderque ad horas X quibus exactis, ignis extinguitur, frigida circùm effusa, vel palis ignem supprimentibus. Atque hæc cum dixissem, sine, inquam, ut in culinam eam, utque edulia, esui matura fiant, accurem. jam enim mihi viscera murmurant inanitate. Et ille: Ità, quæso. statimque discedo.

FINIS.

